

Міністерство
освіти і науки
України

Міністерство освіти і науки України

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Секція науково-інноваційного розвитку агропромислового комплексу Чернігівської області

Північного міжрегіонального наукового центру НААН України

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ЗО «Поліський державний університет», Республіка Білорусь

Варшавський університет наук про життя, Польща

Індустріально-економічний коледж імені академіка Г.Г. Сейткасімова, Республіка Казахстан

University of Science and Technology, Poland

University of Natural Resources and Applied Life Sciences, Austria

«Стратегія розвитку агропромислового сектору: глобальні виклики і національні тенденції»

Збірник наукових праць

«Strategy for the development of the agro-industrial sector: global challenges and national trends»

Collection of scientific works

22 квітня 2021 року

м. Ніжин

Міністерство освіти і науки України

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Секція науково-інноваційного розвитку агропромислового комплексу Чернігівської області

Північного міжрегіонального наукового центру НААН України

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ЗО «Поліський державний університет», Республіка Білорусь

Варшавський університет наук про життя, Польща

Індустріально-економічний коледж імені академіка Г.Г. Сейткасімова, Республіка Казахстан

University of Science and Technology, Poland

University of Natural Resources and Applied Life Sciences, Austria

**«Стратегія розвитку агропромислового сектору:
глобальні виклики і національні тенденції»**

Збірник наукових праць

**«Strategy for the development of the agro-industrial sector:
global challenges and national trends»**

Collection of scientific works

УДК 631.1+338.12. (082)

Рекомендовано до друку вченою радою

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

від 24.06.21 р. № 10

Редакц. колегія:

В.С. Лукач (науковий редактор); І.О. Демчук (заступник відповідального редактора); О.М. Столяренко; І.В. Дворник; О.С. Сидорович; В. П. Литовченко; Є.Ю. Білокобила; С. Г.Фришев; А. В. Семеніхін; Б.М. Гопка

Учасники конференції – науково-педагогічні працівники, наукові співробітники, аспіранти та студенти: ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут» Національного університету біоресурсів і природокористування України

Секція науково-інноваційного розвитку агропромислового комплексу Чернігівської області; Північного міжрегіонального; наукового центру НААН України; ЗО «Поліський державний університет», Республіка Білорусь; Варшавський університет наук про життя, Польща; Індустріально-економічний коледж імені академіка Г.Г. Сейткасімова, Республіка Казахстан

University of Science and Technology, Poland; University of Natural Resources and Applied Life Sciences, Austria

«Стратегія розвитку агропромислового сектору: глобальні виклики і національні тенденції» Зб. наук. праць наук.ред. В.С. Лукач – Ніжин, 2021. – с.334

У збірнику надруковані матеріали учасників Міжнародної науково практичної конференції «Стратегія розвитку агропромислового сектору: глобальні виклики і національні тенденції», висвітлено результати наукових досліджень, проведених науково педагогічними працівниками, науковими співробітниками, аспірантами та студентами. Тексти тез друкуються в авторській редакції. Відповідальність за інформацію, подану в науковому дослідженні, несуть автори тез

© ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

© автори статей

Зміст

СЕКЦІЯ 1

Антонов І. К.

Теоретичні аспекти формування економічного потенціалу підприємства11

Біла В. , Головаш Б.Е.

Удосконалення обліку фінансової звітності та оподаткування в будівництві12

Білик М.В. , Верес Ю.В. , Белєнкова О.Ю.

Стратегічні імперативи адаптації підприємств до диверсифікованої моделі розвитку.....16

Боліла Н.В. , Гусарова Л.В.

Перспективи формування антикризового потенціалу підприємств будівництва в умовах цифрової трансформації.....19

Власенко Д.

Транспорт, логістика, мобільність: проблеми та перспективи розвитку у період пандемії covid-19.....21

Галунка О.Д. , Запєчна Ю.О.

Інноваційний розвиток в будівельній галузі України.....25

Гойко А.Ф.

Методологічні аспекти оцінки інвестиційної привабливості підприємства.....28

Гнедіна К.В.

Економічне стимулювання забезпечення екологічної безпеки водних ресурсів.....31

Головаш Б.Е.

Циркулярна економіка: сучасні тенденції розвитку та нові виклики для України.....35

Головаш Л.В. , Лич В.М.

Інноваційна складова структурної трансформації економіки України.....39

Дворник І.В.

Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств.....42

Дерій Ж.В.

Вплив агровиробництва на екологічний стан річки Остер45

Іванько А.

Інноваційно-інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України.....50

Ізмайлова К.В. , Бєлєнкова О.Ю. , Лихацький В.М.

Модель інформаційно-дивергентної підтримки диверсифікації діяльності підприємств.....57

Коваленко А. , Головаш Б.

Проблеми обліку та оцінки нематеріальних активів.....61

Лайко О.

Актуальні проблеми розвитку кооперації на плодоовочевому ринку.....65

Лич В.М.

Удосконалення державного управління відтворенням екологічно чистої продукції АПК.....68

Макаревич В. , Зінченко М.

Страхування будівельно-монтажних ризиків.....73

Македон Г. М.

Вплив пандемії на розвиток глобального фондового ринку.....78

Матвієнко Д. , Зінченко М.

Особливості аудиту оборотних активів підприємства.....81

Нікішина О.

Пріоритети інвестиційної політики природокористування в аграрному секторі України.....85

Одарченко Д. , Головаш Б.

Бухгалтерський облік в системі управління підприємством.....89

Оліферук С.Л.

ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ З МЕТОЮ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА.....92

Омельяненко М. , Куліков П.

Інноваційно-технологічні підходи до управління персоналу будівельних підприємств.....95

Омельяненко О. П.

Особливості обліку, оподаткування та контролю заробітної плати в 2021 році.....98

Петруха С. В.

Регулювання і розвиток виробничо-економічних відносин в сільській економіці в умовах пандемії covid-19: нові методологічні виклики та практичні аспекти якості економічного зростання.....103

Сергієнко А. , Дворник І. В.

Шляхи активізації механізмів інноваційної діяльності аграрних підприємств.....107

Смірнова З., Іванова Т. М.

Державне фінансування неприбуткових організацій.....111

Сук П.

Розподіл витрат майбутніх періодів арифметичним і геометричним способами методу норми амортизації.....117

Рябоконт О., Зінченко М. М.

Основні характеристики і принципи фінансової звітності будівельних підприємств.....121

Титок В.В.

Механізми взаємодії учасників інвестиційно-будівельного процесу як об'єкт удосконалення інституційного забезпечення будівництва.....126

Шаяхметова К. О., Усипбеков А. А., Ерназарова У. С.

Проблемы агропромышленного сектора Казахстана в новых условиях131

Шинкар К.

Значення і роль економічної безпеки будівельного підприємства в сучасних умовах.....145

СЕКЦІЯ 2**Elena A. Z., Gali-Aleksandra B.**

Mental health of teachers in times of covid19: mexican experience.....148

Kempińska U.

[Korzystanie z pornografii internetowej w dobie covid- 19.....152](#)

Ming Hong , Jianhong Zheng , Dmitry G. Dyakov

The influence of self-identity on social support, loneliness, and internet addiction among chinese college students.....156

Безпала О.В.

Ключові компетенції у навчанні 21 століття.....164

Бондаренко Н.П. , Чорноморденко І.В.

Методика раннього розвитку в система дошкільної освіти японії.....169

Горбань Андрій А., Савченко І. Є.

Вплив соціальних мереж на психічний стан підлітка.....171

Дружкін Є. , Корчова Г.

Особливості викладання шкільної інформатики в різних країнах світу.....176

Дружкін Є. , Калениченко Р.

Принципи програмованого навчання.....178

Іванов С. , Долгополов С. , Калениченко Р.

Діагностичні елементи розвитку пізнавальних процесів штучним емоційним інтелектом.....182

Іванов С. , Калениченко Р.

Особливості пізнавального розвитку особистості.....187

Іванова Т. М.

Інноваційні методи навчання креативному мисленню.....192

Калениченко Р. А.

Особливості пізнавального розвитку особистості.....194

Корчова Г.Л., Гончаренко Т.А.

Впровадження соціальної практики як освітнього та виховного засобу у закладі вищої освіти199

Красильник Ю. С.

Онлайн-лекція як форма візуалізації навчального матеріалу.....204

Лапаєнко С. В.

Довідкова література як засіб освітнього процесу.....209

Литовченко В.П.

Інформаційно-цифрова компетентність в умовах дистанційного навчання.....212

Литовченко О. , Калениченко Р.А.

Особливості педагогіки в роботі з підлітками.....215

Оленич Г. , Калениченко Р.А.

Вплив змін на соціалізацію підлітків.....218

Отрошко П.А. , Корчова Г.Л.

Деякі особливості розвитку вищої системи освіти в англії.....222

Отрошко П. , Калениченко Р.А.

Гендерні особливості тривожності у старшокласників.....227

Руденко М.В.

Засоби та інструментарій організації освітнього процесу в умовах дистанційної форми навчання.....232

Спірідонов М.Ю., Чорноморденко І.В.

Ідеологія виборчого процесу в об'єднаних територіальних громадах.....238

Стеценко Р. , Калениченко Р.А.

Мотиви учіння та їх класифікації.....242

Фастовська О.Т. , Ратайчук П.Є. , Куцевський С.М.

Мультимедіа як інструмент підвищення якості освітнього процесу.....244

Шевченко Н.О.

Виховний процес у Ніжинському фаховому коледжі НУБІП України в умовах пандемії.....249

СЕКЦІЯ 3**Бланчук Т.**

Аналіз використання субд в транспортних системах з відкритим доступом.....255

Жигулін О. А. , Линник Б. М. , Христюк В. В.

Конкурентоспроможність автомобільного транспорту в умовах глобальної кризи.....258

Недосека Г.С. , Бондарєв С. І.

Ефективність пакетування товарної продукції апк для її якісного транспортування.....266

Бельдюгін Є.О. , Бондарєв С. І.

Основні напрямки захисту автомобільних перевізників від необґрунтованої відповідальності в країнах ЄС.....268

Василенко А.М. , Бондарєв С. І.

Витрати палива на міжнародних автомобільних перевезеннях.....271

Долінська А.О. , Бондарєв С. І.

Планування транспортних процесів та узгодження тривалості роботи на міжнародних автоперевезеннях.....273

Козаченко Н.В., Козаченко В.О.

методи безпечного перевезення пасажирів на автомобільному транспорті.....274

Кумейко А. Г. , Бондарєв С. І.

Ефективність перевезення продукції при використанні сучасних методів логістики.....278

Паламарчук І.С. , Бондарєв С. І.

Визначення витрат пального при виконанні міжнародних автоперевезень.....280

Савченко Л. А., Колісник Н.

Розробка організації транспортного процесу для виконання перевезення будівельних вантажів.....281

Синчуков В.О. , Бондарєв С.І.

Шляхи удосконалення оперативного управління рухомим складом за техніко-економічними критеріями.....290

Сліпуча Т.І.

Розвиток автомобільного транспорту в Україні.....294

Сліпуча Т.І.

Аналіз пасажирських перевезень.....297

Сліпуча Т.І.

Системи управління якості транспортних послуг та її удосконалення.....300

Степанов Н.О. , Бондарєв С. І.

Логістичні аспекти управління автотранспортом при міжнародних автоперевезеннях303

Шадура А. , Савченко І.

Особливості міграційних процесів в Україні.....308

СЕКЦІЯ 4

Буравська Н. , Брюхачова І. Д.

Новаційні аспекти виробництва продукції тваринництва.....313

Гопка Б. М.

Розвиток галузі конярства в Україні.....315

Мухиддинов А. , Камолов Н.

Стратегия внедрения и развития отрасль яководства в условиях северного таджикистана.....318

Міщенко І.

Інноваційні технології у тваринництві.....323

Шевяков Ю.

Роль науково обґрунтованих сівозмін у підвищенні родючості ґрунтів.....326

Ярош Ю. М.

Сірка – один з головних елементів управління врожаєм.....330

НАПРЯМ 1

**Інноваційно-інвестиційні механізми розвитку
національної економіки, фінансів та оподаткування в
аграрному секторі.**

DIRECTION 1

**Innovation and investment mechanisms for the development of the
national economy, finance and taxation in the agricultural sector.**

Антонов І. К.

Студент

Київський національний університет

будівництва і архітектури,

м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Визначення категорії потенціалу, яке використовується в сучасній науці, містить в собі два ключові аспекти. З одного боку, потенціал несе в собі ресурсний аспект. Потенціал включає в себе ресурси, якими володіє господарююча система. Ресурси розуміються в самому широкому сенсі: матеріальні, трудові.

З іншого боку, потенціал включає в себе здатності, якими володіє господарюючий суб'єкт. Перш за все, маються на увазі здатності до розвитку, вдосконалення і максимально ефективному використанню наявних ресурсів.

Категорію потенціалу можна розглядати на двох рівнях: досягнутий (існуючий) і перспективний (максимально можливий). Досягнутий рівень являє собою ресурси і здібності, наявні у господарюючого суб'єкта на даний момент. Вони являють собою реальну складову економічного потенціалу. Перспективний рівень являє собою максимально можливий обсяг ресурсів, якими може володіти підприємство, якщо задіє всі наявні в його розпорядженні можливості і приховані резерви.

Формування економічного потенціалу підприємства здійснюється в максимально можливому обсязі виробництва матеріальних цінностей та послуг в умовах, які забезпечують їх більш повне використання в часі та продуктивність певної кількості існуючих економічних ресурсів [1].

Формування економічного потенціалу підприємства виконується на основі кадрового, виробничого інноваційного та організаційного і управлінського потенціалу. Саме економічний потенціал підприємства є основою прийняття

стратегічних рішень, визначення напрямів його розвитку, формування програми дій на майбутнє, базовим критерієм управлінських процесів [2].

Економічний потенціал підприємства — сукупність можливостей підприємства визначати, формувати та максимально задовольняти споживачів виробами та послугами в процесі оптимальної взаємодії із зовнішнім середовищем, раціонального використання економічних ресурсів.

Потенціал підприємства - економічна категорія, яка характеризує методичну основу, теоретичний аспект, базу розуміння, систему економічних показників виробничого та ринкового процесу підприємства та оцінки його діяльності в конкурентному середовищі.

Список літератури

1. Боліла Н.В. Теоретико-методичні аспекти формування антикризового потенціалу будівельного підприємства в умовах цифрової трансформації будівництва. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. 2015. № 33, С. 197-205.

2. Стеценко С.П., Боліла Н.В. Ключові детермінанти формування антикризового потенціалу будівельних підприємств [Електрон.ресурс]. Актуальні проблеми економіки. 2019. № 7 (217), С. 23-45.

Біла Вікторія

магістр

Б.Е. Головаш

к.е.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА ОПОДАТКУВАННЯ В БУДІВНИЦТВІ

Будівельна діяльність (пошукові та проектні роботи для будівництва, зведення несучих та огорожувальних конструкцій, будівництво та монтаж

інженерних і транспортних мереж) належать до такого виду діяльності, який підлягає обов'язковому ліцензуванню. Ліцензія на здійснення будівельної діяльності видається на 5 років і у бухгалтерському обліку відображається як придбання нематеріальних активів (на субрахунку 127 «Інші нематеріальні активи»). Витрати на придбання довгострокової ліцензії вважаються капітальними інвестиціями і проводяться через субрахунок 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів» записами: Дебет 154 Кредит 631, 685 та Дебет 127, Кредит 154.

Порядок укладання і виконання договорів підряду на будівельні роботи регулюється «Загальними умовами укладання і виконання договорів підряду у капітальному будівництві», затвердженими постановою КМУ від 01.08.2005 р. № 668 [1].

Важливими елементами договору підряду є: предмет договору, договірна ціна, терміни початку і закінчення робіт, порядок забезпечення робіт проектною документацією, ресурсами та послугами, порядок залучення субпідрядників, порядок розрахунків за виконані роботи, порядок здавання-приймання закінчених робіт (об'єкта будівництва), гарантійні терміни якості закінчених робіт, відповідальність сторін за порушення умов договору підряду тощо. Ціна робіт визначається на підставі кошторису, який може бути приблизним (гнучким) або твердим. Зміни до останнього можуть вноситися лише за погодженням сторін. У разі його перевищення всі пов'язані з цим витрати відшкодовує підрядчик. Оплата виконаних робіт здійснюється після приймання замовником збудованого об'єкта, якщо інший порядок розрахунків не передбачено договором. Підрядчик має право вимагати виплати йому авансу лише у випадках і в розмірі, передбаченому договором. Оплата виконаних робіт здійснюється за ціною, передбаченою договором. Основні принципи організації обліку активів і пасивів підприємств будівельної галузі мало чим відрізняються від обліку у промислових підприємствах.

У той же час організація обліку доходів, витрат, розрахунків, порядок калькулювання собівартості виконаних робіт і визначення фінансових результатів у підрядних будівельних організаціях має певні особливості, обумовлені специфікою будівельного виробництва, організаційною структурою і технологією діяльності виробничих підрозділів.

Порядок обліку витрат і формування собівартості будівельно-монтажних робіт регламентовано такими нормативними документами: - П(С)БО 18 «Будівельні контракти»; - «Методичними рекомендаціями з формування собівартості будівельно-монтажних робіт [1].

Собівартість БМР підрядної будівельної організації складається з виробничих витрат окремих виробничих підрозділів (структурних одиниць), які виконують БМР, і вартості робіт, виконаних за договорами субпідряду. Собівартість БМР виробничого підрозділу (структурної одиниці) будівельної організації складається з виробничих витрат даного підрозділу, пов'язаних з виконанням БМР, а також із витрат на утримання апарату управління виробництвом цього підрозділу. Облік витрат на виконання БМР ведуть позамовним методом. Замовлення відкривають на кожен об'єкт будівництва відповідно до підрядного договору. Бухгалтерський облік витрат на виконання БМР ведуть на рахунку 23 «Виробництво», до якого в підрядних будівельних організаціях можуть бути відкриті субрахунки за видами виробництв: 231 «Основне виробництво» (облік витрат за контрактами); 232 «Допоміжні виробництва» (ремонтні майстерні, власний автотранспорт, столярний цех, цех з виготовлення металевих конструкцій тощо); 233 «Експлуатація будівельних машин і механізмів» та ін. При журнально-ордерній формі обліку витрат на виконання БМР ведуть у журналі 5 або 5А, при використанні комп'ютерної форми обліку - у відповідних машинограмах. Згідно з П(С)БО 18 витрати за будівельним контрактом включають: - витрати, безпосередньо пов'язані з виконанням даного контракту (прямі витрати матеріалів, прямі витрати на

оплату праці та інші прямі витрати, до яких відносять відрахування на соціальні заходи, орендну плату, амортизацію, втрати від браку, вартість виконаних субпідрядних робіт тощо) [2].

Такі витрати списують на конкретне замовлення бухгалтерськими проведеннями: Дебет 231 Кредит 20, 22, 66, 65, 63 та ін.; 50 - загальновиробничі витрати, до яких відносять витрати на управління, організацію і обслуговування будівельного виробництва. Останні розподіляють між окремими об'єктами будівництва з використанням попередньо визначеної бази розподілу (прямі витрати, обсяг доходів, відпрацьований будівельними машинами і механізмами час у годинах або змінах і т. ін.).

Особливістю формування витрат за будівельним контрактом є те, що загальновиробничі витрати (як змінні, так і постійні) підлягають розподілу між об'єктами будівництва у повному обсязі (без урахування нормальної потужності) і списуються щомісячно записом: Дебет 231 Кредит 91; - у деяких випадках частково адміністративні витрати, якщо підрядник і замовник домовилися, що адміністративні витрати (або їх певна частка) підлягають відшкодуванню замовником. Такі витрати обліковують на окремому субрахунку до рахунка 92 (наприклад, 921 «Адміністративні витрати, що підлягають відшкодуванню замовником») і щомісячно відносять на витрати основного виробництва записом: Дебет 231 Кредит 921; Об'єктом калькулювання при позамовному методі є собівартість закінченого замовлення, за яким готові об'єкти пройшли випробування і прийняті відділом технічного контролю (ВТК) або замовником (генеральним підрядником - для субпідрядної організації).

У кінці кожного місяця у картці аналітичного обліку витрат на замовлення підраховують суму прямих виробничих витрат і додають до неї частку загальновиробничих та інших витрат (згідно з контрактом). Суму віднесених на замовлення витрат зменшують на вартість повернених на склад невикористаних матеріалів, напівфабрикатів та відходів.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні (з наступними змінами і доповненнями): Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – www.rada.gov.ua.

2. Олійничук О. І. Витрати, доходи та прибуток у системах обліку й аналізу лісогосподарських підприємств: дис. на здобуття наук. ступеня. канд. екон. наук : спец. 08.00.09 / Олександра Іванівна Олійничук // Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2011. – 254 с.

Білик М.В.

студент

Верес Ю.В.

студент

Бєлєнкова О.Ю.

д.е.н., доцент, доцент

кафедри економіки будівництва

Київський національний університет

будівництва і архітектури,

м. Київ.

СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ АДАПТАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ДО ДИВЕРСИФОВАНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ

Диверсифікація створює нові можливості для підприємства, може значно прискорити процеси формування та розвитку бізнесу. Але одночасно важливо враховувати те, що для здійснення диверсифікації потрібні значні витрати ресурсів. Невдача у виборі нових видів діяльності може привести до втрати значних коштів та зниження фінансової стійкості. В умовах дії кризових явищ, це може мати серйозні наслідки для підприємства – аж до його ліквідації.

З огляду на вищезазначене, одним з головних завдань управління диверсифікацією повинне стати прагнення знайти найбільш прийнятні варіанти становлення, розвитку нових напрямків діяльності підприємства, з врахуванням

можливих ризиків [1]. Для цього його керівництву потрібен інструментарій, що допоможе, врахувавши рівень ризику, цілеспрямовано досягати стійких кількісних і якісних змін підприємства шляхом диверсифікації виробництва [2].

Відповідно до [3] управлінський персонал приймає рішення трьох типів, які прямо або опосередковано визначають довгострокову конкурентоспроможність підприємства. Це рішення, які стосуються: 1) інвестування або, навпаки, вилучення ресурсів; 2) основної, найчастіше виробничої діяльності; 3) та пошуку, обґрунтування доцільності залучення, раціонального використання джерел фінансування. Від того на скільки збалансованим і адаптованим до зовнішніх впливів є розвиток цих сфер залежить здатність підприємства забезпечувати відповідність продукції, внутрішніх бізнес-процесів і виконуваних робіт вимогам сталого розвитку.

Фінансова діяльність, насамперед, починається із визначення поточного фінансового стану компанії, який у свою чергу залежить від результатів попередньої діяльності. Фінансовий стан компанії може слугувати інтегральним показником конкурентоспроможності, оскільки він акумулює результати та визначається ефективністю оперування матеріальними, фінансовими, трудовими ресурсами, ринковою стратегією, ціновою і маркетинговою політикою тощо.

У праці [4] запропоновано методику оцінювання впливу фінансового стану на можливість залучення і вартість для підприємства грошових коштів, яка варіюється у залежності від рейтингу компанії як позичальника, зростання ринкової вартості активів та інших показників. Доведено, що негативні результати роботи підприємства в попередніх періодах практично перекривають йому доступ до кредитних ресурсів в майбутньому. І навпаки, якщо підприємство стабільно працювало, отримуючи прибутки, то ринкова вартість залучених коштів в майбутньому нижче ніж середня кредитна ринкова ставка. Це зменшує середньозважену вартість капіталу підприємства (Свк). В залежності від середньозваженої вартості капіталу відбираються напрямки диверсифікації

діяльності. Головним параметром при цьому є те, що середньозважена вартість залучених для відповідного напрямку діяльності джерел фінансування, має бути меншою, ніж їх прибутковість.

Можна зробити висновок, що абсолютно усі управлінські рішення попереднього періоду, і вдалі і невдалі, визначають фінансовий стан, а отже і потенціал конкурентоспроможності підприємства та впливають на можливість нарощувати цей потенціал у майбутньому [5-7].

Напрямки інвестиційної діяльності підприємства залежать від низки чинників, серед яких слід відзначити науково-технічний прогрес, вимоги учасників ринку до якості, вартості і термінів робіт, стану матеріальних і нематеріальних активів підприємства та наявності фінансових ресурсів для розвитку тощо. А від ефективності обраних програм інвестування залежать, знову таки, майбутні фінансові результати. Тобто всі напрямки діяльності підприємства взаємопов'язані і взаємодіють між собою з метою формування стратегічної конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Стеценко С.П., Ільїна Т.А. Ільїна Ієрархічна модель оцінювання інфраструктурних ризиків підприємницької діяльності у будівництві. *Наукові праці НДФІ*. 2019. № 1. С. 119 – 129.
2. Ізмайлова К.В. Фінанси підприємств: конспект лекцій. Київ: КНУБА. 2020. 156 с.
3. Комісаренко Д.А. Розвиток малих підприємств на підставі диверсифікації діяльності: автореф. дис. канд. ек. наук: 08.06.01. Луганськ, 2005. 20с.
4. Пархоменко В.В. Оцінка інвестиційного потенціалу будівельної організації : автореф. дис. ... канд. ек. наук: 08.07.03. Київ, 1999. 19с.
5. Ізмайлова К.В., Пархоменко В.В. Імітаційне моделювання фінансових показників інвестиційної діяльності підприємства. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 1997. Вип.2. С.73 – 75.

6. Боліла Н.В. Пошук управлінських рішень, що забезпечать стійкий фінансовий стан будівельної організації. *Економічний вісник університету. ДВНЗ «Переяслав–Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2008. № 8. С. 65 – 69.

7. Измайлова К. В. Анализ источников формирования активов. *Финансы Украины*. 2005. № 8. С. 67 – 75.

8. Цифра Т.Ю., Локтіонова Я.Ф., Костенко Н.А. Бюджетування як інструмент планування і управління господарською діяльністю підприємства. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2020. № 46. С. 24-31.

УДК 69.003.02

Боліла Надія Василівна

к. е. н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

Гусарова Лариса Валентинівна

к. е. н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ АНТИКРИЗОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВНИЦТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

На сьогоднішній день для більшості підприємств будівельної галузі характерне неефективне використання внутрішніх резервів, відсутність потенційних можливостей протидії ризикам та загрозам, що уповільнює їх адаптацію до змін зовнішнього середовища.

З огляду на багаторічну збитковість підприємств будівельного сектору економіки та низький рівень їх фінансової стійкості, формування ефективної системи антикризового потенціалу є невідкладною потребою, необхідним елементом для подальшого розвитку.

На нашу думку, основною умовою сталого розвитку будівельного підприємства є своєчасна розробка та реалізація ефективних заходів відповідно

до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Тому необхідним є оцінювання спроможності підприємства до своєчасного впровадження антикризових заходів. Критерієм оцінки такої здатності можна вважати антикризовий потенціал підприємства, що характеризується спроможністю мобілізувати всі ресурси бізнес-системи для розробки та своєчасного впровадження управлінських заходів для забезпечення ефективного функціонування будівельного підприємства.

Попри потужну теоретичну базу проблематики управління потенціалом мікро-економічних систем, слід відзначити недостатність наукових розробок в напрямку розкриття сутності та особливостей формування антикризового потенціалу будівельних підприємств. Зокрема, подальших досліджень потребують питання формування антикризового потенціалу будівельного підприємства, здатного в умовах цифровізації економіки протистояти існуючим загрозам.

У наукових працях [1 - 3] доведено, що для протидії і боротьби із дестабілізаторами економічної стабільності насамперед потрібно створити дієву систему економічної безпеки.

Система забезпечення економічної безпеки підприємства складається з підсистем моніторингу, раннього розпізнавання внутрішніх і зовнішніх загроз, оцінювання ступеня небезпеки (ризиків), знешкодження, ухилення або нейтралізації та формування «пам'яті» про загрозу. Її ефективність визначається здатністю в оперативному режимі накопичувати, обробляти і використовувати інформацію про загрози діяльності підприємству, що багато в чому залежить від ступеня інформатизації діяльності.

Останнім часом в Україні спостерігається тенденція активного впровадження інформаційних технологій будівельними підприємствами, що знаменує початок цифровізації усіх видів діяльності, використання безпаперового діловодства, проектування, будівництва та відкриває

перспективи подальшого формування і удосконаленню систем економічної безпеки підприємств будівництва.

1. Економетричний інструментарій управління фінансовою безпекою підприємств будівництва: [моногр.] / Л.В. Сорокіна, А.Ф. Гойко, С.П. Стеценко, К.В. Ізмайлова та інші. – К.: Київський національний університет будівництва і архітектури, Кривий Ріг: Видавець ФОП Чернявський Д.О. 2017. – 404 с.

2. Бєлєнкова О.Ю. Вдосконалення механізму управління конкурентним потенціалом девелопера засобами штучного інтелекту. Актуальні проблеми економіки. 2020. № 3. С. 107–122.

3. Боліла Н. Економічний імунітет будівельного підприємства в умовах діджиталізації економіки [Електронний ресурс] / Надія Боліла // Сучасні технології комерційної діяльності і логістики : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 21–22 трав. 2020 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» URI: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/33573>

Власенко Дмитро

к.е.н., доцент,

доцент кафедри технологій і управління

Конотопський інститут Сумського державного університету

м. Конотоп

Україна

ТРАНСПОРТ, ЛОГІСТИКА, МОБІЛЬНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Пандемія COVID-19 змінила не тільки життя людей, але й становище на місцевих і світових ринках. Нинішня нестабільна економіка призвела до глобальної зміни ринку. COVID-19 завдав великого удару ринковій логістиці та побудові ланцюжків постачання та сприяє розриву зв'язків з постачальниками й змушує їх продумувати нові способи антивірусної доставки товару покупцям. У

багатьох країнах зменшилося виробництво через скорочення кількості перельотів або закриття кордонів між країнами та запровадження самоізоляції. Для деяких компаній це відкриття чогось нового, а для інших з'явився привід вийти із гри. Сучасна економічна ситуація змушує різні транснаціональні корпорації переглянути свою діяльність[1,2]. Пандемія коронавірусу перевернула звичні зв'язки між виробниками та споживачами, а також внесла серйозні зміни в сам бізнес логістичних компаній. Вітчизняні логістичні компанії в період епідемії зіштовхнулися з рядом проблем, наприклад, падіння споживання послуг 3PL операторів. 3PL оператори – це компанії, здатні виконувати всі запити в логістиці для своїх клієнтів.

Практично у всіх напрямках з'явилися труднощі: транспорт, складська логістика, митні послуги: це відбулося, зокрема, через падання продажів у супермаркетах. Друга проблема, з якої зіштовхнулися компанії – це криза в складській логістиці. Вона дуже негативно відбилася на всіх операторах, які не мали у власності складські приміщення, тому що орендні ставки зросли, а прибуток знизився. Третя проблема – це криза на ринках експрес-доставки, тому що цей сегмент ринку має величезну конкуренцію. Збільшення продажів в інтернет-магазинах не виправдало очікування, через це впав попит на кур'єрські послуги. У такій ситуації компанії намагаються зберегти існуючу клієнтську базу або намагаються її збільшити, але не у всіх це виходить[3-6]. У непростій ситуації опинилися і автотранспортні компанії. У той же час, є й ті, кому пандемія принесла нові перспективи: логісти відзначають, що важливим фактором є зсув вантажопотоків на залізничний транспорт. Серед тих, кому пандемія дала нові можливості, часто вказують саме залізничних перевізників. Залізничні транспортні оператори ніяк не реагують на зміну попиту збільшенням ставок, у зв'язку, із чим цей вид транспорту представляється найбільш надійним і ефективним в умовах, що склалися. Залізничний транспорт, як правило, у

власності держави – його будуть підтримувати. Крім того, саме залізниця в найближчі кілька років стане одним з основних логістичних каналів.

Швидка адаптація до мінливих умов допоможе оперативно логістичним компаніям адаптуватися після кризи. Очевидно, що навіть у посткризовий період будуть зберігатися наступні тенденції, які чинять вплив на галузь логістики в усьому світі.

Тенденція 1. Демпінг на логістичному ринку. Посилення боротьби за клієнта тягне за собою виникнення цінового демпінгу на ринку вантажоперевезень, тому що кількість вантажів зменшується, а транспорт простоює. Багато компаній не витримують тривалого демпінгування.

Тенденція 2. Вихід з ринку слабких гравців. Криза COVID-19 – «ідеальний шторм». Найближчим часом ринок логістичних послуг будуть змушені покинути дрібні та деякі середні гравці. Тут, як у теорії Дарвіна, виживе найсильніший. Той, хто встигнув накопичити грошей за останні два «гладкі» роки й не обтяжив себе значними зобов'язаннями, зараз обов'язково розгляне можливість щось купити, наростити парк і частку ринку. Відбудеться черга банкрутств, злиттів і поглинань.

Тенденція 3. Відмова від закупівель. Збільшення попиту на послуги ремонту й технічного обслуговування автопарків. Відмова від відновлення автопарку у зв'язку із зростанням курсу валют і пандемією спостерігається у більшості логістичних компаній. Це означає, що парк автомобілів буде застарівати, будуть затребувані послуги, пов'язані з ремонтом і технічним обслуговуванням автопарків.

Тенденція 4. Впровадження новітніх ІТ-технологій. Про оптимізацію й діджиталізацію говорили давно, але тільки мало хто зважувався на реальні й корінні зміни підходу. Багато компаній у період пандемії COVID-19 вирішили перевести всю роботу на «нові рейки». У логістиці почалася ІТ-революція. Варто

відзначити використання ІТ-платформ для логістичних компаній з метою обміну тарифами й ставками.

Тенденція 5. Розвиток внутрішніх вантажоперевезень і логістичних ланцюжків. Ще нещодавно більшість перевезень була спрямована на експорт або імпорт товарів, зневажаючи внутрішніми ринками. Криза дала потужний поштовх для розвитку внутрішнього продукту, розвитку виробництв усередині країни. Значне зменшення вантажних потоків з інших країн та погроза закриття кордонів при виникненні наступної хвилі пандемії приводять до того, що частина ресурсів, товарів, продуктів, які раніше закуповувалися за кордоном, виробники будуть намагатися виробити у своїй країні. Буде спостерігатися зростання внутрішнього виробництва у зв'язку із закриттям кордонів і, як наслідок, розвиток внутрішньої логістики, вихід на новий рівень якості.

Тенденція 6. Безконтактна кур'єрська доставка. Безконтактна доставка – турбота про здоров'я відправників і одержувачів. Вигравати будуть ті компанії, які зможуть запропонувати найбільш безпечний з погляду здоров'я спосіб доставки товарів. Кінцевому споживачу пропонується найширший асортимент товарів з безконтактною доставкою додому. Покупці готові переплачувати 5-10% від вартості за товари зі швидкою доставкою і мати можливість уникнути вимушеного відвідування людних місць.

Нестабільна ситуація в економіці погіршила більшість проблем логістики та виявила недопостачання професійних логістичних операторів. Одним зі способів знизити витрати та ризики підприємству допомагає передача логістики на аутсорсінг. Розумний підхід до вибору логістичного оператора, відмова від сумнівних схем допоможуть підприємствам вижити в складний для економіки країни час. У підсумку відзначимо, поширення COVID-19 в 2020-21 році завдало серйозний удар по всій системі міжнародного руху товару. Виникла криза порушила баланс вантажопотоків і призупинила роботу багатьох підприємств, яка посилилася введенням заходів і обмежень щодо припинення поширення

пандемії. Вважаємо, що авторитетним міжнародним організаціям необхідно враховувати досвід 2020-21 року при формуванні стратегії розвитку міжнародного руху товарів, яка зможе допомогти логістичним компаніям втриматися на ринку.

Список використаних джерел:

1. COVID-19: Protecting your supply chain // URL: <https://www.pwc.com>
2. Kevin Keegan COVID-19: Operations and supply chain disruption // URL: <https://www.pwc.com>
3. Supply Chain 4.0 – the next-generation digital supply chain // URL: <https://www.mckinsey.com>
4. Supply chain and risk management // URL: <https://www.pwc.com>
5. Supply-chain recovery in coronavirus times – plan for now and the future // URL: <https://www.mckinsey.com>
6. Hymel K. If You Build It, They Will Drive: Measuring Induced Demand for Vehicle Travel in Urban Areas // Transport Policy. 2019. Vol. 76(C). P. 57–66.

Галунка Оксана Дмитрівна

аспірант кафедри економіки будівництва

Київський національний університет будівництва і архітектури

Запєчна Юлія Олександрівна

к.е.н., доцент кафедри економіки будівництва,

Київський національний університет будівництва і архітектури

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Питаннями інноваційного розвитку цікавляться і опікуються багато науковців, дослідників. Значний вклад у розвиток цієї теми внесли такі вітчизняні автори: Полясковська К.В.[1], Гринько Т.В.[4]. Але саме проблеми інноваційного розвитку в будівельній галузі досліджують значно менше науковців: Русінко М.І.[2], Федотова С.Ю.[3], Стеценко С.П.[6].

Перед урядом кожної країни у світовій спільноті стоїть питання постійного пошуку нових або реорганізованих економічних, політичних та соціальних методів для визнання і утримання рівня конкурентоспроможності держави і окремо кожного підприємства відповідно. Саме інноваційний розвиток є одним

із пріоритетних і стратегічних напрямків в економіці України. Однією з найважливіших і впливових галузей із народного господарства є саме будівельна галузь, але при цьому і дуже залежна від інших. Тому виникає потреба в дослідженні активності інноваційного розвитку будівельних галузі з подальшим визначення стратегічних напрямків розвитку України в цілому.

У сучасних наукових роботах, у багатьох науковців уточнюються поняття «інноваційний розвиток» на різних рівнях досліджень. Інноваційний розвиток може розглядатись як різновид розвитку, що підвищує науково-технічний рівень будівництва, і як певний інструмент, і з позиції процесного підходу, коли він ототожнюється з процесом структурного вдосконалення або з процесом спрямованої закономірної зміни об'єкта управління, джерелом якого є інновації [5]. Основною думкою багатьох науковців є тісний і взаємо пропорційний зв'язок між інноваційним розвитком і активністю інноваційної діяльності в будівельній галузі, інноваційній політиці в цілому так і окремо взятого будівельного підприємства, його інноваційною стратегією. Ефективність, а саме результативність від активності інноваційного розвитку залежить від фінансування наукових досліджень і розробок та витрати на їх виконання.

За останні 2010-2020 фінансування у науково-дослідні роботи збільшились на 206,9 %. Зростання витрат на наукові та науково-технічні роботи мають приблизно сталий характер. Також значні але нехарактерні зміни є у витратах на НДР за рахунок приватних некомерційних підприємств. На протязі 2017р. спостерігається значний спад до 101,5%, і знов збільшення у 2018 р. на 749,7%. Не всі структурні позиції фінансування НДР можливо порівняти і проаналізувати. Так як на протязі часу, із зміною законодавчої бази та різних нормативних документів відсутні значення таких пунктів як кошти бюджету та кошти місцевих бюджетів.

Проте спостерігається значний зріст фінансування у розвиток інноваційної діяльності України загалом. На першому місці фінансово впливовим на

інноваційний розвиток є держбюджет, суттєво фінансуються наукові роботи також за рахунок підприємств України та іноземних держав, останнім часом спостерігається збільшення вкладання власних коштів населення. Це загальна ситуація по Україні і вона все ж таки відрізняється від фінансування НДР за будівельною галуззю починаючи з 2005р. і до 2014р. включно.

Так наприклад, більшість НДР у будівельній галузі фінансуються за рахунок підприємств України, і тільки 2 місце займає Держбюджет. Це говорить про потребу нових розробок в будівельній галузі, і необхідність сталого інноваційного розвитку в будівельній галузі.

Суттєво, те що третє місце з фінансування НДР у будівельній галузі займають іноземні держави, причинами яких можуть бути як позитивні, так негативні аспекти.

Проаналізувавши структуру джерел і обсяги фінансування науково-дослідних робіт в Україні, можливо стверджувати що за останні десятиліття держава поступово збільшує витрати і вкладає кошти у інноваційний розвиток країни.

Статистичні дані по будівельній галузі, доводять потребу будівельних підприємств України у науково-дослідних роботах, які є першими за розміром фінансування.

Не зважаючи на збільшення державного фінансування у науково-дослідні роботи, потрібно загальна інноваційна політика країни, будівельної галузі, яка б створювала умови до сталого інноваційного розвитку будівельного підприємства.

Все це свідчить про потребу подальшого дослідження інноваційного розвитку в будівельній галузі, і розробці відповідного інструментарію для підвищення рівня потенціалу інноваційного розвитку .

Список використаної літератури:

1. Поляковська К. В. Інноваційний розвиток підприємств: сутність та особливості у сфері торгівлі / К. В. Поляковська // Економіка розвитку. - 2014. - № 3. - С. 93-99.
2. Русінко М.І. Дослідження інноваційної активності будівельних підприємств України, як відображення потенціалу їх інноваційного розвитку. Сталий розвиток економіки №3, 2014.
3. Федотова С.Ю. Сучасний стан інноваційної діяльності в будівництві. Економіка і держава., № 10 2008, стор. 50 - 51 № 10 2008, стор. 50 - 51
4. Гринько Т.В. Інноваційний розвиток України: тенденції та проблеми. Технологічний аудит і резерви виробництва. №1/3(9), 2013.
5. Регулювання інноваційного розвитку будівельної сфери [Електронний ресурс] / А.П. Дука // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3 (13). – С. 203-208. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n3.html>
6. Інвестиційно-інноваційний розвиток в контексті економічної безпеки підприємства /Федоренко В.Г., Воронкова Т.Є., Рижаківа Г.М., Стеценко С.П. //Монографія – ДКС центр, Київ, 2015.-350с.

Гойко А.Ф., к.е.н., професор,
професор кафедри економіки будівництва КНУБА

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток у сучасних економічних умовах одного із пріоритетів забезпечення сталого розвитку і поліпшення своїх позицій у ринковому середовищі підприємств є активізація інвестиційних процесів. Інвестиційна привабливість при цьому відіграє роль ключового елемента, оскільки їх динамічність залежить від можливостей підприємства відповідати умовам потенційних інвесторів. Зважаючи на це, все більшої актуальності набувають питання, пов'язані з отриманням об'єктивної і адекватної оцінки цих можливостей. Саме це і є головним завданням оцінювання інвестиційної привабливості підприємства.

Вагомий внесок у теорію інвестиційної діяльності, оцінки ефективності інвестицій та інвестиційної привабливості зробили вітчизняні науковці: І.О. Бланк, В.М. Геєць, М.С. Герасимчук, А.А. Пересада, В.П. Савчук, В.Г. тощо. Але значна частина питань, пов'язаних з дослідженням сутності та оцінки інвестиційної привабливості підприємств, ще залишається не розкритою або потребує удосконалення.

Як показує практика при оцінці інвестиційної привабливості підприємства слід брати до уваги специфіку сфери його діяльності, місце розташування, систему управління, виробничий потенціал, інвестиційну програму, показники соціально-економічного розвитку, ефективності управління та оцінки ринкової стійкості.

На нашу думку, комплексна оцінка інвестиційної привабливості підприємства повинна здійснюватися на основі системного використання кількісних і якісних показників та характеристик. При цьому кількісні показники, які застосовуються для оцінки діяльності підприємства-об'єкта інвестування в період, що передує оцінці, являють собою об'єктивні вимірники, що дозволяють оцінити внутрішні фактори розвитку суб'єкта господарювання. Вони, в основному, визначені в існуючих підходах фінансового менеджменту і активно використовуються на практиці. Однак, кількісні показники та характеристики без врахування впливу зовнішнього середовища не описують повну картину розвитку підприємства та того сегмента ринку, на якому воно функціонує. Тому з метою отримання оперативної інформації про зміну впливу зовнішніх факторів на інвестиційну привабливість підприємства до складу системи показників необхідно включати якісні показники.

Виходячи із сутності інвестиційної привабливості підприємства, а також методичних основ її оцінки загальну методику оцінки інвестиційної привабливості підприємства можна представити у вигляді ряду етапів.

На першому етапі ми пропонуємо обмежити коло факторів впливу за допомогою методу Делфі [3]. Це необхідний захід, оскільки дослідження всієї їх сукупності є досить складним.

На другому етапі слід переходити до використання багатфакторної регресійної моделі [3], яка оцінює вплив на результативний показник, в даному випадку це рентабельність продукції за ряд років, зовнішніх і внутрішніх чинників, під впливом яких формується інвестиційна привабливість підприємства. За допомогою моделі можна проводити експрес-аналіз привабливості підприємств, характеризуючи ситуацію в загальному..

На третьому етапі проводиться аналіз внутрішніх і зовнішніх чинників інвестиційної привабливості. Сукупність зовнішніх факторів визначається на основі анкетування. Аналіз внутрішніх факторів обмежується дослідженням негативних складових інвестиційної привабливості, виявлених емпіричним шляхом на основі опитування репрезентативної вибірки, яка складається з фахівців і управлінських працівників.

На четвертому етапі проводиться оцінка фінансового стану за показниками ефективності діяльності підприємства та оборотності активів. Аналіз фінансового стану дає можливість скласти загальне уявлення про господарську діяльність підприємства, джерела її фінансування, виявити форми і масштаби інвестиційної діяльності підприємства та дати попередню оцінку підприємства як об'єкта для вкладення інвестицій.

На п'ятому етапі запропонованого методичного підходу здійснюється розробка рекомендацій, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості підприємства. На основі отриманих даних приймаються рішення щодо усунення негативного впливу і посилення позитивного впливу факторів на інвестиційну привабливість.

Таким чином, практична значимість запропонованого підходу полягає в тому, що він може бути використана як підприємствами для оцінки свого

становища на певний період часу, так й інвестором для вибору об'єкта інвестування. Окрім того оцінка інвестиційної привабливості підприємства відкриває для вітчизняних та іноземних інвесторів нові можливості диверсифікації, підвищує гарантію вкладення коштів в інвестиційні проекти.

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк – К.: МП ИТЕМ Лтд: Юнайтед Лондон Трейд Лимитед, 1995. – 447 с.
2. Гайдуцький А.П. Оцінка інвестиційної привабливості економіки / А.П. Гайдуцький // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 3. – С. 119-128.
3. Горбатенко В. Методы политических исследований. Учеб. Пособие для студентов вузов / К.П. Боришполец. – М.: Аспект Пресс, 2005. – С. 181.
4. Полуянов В.П. Оцінка інвестиційної привабливості підприємств житлово-комунального господарства України / В. П. Полуянов, М.А. Головачанська // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013, вип. 2(1). – С 391 – 396.

Гнедіна Катерина Володимирівна

к.е.н., доцент

НУ «Чернігівська політехніка»

м.Чернігів,

Україна

ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

Водні об'єкти виступають стратегічно важливим ресурсом кожної держави, а дефіцит питної води є наслідком їх забруднення. Через зростаючий негативний вплив на стан водних ресурсів Україна може зіштовхнутися з потребою імпорту питної води. Саме тому раціональне використання водних ресурсів, екологічний захист та запобігання їх вичерпанню є одними із пріоритетних напрямів державної політики у сфері забезпечення екологічної безпеки.

На сьогодні рівень екологічної безпеки водних ресурсів України є незадовільним. Так, лише протягом 2020 року Державною екологічною інспекцією України було складено 3777 протоколів про адміністративні правопорушення у сфері водних ресурсів та розраховано 188 мільйонів гривень збитків [1], а концентрація токсичних сполук в українських річках у 30-40 разів перевищує гранично допустимі норми [1]. Скид забруднених стічних вод, нерациональне використання водних ресурсів, недотримання умов виданих дозволів на спецводокористування, засмічення прибережних зон спричиняють руйнування екосистем водою. Внаслідок забруднення річок змінюється хімічний склад води, вона погано очищується, що позначається на якості питної води, а як наслідок – на здоров'ї людей. Такі тенденції не сприяють досягненню цілей сталого розвитку та суперечать концепції екологічно збалансованого розвитку. У цих умовах зростає необхідність посилення екологічного моніторингу, державного контролю за використанням водних ресурсів, впровадження заходів щодо забезпечення екологічної безпеки водних об'єктів.

Водні ресурси відіграють ключову роль у забезпеченні функціонування та споживаються суб'єктами господарювання різних видів економічної діяльності. Однією з галузей, якою споживається значний обсяг водних ресурсів є сільське господарство. Це зумовлює актуальність та необхідність пошуку альтернативних шляхів меліорації земель, зменшення втрат води, яка доводиться до полів, скорочення витрат води на виробництво одиниці сільськогосподарської продукції (у тому числі, шляхом впорядкування водокористування) [2].

Організаційно-економічні заходи щодо забезпечення раціонального використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів передбачають [3]:

- видачу дозволів на спеціальне водокористування;
- встановлення ставок зборів за спеціальне водокористування;

- надання водокористувачам податкових, кредитних та інших пільг у разі впровадження ними маловідходних, безвідходних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій, здійснення відповідно до законодавства інших заходів, що зменшують негативний вплив на води;

- відшкодування у встановленому порядку збитків, заподіяних водним об'єктам у разі порушення вимог законодавства.

Слід зазначити, що такі економічні інструменти, як ресурсні платежі, платежі (збори) за забруднення (порушення) навколишнього природного середовища та податкове регулювання, які використовуються для інвестування природоохоронних заходів, мають низку недоліків, недостатньою мірою стимулюють раціональне природокористування [4], що зумовлює необхідність їх вдосконалення.

Для підвищення рівня екологічної безпеки водних ресурсів окрему увагу слід приділити системі постійного моніторингу їх екологічного стану. Держводагентство та Держекоінспекція підписали Меморандум про співпрацю, з метою посилення контролю за охороною водних ресурсів служби відомств будуть у режимі реального часу обмінюватися інформацією щодо стану водних ресурсів та координувати дозвільні процедури при оформленні спеціального водокористування [5]. Позитивним зрушенням у системі екологічного моніторингу є створення та функціонування онлайн-системи «Моніторинг та екологічна оцінка водних ресурсів України» [6], де відображаються результати екологічного моніторингу водних об'єктів, дані про лабораторії, які здійснюють вимірювання та їх періодичність.

При формуванні організаційно-економічного механізму забезпечення екологічної безпеки водних об'єктів доцільно врахувати досвід зарубіжних країн у сфері охорони водних ресурсів, забезпечення їх раціонального використання та належної якості. Так, заслуговує на увагу басейновий принцип управління водними ресурсами у країнах ЄС. Ключову роль в управлінні водними

ресурсами відіграють економічні важелі. Надходження від оплати за споживання води та її забруднення акумулюються, оподатковуються як прибуток та мають цільове використання. Зокрема, спрямовуються виключно на поліпшення якості води, покращення екологічного стану річок басейну, поліпшення водозабезпечення населення, впровадження інших захисних заходів та на вирішення інших проблем у басейні [7, с.42-44].

Таким чином, сучасна система охорони водних об'єктів України та еколого-економічного стимулювання забезпечення їх екологічної безпеки є недостатньо ефективною. Для забезпечення раціонального водокористування необхідно вдосконалити механізм подолання незаконного водовидобування, моніторингу та оцінювання екологічного стану водних об'єктів. Вдосконаленню підлягає нормативно-правове регулювання управління використанням водних ресурсів. Велику роль у забезпеченні екологічної безпеки водних ресурсів та їх належної якості відіграє ефективне державне регулювання та фінансування охоронних заходів. У той же час це питання має вирішуватися на рівні суб'єктів господарювання шляхом впровадження ресурсозберігаючих технологій, формування замкнених циклів водокористування, мінімізації забруднення водних ресурсів, реалізації природоохоронних заходів, екологізації діяльності в цілому, що зумовлює необхідність вдосконалення механізму економічного стимулювання водокористувачів, які є екологічно відповідальними та впроваджують заходи зі збереження та відтворення водних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Держекоінспекція розрахувала 188 мільйонів гривень збитків у сфері водних ресурсів за 2020 рік. Офіційний веб-портал Державної екологічної інспекції України. URL: <https://www.dei.gov.ua/posts/1471>
2. Сидорук Б. Особливості водокористування в аграрній галузі: проблеми та перспективи. URL: <https://agroelita.info/2016/04/osoblyvosti-vodokorystuvannya-v-ahrarnij-haluzi-problemy-i-perspektyvy/>

3. Водний Кодекс України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 24, ст.189). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Прокопенко О.В., Кліменко О.В., Марочко С.С. Економічне стимулювання реалізації екологічної політики інвестиційного забезпечення природокористування. Ефективна економіка. № 7. 2010. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=257>

5. Держводагентство та Держекоінспекція підписали Меморандум про співпрацю. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhvodagentstvo-ta-derzhekoinspekciya-pidpisali-memorandum-pro-spivpracyu>

6. Онлайн-система «Моніторинг та екологічна оцінка водних ресурсів України». Державне агентство водних ресурсів України. URL: <http://monitoring.davr.gov.ua/EcoWaterMon/GDKMap/Index>

7. Хільчевський В.К., Забокрицька М.Р., Кравчинський Р.Л., Чунарьов О.В. Основні засади управління якістю водних ресурсів та їхня охорона/за ред. В. К. Хільчевського. К.: ВПЦ "Київський університет", 2015. 172 с. URL: https://geo.knu.ua/images/doc_file/navch_lit/kafedra_gidrol_lit/5_n_lit_gidrol.pdf

8. Купчик О.Ю., Дерій Ж.В. Екологічний стан придорожньої смуги за біоіндикаційними та хімічними показниками / О.Ю.Купчик, Ж.В. Дерій // Вісник Чернігівського національного технологічного університету. Технічні науки: зб. – Чернігів: ЧНТУ, 2016 № 2 (4). С. 221-227.

9. Derii Zh.V. Evolution of the scientific thought for the environmental safety management of the state/ Zh.V. Derii, I. V. Lysenko, N. V. Lysenko// Scientific bulletin of Polissia. – Chernihiv: ChNUT, 2017. – №3(11) P. 1. – P. 38-40.

Головаш Богдан Едуардович

к.е.н, доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Нераціональним використанням природних ресурсів та недбалим ставленням до навколишнього середовища людство постало себе на межі

виживання. Тому, надзвичайно актуальною у наш час є перехід до використання моделі циркулярної економіки (ЦЕ). В основі функціонування якої є повторне використання ресурсів та переорієнтація виробництва доданої вартості на сферу послуг та інтелектуальні продукти.

Особлива увага до розвитку компонентів ЦЕ приділяється у Європейському Союзі (ЄС), де прийнята до впровадження спеціальна програма дій – Європейський Зелений Курс (ЄЗК). ЄЗК це амбіційна – програма дій ЄС, основою якої є фундаментальні зміни до ключових принципів організації економічних відносин, винесення на першу шпальту питання екологічності, ощадливого природокористування та переходу до кліматично нейтральної Європи до 2050 року.

Зелений курс був офіційно представлений Президентом ЄК Урсулою фон дер Леєн в Європарламенті 11 грудня 2019 року. Ключовими напрямками ЄЗК є чиста енергія, кліматична дія, будівництво та реновація, стійка промисловість, стійка мобільність, зменшення забруднення довкілля, біорозмаїття, стійка аграрна політика [1].

Україна заявила про плани держави долучитись до ЄЗК. Таке рішення є дуже важливим, враховуючи необхідність формування в Україні державної політики, яка б враховувала екологічні та кліматичні виклики глобального суспільства сьогодення. Водночас, необхідно чітко розуміти і враховувати широке коло наслідків прийняття ЄЗК для України в контексті нових можливостей, викликів та загроз, що цей план може створити для нашої держави.

Для України це означає необхідність чітко сформулювати кліматичну політику, а саме амбітні кліматичні цілі в рамках зобов'язань за Паризькою угодою, відповідну енергетичну стратегію, врахувати зміни клімату в усіх секторальних політиках. Можливості у контексті ЄЗК приховані в низькій поточній енергоефективності та високій карбоноємності економіки України, що викликані як високою зношеністю основних фондів, так і значною часткою

викопних палив в енергобалансі. За умови створення дієвого міжнародного двостороннього механізму, зокрема в рамках ЄЗК, це дозволить залучити значні обсяги «зеленого» фінансування. Очевидно, що нові нетарифні бар'єри в торгівлі будуть «кліматичними», а у кліматично дружніх сферах такі бар'єри будуть знижуватись (наприклад, відновлювані джерела енергії) [2].

Водночас, потрібно враховувати і низку викликів та загроз, що постануть перед Україною, вже у найближчому майбутньому. Так, за думкою експертів українському бізнесу потрібно буде інвестувати 6,5 млрд. євро для відповідності всім критеріям ЄЗК [3].

Особливо деякі положення ЄЗК можуть вдарити по українським аграріям, для яких ринок ЄС є найбільшим по експортним поставкам. У найпесимістичнішому сценарії недотримання положень ЄЗК та регламенту СВММ може означати суттєве зменшення європейського ринку агропродовольства [4].

Для узгодження комплексу непростих питань переходу України до програми ЄЗК та мінімізації значних ризиків, що можуть виникнути у найближчому майбутньому, у березні 2021 р. Кабінетом Міністрів України було створено робочу групу з формування консолідованої позиції України у переговорах з ЄС, пов'язану з впровадженням механізму митного вуглецевого коригування СВММ (Carbon border adjustment mechanism) [5].

Мета цієї робочої групи – не допустити перетворення СВММ на інструмент нетарифного обмеження, який може змінити умови зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, чи погіршити умови торгівлі, закріплені в Угоді про асоціацію. Для українських виробників впровадження СВММ є особливо чутливим питанням, за висновками експертів третина українського експорту до ЄС може потрапити під дію СВММ [6].

Робоча група має наступні завдання:

1. Отримати у подальшому попереднє інформування про всі рішення, що планує здійснити ЄС на шляху впровадження ЄЗК, щоб дати можливість українському бізнесу підготуватись до будь-яких змін.

2. Врахувати значно вужчі економічні та фінансові можливості українського бізнесу, визначити поетапний алгоритм того, як Україна буде виконувати свої зобов'язання в рамках регламенту СВМ.

3. Домовитись про фінансову підтримку ЄС. В тому числі у створенні міжнародного фонду «зеленої» трансформації для України, який прискорюватиме екологічні процеси в нашій країні через стимулювання бізнесу і надання йому доступу до відповідних фінансових ресурсів.

Підсумовуючи зазначимо, що для України питання приєднання до ЄЗК є питанням стратегічного порядку, яке у майбутньому може принести державі як потужний імпульс прискореної модернізації та економічного зростання, так і значні загрози для національних виробників, особливо у короткотерміновій перспективі. Впровадження даної програми надасть можливість зробити якісний стрибок до сучасної, високоефективної, конкурентоспроможної економіки, та створить нові ніші для українських виробників. З іншого боку, зважаючи на суттєве технічне і технологічне відставання, та обмежені фінансові можливості, відсутність адаптаційного періоду імплементації положень ЄЗК та СВМ може привести до виникнення значних проблем у доступі до ринків ЄС, а у перспективі і до ринків інших розвинених країн, що дуже боляче вдарить по багатьом секторам економіки України.

Список використаних джерел:

1. Європейський Зелений Курс. Представництво України при ЄС. [Електронний Ресурс]. Режим доступу – <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>.

2. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України. «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій». [Електронний

Ресурс]. Режим доступу – <https://dixigroup.org/storage/files/2020-05-26/european-green-dealwebfinal.pdf>.

3. Бизнесу нужно инвестировать €6,5 млрд для выполнения Европейского зеленого курса – мнение. Latifundist.com. [Електронний Ресурс]. Режим доступу – <https://latifundist.com/novosti/53299-biznesu-nuzhno-investirovat-65-mlrd-dlya-vypolneniya-evropejskogo-zelenogo-kursa--issledovanie>.

4. Повышение экостандартов в ЕС приведет к ужесточению требований к импортным агротоварам – мнение. Latifundist.com. [Електронний Ресурс]. Режим доступу – <https://latifundist.com/novosti/54771-povyshenie-ekostandartov-v-es-privedet-k-uzhestocheniyu-trebovanij-k-importnym-agrotovaram--mnenie>.

5. Кабмін створив рабгрупу для формування позиції України щодо СВМ. ГМК.center. [Електронний Ресурс]. Режим доступу – <https://gmk.center/ua/news/kabmin-stvoriv-rabgruppu-dlya-formuvannya-pozicii-ukraini-shhodo-cbam/>.

6. Віцепрем'єрка Ольга Стефанішина: Ми обговорюємо формування міжнародного фонду «зеленої» трансформації України. Eu-ua.kmu. Євроінтеграційний портал. [Електронний Ресурс]. Режим доступу – <https://eu-ua.kmu.gov.ua/node/3964>.

Головаш Л.В.

аспірантка

Науковий керівник – д.ек.н., професор

Лич В.М.

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку суспільства інтелектуальні ресурси, інформація і знання є основною цінністю і вирішальним фактором у конкурентній боротьбі. Накопичення та розвиток інтелектуальних ресурсів і процес управління ними стали надважливим завданням для всіх економічних суб'єктів – від країни в цілому і до малого підприємства включно. Відповідно до сучасної економічної теорії, нова економіка базується на русі не стільки матеріальних ресурсів, скільки на обміні і використанні ідей, знань, інформації, а людські знання і досвід є одним з найцінніших ресурсів суспільства.

Вважається, що саме знання і безперервне навчання стали критичними компонентами успіху сучасної країни, а тотальна інтелектуалізація і інноватизація є фундаментальним базисом сучасної конкурентної економіки.

Саме тому, надзвичайно актуальним у наш час є якнайшвидший перехід України на інноваційну модель розвитку.

Зважаючи на значне технологічне і технічне відставання українських підприємств від розвинених країн світу, здійснення інноваційного прориву потребує повної мобілізації фінансових, інтелектуальних, інфраструктурних, інституціональних, та інших підсистем вітчизняної економіки.

Так, для сучасної промисловості України характерним є:

- сировинний характер її виробництва, про що свідчать набагато більші темпи зростання обсягів доданої вартості у добувній промисловості порівняно з переробною;

- диспропорційна структура промислового виробництва, яка визначається в основному експортною його орієнтацією і недостатнім врахуванням потенціалу внутрішнього ринку, значною зношеністю основних фондів, що свідчить про використання у промисловості переважно застарілих, ресурсоемних засобів виробництва;

- переважання капіталовкладень у сировинні галузі з низькою доданою вартістю у порівнянні з інвестиціями у переробні галузі з високою доданою вартістю;

відсутність у 90% продукції, яка виробляється в Україні, відповідного науково-технічного забезпечення, що робить її недостатньо конкурентоспроможною [1].

В економіці поняття “трансформація” трактувалось як процес подолання істотних елементів старого порядку та формування якісно нового стану економічної системи [2]. З огляду на це, потрібно погодитись з думкою С. Івашиной та О. Івашиной, які визначають поняття економічної трансформації як «глибинних перетворень, що зумовлені змінами технології та відбуваються на рівні економічних відносин, інститутів економічної та соціальної сфери» [3]. Водночас вони характеризують економічну трансформацію і як «процес, що послідовно та безперервно здійснюється на всіх рівнях економічної системи».

Саме таких глибинних перетворень основних засад організації вітчизняної економіки і потребує Україна, та у фундамент таких змін має бути закладена саме чітко спланована інноваційна політика.

Сучасна інноваційна політика має в арсеналі широкий інструментарій для забезпечення процесів стимулювання інноваційної діяльності. Формувати та реалізовувати інноваційну політику можна завдяки застосуванню загальноприйнятих інструментів:

- фінансування процесів виробництва інноваційної продукції в рамках державних науково-технічних програм;
- амортизаційні пільги, такі як прискорена амортизація;
- кредити (зокрема безвідсоткові) та державні дотації;
- податкові механізми впливу (зменшення ставок на прибуток підприємств, дослідницький кредит – без урахування в оподаткованому прибутку поточних видатків на здійснення НДДКР. Наприклад, у США в різні періоди дослідницький кредит був у межах 48, 25 і 20 %, у Франції – 25, 30 і 50 %, у Канаді – 20, 30 % [4 с. 81]);
- митне стимулювання (зменшення державного мита на індивідуальні винаходи, звільнення від мита обладнання, що не виробляється в Україні, але застосовується у виготовленні інноваційної продукції);
- державне замовлення інноваційної продукції та її закупівля в інноваційних фірмах;
- фінансування винахідницької діяльності коштом державного бюджету;
- удосконалення системи інформаційного забезпечення інноваційної діяльності [5].

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо за необхідне впровадити наступні першочергові заходи для організації невідкладного переходу до структурної трансформації економіки України на інноваційних засадах розвитку:

- запровадити розширений перелік заходів митно-податкового механізму стимулювання;
- запустити міжгалузеві програми пріоритетного інноваційного розвитку;
- активно впроваджувати механізм державного замовлення інноваційної продукції в рамках загальнодержавних міжгалузевих програм розвитку;
- активізувати системи інформаційного та комунікаційного забезпечення інноваційної діяльності, в тому числі допомога у пошуку можливостей міжнародного співробітництва у рамках міжнародних науково-дослідних програм.

Список використаних джерел:

1. Писаренко С.М. Інноваційна складова структурної трансформації національної економіки / С.М. Писаренко // Регіональна економіка. – 2012. – № 4. – с. 7-15.
2. Громико О.І. Зміст поняття "трансформація" як базової наукової категорії / О.І. Громико // Ефективність державного управління. – 2016. – Вип. 1-2(1). – С. 125-131. [Електронний Ресурс]. Режим доступу – http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_46/fail/ch1/16.pdf.
3. Івашина С. Ю. Соціально-інституціональні аспекти економічної трансформації / С. Ю. Івашина, О. Ф. Івашина // Проблеми економіки. – 2014. – № 2. – С. 309-314. [Електронний Ресурс]. Режим доступу – http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pecon_2014_2_45.
4. Петрова І.Л., Борисенко З.М., Дишлюк Н.І. та ін. Інноваційні засади та виміри стратегічного розвитку підприємств України: кол. моногр. / За наук. ред. проф. І.Л. Петрової. К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». – 2012. – 355 с.
5. Вовченко О.В. Державна політика України в інноваційній сфері: основа гарантування національної безпеки / О.В. Вовченко // Наука та наукознавство. – 2018. – № 3. – С. 25-35. [Електронний Ресурс]. Режим доступу – <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/150679/02-Vovchenko.pdf?sequence=1>.

Дворник Інна Володимирівна,

к.е.н., старший викладач кафедри аграрної економіки

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Фінансово-економічна результативність є важливим комплексним показником діяльності сільськогосподарського підприємства, функціонування якого супроводжується безперервним кругооборотом коштів у вигляді витрат ресурсів і одержання доходів, їхнього розподілу і використання.

В умовах ринку прибуток є основним джерелом усіх фінансових ресурсів підприємства. Формування та розподіл доходу і прибутку підприємства, тобто

фінансових результатів його діяльності згідно чинних нормативних документів можуть бути представлені схемою [1].

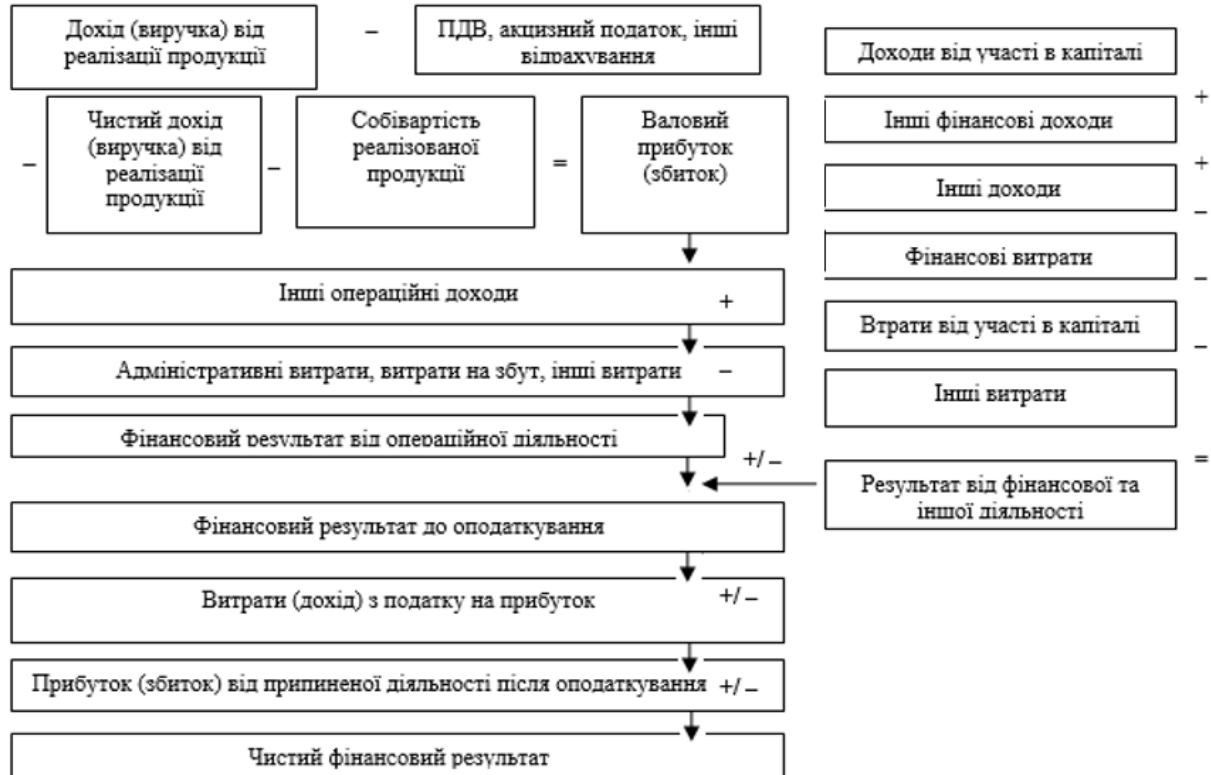

Рис. 1. Формування чистого фінансового результату діяльності підприємства

Аналіз статистичних матеріалів засвідчив, що у загальному сільськогосподарська діяльність є прибутковою. Зокрема у 2019 році галузь отримала прибутки в сумі 93255,4 млн грн. Аналіз розміру чистого прибутку (збитку) підприємств за видами економічної діяльності у 2019 році показав, що галузь сільського, лісового і рибного господарства має один з найкращих показників, поступаючись промисловості (133701,6 млн грн) та оптовій і роздрібній торгівлі (108561,5 млн грн).

Аналіз результатів діяльності сільськогосподарських підприємств показав, що в 2019 році частка підприємств, що отримали прибуток – 83%, у свою чергу частка збиткових – 17%. Варто зауважити, що частка останніх з кожним роком зростає, у 2016 році їх було 11,6% [2] (рис. 2).

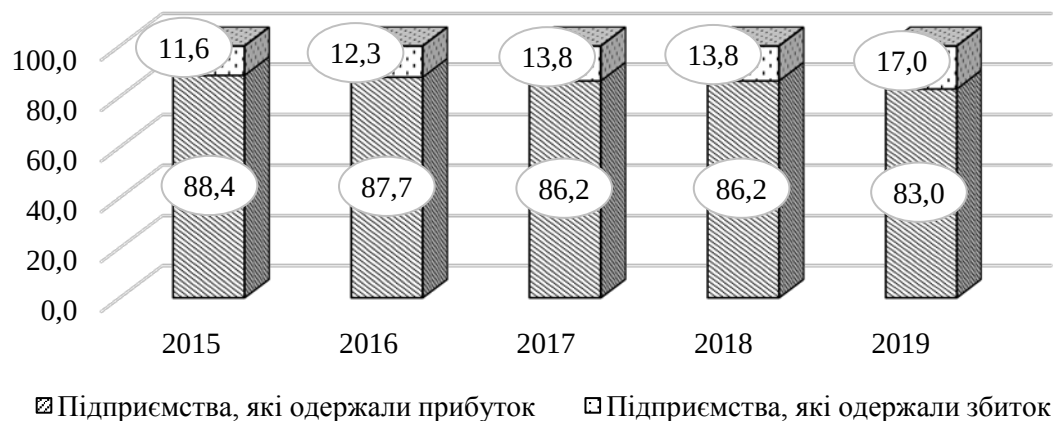

Рис. 2. Структура підприємств, відповідно до результатів їх діяльності, %

З метою вивчення економічних результатів роботи сільськогосподарських підприємств розраховується показник рентабельності. Коли йдеться про рентабельність підприємства, – це означає, що в ньому не лише відшкодовують витрати, пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції, але й отримують певний прибуток. А це сприяє подальшому розвитку як окремого підприємства, так і економіки в цілому та підвищенню благополуччя громадян [3].

У 2019 році рівень рентабельності діяльності сільськогосподарських підприємств становив 16,1% (рис. 3). Аналіз динаміки показника засвідчив його стрімке падіння, порівняно з 2015 роком на 45,42% або ж 13,4 в.п.; проте спостерігається зростання, порівняно з 2018 роком на 17,52% або 2,4 в.п. [2].

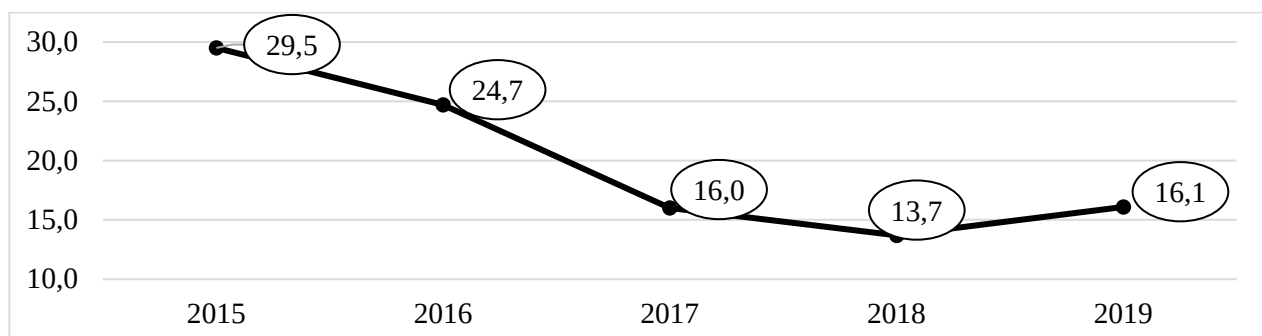

Рис. 3. Рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств, %

З метою підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств необхідно здійснити ряд заходів: посилити контроль з боку держави

за використанням та охороною земель; активізувати державне страхування сільськогосподарської діяльності; забезпечити пільгове довгострокове кредитування сільгоспвиробників; стимулювати виробництво сільськогосподарської продукції, яка є важливою для забезпечення продовольчої безпеки держави; забезпечити державний контроль за закупівельними цінами на сільгосппродукцію з метою захисту товаровиробників.

Список використаних джерел:

1. Герасимів З. М. Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств регіону [Електронний ресурс] *Ефективна економіка*. 2014. № 11.
2. Державна служба статистики: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Коваль О. А. Рентабельність як показник економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка. Управління. Інновації*. 2014. Вип. 1 (11); С.66–76.

Дерій Жанна Володимирівна

д.е.н., професор

НУ «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів,

Україна

ВПЛИВ АГРОВИРОБНИЦТВА НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН РІЧКИ ОСТЕР

Згідно із сучасними дослідженнями серед основних джерел забруднення і засмічення водойм виділяють змивання міңдобри́в, пестицидів й інших хімікатів та органіки, що використовуються в сільському господарстві.

Загалом сільськогосподарське виробництво слід віднести до одного з найінтенсивніших забруднювачів поверхневих вод річок, зокрема р. Остер також перебуває під впливом такого виду не сприятливого екологічного навантаження внаслідок активного агровиробництва зважаючи на той факт, що територія протікання річки та її басейну відноситься до аграрноорієнтованих.

Зростаюче споживання мінеральних добрив у сільському господарстві в останні роки суттєво змінило і продовжує змінювати масу біогенних елементів,

які потрапляють із річковим стоком у водний басейн. За статистичними даними близько третини внесених міндобрив вимивається з ґрунтів і виноситься в водойми. Ці речовини викликають надмірне розростання водної рослинності, що призводить до зменшення вмісту кисню у воді, “цвітіння” водойм, загибелі риби й погіршення якості води.

Ключовим фактором забруднення виступає надмірне використання міндобрив сільськогосподарськими виробниками на землях басейну р. Остер.

Серйозне занепокоєння викликає також забруднення водойми пестицидами. Пестициди – хімічні засоби захисту рослин від шкідників і хвороб, потрапляють у водойми з дощовими й талими водами (поверхневий стік), після авіа- і наземної обробки сільськогосподарських угідь, лісів і водойм, з дренажно-колекторними водами, із стічними водами підприємств, що виробляють ці речовини.

Органічні пестициди мають кумулятивну і мутагенну дію на водні організми (особливо на мальків риб) і помітно впливають на біологічну продуктивність фауни річки в цілому. Відносна хімічна стійкість багатьох з цих сполук сприяють їх накопиченню у великих об’ємах, а постійне накопичення у воді найбільш отруйних пестицидів – хлорорганічних сполук є серйозною загрозою як для життя водних організмів, так і для людини.

Наслідком застосування пестицидів у сільському господарстві є підвищення вмісту в воді амонію, нітратів, фосфору, калію, хлору та багатьох інших сполук.

Також для емульгування пестицидів у сільському господарстві використовують поверхнево-активні речовини (ПАР), котрі надходячи зі стічними водами в ріки та канали, значно впливають на біологічний і фізичний режим р. Остер. У результаті знижується здатність вод до насичення киснем, паралізується діяльність бактерій, які мінералізують органічні речовини.

Аналіз обсягів внесення мінеральних добрив під сільськогосподарські культури виробниками Чернігівської області за останню чверть століття вказує на циклічну динамічну зміну основних характеристик. Обсяги площ, родючість котрих підвищувалася за рахунок використання мінеральних добрив у 1990 р. становила 1252,8 тис.га тобто 39,3% від загальної території області. До 2000 р. дана характеристика мала тенденцію до скорочення і досягнула свого мінімуму (124,6 тис.га, тобто 3,9%), однак за останні п'ятнадцять років сформувалась протилежна тенденція – зростання розмірів удобрених площ.

В підсумку у 2020-хх рр. обсяг удобрених площ становив 860 тис. га, тобто 68,6% рівня 1990 р. Так, обсяг внесених мінеральних добрив до 2016 р. відновився до показника 129 кг/га (для порівняння середній показник по Україні 39 кг/га).

Все зазначене є свідчення того, що протягом останніх 15 років ведення сільського господарства супроводжується інтенсифікацією використання мінеральних добрив, а зважаючи на значну частку у загальній площі території області – набуває ролі ключового фактору формування несприятливого екологічного середовища.

Слід також звернути увагу на той факт, що за останню чверть століття відбулися суттєві зміни у складі та структурі вирощуваних на території Чернігівської області сільськогосподарських культур. Найбільші площі зайняті під вирощуванням кукурудзи на зерно (27,7%), соняшника на зерно (17,4%) та пшениці (16,8%).

Слід звернути увагу на той факт, що якщо обсяги та частка площ під пшеницею за останні 35 років фактично не змінилися, то стрімкій злет двох інших культур, не характерних для Чернігівського регіону, викликає серйозне занепокоєння.

Все вищезазначене є свідченням переорієнтації сільськогосподарського виробництва Чернігівської області на вирощування культур не характерних для

регіону. Особливістю сучасного стану є те, що майже половина площ відведена під вирощування культур, котрі виснажують ґрунти. А це означає, що при проведенні сівозміни виникає необхідність відновлення земель за рахунок внесення добрив зазвичай у значно більших концентраціях.

Для всіх районів басейну р. Остер характеристика виявилася у півтора рази гіршою, ніж по області загалом і супроводжувалася подальшим нарощенням площ відведених під вирощування сої. Варто також відзначити, що і під час вирощування даних культур майже всі їх поля удобрювалися мінеральними добривами.

Висока сільськогосподарська освоєнність басейну, виснажливе землеробство (вирощування монокультур), є одними з видів антропогенного навантаження на земельні ресурси в басейні річки.

З метою поліпшення стану р. Остер та усунення негативних наслідків антропогенного впливу на її стан від діяльності суб'єктів АПК актуальним є наступні заходи:

– для отримання деталізованої інформації про рівень забруднення сільськогосподарських земель у басейні р. Остер необхідно провести оцінку стану кожної сільськогосподарської ділянки на внесення мінеральних та органічних добрив, засобів захисту рослин, в т. ч. пестицидів. З цією метою необхідно провести роботи з формування та розсилання запитів на отримання публічної інформації уповноваженими органами;

– провести інвентаризацію та скласти баланс земельних ресурсів у басейні р. Остер, перевірити відповідність цільового призначення земель, що віднесені відповідно до норм Земельного кодексу України та Водного кодексу України до земель водного фонду та прибережних захисних смуг. Упорядкування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг річок є одним із важливих заходів з охорони і раціонального використання водних ресурсів. Ці заходи необхідні для зменшення скиду забрудненого схилового стоку, азотних,

калійних, фосфорних сполук, які застосовуються для удобрення сільськогосподарських угідь, отрутохімікатів тощо. Для виконання своїх захисних функцій ці зони повинні відповідати розмірами, характером рослинності, конкретним задачам, виходячи з рівня господарського освоєння басейну річки, а також від екологічного їх стану;

– розробити заходи щодо оцінки умов використання прибережних захисних смуг, котрі являються природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності, та контролю дотримання положень Водного кодексу України котрим забороняється: розорювання земель, садівництво та городництво; зберігання та застосування пестицидів і добрив; влаштування літніх таборів для худоби; будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів тощо.

Список використаних джерел:

1. Водний Кодекс України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 24, ст.189). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Онлайн-система «Моніторинг та екологічна оцінка водних ресурсів України». Державне агентство водних ресурсів України. URL: <http://monitoring.davr.gov.ua/EcoWaterMon/GDKMap/Index>
3. Derii Zh.V. Evolution of the scientific thought for the environmental safety management of the state/ Zh.V. Derii, I. V. Lysenko, N. V. Lysenko// Scientific bulletin of Polissia. – Chernihiv: ChNUT, 2017. – №3(11) P. 1. – P. 38-40.
4. Koval, V. V. The role of the agricultural sphere in the context of food security / V. V. Koval, Zh. V. Derii, I. O. Sedikova // Науковий вісник Полісся. – 2018. – № 4 (16). – С. 21-27.

Іванько Анатолій

д.е.н., с.н.с.,

заслужений працівник сільського господарства України

ВП НУБІП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Одним з найважливіших елементів економічної системи України, який визначає місце національної економіки у міжнародному поділі праці та динаміку її конкурентоспроможності є аграрний сектор. У зв'язку з цим, актуальним завданням сучасної державної економічної політики є розробка та здійснення заходів із прискорення його розвитку. Дане питання є важливим як в теоретичному розумінні, так і в практичному застосуванні. Інноваційний розвиток аграрного сектору економіки, під яким розуміють комплексне використання наукомістких факторів виробництва в технологічній, організаційній, економічній та управлінській діяльності для забезпечення підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках, набуває особливого значення у зв'язку з необхідністю адаптації вітчизняного аграрного сектору економіки до умов та вимог Європейського союзу (ЄС), зменшення існуючих розбіжностей між Україною та ЄС у визначенні пріоритетів державної аграрної політики тощо. Саме активізація інвестиційно-інноваційного процесу в аграрному секторі вітчизняної економіки дасть можливість здійснити заходи по впровадженню наукових розробок, оновленню й удосконаленню основних засобів технічно-технологічного забезпечення аграрного виробництва та дозволить забезпечити більш ефективне його ведення.

Активність України у створенні та впровадженні інновацій можна спостерігати на основі аналізу міжнародного Звіту про глобальну

конкурентоспроможність [8], в якому Україна за 2019 рік посіла 85-е місце серед 141 досліджуваної держави. При цьому, порівняно з 2018 р. (83-є місце зі 140 країн) її рейтинг знизився на дві позиції та на чотири позиції (рис. 1).

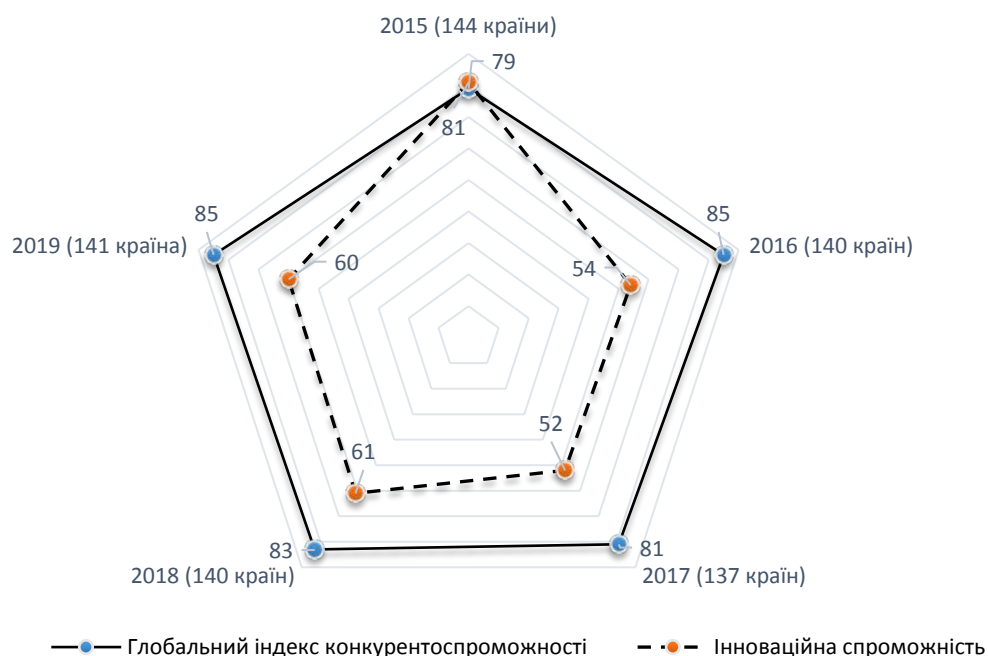

Рис. 1. Рейтинг України за Глобальним індексом конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index) за 2015-2019 рр.

Джерело: побудовано на основі даних [6, 7, 8]

За показником «Інноваційна спроможність» Україна у 2019 р. хоч і несуттєво, але зміцнила своє становище, піднявшись із 61-ї до 60-ї позиції, проте порівняно з 2016–2017 рр. спостерігається уповільнення інноваційної активності та, відповідно, значна втрата рейтингових позицій.

Результати порівняльного аналізу інноваційної діяльності країн ЄС, інших європейських країн та регіональних сусідів відображає Інноваційний індекс Європейського інноваційного табло (Innovation Union Scoreboard – IUS), який розраховується у межах ЄС. Усі країни, що входять до Європейського інноваційного табло, згруповано у чотири групи: «інноваційні лідери», «активні новатори», «помірні інноватори» та «інноватори, які формуються».

Для розрахунку IUS береться до уваги низка показників, які об'єднані в чотири групи, у межах кожної з яких виокремлюються додаткові підгрупи

показників, зокрема: умови розроблення (людські ресурси; привабливі дослідницькі системи; інноваційно привабливе середовище); інвестиції (фінансування і підтримка; інвестиції підприємств); інноваційна діяльність (інноватори; зв'язки, інтелектуальні активи); вплив на зайнятість (зайнятість на підприємствах, що швидко розвиваються; зайнятість у наукомісткій діяльності).

Україна в 2018 р. посіла 27-му позицію у рейтингу IUS, як і в 2017 р., покращивши на один пункт порівняно з 2016 р. (28-е місце) та на три пункти порівняно з 2015 р. (30-е місце). Загалом за підсумковим показником IUS Україна поступається не лише «інноваційним лідерам», а й країнам групи «інноватори, які формуються». У Звіті Європейського інноваційного табло за 2019 р. указано, що найсильнішими інноваційними аспектами України є «людські ресурси» та «вплив на зайнятість». Україна отримала досить високі оцінки за показниками «зайнятість у наукомісткій діяльності», «кількість нових докторантів» та «витрати на інновації, не пов'язані з НДР». Слабкими ж інноваційними аспектами насамперед є «інноваційно привабливе середовище», «інноватори», «зв'язки», «фінансування і підтримка», зокрема витрати на науково-дослідні розробки у державному секторі [4].

Розглядаючи розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі вітчизняної економіки слід зазначити, що нині в ньому відбуваються переважно негативні тенденції в інвестуванні секторального розвитку, що загрожує їх поширенню на всю економіку України. Зокрема, важливою складовою інвестиційного розвитку економіки України є залучення і освоєння капітальних інвестицій в різні сфери економічної діяльності. Що стосується агропродовольчих секторів економіки, то, за даними Держстату [3], у 2019 році в порівнянні з попереднім вони зменшилися на 2,2 %, хоча починаючи з 2015 року загальні обсяги капітальних інвестицій щорічно збільшувалися. На жаль, негативна динаміка зменшення річного обсягу капітальних інвестицій в аграрний сектор продовжилася і в 2020 році. Зменшення обсягу інвестицій в

аграрному секторі національної економіки останні 2 роки може негативно позначитися вже в короткостроковій перспективі на темпах розвитку економіки, продовольчій безпеці держави, а також на валютних і бюджетних надходженнях.

Дослідження основних сучасних напрямів використання інноваційних досягнень у аграрному виробництві в Україні дозволяє дійти висновку, що найбільш яскраві прояви їх спостерігаються у таких напрямках аграрного виробництва як: по-перше, великого поширення набули в рослинництві – впровадження нових гібридів і сортів рослин; по-друге, використання найбільш прогресивних технологій з впровадження мінімального ґрунтового обробітку, точного і органічного землеробства; по-третє, у тваринництві це вдосконалення технологій з годівлі і утримання тварин; по-четверте, створення нових ветеринарних препаратів і систем захисту від хвороб тварин; по-п'яте, у сфері аграрної переробки – створення сучасних бактеріальних заквасок; по-шосте, у сфері управління аграрним розвитком – адаптація до новітніх вітчизняних умов з удосконалення концепції розвитку ринків аграрної продукції [2].

Однак, незважаючи на деякі позитивні явища в окремих сегментах аграрної економіки України дія негативних чинників в інвестиційній діяльності в останні роки переважає. До найбільш вагомих причин інвестиційного спаду в аграрному секторі економіки можна віднести: перезавантаження влади, недостатньо виважені зміни в секторальному управлінні, скорочення бюджетної підтримки аграріїв, пандемія Covid-19. Окремі потенційні інвестори відклали реалізацію своїх проєктів в очікуванні прийняття закону про обіг земель сільськогосподарського призначення з метою подальшого спрямування грошових коштів для купівлі земельних ділянок. Значну частину доходів товаровиробники втратили також і внаслідок погіршення цінової ситуації на світових ринках сільськогосподарської сировини та продовольства. Певною мірою діяльність інвесторів у сільському господарстві також стримували

перезавантаження влади та зниження зацікавленості банківського сектору в кредитуванні реальних проєктів виробників.

Безумовно, потрібно враховувати і той факт, що формування й розвиток інноваційного процесу в аграрному секторі економіки зумовлений певними особливостями, а саме: множинність видів сільгосппродукції та продуктів її переробки, істотна різниця в технології їх виробництва; значна його диференціація в окремих регіонах країни відповідно до конкретних умов; відчутна залежність технологій виробництва в сільському господарстві від природних і погодних умов; велика різниця в періодах виробництва окремих видів сільгосппродукції та продуктів її переробки; високий ступінь територіальної роз'єднаності сільгоспвиробництва; відокремленість товаровиробників (на всіх рівнях) від наукових установ, що створюють науково-технічну продукцію; різний соціальний рівень працівників аграрного сектора економіки; багатоаспектність форм і зв'язків сільгоспвиробників з інноваційними формуваннями; відсутність чіткого й науково-обґрунтованого організаційно-економічного механізму передачі досягнень науки товаровиробникам і, як наслідок, – істотне відставання галузі з освоєння інновацій у виробництві.

Для подальшого розвитку економіки України, як глибоко інтегрованої держави у світову економіку, враховуючи загострення конкуренції як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках аграрної продукції, ускладнення сучасного інвестиційного клімату, недостатній рівень готовності вітчизняного аграрного сектору економіки до умов євроінтеграції, принципового значення набуває реалізація заходів щодо активізації інвестиційної діяльності в даному секторі економіки, які доцільно здійснювати першочергово.

Розглядаючи ж питання зростання інноваційної активності, який потребує аграрний сектор економіки, слід зазначити, що сільське господарство сьогодні формується низкою екзогенних факторів, окреслених природними явищами і

людською діяльністю. Зокрема, можна виділити три основні причини зростання потреб в агротехнологічних інноваціях, а саме [5]:

1. Зростання попиту – до 2050 р. населення Землі, за оцінками ООН, досягне 10 млрд людей, а це означає, що глобальне постачання продовольства має збільшитися на 70% від поточного рівня для задоволення потреб. Денне споживання калорій на людину також зростає, тому підвищення врожайності надзвичайно важливе для забезпечення попиту. Розвиток агротехнологій дозволяє цього досягти.

2. Обмежені ресурси – більшість ресурсів вичерпні та постійно скорочуються. Сільське господарство «забирає» 69 % прісної води й використовує понад 50 % загальної площі планети, тому технології для підвищення продуктивності аграрного виробництва вкрай потрібні.

3. Зміна клімату – явище, що негативно впливає на сільськогосподарські культури в багатьох країнах. Підвищення продуктивності за рахунок технологій дозволить зменшити цей ризик.

З метою зростання інноваційної активності визначено ключові показники розвитку інноваційного забезпечення України до 2030 р. На основі ключових показників виділено дев'ять основних блоків освоєння інновацій: управління землею, технології, що використовуються для планування та визначення сівозміни, фінанси та економіка, агровиробництво, маркетинг, матеріально-технічне забезпечення, HR, безпека, логістика.

Але незважаючи на існуючу нормативно-правову базу інноваційної діяльності аграрного сектора економіки, яка налічує близько 200 нормативно-правових документів, залишається відкритим питання формування аграрної політики. Саме вона є однією із складових елементів ефективного функціонування аграрного сектора економіки, що дозволяє зрозуміти потенційним інвесторам «правила гри» хоча б на найближчі 5 років. Адже питання інвестування (особливо в таких галузях як тваринництво та садівництво)

потребують прогнозованості в довгостроковій перспективі щодо розвитку аграрного виробництва, яке є надзвичайно ризикованим бізнесом. Для розвитку аграрного сектора вітчизняної економіки та спрямування інвесторів, необхідним є усвідомлення галузевих пріоритетів, які в нормативно-правовому полі визначені лише концептуально [1, С. 32-33].

Отже, в основі активізації розвитку аграрного сектору, який є необхідною складовою динамічного розвитку економіки України в цілому та буде фундаментальною основою для поліпшення рівня життя населення, лежить його інноваційно-інвестиційне забезпечення. Саме воно дозволить суб'єктам господарювання запровадити нові технології, наростити обсяги виробництва аграрної продукції та збільшити рівень її конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Іванько А.В. Особливості формування механізму інноваційно-інвестиційної політики в аграрному секторі національної економіки. // Інноваційно-технологічні шляхи розвитку агропромислового комплексу України / Зб. наук. праць / наук.ред. В.С. Лукач. Ніжин, 2020. 161 с.
2. Офіційний сайт Національної академії аграрних наук України [Електронний ресурс]. URL : <http://naas.gov.ua>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. European Innovation Scoreboard 2019 - Report European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_19_2998
5. National Innovation Agenda Report. URL : <https://agendareport.agrohub.org>
6. The Global Competitiveness Report 2016-2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-globalcompetitiveness-report-2016-2017-1>
7. The Global Competitiveness Report 2017-2018. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017-2018.pdf>
8. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

Ізмайлова К.В.

к.е.н., професор, професор
кафедри економіки будівництва

Белєнкова О.Ю.

к.е.н., доцент, доцент
кафедри економіки будівництва

Лихацький В.М.

студент
Київський національний університет
будівництва і архітектури,
м. Київ.

МОДЕЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-ДИВЕРГЕНТНОЇ ПІДТРИМКИ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Запропоновано модель управління диверсифікацією виробничої діяльності підприємства, яка базується на взаємозв'язку трьох сфер діяльності (фінансової, інвестиційної, операційної) та спрямована на вибір нових напрямків функціонування у відповідності із принципами сталого розвитку [1].

На першому етапі (визначаються стратегічний, тактичний або оперативний період T планування нових напрямків діяльності з метою диверсифікації, а також обирають напрямки подальшого розвитку (нові види будівельних робіт або супутні послуги). Також на цьому етапі проводиться розрахунок показників, які є складовими стратегічної конкурентоспроможності підприємства [1], (рівень «концентрації – диверсифікації» діяльності, ресурсовіддача, гнучкість цінової політики, рівень ділової впевненості), а також узагальнюючого показника ефективності та здійснюють порівняння їх з нормативними та середньогалузевими значеннями [3-4, 5].

Індикатор ефективності являє собою поточну або оперативну мету, яку керівництво компанії намагається досягти шляхом запровадження диверсифікації, а інтегральним результатом має стати збільшення конкурентоспроможності підрядних підприємств у довгостроковому періоді.

На другому етапі виконується комплексна оцінка збалансованості сталого розвитку підприємства та пропорційності зростання або скорочення показників виробничої діяльності відповідно до модифікованої «золотої» пропорції зростання. На цьому етапі проходить вибір напрямків діяльності, які мають бути скороченими або потенційно розвинуті. Визначається обсяг і вартість ресурсів, які потрібно залучити для впровадження нового напрямку виробничої діяльності на початок t -го періоду та протягом життєвого циклу інвестиційного проекту. Здійснюється прогнозування ефективності кожного з обраних напрямків [6].

Усі альтернативні проекти розвитку ранжуються у напрямку спадання ефективності, а усі джерела фінансування – у напрямку збільшення вартості залучення коштів [7]. У випадку, якщо вартість джерела фінансування є більшою, ніж прогнозована рентабельність нового напрямку діяльності – таке джерело з подальшого розгляду виключається.

На третьому етапі здійснюється оцінювання ефективності інвестиційної діяльності підрядного підприємства [8]. На основі сформованого переліку напрямків діяльності (блок 3), що відібрані для впровадження або підлягають скороченню, формується інвестиційна програма підприємства, у яку пропонується включати проекти сталого розвитку, що мають вищу рентабельність, ніж вартість джерел, які використовуються для їх реалізації.

Прибутковість кожного із напрямків розвитку корегується відповідно до ступеня ризику, який пропонується обраховувати виходячи із критерію «крайнього песимізму». Якщо рівень ризику інвестиційної програми (R_{ip}) менше допустимого (R_d - приймається самим підприємством) - програма затверджується, якщо ні – виконується корегування програми.

Наступний крок – бюджетування та складання прогнозної звітності, яка формується також відповідно до критерію «крайнього песимізму» [1]. Тобто, якщо існує ризик недоотримання прибутку або перевищення витрат, то це обов'язково враховується із використанням коригуючих коефіцієнтів. За

результатами складених звітів здійснюється розрахунок рентабельності капіталу R_k та ефективності E_ϕ .

Четвертий етап – управління фінансовою діяльністю, оцінка можливості додаткового фінансування, його доступності і вартості (B_k) в t -му періоді. У разі потреби – складання плану додаткового фінансування, у випадку, якщо коштів вистачає – затвердження графіку надходження фінансових ресурсів та перехід до наступного етапу/

На *п'ятому етапі* порівнюють рентабельність капіталу (R_k) та його вартість (B_k). За додаткову умову стійкого розвитку будівельного підприємства в довгостроковому періоді, при здійсненні диверсифікації видів діяльності, можна прийняти рівняння $R_k > B_k$, яке свідчить про те, що збалансований будівельного розвиток підприємства шляхом диверсифікації його діяльності можливий, поки нові напрямки діяльності будуть перевищувати за прибутковістю вартість залученого для цієї мети капіталу.

Якщо $R_k > B_k$, то програма диверсифікації виробничої діяльності підприємства приймається, у протилежному випадку – потрібен перегляд або корегування стратегії підприємства щодо диверсифікації діяльності. Можливо є доцільним не розширення, а скорочення напрямків виробництва або фокусування на найбільш прибуткових проектах або сферах діяльності.

Шостий етап – розрахунок планових значень критеріальних показників та порівняння їх із цільовими значеннями .

Диверсифікація виробничої діяльності є одним зі шляхів розвитку, що впливає на інвестиційну, фінансову, операційну сфери, приводячи до стійких якісних і кількісних змін підприємства. Цей спосіб розвитку, виступаючи способом зниження ризиків, сприяє збільшенню фінансової стійкості підприємства, а отже, і збільшенню його потенціалу. Створений алгоритм дозволяє здійснювати управління диверсифікацією діяльності підприємства з урахуванням таких важливих складових як вартість капіталу та його

рентабельність. Такий підхід допомагає приймати більш обґрунтовані інвестиційні рішення, раціонально керуючи ресурсними потоками підприємства.

Список використаних джерел

1. Беленкова О. Ю. Методологічна платформа формування стратегічної конкурентоспроможності підрядного будівельного підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8564>
2. Ізмайлова К.В., Боліла Н.В. Моделі прогнозування втрати фінансової стійкості як складова системи економічної безпеки підрядних будівельних підприємств. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2018. № 38. С. 225 –233.
3. Локтіонова Я.Ф. Стеценко С.П., Рижакова Г.М. та ін. Дослідження траєкторії модифікації змісту дефініції «конкурентоспроможність підприємства» щодо успішного застосування до підприємств стейкхолдерів проекту. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин: зб. наук. праць. Вип. 33. Ч.2 К.: КНУБА, 2015. С. 34-41.*
4. Боліла Н.В. Пошук управлінських рішень, що забезпечать стійкий фінансовий стан будівельної організації. *Економічний вісник університету. ДВНЗ «Переяслав–Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2008. № 8. С. 65 – 69.
5. Стеценко С.П. Показники-індикатори економічної безпеки будівельних підприємств. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2014. Вип. 26 ч.2 С.141–145.
6. Ізмайлова К.В., Беленкова О.Ю. Вплив грошового потоку на фінансові результати діяльності будівельних організацій. *Науковий вісник Державної академії статистики, обліку та аудиту*. 2006. № 1 (10). С.88 – 94.
7. Ізмайлова К.В. Вплив фінансового важеля у впровадженні схем проектного фінансування в Україні. *Шляхи підвищення ефективності будівництва*. 2012. вип.28. С.82 – 87.
8. Стеценко С.П. Оцінка інвестиційної привабливості фінансових інструментів у сучасних нестійких економічних умовах. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2012. Вип. 27. С. 219 – 232.

Коваленко Анна

магістр

Б.Е. Головаш

к.е.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ ТА ОЦІНКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

У сучасних умовах, коли триває процес глобалізації та інтернаціоналізації економіки не можуть залишатися без змін господарські зв'язки вітчизняних суб'єктів господарювання. Зокрема, виникає необхідність перегляду та уточнення принципів формування активів підприємства. Пріоритетності серед існуючих набувають нематеріальні активи. Адже доведено, та й очевидним є той факт, що збільшення обсягів виробництва та реалізації конкурентоспроможної продукції на вітчизняному та світовому ринках усе більшою мірою потребують використання науково-технологічних знань, різних видів інновацій, як результатів інтелектуальної діяльності людини. Так, іноземні науковці переконують що, успіх корпорації залежить більшою мірою від інтелектуальних можливостей системи, чим від фізичних активів" [5]. Вітчизняні суб'єкти господарювання мають незначний відсоток нематеріальних активів (2-5%) [1].

У бухгалтерських балансах переважної більшості вітчизняних сільськогосподарських підприємств за статтею „Нематеріальні активи” відображаються лише вартість комп'ютерних програм та ліцензій, а інші об'єкти права інтелектуальної власності можуть залишатися не введеними до господарського обігу і, відповідно не відображатися в обліку та звітності підприємства.

Методологічні засади формування інформації у бухгалтерському обліку про нематеріальні активи та розкриття даних про них у фінансовій звітності визначені Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 „Нематеріальні

активи”, розробленим на базі Міжнародного стандарту фінансової звітності 38. Відповідно до п.4 П(С)БО 8 нематеріальним активом є „немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований” [2]. До складу нематеріальних активів може бути віднесений актив, який утримується підприємством терміном більше одного року (або одного операційного циклу) для одержання майбутніх економічних вигод у виробництві, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам. Окрім зазначених, характерними ознаками цього виду активів є також можливість їх ідентифікації, використання у різних видах діяльності підприємства, відсутність, як правило, ліквідаційної вартості на момент ліквідації або реалізації, а також можливість достовірного визначення витрат, які пов'язані з розробкою нематеріального активу. Авторське право і суміжні з ним права, права на комерційні позначення, на об'єкти промислової власності також належать до нематеріальних активів.

Проведені дослідження показують, що у літературних джерелах з економіки та управління найчастіше використовуються терміни „результати інтелектуальної діяльності”, „інтелектуальна власність” „інтелектуальні активи”, „нематеріальні ресурси” [4]. Для цілей бухгалтерського обліку використовується нормативне поняття „нематеріальні” або „невідчутні активи”.

Слід відмітити, що деякі об'єкти бухгалтерського обліку, що відображаються на балансі суб'єкта господарювання, виходячи з їх характерних особливостей та визначення змісту нематеріальних активів можна віднести до таких. Наприклад, витрати майбутніх періодів або дебіторська заборгованість – нематеріальні. Тому визначити, що нематеріальні активи – це будь-які активи, що не мають матеріальної форми, за винятком, грошових коштів та їхніх еквівалентів (кошти на рахунках до запитання, готівка, фінансові інвестиції, які конвертуються в певні суми грошових коштів), дебіторської заборгованості підприємству у визначеній сумі грошових коштів [3].

Вивчення досвіду зарубіжних країн свідчить про використання трьох підходів – затратного, порівняльного та доходного. Кожний з цих підходів має свою методологію, тому при одночасному їх використанні отримують різні значення вартості оцінюваного об'єкта, що в кінцевому результаті відображається на величині фінансового результату підприємства та ускладнює аналіз стану та використання нематеріальних активів як всередині конкретного підприємства, так і при порівнянні фінансового стану двох і більше суб'єктів господарювання. З метою узгодження результатів оцінки варто застосовувати порівняльний аналіз оцінки вартості нематеріальних активів на основі різних підходів і, таким чином, більш достовірно визначається вартість об'єкта оцінки. Окрім того, такі методи перш за все стосуються оцінки об'єктів, які можна ідентифікувати, а щодо не ідентифікованих об'єктів (наприклад, складові гудвілу) – виникає проблема їх оцінки.

Загалом, вітчизняним законодавством передбачено декілька видів вартості об'єктів нематеріальних активів: первісна, справедлива та переоцінена. Первісна вартість відображає історичну (фактичну) собівартість активів та складається з ціни (вартості) придбання (крім отриманих торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з його придбанням та доведенням до стану, у якому він придатний для використання за призначенням [2]. Слід відмітити, що первісна вартість нематеріальних активів збільшується на суму витрат, якщо такі пов'язані з удосконаленням та покращенням їхніх можливостей або подовженням строку використання цих нематеріальних активів. Тобто понесення таких витрат сприятиме підвищенню попередньо очікуваних майбутніх економічних вигод. Відповідно до п. 18 П(С)БО 8 витрати, які понесені для підтримки об'єкта в придатному для подальшого використання стані та одержання очікуваного розміру майбутніх економічних вигод від його використання, включаються до складу витрат звітного періоду, тобто це витрати

які підтримують нематеріальний актив у діючому стані (як наприклад, витрати поточного ремонту або технічного обслуговування основних засобів), списуються на поточні витрати. У процесі здійснення господарської діяльності часто виникають труднощі з віднесенням їх до відповідної категорії витрат, а отже, і достовірного відображення інформації щодо нематеріальних активів у відповідних формах фінансової звітності.

Вартість нематеріальних активів може змінюватися, тому необхідно здійснювати їх переоцінку. Вона не є обов'язковим заходом, а тому здійснюється тільки тими підприємствами, які зацікавлені у відображенні реального стану належних їм нематеріальних активів. У випадку здійснення переоцінки виникають певні труднощі. По-перше, здійснюється переоцінка за справедливою вартістю на дату балансу тільки тих нематеріальних активів, щодо яких існує активний ринок. На практиці перелік таких активів досить обмежений.

Узагальнюючи, слід зазначити, що неузгодженості в питаннях організації, обліку та оцінки нематеріальних активів мають значний вплив на достовірність інформації про загальний стан активів, що оприлюднюється суб'єктами господарювання. Все відчутніший вплив на теорію та практику бухгалтерського обліку загалом і нематеріальних активів, зокрема, має його трансформація до міжнародних стандартів. Безсумнівним є необхідність врахування в цих питаннях існуючого зарубіжного досвіду, однак з орієнтиром на вітчизняні реалії, а також максимальним наближенням теоретичних надбань до діючої практики.

Список використаних джерел:

1. Гончар О.І. Нематеріальні активи у формуванні потенціалу підприємства / О.І. Гончар, І.В. Павельчук // Вісник Хмельницького аграрного університету. – 2009. – №3, Т.1.- С.77-80.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи"// Бухгалтерія. - № 29(652). - 2005. - С.48-51.

3. Солодченко І. Нематеріальні активи / І. Солодченко // Дебет-Кредит. – 2005. - №6.

4. Старкова Н. Интеллектуальные активы фирмы: идентификация и управление / Н. Старкова, А Костецкий // Менеджмент и менеджер. – 2004. – №2. – С. 13-20.

5. James Brian Quinn, Philip Anderson, and Sydney Finkelstein. Managing Professional Intellect: Making the Most of the Best // Harvard Business Review. 1996. March-April. P.71-80.

Лайко Ольга

к.е.н., старший викладач

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ НА
ПЛОДООВОЧЕВОМУ РИНКУ**

В умовах глобалізації економіки та забезпечення ефективного розвитку сільського господарства України важливе місце займає кооперація. Розвиток кооперації на плодоовочевому ринку дозволить виробникам краще адаптуватися до ринку, швидко реагувати на зміну попиту і пропозиції, продуктивніше використовувати ресурси. Це дієвий спосіб об'єднати зусилля, сконцентрувати трудові, матеріальні, фінансові та інші можливості для раціонального їх використання у процесі виробництва. На основі кооперації можна удосконалити підприємницькі здібності виробників плодоовочевої продукції. Саме ця форма господарювання здатна забезпечити економічні і соціальні гарантії для працівників сільського господарства.

Розвиток економічного середовища в агропромисловій сфері виробництва характеризується різноманітністю форм ведення агробізнесу, у тому числі такої організаційно-правової форми, як кооперативи. За визначенням, що міститься у статуті Європейського кооперативного товариства, кооперативи є групами фізичних або юридичних осіб з особливими принципами функціонування, що відрізняє їх від інших економічних суб'єктів. Це, насамперед, принципи

демократичної структури та контролю, розподілу прибутку за фінансовий рік на справедливій основі [2, С. 17-18]. Сільськогосподарська кооперація може розглядатися як форма взаємодії незалежних товаровиробників, які добровільно об'єднують зусилля і ресурси для задоволення індивідуальних економічних інтересів у конкретному середовищі шляхом створення кооперативних організацій.

У сучасному світі кооперативний рух є досить поширеним явищем, що активно впливає на економічні, соціальні й політичні процеси громадського розвитку. У світі налічується більше 600 млн. кооперативів, більшість з яких об'єднані у Міжнародний кооперативний альянс, до складу якого входить 170 національних союзів із понад 70 держав. У країнах з розвинутою ринковою економікою кооперативні формування відіграють вирішальну роль у системі взаємозв'язків аграрної сфери з іншими галузями виробництва. Крім того, світовий досвід доводить, що саме кооперативи займають провідне місце у просуванні та реалізації м'ясо-молочної та плодоовочевої продукції (табл. 1).

У різних країнах кооперативні структури мають різну питому вагу в агробізнесі, але, однозначно, це потужна економічна сила, спрямована на розвиток аграрної сфери. А ефективність кооперативної діяльності в економіці зарубіжних країн зумовлена, насамперед, принципами їх організації: добровільністю і рівноправ'ям партнерів, демократизмом в управлінні, правом розпоряджатися отриманими прибутками та господарською самостійністю.

Таблиця 1

Питома вага кооперативів у агробізнесі економічно розвинених країн

Країни	Напрями діяльності			
	молоко	м'ясо	овочі та фрукти	зерно
США	86	-	20	40
Канада	59	20-54	7-25	54
Швеція	99	79-81	60	75
Нідерланди	82	35	70-96	40-50

Німеччина	55-60	30	60	50-60
-----------	-------	----	----	-------

Відтак, у контексті розвитку плодоовочевого виробництва в Україні провідне місце повинна зайняти виробнича та обслуговуюча кооперація. Адже, особливості функціонування підприємств-виробників плодоовочевої продукції зумовлюють розвиток відповідних кооперативних структур в агропромисловому виробництві. Саме тому, необхідним, на даному етапі є створення в країні єдиної кооперативної політики, яка сприятиме розвитку кооперативного руху і орієнтуватиме сільськогосподарських товаровиробників на участь у створенні і функціонуванні різних кооперативів.

Для України важливим є питання організації виробництва трудомісткої сільськогосподарської продукції дрібними виробниками в особистих селянських господарствах. За статистикою, в Україні в особистих селянських господарствах виробляється 97-99% картоплі, 80% овочів, плодів і ягід, близько 80% молока і до 50% м'яса [3]. Це значна частина сільськогосподарської продукції, яка, практично виробляється вручну і не має цивілізованих каналів збуту. У світі формуються досить жорсткі тенденції щодо збуту продукції, а це означає, що дрібні товаровиробники без об'єднання, без створення власних потужностей для зберігання та передпродажної підготовки продукції не зможуть її самостійно збувати за вигідними цінами.

Кооперація на регіональному рівні виступає основою для формування ринку плодоовочевої продукції, сприятиме забезпеченню ефективного виробництва та усуненню суперечності між безпосереднім виробництвом, переробкою, харчовою промисловістю, торгівлею та споживачами. Адже, ринкова система не може ефективно функціонувати, без кооперативних механізмів самодопомоги та самозахисту виробників плодоовочевої продукції у складному конкурентному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» № 819-IX від 21.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#Text> (дата звернення 04.04.2021).
2. Збарський В.К. Участь селянських домогосподарств у процесах кооперації та агропромислової інтеграції / В.К. Збарський, М.П. Канівський // Економіка АПК. – 2011. - № 12. – с. 87-92.
3. Інформаційно-аналітичний портал АПК. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua> (дата звернення 06.04.2021).

Лич В.М. д.е.н., професор,
зав. кафедри економічної теорії, обліку та оподаткування
Київський національний університет будівництва і архітектури,
м. Київ
Україна

**УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ВІДТВОРЕННЯМ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТОЇ ПРОДУКЦІЇ АПК**

Перехід до соціально-орієнтованої економіки інтелектуально-інноваційного капіталу, в якій переважають ринкові відносини, стан здоров'я населення України та перспективи розвитку головної продуктивної сили суспільства на сьогодні ще в більшій мірі актуалізують питання розробки та впровадження в практику агропромислового господарювання механізмів держаного управління розширеним відтворенням екологічно чистої продукції. Господарська діяльність агропромислових формувань у розвинутих країнах показує як зростання кількості підприємств, що виробляють таку продукцію, так і підвищення рентабельності її виробництва. Закономірним є процес підвищення попиту споживачів на екологічно чисту продукцію. Є гостра потреба у вивченні передового досвіду господарювання таких організацій та його широкого впровадження в агропромисловому секторі національної економіки з врахуванням особливостей розвитку АПК. Тим більше, що після Чорнобильської

катастрофи проблема забезпечення населення України екологічно чистими продуктами харчування загострилась.

На сьогодні зниження ефективності виробництва агропромислової продукції, крім недостатнього врахування організаційних, соціально-економічних та інших факторів розвитку АПК, обумовлене майже повним ігноруванням екологічних аспектів. Тому забезпечення ефективного екологобезпечного функціонування економічного потенціалу даного сектору економіки передбачає безумовне дотримання екологічних норм і засад. По суті мова має йти про перехід до еколого-економічної концепції розвитку АПК, яка забезпечувала б формування в усіх регіонах України таких агропромислових систем, яким притаманні висока відтворювальна здатність і екологічна стабільність, завдяки чому реальною стає можливість одержувати якнайбільше доброякісної продукції при оптимальному агротехнічному та ресурсному забезпеченні. дотримання вимог екологічної безпеки, поряд із збільшенням виробництва продовольства і агросировини, підвищенням його ефективності та конкурентоспроможності, має бути невід'ємною складовою державного управління розвитком АПК.

Забезпечення екологобезпечного розширеного відтворення в АПК передбачає приведення в дію широкої низки державних важелів управління, включаючи удосконалення законодавчої бази, систем землеробства, застосування сучасних агротехнічних засобів, підвищення культури господарювання, впровадження ефективних ринкових взаємовідносин всіх суб'єктів агропромислового виробництва.

Особливого значення набуває розширення сфери дії економічних важелів. Є потреба в більш чіткій організації економічних взаємовідносин між підприємствами АПК і державою, між виробниками і споживачами в цілому. Необхідний системний підхід до управління АПК як на рівні держави, так і на рівні регіонів.

Сукупність економічних інструментів регулювання агропромислового виробництва може бути представлена у вигляді таких елементів економічного механізму як стимулювання праці, ціни і тарифи, податки і кредити, дотації, асигнування з бюджету, страхування.

Головним у вирішенні проблеми як забезпечення населення України екологічно-чистою продукцією вітчизняного АПК, так і її експорту, на наш погляд, крім становлення ефективного власника – господаря, є розробка та впровадження в практику господарювання державного механізму стимулювання розширеного відтворення такої високоякісної продукції. Необхідно розробити та впровадити в практику господарювання агропромислових формувань нового типу сучасні системи індивідуального матеріального і морального стимулювання та, одночасно, матеріальної і моральної відповідальності за кінцеві результати виробництва. Мова йде про створення на державному та регіональному рівнях таких організацій, всі структурні підрозділи яких в повній мірі були б зацікавлені як у вирощуванні, так і у переробці, збереженні та доведення до споживача високоякісної екологічно чистої продукції.

Економічні заходи впливу в природоохоронних відносинах повинні застосовуватися за принципом «фіскальної нейтральності», тобто не повинні бути спрямовані на збільшення державних прибутків. У тих випадках, коли застосування економічних заходів впливу призводить до зворотного ефекту, спричиняючи вкрай важкі наслідки для найменш рентабельних господарств, що характерно для сучасних умов України, частина виручених коштів може бути спрямована на ліквідацію диспропорцій.

Щоб економічний механізм почав працювати, він має впливати на поведінку людини. Це значить, що він повинен, зокрема, впливати на початкові стадії процесу ціноутворення для того, щоб товаровиробники вибрали, які виробничі процеси вигідніше застосовувати, а споживачі – що вигідніше купувати.

Положення Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» про те, щоб вся об'єктивна інформація про ведення виробництва в екологічному аспекті на кожному підприємстві ставала надбанням громадськості, повинні стати одним з основних елементів економічного механізму, тому що він дає споживачу право вибору і здатний ефективно впливати на зміну поведінки товаровиробника.

Для ефективного функціонування економічного механізму необхідно виконання ряду основних умов. В різних країнах ці умови різні, але повсюдно вони включають встановлення твердої гарантії захисту прав різних форм власності, гарантію виконання зобов'язань по контрактах, законів, що регламентують відповідальність юридичних і фізичних осіб, проведення економічних і політичних реформ. Оптимальним варіантом буде покладання на організації економічної відповідальності за забезпечення належного рівня охорони навколишнього середовища. В такому разі держава виконує не тільки караючі, але і стимулюючі функції суб'єктів господарювання.

З метою стимулювання агропромислових товаровиробників до виробництва екологічно чистої продукції на державному рівні пропонується економічний механізм котрий може включати три основні блоки:

- блоку економічних важелів і стимулів, що дозволяють підвищити зацікавленість у виробництві екологічно чистої продукції;
- блоку економічних санкцій, застосовуваних до виробників неякісної продукції та забруднювачів навколишнього середовища;
- блоку організаційно-правових заходів, що забезпечують ефективність застосування окремих елементів економічного механізму.

Такий економічний механізм, повинен забезпечувати пріоритетність інтересів споживача, а не одержання товаровиробником прибутку будь-якими засобами. Для агропромислового виробника головним орієнтиром має стати

особистий інтерес споживача і суспільства в цілому у збільшенні екологічно чистих продуктів АПК.

З метою ефективного застосування запропонованих економічних інструментів виробництва екологічно чистої продукції необхідно провести ряд організаційно-правових заходів.

По-перше, установлення жорстких стандартів на сільськогосподарську продукцію і продукти харчування. В управлінні якістю продукції велике значення має система державної стандартизації, і саме їй належить чільна роль при створенні в Україні системи стандартів на сучасному світовому рівні.

По-друге, необхідна організація системи суцільного контролю якості на всіх етапах відтворювального процесу агропромислового виробництва до умов продажу кінцевому споживачу.

По-третє, крім фінансових пільг, неодмінною умовою широкого залучення виробника до природоохоронної діяльності взагалі, і до виробництва екологічно чистої продукції зокрема, є створення в регіонах екологічних інформаційних центрів з докладними даними про екологічно неблагополучні об'єкти, якість продукції тощо. Одержання ж достовірної інформації можливе лише шляхом організації суцільного моніторингу якості навколишнього середовища.

Успішне вирішення проблем розширеного відтворення екологічно чистої продукції АПК в процесі формування ринкових відносин можливе лише при розробці та практичній стабільності дії ефективного механізму управління на державному рівні. Значення і роль державного управління цими процесами має посилюватися. Реформи в АПК необхідні і повинні здійснюватися для реалізації головної мети економічної політики України – реального підвищення добробуту трудового потенціалу, людей, котрі своєю ефективною працею перш за все задовольняють потреби внутрішнього ринку в екологічно чистій продукції.

Макаревич Вікторія

магістр

Зінченко Мирослава Михайлівна

к.е.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

СТРАХУВАННЯ БУДІВЕЛЬНО-МОНТАЖНИХ РИЗИКІВ

Технічний прогрес в будівництві, підвищений попит на всі види будівельних робіт, постійне зростання вартості споруджуваних об'єктів і пов'язане з цим збільшення технічних і економічних ризиків будівництва – всі ці фактори викликали в усьому світі підвищений попит на страхування будівельно-монтажних ризиків.

Страхування будівельно-монтажних ризиків – комплексний вид страхування, що забезпечує захист учасників будівництва від ризиків випадкової загибелі або пошкодження об'єктів будівельних робіт, будівельного обладнання, матеріалів, іншого майна, а також цивільної відповідальності за заподіяння шкоди третім особам. Таким чином, цей термін позначає кілька видів страхового покриття, деякі з які можуть міститися в одному страховому договорі.

Найбільш поширеними з них в Україні є CAR (від англ. Contractor's all risks) – страхування будівельного підприємця від усіх ризиків.

Страхуванню підлягають:

1. Будівельні об'єкти. Всі роботи, які проводяться будівельним підприємством або його підрядниками, включаючи підготовчі роботи на будівельному майданчику (виїмка ґрунту, планувальні роботи), а також допоміжні споруди (наприклад, тимчасові обвідні канали та захисні дамби).
2. Всі матеріали, що зберігаються на будівельному майданчику та необхідні для проведення будівельних робіт.

3. Устаткування будівельного майданчика, яке включає в себе побутові приміщення, склади, водопідготовчі і змішувальні станції, ліси, інженерні мережі (електричні, водні) та інше.

4. Будівельні машини (екскаватори, крани, транспортні засоби, що використовуються на будівельному майданчику, якщо вони не допущені до експлуатації на дорогах загального призначення). При цьому застраховані всі машини: як власні, так і орендовані.

5. Витрати з розчищення території після страхового випадку. Під цими витратами розуміються витрати, що виникають у зв'язку з видаленням уламків при ліквідації збитку, що підлягає відшкодуванню.

6. Громадянська відповідальність страхувальника. Претензії третіх осіб, що виникли в результаті шкоди майну або особистості в зв'язку з проведенням будівельних робіт, за які за законом несе відповідальність застрахована особа, за винятком претензій, що пред'являються службовцями і робітниками будівельної організації в зв'язку з нещасним випадком на виробництві.

7. Страхування гарантійних зобов'язань щодо побудованого (змонтованого) об'єкта.

Страховою сумою, на яку страхуються будівельні роботи, є договірна вартість будівництва, включаючи вартість поставлених будівельних матеріалів і/або виконаних робіт. Страхування CAR дає дуже широкий захист. Всі збитки, що виникли в період дії страхування від раптових і непередбачених аварійних подій, відшкодовуються, якщо причина їх виникнення не входить в число винятків.

Страховий захист починається в момент початку будівельних робіт або після вивантаження застрахованих об'єктів на будівельному майданчику і закінчується прийманням або пуском в експлуатацію споруди. При страхуванні

гарантійних зобов'язань страховий захист починається з дня здачі об'єкта страхування в експлуатацію і продовжує діяти до закінчення дії гарантії.

Іншим різновидом страхування будівельно-монтажних ризиків є страхування всіх монтажних ризиків – страхування EAR (від англ. Engineering/eraction all risk).

В основу цього виду страхування покладено ідею забезпечення страхового покриття всіх ризиків, які виникають при монтажі машин, механізмів, а також при зведенні сталевих конструкцій.

За даним видом страхування страхуються:

1. Монтаж і пробний пуск усіх видів: машин, механізмів і конструкцій, наприклад турбін, генераторів, парових котлів, компресорів, двигунів внутрішнього згоряння, електродвигунів, трансформаторів, випрямлячів, комутаційних пристроїв; верстатів, насосів, підйомників, кранів, транспортерів, канатних доріг; друкованих, папероробних машин, текстильних верстатів, повітряних ліній, трубопроводів, цехів, ємностей, посудин, сталевих мостів, силових установок і фабрик, заводів, до складу яких входять такі об'єкти, як: електростанції, сталеплавильні заводи, хімічні установки, доменні печі, паперові заводи, текстильні фабрики, а також установки для виробництва інших споживчих товарів.

2. Машини, пристрої й устаткування для виробництва монтажу, наприклад, крани, щогли, лебідки, зварювальні апарати, компресори.

3. Предмети, що знаходяться на монтажному майданчику та взяті на зберігання Страхувальником.

4. Витрати з очищення території після страхового випадку.

5. Додаткові витрати з оплати понаднормових робіт, перевезення вантажу підвищеною швидкістю (в особливих випадках – повітряним транспортом), якщо ці витрати безпосередньо пов'язані з ліквідацією збитку, що підлягає відшкодуванню.

6. Громадянська відповідальність застрахованої особи, тобто претензії третіх осіб, які відповідно до законодавства повинні бути задоволені за рахунок застрахованої особи. Претензії робітників і службовців, зайнятих монтажними роботами не приймаються, тому що вони врегульовуються в рамках страхування від нещасного випадку. Страхування всіх монтажних ризиків забезпечує досить повне страхове покриття, побудоване за методом виключення. У міжнародній практиці такими є:

1. Події, пов'язані безпосередньо з діяльністю Страхувальника:

- умисні дії співробітників Страхувальника (Вигодонабувача), відповідальних за організацію і проведення будівельно монтажних робіт (БМР);
- вчинення або спроба скоєння злочину за участю співробітників Страхувальника (Вигодонабувача), відповідальних за організацію і проведення (БМР);
- порушення норм і правил проведення БМР особами, відповідальними за організацію та проведення БМР;
- помилки, недоліки або дефекти, які були відомі до моменту укладення договору страхування співробітниками Страхувальника (Вигодонабувача), відповідальних за організацію і проведення (БМР), і про наявність яких не було повідомлено Страховику при укладенні договору страхування;
- недотримання Страхувальником (Вигодонабувачем) інструкцій по зберіганню, експлуатації та обслуговуванню застрахованого майна, а також використання цього майна для інших цілей, ніж ті, для яких воно призначено;
- проведення експериментальних і дослідних робіт;
- повне або часткове припинення робіт без належної консервації застрахованих об'єктів.

2. Події, викликані зовнішніми факторами:

- військові дії, а також маневри або інші військові заходи;
- громадянська війна, народні хвилювання всякого роду або страйки;

-
- вплив ядерної реакції, ядерного випромінювання або радіоактивного забруднення;
 - вилучення, конфіскація, реквізиція, арешт або знищення застрахованого майна за розпорядженням державних органів;
 - терористичні акти;
 - корозія, гниття, природний знос, самозаймання або інші особливі властивості застрахованого майна;
 - внутрішні несправності машин і/або електричного обладнання, що виникли в процесі експлуатації, а також несправності обладнання та машин, які не викликані зовнішніми чинниками. При цьому не відшкодовується лише шкода, заподіяна самому обладнанню і машинам. Збиток, заподіяний застрахованому майну внаслідок таких несправностей, відшкодовується на загальних підставах.

Унікальність цих видів страхування підкреслюється обмеженою кількістю учасників на міжнародному ринку. У нас же цими ризиками намагаються займатися страхові компанії, які не мають ні фахівців, ні відповідних активів і навіть досвіду страхування майна від вогневих та інших ризиків.

Тому для того, щоб отримати якісний страховий захист в страховій компанії, яка може гарантувати виплату страхового відшкодування – необхідно звертатися до страхових брокерів, які зможуть підібрати страхове покриття в надійній компанії і з урахуванням особливостей запитів клієнта щодо конкретного об'єкта будівництва.

Список використаних джерел

1. Консорис. Страхування будівельно-монтажних ризиків. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://consoris.com.ua/construction-risk/>

Македон Галина, к.е.н., доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНОГО ФОНДОВОГО РИНКУ

У 2020 році світова економіка постраждала від найгіршої кризи з часів Великої депресії, тому реакція фондових ринків викликає особливу зацікавленість теоретиків і практиків. Спочатку трейдери проігнорували пандемію, потім запанікували, коли її епіцентром стала Європа. Але, до кінця року, хоча статистика хворих не відрізняється позитивною динамікою, паніка навколо ринку цінних паперів пройшла.

Розглядаючи економічні наслідки зміни цін на акції, потрібно розуміти, що фондовий ринок – це не економіка. У той же час в країнах, чиї економіки визнано вважати передовими на глобальному рівні саме по динаміці фондових індексів визначають стан національного господарства в цілому. Так само, як і кризові явища фіксуються в першу чергу на підставі цін акцій передових компаній, а вже тоді по динаміці валового внутрішнього продукту.

Протягом другої тижні березня індекси ряду найбільших зарубіжних бірж в тому числі Dow Jones Industrial Average, S & P 500, NASDAQ, демонстрували внутрішньоденний обвал аж до 12% [1]. Однак уже в другому півріччі всі вони продемонстрували чітку тренд зростання. Одна з основних причин - зростання цін акцій технологічних компаній, так, наприклад, акції Tesla 3 березня котирувалися 149,9 дол за акцію, а 31 грудня –705,7 дол за акцію. Глобальний фондовий ринок за 2020 рік зріс на 16%, китайський – на 41%, США – на 21%. Фондовий ринок вступає в 2021 рік з сприятливими тенденціями. Очікується, що прибуток S & P 500 продовжуватиме відновлюватися [2].

Три основні висновки про реакції фондового ринку під час пандемії COVID-19.

По-перше, після початкового ігнорування пандемії фондові ринки сильно відреагували на збільшення числа інфікованих в кожній країні, в той час як волатильність різко зросла в міру зростання побоювань з приводу пандемії.

По-друге, характерні особливості країни, мабуть, в кращому випадку мало впливали на реакцію фондового ринку. Фондові ринки слабкіше відреагували в країнах, більш сприйнятливих до пандемії, або через структурної економічної нестабільності (наприклад, країн із заборгованістю), або через вплив переносників інфекції (наприклад, у країнах з «групами ризику»).

По-третє, інвестори були чутливі до кількості випадків COVID-19 в сусідніх (але в основному багатих) країнах.

По-четверте, кредитні лінії та державні гарантії, більш низькі процентні ставки і заходи ізоляції пом'якшили падіння цін на акції.

На реакцію фондових ринків вплинула ситуація в країнах до кризи, а політика охорони здоров'я, що проводиться під час кризи для обмеження передачі вірусу, і макроекономічна політика, спрямована на підтримку компаній.

Фондові ринки ефективно дисконтують найбільш вразливі компанії: ті, які були більш уразливі в фінансовому відношенні, схильні до збоїв в міжнародних ланцюжках створення вартості, уразливі з точки зору корпоративної соціальної відповідальності-менш стійкі до соціального дистанціювання. Більш того, схоже, що втрати фондового ринку пов'язані з переглядом прогнозів аналітиків, принаймні, в середньостроковій перспективі.

Розвиток конкурентоспроможної економіки відкритого ринку неможливо без функціонування прозорого фондового ринку, більш того саме купівля-продаж акцій компаній є одним з найбільш зрозумілих і популярних механізмів інвестування, в тому числі іноземного.

У той же час Україна досі не має повноцінного фондового ринку, більшість механізмів мають досить умовний характер і майже не корелюють з динамікою ВВП країни в цілому.

Головним інструментом продовжують залишатися державні облігації. Варто зауважити, що дана тенденція спостерігається не далеко не перший рік. Майже повна відсутність недержавних емітентів на фондовому ринку країни вказує на наявність системної проблеми, яка до цих пір не вирішена.

Аналіз емісій міжнародних боргових зобов'язань свідчить, що основними емітентами є транснаціональні компанії і фінансові інститути.

Всього на фондовому ринку України в 2020 році функціонувало 4 біржі. Двома головними біржами українського фондового ринку є ПФТС і Українська біржа. Відповідно двома головними українськими фондовими індексами є UX і PFTS. Складові обох індексів мають схожу структуру, зокрема 5 компаній загальні: Райффайзен Банк Аваль, Центренерго, Донбасенерго, Турбоатом, Укрнафта.

Найактуальніші проблеми розвитку фондового ринку України: законодавча неврегульованість корпоративного управління; проблема організації фондового ринку; недосконалість депозитарно-клірингової інфраструктури; несвоєчасність, необґрунтованість і часто недостовірність інформації про діяльність учасників фондового ринку України.

Отже, щоб стати повноцінним учасником міжнародного фондового ринку України необхідно вдосконалити механізм функціонування бірж, забезпечити представництво на них різних галузей, в першу чергу IT, що буде одним із шляхів активного залучення капіталу в країну, а також індикатором зрозумілості та надійності економіки.

Список використаних джерел:

1. Karamat Khan, Huawei Zhao, Han Zhang, Huilin Yang, Muhammad Haroon Shah, Atif Jahanger. The Impact of COVID-19 Pandemic on Stock Markets: An Empirical Analysis of World Major Stock Indices. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 2020. Vol 7 No 7. P. 463 – 474
2. Zaky Machmuddah, St. Dwiarto Utomo, Entot Suhartono, Shujahat Ali, Wajahat Ali Ghulam. Stock Market Reaction to COVID-19: Evidence in Customer Goods Sector with the Implication for Open Innovation.

Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity. 2020, No 6, P. 99-111.

Матвієнко Дар'я

магістр

Зінченко Мирослава Михайлівна

к.е.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Оскільки фінансове становище підприємств безпосередньо залежить від стану оборотних активів і припускає порівняння витрат з результатами господарської діяльності й відшкодування витрат власними коштами, підприємства виявляються зацікавленими в раціональності організації оборотних активів - організації їх руху з мінімальною можливою сумою з метою отримання найбільшого економічного ефекту.

Для нормального функціонування підприємств потрібно, щоб їх власники, приймаючи рішення, мали правдиву й об'єктивну інформацію про майно, фінансовий стан і результати роботи. Таку інформацію надає лише система бухгалтерського обліку. Особливої актуальності набуває проблема подальшого вдосконалення методики бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту оборотних активів, які є наймобільнішим складником ресурсів підприємства. Від ступеня ефективності використання оборотних активів залежить стан суб'єкта господарювання.

Оборотні активи підприємства – це всі матеріальні і грошові кошти фірми. Оборотної активи представлені в балансі у вигляді: грошових цінностей – грошових коштів і боргових зобов'язань; матеріальних цінностей, таких, як виробничі запаси. Більшість оборотних активів, наприклад запаси, мають матеріальну форму. Інші активи, наприклад, дебіторська заборгованість, пов'язані з юридичними правами [1].

Оборотні активи – це ті елементи активів, які повністю споживаються в кожному виробничому циклі чи протягом 12 місяців з дати балансу, а їх вартість відразу і повністю переноситься на створювану продукцію. Речовими носіями оборотних активів є предмети праці (сировина і матеріали, паливо, енергія). Особливість оборотних активів полягає в тому, що час їх обороту збігається з тривалістю виробничого циклу (кругообігу активів). За таким принципом складається баланс, що дає змогу наочно відобразити платоспроможність підприємства, тобто ймовірність погашення зобов'язань у випадку його ліквідації. В Україні відповідно до П(С)БО 2 “Баланс” поділ активів на оборотні та необоротні є обов'язковим [2].

Ефективне управління аудитом матеріальних оборотних активів — це одна з основних складових процесу контролю за аудитом. Аудит можна назвати достатньо специфічною сферою діяльності і саме тому в спеціальній літературі не розглядаються питання взаємозв'язку між теорією організації управління і сучасною аудиторською практикою. Але, на наш погляд, основні складові процесу управління можна використати до процесу управління зовнішнім аудитом. Специфічні питання управління процесом аудиту можна пов'язати зі звичайною практикою управління таким чином:

- 1) планування: постановка мети і завдань, розроблення і обговорення стратегії і тактики, аудиторських програм і процедур;
- 2) організація: розподіл обов'язків, необхідний для втілення планів на кожному організаційному рівні;
- 3) контроль: здійснення постійного контролю за дотриманням плану виконання аудиторських робіт, а у разі необхідності своєчасна зміна планів, яке може включати виправлення нереальних вимог;
- 4) управління персоналом (керівництво): визначення вимог до підбору і розстановки кадрів, зберігання документації про надання повноважень, яке здійснюється з урахуванням кваліфікації, досвіду та інших невід'ємних

характеристик, оплата праці робітників, функціонування системи стимулювання робітників, підбір і навчання кадрів.

Метод аудиту оборотних активів характеризується як сукупність прийомів, за допомогою яких оцінюється стан цих активів. Послідовність і порядок застосування таких прийомів (методів) з метою встановлення об'єктивної істини щодо оборотних активів та доведення цієї істини через аудиторський висновок до користувачів фінансової звітності та аудиту, називають методикою аудиту оборотних активів.

Для проведення аудиторської перевірки складається поетапний план, який в узагальненому вигляді можна складатись з таких етапів: підготовчий, проміжний, етап фізичної перевірки, основний (етап аудиту окремих статей звітності), заключний етап.

Пропонуємо такі стадії проведення аудиту оборотних активів:

Перевірка правильності обліку грошових коштів:

- ✓ Відображення в обліку;
- ✓ Грошові кошти на поточному рахунку;
- ✓ Грошові кошти в національній валюті.

Правильність ведення обліку запасів здійснюється перевіряючи:

- ✓ Перевірка правильності формування облікових даних виходячи з даних первинних документів і змісту господарської операції;
- ✓ Перевірка правильності вказаної в звіті суми і відповідності суми в звітності Головної книзі і обліковим регістрам; Перевірка правильності формування облікових даних виходячи з даних первинних документів і змісту господарської операції;
- ✓ Звірка і уточнення синтетичного обліку запасів;
- ✓ Перевірка легітимності господарської операції, тобто її законності, реальність її існування, правильність документального оформлення. Перевірка дебіторської заборгованості:

✓ Перевірити наявність і правильність оформлення первинних документів, що є підставою для облікових записів по дебіторській заборгованості;

✓ Перевірити правильність визнання і оцінки дебіторської заборгованості відповідно до П(С)БО 10;

✓ Оцінити систематичний та аналітичний облік, доцільне використання відповідних рахунків Плану рахунків;

✓ Проаналізувати інформацію про дебіторську заборгованість, подану в примітках, на її повноту і достовірність;

✓ Встановити реальність вказаної дебіторської заборгованості;

✓ Перевірити правильність розрахунку і додержання обраного методу визначення величини резерву сумнівних боргів.

Виявлені під час аудиторської перевірки облікові факти повинні бути задокументовані у вигляді робочих документів [1].

Кожна аудиторська перевірка як у зовнішньому, так і внутрішньому аудиті ретельно планується.

Планування перевірки необхідне для складання програми проведення аудиту, визначення процедур його проведення, обсягів аудиту, необхідних для виконання аудиту ресурсів, характеру та складності аудиторських завдань, терміну перевірки тощо. Під час розробки програми враховують: 1) цілі аудиторської перевірки, строки її проведення; 2) період, який охоплено аудиторською перевіркою; 3) процедури, які використовуються внутрішніми аудиторами для збирання, аналізу та документування інформації під час аудиторської перевірки; 4) характер і масштаби тестування та перевірки, що необхідні для досягнення цілей аудиту; 5) конкретні ризики, процеси та угоди, що підлягають аудиту; 6) методи та прийоми аудиту.

Програма затверджується директором Департаменту внутрішнього аудиту (керівником підрозділу внутрішнього аудиту) і надається разом із

повідомленням про проведення аудиту структурним підрозділам підприємства, в яких планується його проведення. [3].

Список використаних джерел

1. Оксютенко Л.П. Олік і аудит формування та використання оборотних активів. Спеціальність 8.03050901 “Облік і аудит” Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/1172/1/%d0%9e%d0%ba%d1%81%d1%8e%d1%82%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%20%d0%9b%d0%b0%d1%80%d0%b8%d1%81%d0%b0%20%d0%9f%d0%b5%d1%82%d1%80%d1%96%d0%b2%d0%bd%d0%b0.pdf>
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 “Баланс” із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України від 14 червня 2000 року №131, від 30 листопада 2000 року №304 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/reg3689?ed=2000_11_30.
3. Булат Г. В. Інформаційна модель внутрішнього аудиту оборотних активів //Вісник Хмельницького національного університету 2018, № 2. С.199-203 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/pdfbase/2018/2018_2/jrn/pdf/40.pdf

Нікішина Оксана Володимирівна

д.е.н., ст. наук. співроб.

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

м. Одеса

Україна

ПРІОРИТЕТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Стратегічними пріоритетами інвестиційної політики раціонального природокористування в аграрному секторі економіки України є такі: (1) достатнє інвестиційне забезпечення охорони навколишнього природного середовища (далі – НПС); (2) відновлення, стале використання та охорона земельних і водних ресурсів; (3) зниження екодеструктивного впливу агросфери на стан НПС. На підставі емпіричних досліджень визначимо ступінь впровадження даних пріоритетів у вітчизняну практику господарювання.

За 2015-2019 р. обсяг капітальних інвестицій на охорону НПС в аграрному секторі скоротився на 73,7 %, натомість зросли поточні витрати на 62,5 % (табл. 1). У 2019 р. величина сукупних витрат на охорону НПС в агросфері досягла 27,5 млрд. грн., що складає 7,68 % секторальної валової доданої вартості і всього 1,01 % від загальних екоінвестицій в національній економіці. Мізерні величини структурних показників є свідченням недостатності інвестиційного забезпечення природокористування в агросфері.

Табл. 1. Динаміка інвестицій на охорону НПС в аграрному секторі економіки України*

Показники	Роки					2019 р. у % до 2015 р.
	2015	2016	2017	2018	2019	
1. Капітальні інвестиції на охорону НПС, млн. грн.	22,4	43,7	50,4	8,9	5,9	26,3
2. Поточні витрати на охорону НПС, млн. грн.	16916	19098	20466	24318	27480	162,5
3. Усього сукупні витрати на охорону НПС, млн. грн. (1+2)	16938	19142	20517	24327	27486	162,3
4. Частка сукупних витрат аграрного сектору у загальних витратах на охорону НПС в економіці, %	1,42	1,13	1,36	1,22	1,01	X
5. Частка капітальних інвестицій на охорону НПС у загальних капітальних інвестиціях агросектору, %	0,07	0,09	0,08	0,013	0,010	X
6. Частка сукупних витрат на охорону НПС у доданій вартості аграрного сектору, %	7,06	6,84	6,75	6,74	7,68	X

*Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [1, 2].

У структурі капітальних інвестицій на охорону НПС агросектору в 2019 р. 22,5 % припадало на очищення зворотних вод, 19 % – охорону атмосферного повітря, 54,1 % – інші заходи (табл. 2). За 2018-2019 рр. відбулися структурні зміни в напрямі значного скорочення інвестування заходів поводження з відходами (з 42,2 % до 4,4 %) та зростання фінансування охорони повітря (з 1,4 % до 19 %), що відображає зміну пріоритетів інвестиційної політики природокористування.

Табл. 2. Структура капітальних інвестицій на охорону НПС в аграрному секторі за видами природоохоронних заходів*

Види природоохоронних заходів	Обсяги, тис. грн.		Структура, %	
	2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р.
1. Охорона атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	126,3	1125	1,4	19,0
2. Очищення зворотних вод	2064,8	1329,5	23,2	22,5
3. Поводження з відходами	3751,8	260,3	42,2	4,4
4. Захист і реабілітація ґрунту	50,1	–	0,6	–
5. Інші заходи	2901,2	3197,4	32,6	54,1
Всього:	8894,2	5912,2	100,0	100,0

*Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [1, 2].

Головні показники, що характеризують стале використання земельних ресурсів агросфери, наведено в табл. 3. За рівнем забезпеченості сільськогосподарськими угіддями (0,87 га/особу) Україна посідає друге місце в Європі (середній індикатор для ЄС складає 0,43 га/особу) і є однією із найбільш землезабезпечених країн світу. Водночас продуктивні землі використовуються не достатньо ефективно, вони потерпають від забруднення й ерозії [3, с. 61].

Табл. 3. Головні індикатори сталого використання земельних ресурсів*

Показники	Роки						2019р. до 2010р., %
	2010	2015	2016	2017	2018	2019	
1. Площа сільгоспугідь, тис. га	41576	41508	41505	41489	41489	41311	99,4
2. Площа ріллі, тис. га	32477	32541	32543	32544	32544	32757	100,9
у % до сільгоспугідь	78,1	78,4	78,4	78,4	78,4	79,3	X
3. Площа органічних угідь, тис. га	270,2	410,6	411,2	420,0	429,1	468,0	173,2
у % до сільгоспугідь	0,65	0,99	0,99	1,01	1,03	1,13	X
4. Кількість органічних господарств, одиниць	142	210	360	375	510	н.д.	в 3,6 р.
5. Удобрена площа, млн. га:							
5.1. мінеральними добривами	12,6	14,5	15,6	16,5	16,1	16,4	130,2
5.2. органічними добривами	0,4	0,4	0,5	0,5	0,8	0,8	в 2 р.
6. Обсяг внесення азотних і фосфорних добрив на 1 га посівної площі, кг	52	68	83	94	102	102	196,2

*Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [1, 2].

За 2010-2019 рр. спостерігається стійка тенденція зростання площ органічних угідь (на 73,2 %). У 2019 р. їх величина досягла 468 тис. га, або 1,01 % від загальної площі сільськогосподарських угідь. Кількість органічних господарств в Україні досягла 510 одиниць, збільшившись порівняно з 2010 р. у 3,6 рази. Слід відзначити, що тенденція збільшення площ органічних угідь не супроводжується достатніми темпами зростання обсягів внесених органічних добрив. У 2010-2017 рр. величина удобреної площі органічними добривами (0,4-0,5 млн. га) залишалася постійною, і лише у 2018 рр. відбулося зростання показника на 0,4 млн. га. Обсяг внесених азотних і фосфорних добрив агровиробниками зріс з на 96,2 % (див. табл. 3). З огляду на несприятливий вплив мінералізації сільського господарства на стан НПС, важливим завданням є дотримання підприємствами технологій застосування мінеральних добрив, оптимізації їх обсягів, нарощування обсягів внесення органічних добрив.

Сільське господарство є основним споживачем прісної води в Україні, його частка у секторальній структурі забраної води в 2019 р. склала 39,4 % (у 2018 р. – 43,9 %). За рівнем водоемності валової доданої вартості (ВДВ) аграрний сектор займає друге місце в економіці після електроенергетики (табл. 4). У 2019 р. індикатор водоемності ВДВ в агросфері склав 14,69 куб. м. на 1000 грн. ВДВ, перевищивши середнє значення індикатора в 3,4 рази.

Табл. 4. Секторальна водоемність валової доданої вартості (ВДВ), куб. м. забраної прісної води на тис. грн. ВДВ у постійних цінах 2016 р *

Сектори	Роки				2019 р. у % до 2016 р.
	2016	2017	2018	2019	
1. Усі сектори економіки	3,91	3,53	4,24	4,26	108,9
2. Сільське господарство	11,28	11,70	15,92	14,69	130,2
3. Електроенергетика	36,82	30,89	36,17	41,88	113,7
4. Добувна та переробна промисловість	1,94	1,64	1,69	2,78	143,2

* Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [1, 2].

У 2019 р. обсяг утворених відходів в агросфері склав 6,75 млн. т або 1,5 % від їх загального обсягу в країні. Рівень відходоємності ВДВ в сільському

господарстві (22,65 кг / тис. грн.) в 7,5 р. нижчий середнього індикатора (169,24 кг / тис. грн.) і є найнижчим серед секторів національної економіки [4]. Це є свідченням впровадження пріоритету зниження екодеструктивного впливу агросфери на стан НПС та досягнення цільових орієнтирів сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Довкілля України за 2019 рік: статистичний збірник. За ред. О. М. Прокопенко. Київ: Державна служба статистики України, 2020. 200 с.
3. Буркинський Б.В., Нікішина О.В. Методичні рекомендації до комплексної оцінки домінант інвестиційно-інноваційної політики природокористування національної економіки: наукова доповідь. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2020. 195 с.
4. Нікішина О.В. Діагностика екологічної ємності національної економіки у секторальному вимірі. Food Industry Economics. 2021. 13 (1). С.30-37.

Одарченко Дарина

магістр

Б.Е. Головаш

к.е.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Бухгалтерський облік в останні десять років був тісно пов'язаний з веденням платниками податків обліку і розрахунків із бюджетами за податками та зборами. Поняття податковий облік з'явилося у 1997 році з прийняттям Закону України «Про податок на додану вартість» та «Про оподаткування прибутку підприємств», в яких були вказані правила податкового обліку, що відрізнялися від бухгалтерського обліку, і заснування податкової звітності.

Тобто, ми можемо сказати, що податковий облік який прийнято вважати підсистемою фінансового бухгалтерського обліку було запроваджено в останні

10 років XX сторіччя, як наслідок запровадження податкового законодавства в Україні.

Переліченими раніше законами ввели поняття «податковий облік», але з тих чи інших причин визначення такого терміну в інших законах не наводиться. Говорячи про «Податковий облік» закріплений як явище, і чинними законами описано правила податкового обліку, втім чіткого та конкретного визначення обговорюваного поняття у нормативно – правових документах досі немає. Повертаючись до думки про наведене визначення, хочу зазначити, що у нормативно-правових документах запроваджена велика кількість економічних механізмів державного регулювання, за основу яких було взято саме податкову, а не облікову інформацію, і податкові методи обліку. Як можна побачити, введенні в роботу з прийняттям Податкового кодексу України правила й керовані алгоритми справляння окремих податків і зборів сприяли узгодженості вимог української законодавчої бази з питань ведення обліку для цільового оподаткування з започаткованими правилами фінансового обліку розрахунків із бюджетом за податками і зборами [1].

Щодо, законодавчо-нормативної бази з питань оподаткування і податкової звітності діяльності суб'єктів господарської діяльності, то вона досить динамічна, але ще досить громіздка. До законодавчо-нормативної бази входять Податковий кодекс України та пов'язані з ним закони, накази Державної податкової служби України (ДПСУ), Державної казначейської служби України, Державної митної служби, Міністерства фінансів України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України тощо. Вона містить близько 200 актів.

Чинний Податковий кодекс України – це закон, що зведений в єдине ціле різних постанов, законів тощо, який має стати чітким, гармонійно пов'язаним та комплексним унікальним документом і ввести в дію правову основу для

реалізації в Україні податкової реформи, а найголовніше підвищити конкурентоспроможність вітчизняної податкової системи.

Говорячи про структуру нормативно – правового регулювання обліку і звітності в оподаткуванні підприємства в Україні, не можна не згадати, що вона має 5 рівнів, до яких належать:

- На першому рівні подаються Закони України з питань оподаткування і господарської діяльності;
- На другому рівні зазначаються укази Президента України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України, які регулюють податкові норми в Україні;
- На третьому рівні показані накази Державної податкової служби України, Міністерства фінансів України, Державної митної служби України та Державної казначейської служби України;
- На четвертому рівні Податкові роз'яснення, інструкції, методичні рекомендації з організації й методики ведення обліку і звітності в оподаткуванні;
- На п'ятому рівні наведені накази (розпорядження) підприємства (організації) про облікову і податкову політику, положення про порядок організації ведення обліку й складання податкової звітності [2].

Податки завжди відігравали значну роль в житті країни, адже саме податки можна вважати, як найголовніше джерело надходження коштів до державної скарбниці, без якого неможливо уявити життєдіяльність країни. Податки – це обов'язковий збір коштів з фізичних та юридичних осіб, впроваджені державою з визначеним їх розміру, строків сплати до бюджету різних ланок та державних цільових фондів.

Суспільне призначення податків можливе тільки при взаємній роботі всіх функцій оподаткування, в їх єдності. Використовуючи такий інструмент, держава повинна оптимально враховувати інтереси трьох сторін: держави; платників податку; конкретних громадян.

Отже, можна дійти висновку, що проблеми обліку розрахунків з бюджетом в Україні мають багато спільного з іншими країнами світу. У більшості країн світу фінансову звітність формують окремо від податкової. Це можна зрозуміти - під час складання балансів та розрахунків платежів до бюджету підприємства переслідують різні цілі. У першому випадку фінансові працівники намагаються вигідно подати підприємство, для того, щоб залучити інвестиції. У другому - вони готові показати мінімальний прибуток, щоб заплатити менше податків. Оптимальним можна вважати законодавство, яке б дозволило будувати облік таким чином, щоб підприємство змогло реально відображати свій фінансовий стан і при цьому не сплачувати величезні податки.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Закон України №2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс] // ВВР. – 2011. – №№13-17. – ст.112 – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
2. Державна податкова служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <https://tax.gov.ua>.

Оліферук С.Л.,

магістр, ст викладач кафедри економіки будівництва

Київський національний університет будівництва та архітектури,

м. Київ

ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ З МЕТОЮ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

В умовах ринкової конкуренції можуть складатися різні виробничо-економічні ситуації, обумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, зокрема: ситуація з низьким рівнем ефективності використання виробничих ресурсів, що призводить до виникнення кризисного стану і загрози банкрутства, що вимагає вжиття відповідних термінових заходів[1]; ситуація з появою зниження ефективності використання виробничих ресурсів, погіршенням

фінансового стану, що вимагає здійснення кардинальних стабілізуючих заходів; ситуація з стабільним ефективним використанням виробничих ресурсів, забезпеченням самоокупності та самофінансування, що обумовлює конкурентоспроможне положення на ринку[3].

Негативні ситуації виникають як наслідки погіршення використання виробничих ресурсів і, перш за все, матеріальних і трудових. З метою створення механізму техніко-економічного аналізу (ТЕА) і оцінки ефективності використання виробничих ресурсів та своєчасного виявлення появи негативних тенденцій необхідно сформувати блок відповідних характеризуючих показників[4], зокрема:

1. Для ТЕА і оцінки ефективності використання основного виробничого капіталу, який виступає у вигляді основних виробничих фондів пропонуються два основних показники:

✓ коефіцієнт фондівдачі, який відображає обсяг створеної товарної продукції (обсяг виконаних будівельних робіт (БР)) на одиницю облікової вартості основних виробничих фондів;

✓ коефіцієнт оновлення активної частини основних виробничих фондів, який відображає темпи інноваційного оновлення протягом року[2].

2. Ефективність використання оборотного капіталу виробництва, який виступає у вигляді оборотних засобів пропонується аналізувати і оцінювати за наступними показниками:

✓ тривалість одного повного обороту оборотних засобів, який відображає сукупність тривалості руху виробничих ресурсів, починаючи з руху матеріальних ресурсів і закінчуючи надходженням оплати виконаних (реалізованих) БР на розрахунковий рахунок підприємства в банку;

✓ коефіцієнт обертання оборотних засобів, який відображає кількість оборотів протягом року або іншого періоду.

3. Для аналізу і оцінки ефективності поточних витрат виробничих ресурсів можна застосувати наступні основні показники:

- ✓ коефіцієнт віддачі поточних витрат виробничих ресурсів, який відображає рівень продуктивної віддачі витрачених виробничих ресурсів;
- ✓ рівень поточних затрат виробничих ресурсів на створення одиниці товарної продукції, який відображає ефективність затрат виробничих ресурсів[5].

4. Ефективність використання трудових виробничих ресурсів характеризується багатьма кількісними і якісними показниками, з яких в даному дослідженні пропонується застосувати наступні:

- ✓ показник продуктивної віддачі працюючого персоналу, який відображає продуктивність праці одного працюючого в грошових одиницях виміру (виробітку);
- ✓ показник продуктивної віддачі витраченої заробітної плати, який відображає скільки гривень товарної продукції створюється на одну гривню витраченої зарплати[6].

За результатами виконаних досліджень можна зробити наукове узагальнення про те, що економічною основою попередження кризових ситуацій і банкрутства, а також виходу з таких ситуацій є підвищення ефективності використання виробничих ресурсів і, перш за все, матеріальних і трудових. Це потребує щорічного здійснення інноваційних нововведень і заходів, впровадження яких спрямоване на підвищення продуктивності праці і якості робіт, на економне і ефективне використання усіх виробничих ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Александрова В. П. Джерела фінансового забезпечення інноваційної діяльності / В. П. Александрова // Проблеми науки. – 2011. – № 1. – С. 22-35.

2. Андропова О. Ф. Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності: Монографія / О. Ф. Андропова, А. В. Череп. – К.: Кондор, 2007. – 356 с.

3. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2010. – 394 с.

4. Блауг М. Управління інноваціям: Україна та зарубіжний досвід: Монографія / М. В. Гаман. – К.: Вікторія, 2011. – 312 с.

5. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління / А. В. Гриньов. – Х.: ІНЖЕК, 2003. – 308 с.

6. Інвестиційно-інноваційні чинники формування розвитку й управління конкурентоспроможним потенціалом підприємства: Монографія / Д. В. Солоха, В. В. Морева, С. О. Чирков, В. Я. Козлова, О. В. Белякова. – Донецьк: СПД Дмитренко Л. Р., 2010. – 400 с.

Омельяненко Марина Максимівна

аспірант КНУБА

Науковий керівник

Куліков П.

д.е.н., Професор

ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Внаслідок впливу ринкового середовища погіршуються результати діяльності промислових підприємств та існує нагальна потреба в дослідженні факторів впливу, їх нейтралізації. При цьому, керівництво кожного будівельного підприємства має за мету зростання ефективності та показників діяльності. Це можливо за умови використання на будівельних підприємствах механізму управління персоналом. Інноваційно-технологічний підхід до управління персоналом в значній мірі впливає на роботу персоналу, адже від ефективності їх праці залежить як якість будівельної продукції, терміни здачі об'єктів, так і розмір отриманого прибутку, конкурентоспроможність на ринку. На значній

кількості будівельних підприємств не вистачає кваліфікованих працівників та працюють спеціалісти передпенсійного віку.

На будівельних підприємствах передумовою фінансового зростання є покращення управління ефективністю використання персоналу, що допоможе застосувати сучасні підходи мотивації персоналу, формувати кадровий резерв, приймати ефективні кадрові рішення. Тому існує нагальна потреба у формуванні та використанні бізнес-моделей управління персоналом на будівельних підприємствах.

При розробці бізнес-моделей управління персоналу доцільно враховувати вплив різних чинників, дотримуватися принципів та методів, функцій управління. Бізнес-моделі управління персоналом містить ряд відповідних складових, принципів, враховують вплив оточуючого середовища та передбачають застосування методів для оцінки рівня використання персоналу, формування напрямків покращення його використання. Бізнес-моделі управління персоналом діють з початку функціонування будівельного підприємства та повинні забезпечити підвищення ефективності його діяльності.

Бізнес-модель управління персоналом будівельного підприємства, яка ґрунтується на дослідженні факторів впливу на кадровий потенціал, складників кадрового потенціалу, врахуванні функцій та принципів управління, передбачає розширення інструментів управління. Бізнес-модель управління має такі складові: модель організації; модель регулювання; модель мотивації; соціальний механізм; інформаційний механізм; механізм забезпечення; модель нормативно-правового забезпечення. Дані бізнес-моделі направлені на реалізацію функцій заробітної плати: оптимізації, відтворення, регулювання, стимулювання, соціальної. Застосування бізнес-моделей управління персоналу будівельних підприємств сприятиме стабілізації виплати заробітної плати та задоволенню потреб працівників. Тому існує потреба в удосконаленні та подальшому застосуванні бізнес-моделей управління персоналом на будівельних

підприємствах, які матимуть практичне значення та дозволять покращити виробничо-господарську діяльність, скоротити витрати і підвищити прибутковість.

Бізнес-моделі займають вагому роль в налагодженні використання персоналу та функціонуванні будівельного підприємства. При їх розробці слід враховувати завдання, цілі підприємства. Крім того, повинна існувати можливість вдосконалення та корегування бізнес-моделей, адже можуть змінюватися цілі підприємства, інтереси персоналу, їх вподобання під впливом зовнішнього середовища, наразі впливу пандемії, що сприятиме покращенню фінансових показників діяльності.

Використання бізнес-моделей управління персоналом повинно сприяти досягненню таких результатів: задоволення потреб персоналу; покращення ефективності використання персоналу; зростання продуктивності праці; налагодження процесу управління; підвищення мотивації та економічної зацікавленості; самостійність та відповідальність робітників; розробка та прийняття ефективних управлінських рішень; спрямованість на досягнення мети підприємства; створення належних умов праці; поширення інформації серед працівників; врахування інтересів персоналу при прийнятті рішень.

Під час формування та використання бізнес-моделей управління персоналом будівельного підприємства доцільно постійно враховувати вплив зовнішніх та внутрішніх чинників. Врахування таких чинників дозволить під час розробки бізнес-моделей нейтралізувати вплив внутрішніх, пристосуватися до дії зовнішніх чинників та сформувати способи захисту управління та використання персоналу від їх впливу.

Основними зовнішніми чинниками є: економічний стан країни; політична ситуація; діючі законодавчі та нормативні акти стосовно використання персоналу; рівень податкового навантаження; рівень розвитку будівельної галузі; фондоозброєність конкретного підприємства; змінність потреб

споживачів будівельної продукції; інновації в сфері управління персоналом; розмір середньої заробітної плати та рівень безробіття.

УДК 657.1(075.8)

Омельяненко Оксана Павлівна

к.е.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В 2021 РОЦІ

Часто новачки у бухгалтерії ототожнюють поняття "оклад" із мінімальною заробітною платою (далі - МЗП). Це помилка. Оклад (тарифна ставка) - це основний вид нарахувань, який одержує працівник. І його розмір може дорівнювати або не дорівнювати розміру мінімальної заробітної плати. Чому це так? Тому що розмір окладу прив'язаний до іншого економічного показника - прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня календарного року (ст. 6 Закону про оплату праці та ст. 96 КЗпП). Тобто, в 2021 році оклад працівника не може бути меншим за 2270 грн.

В 2021 році з'явилися особливі прожиткові мінімуми, які встановлюють мінімальне обмеження для розміру окладів:

- судді – 2102 гривні;
- прокурора окружної прокуратури – 1600 гривень;
- працівників інших держорганів, оплата праці яких регулюється спеціальними законами: – 2102 гривні.

Якщо роботодавець встановив працівнику оклад 2270 грн., чи може він йому нарахувати заробітну плату в такому розмірі? Ні, не може. Тому що нарахована заробітної плата за місяць, в якому працівник відпрацював повну норму часу, не може бути меншою від розміру мінзарплати - 6000 грн. з 1 січня 2021 року.

Тобто, заробітна плата працівника у загальному випадку може складатися:

- тільки з окладу - у випадку, якщо розмір окладу більше або дорівнює мінзарплаті;
- з окладу та доплати до МЗП - якщо розмір окладу менший від мінзарплати.

Приклад розрахунку зарплати 2021:

З 01 січня 2021 року оклад працівника встановлено на рівні 2270,00 грн, норму часу в січні 2021 р. працівник виконав. Нарахування заробітної плати виглядатиме так:

Оклад = 2270,00 грн.

Доплата до рівня МЗП = 6000,00 грн. - 2270,00 грн. = 3730,00 грн.

Тому роботодавцям не зручно встановлювати оклад на рівні, меншому за розмір мінзарплати. Але це не робить рівними поняття окладу і мінімальної заробітної плати.

Розрахунок утримань із заробітної плати в 2021 році

Із заробітної плати роботодавець зобов'язаний утримувати податок на доходи фізичних осіб (далі - ПДФО) та військовий збір (далі - ВЗ). Тобто, заробітна плата "на руки" видається за мінусом цих податків.

Ставки податків у 2021 році становлять:

- 18% - податок на доходи фізичних осіб;
- 1,5 % - військовий збір.

Розмір утримань із мінімальної заробітної плати у 2021 році складає:

- ПДФО = 6000,00 грн. * 18% = 1080,00 грн.
- ВЗ = 6000,00 грн. * 1,5% = 90,00 грн.

Податкова соціальна пільга 2021 при розрахунку ПДФО

Отже, податок на доходи із мінімальної заробітної плати у 2021 році складає 1080,00 грн. Чи може ця сума бути меншою? Так, може. В тому випадку, якщо до нарахованого доходу застосовується податкова соціальна пільга (далі - ПСП). Це встановлена законодавством сума, на яку зменшується нарахована заробітна плата для розрахунку податку на доходи. У разі застосування

податкової соціальної пільги в 2021 році формула для розрахунку ПДФО виглядає так:

Податок на доходи = (Нарахована зарплата - Податкова соціальна пільга) * 18%.

Умова застосування пільги

Проблема в тому, що в більшості випадків застосувати ПСП не вдасться. Тому що головна умова для застосування податкової соціальної пільги – це розмір нарахованого за місяць доходу. Якщо він не перевищує прожитковий мінімум для працездатної особи на 01 січня звітного податкового року, помножений на 1,4 та округлений до найближчого десятка, пільгу застосовувати можна.

У 2021 році граничний розмір доходу для застосування ПСП дорівнює: $2270,00 \times 1,4 = 3178,00 \approx 3180,00$ грн.

Оскільки дохід, який дає право на отримання податкової соціальної пільги менший, ніж розмір мінімальної заробітної плати, в загальному випадку працівники фактично втратили право на застосування податкової соціальної пільги.

Хто може скористатися пільгою?

Працівники, заробітна плата яких складає менше 3180,00 грн. Це можливо у випадку роботи на умовах неповного робочого часу, а також у місяцях прийняття або звільнення працівника.

Також пільгою можуть скористатися працівники, які мають двох або більше дітей до 18 років. Для них граничний розмір доходу для отримання пільги визначається як добуток граничного доходу, який дає право на застосування ПСП в загальному випадку (тобто 3180,00 грн. в 2021 році) і кількості дітей.

Розмір заробітної плати, який дає право для отримання пільги:

- на 2-х дітей: $3180,00 \times 2 \text{ діт.} = 6360,00$ грн.
- на 3-х дітей: $3180,00 \times 3 \text{ діт.} = 5540,00$ грн.
- на 4-х дітей: $3180,00 \times 4 \text{ діт.} = 12720,00$ грн.

Розмір податкової соціальної пільги

До зарплати працівників може застосовуватися один із видів податкової соціальної пільги:

- 100% (розраховується як 50% розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб - 1135,00 грн. в 2021 р.);
- 150% (розраховується як 75% розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб - 1702,50 грн в 2021 р.);
- 200% (розраховується як 100% розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб - 2270,00 грн в 2021 р.);
- працівникам, які утримують двоє і більше дітей у віці до 18 років 100% і 150% (1135,00 грн. і 1702,50 грн. відповідно).

Сама пільги працівникам, які утримують двоє і більше дітей у віці до 18 років розраховується як добуток ПСП на одну дитину і кількості дітей (1135,00 грн. або 1576,50 грн. * к-ть дітей).

Тобто 100%-ва пільга складає:

- на 2-х дітей: $1135,00 \text{ грн.} \cdot 2 \text{ діт.} = 2270,00 \text{ грн.}$
- на 3-х дітей: $1135,00 \text{ грн.} \cdot 3 \text{ діт.} = 3405,00 \text{ грн.}$
- на 4-х дітей: $1135,00 \text{ грн.} \cdot 4 \text{ діт.} = 4540,00 \text{ грн.}$

Як і раніше, в 2021 році кожний роботодавець зобов'язаний нараховувати і сплачувати до бюджету єдиний соціальний внесок (далі - ЄСВ). Це консолідований страховий внесок, який включає соціальний пакет, законодавчо передбачений державою, а саме: пенсійне страхування (виплата пенсій), страхування на випадок тимчасової втрати працездатності (оплата лікарняних), страхування, пов'язане з виникненням нещасних випадків на виробництві. ЄСВ-2021 сплачується за рахунок коштів роботодавця.

У загальному випадку ставка ЄСВ складає 22% (ч. 5 ст. 8 ЗУ "Про ЄСВ").

Підприємства, установи і організації, в яких працюють особи з інвалідністю, застосовують до їх доходу ставку ЄСВ 8,41% (ч. 13 ст. 8 ЗУ "Про ЄСВ").

Розмір єдиного соціального внеску з мінімальної заробітної плати у 2021 році складає $6000,00 \text{ грн.} \cdot 22\% = 1320,00 \text{ грн.}$

Скільки одержить працівник «на руки» з мінімалки з січня 2021 року? А тепер підсумуємо кожний із пунктів. Розрахунок податків з мінімальної заробітної плати з 1 січня 2021 року виглядає так:

Нарахована заробітна плата = 6000,00 грн.

ПДФО: $6000,00 \text{ грн} \cdot 18\% = 1080,00 \text{ грн.}$

Військовий збір: $6000,00 \text{ грн} \cdot 1,5\% = 90,00 \text{ грн.}$

Утримання із заробітної плати працівника складають: $1080,00 + 90,00 = 1170,00 \text{ грн.}$

Зарплата до виплати працівнику: $6000,00 \text{ грн.} - 1170,00 \text{ грн.} = 4830,00 \text{ грн.}$

ЄСВ: $6000,00 \text{ грн.} \cdot 22\% = 1320,00 \text{ грн.}$

Сума утримань і ЄСВ складає: $1170,00 \text{ грн.} + 1320,00 \text{ грн.} = 2490,00 \text{ грн.}$

Таблиця 1

Виплати «на руки» працівнику з мінімальної зарплати (грн)

ПОКАЗНИК	2019	з січня 2020	з вересня 2020	з січня 2021	з грудня 2021
Мінзарплата	4173	4723	5000	6000	6500
ПДФО	751,14	850,14	900	1080	1170
Військовий збір (ВЗ)	62,6	70,85	75	90	97,5
Всього утримань:	813,74	920,99	975	1170	1267,5
"На руки" працівнику	3359,26	3802,01	4025	4830	5232,5
ЄСВ (за рахунок роботодавця 22%)	918,06	1039,06	1100	1320	1430
Разом (ПДФО+ВЗ+ЄСВ)	1731,8	1960,05	2075	2490	2697,5

Отже, при розрахунках заробітної плати необхідно уважно вивчати та застосовувати нормативні та законодавчі акти.

Список використаних джерел

1. Важливі цифри 2021 року: оподаткування доходів фізосіб і соцстрахування

: веб-сайт. URL:

[HTTPS://I.FACTOR.UA/UKR/JOURNALS/BUH911/2021/JANUARY/ISSUE-1-2/ARTICLE-112566.HTML](https://i.factor.ua/ukr/journals/buh911/2021/january/issue-1-2/article-112566.html) , 911 БУХГАЛТЕР 911 СІЧЕНЬ, 2021/№ 1-2

Петруха Сергій Валерійович,

к.е.н., докторант

кафедри менеджменту в будівництві

Київського національного університету будівництва і архітектури, член групи експертів Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН з питань сільськогосподарської і торгівельної політики в країнах СНД (ФАО)

РЕГУЛЮВАННЯ І РОЗВИТОК ВИРОБНИЧО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В СІЛЬСЬКІЙ ЕКОНОМІЦІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID- 19: НОВІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЯКОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Результати функціонування сільської економіки є детермінуючим чинником підвищення кількісно-якісних параметрів життя сільського населення, обумовлюючи необхідність пошуку наявних закономірностей й тенденцій, а дослідження його основних складових пояснює відмінності в темпах розвитку сільської економіки за інституціонально-територіальними рівнями – країна, регіон, територіальна громада, сектор (галузь) в певні часові проміжки, які на сучасному етапі забарвлені світовою пандемією коронавірусної інфекції COVID-19.

Існуюча економічна ситуація в сільській місцевості характеризується позитивним трендом в показниках секторального й структурного розвитку зокрема вираженого у завершенні аграрної реформи Л. Д. Кучми внаслідок відкриття ринку вільного обігу земель сільськогосподарського призначення, зближення модельних засад державної підтримки і допомоги агровиробникам до існуючої практики в країнах – членах ЄС, створення спеціалізованих інституцій, діяльність яких спрямована на «перетікання» сучасного мейнстріму сталого розвитку на сільські територіальні громади в тому числі ті, які на нормативному

рівня віднесені до сільських територій у несприятливих умовах – територіальні громади, що одночасно мають такі характеристики, як щільність сільського населення нижча 15 осіб на км², відстань до найближчих міст з населенням більше 50 тис. осіб понад 30 хв на автомобілі (орієнтовно 40 км автомобільними дорогами з твердим покриттям), чисельність населення скоротилася у період 2008–2018 рр. більш як на 30 % [3]. Вказані позитивні зрушення внаслідок інерціювання ефекту інституційної пам'яті незавершеної аграрної реформи, недостатнього рівня збалансування державної й монетарної політики з нішовими змінами у сільській економіці і сільських територіях на тлі коронакризи, породили стратегічні відставання динаміки розвитку сільських територій від секторального розвитку (аграрний сектор та переробно-харчова промисловість), зростанням ролі соціальних інститутів у розвитку сільського господарства й економіки в цілому, а поточно – зростання споживчих цін (у лютому 2021 р. у відсотках до попереднього місяця склало: 7,6 % – олія соняшникова; 3,5 % – фрукти, 6,3 % – овочі; 2,8 % – хліб; 5,5 % – цукор; 1,5 % – риба та продукти з риби; 1,3 % – макаронні вироби та масло [1]), створивши загрози для досягнення бажаного рівня прогресу реалізації національнопріоритетованих Цілей сталого розвитку до 2030 року в цілому та укорінення ефекту прихованого голоду зокрема.

В цьому контексті на перший план виходить методологічна проблема визначення категорії якості економічного зростання в сільській економіці в умовах пандемії COVID-19 як прогресивної зміни в секторальній та внутрішньогалузевій економічній системі на інклюзивній основі при ефективному та екологічно прийнятному використанні факторів виробництва, які проявляються в збільшенні обсягу валової продукції сільського господарства, підвищенні якості та конкурентоспроможності продовольчих й сільськогосподарських ресурсів (сировини та готової продукції), що спричиняє зростання соціальної результативності розвитку сільських територіальних

громад та задоволені населення як у продуктах харчування, так і гідних умовах праці і зайнятості в тому числі не сільськогосподарської.

Такий методологічний підхід дозволив логічно виокремити три групи напрямків дослідження якості економічного зростання в сільській економіці, зокрема факторний аналіз, сценарні підходи до його прогнозування та оптимізації параметрів. В рамках методологічно підходу систематизовано чинники, що впливають на економічне зростання, оцінено вплив ресурсних факторів (праця, земля і капітал) на нього та визначено ряд залежностей, що детермінують економічне зростання в сільській економіці [2]: концентрація земель у власності агрохолдингів; наявність резервів зростання у формі незатребуваних та/або незалучених у відтворювальний процес несільськогосподарських земель; надлишок робочої сили в сільських територіальних громадах при відсутності економічно привабливих пропозицій для їх залучення у виробничий процес; труднощі з формуванням кадрової політики при реалізації селозберігаючих чи інфраструктурних проєктів; низький рівень інвестування в аграрний сектор економіки та соціальні об'єкти сільських територіальних громад; висока волатильність відтворювального процесу для окремих груп сільськогосподарської продукції; низький рівень впливу державної підтримки на стійкість сільськогосподарського виробництва. Окрім цього до традиційних груп факторів, що впливають на економічне зростання сільської економіки, додані COVID-ні – законодавчо-регуляторне середовище; секторальні умови; структура й тип організації виробничого процесу у сільському господарстві (робототехніка, «розумне» землеробство, інтернет речей, біотехнології, альтернативні джерела енергії та сировини), концентрація і спеціалізація сільськогосподарського виробництва (нішові групи продовольства); територіальне розташування; циклічність, етапи життєвого циклу сектору, підгалузей та продуктів харчування; взаємовпливи і

взаємозалежності зростання та/або спаду в суміжних секторах (переробно-харчова промисловість, лісове господарство тощо); секторальні ризики (загрози).

В умовах COVID-ного пострецесового відтворення сільської економіки побудовано багатфакторну економетричну модель за допомогою якої виявлено тенденції в зміні соціальної складової економічного зростання, встановлено слабкий взаємозв'язок між якістю життя, соціальною спрямованістю місцевих бюджетів та валовою доданою вартістю сільського господарства, визначено низький рівень залежності між темпами економічного відновлення в секторі й рівнем забезпеченості сільських територій новими об'єктами соціальної та інженерної інфраструктури, виводячи на перший план кризогенність та проблемність виробничо-економічних відносин в сільській економіці. Під цими відносинами пропонується розуміти – багаторівневу й складну систему, що відображає, в конкретному історичному періоді, організаційно-економічні взаємозв'язки, які виникають в процесі діяльності суб'єктів сільської економіки, під впливом ендо- і екзогенних факторів та формуються з урахуванням визначених пріоритетів розвитку економіки країни, секторів, галузей, територій і окремих суб'єктів господарювання.

На сучасному етапі розвитку сільської економіки виробничо-економічні відносини проявляються за своєю природою в трьох площинних економічних й господарських взаємозв'язків: по-перше, у відносинах між сільськогосподарськими товаровиробниками та державними структурами (інституційні відносини); по-друге, між самими агропродуцентами та іншими підприємствами різних технологічно пов'язаних галузей (міжгосподарські відносини); по-третє, на рівні суб'єкта сільської економіки (внутрішньогосподарські відносини).

Систематизовані емпіричні результати свідчать про існуючу COVID-ну нестабільність динаміки сільськогосподарського виробництва та ключових якісних показників його економічної ефективності (результативності). Складна і

суперечлива макроекономічна ситуація в країні і недостатній рівень регулювання як на державному, так і місцевому рівнях фінансово-економічних процесів в сільській економіці не дозволяє її суб'єктам (передусім аграрному сектору економіки) підвищити рівень прибутковості, забезпечити стабільність створення агропродовольчих ланцюгів доданої вартості, їх перехід на більш високий рівень розвитку. При цьому притаманна COVID-ному етапу функціонування сільської економіки нова економічна реальність і нормальність в тому числі реалізації завдань реформи децентралізації не виключає проривних можливостей для сільськогосподарського виробництва, а лише мотивує до пошуку найбільш ефективних і актуальних рішень в системі виробничо-економічних відносин як в середині сільської економіки, так і за її межами.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Петруха С. В. Державне антикризове регулювання аграрного сектору економіки України. Київ : ЦУЛ, 2018. 521 с.
3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 5.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

Сергієнко Анна

студентка

Дворник Інна Володимирівна

к.е.н., старший викладач кафедри аграрної економіки

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

На сьогодні в наукових колах беззаперечним є той факт, що економічне зростання в Україні неможливе без активізації інноваційної діяльності, в тому числі в аграрній сфері. Остання є визначальною в економіці країни, тому її розвиток повинен будуватися на сучасних досягненнях науки й техніки, що

можливо тільки із впровадженням і поширенням інноваційної діяльності в сфері аграрного виробництва.

Однією з головних причин низької інноваційної активності вітчизняних аграрних підприємств можна визнати брак фінансових ресурсів. Разом з тим, навіть наявні ресурси у прибуткових підприємств використовуються не завжди ефективно та не спрямовуються в інноваційну діяльність. Останнє можна пов'язати з недостатнім рівнем інвестиційного попиту на інновації у підприємств. Відсутність попиту на інноваційні стратегії означає не що інше, як відсутність мотивації до інновацій з боку власника. Інновації для власника підприємства пов'язані з певними витратами та ризиком і є привабливими тільки тоді, коли сприяють зростанню доходу.

Крім того, наявні проблеми інноваційної діяльності вітчизняних підприємств не можна зводити тільки до дефіциту фінансових ресурсів. Перешкодами стають неефективна законодавча, правоохоронна, судова влади, їх асиметрія; існуючий господарський порядок, що створює додаткові витрати інноваційної діяльності та є несприятливим до інновацій; високі трансакційні витрати інноваційної діяльності; домінування короткострокових інтересів над довгостроковими у господарюючих суб'єктів; брак інфраструктури та кадрів для інноваційної діяльності.

В епоху інформаційного суспільства запорукою та однією із найважливіших умов ефективного впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств виступає вимір і оцінка потоків знань та інформації, серед яких:

- взаємодія між аграрними підприємствами (спільна дослідницька діяльність та інша технічна співпраця);
- взаємодія між аграрними підприємствами, університетами та державними установами;

- поширення технологій (впровадження новітнього устаткування, розробок, інноваційних ідей тощо);

- мобільність робочої сили (рух людей і знань, носіями яких вони є).

Суттєвим важелем для впровадження системи заходів щодо активізації інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств є механізм державного стимулювання. Він включає такі впливові елементи державної підтримки, як:

- надання пільгового оподаткування для аграрних підприємств, за умови оформлення відповідного інноваційного проекту (для тих, які впроваджують інновації вперше знизити загальне оподаткування на 20% терміном на 3 роки, або до моменту отримання результату впровадження інновацій; для тих, які впроваджують інновації протягом 3-5 років і мають завершені інноваційні проекти, знизити загальне податкове навантаження на 30% на період впровадження інновацій);

- надання пільгових кредитів венчурним фондам для фінансування впровадження інновацій у діяльність аграрними підприємствами;

- надання субсидій аграрним підприємствам для залучення у діяльність науковців;

- запровадження державного страхування впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств;

- покладання на місцевий або державний бюджети (в залежності від масштабу інновації) витрат на оформлення патентів на винахід;

- підготовка висококваліфікованих кадрів на основі створення ефективного механізму відпрацювання та просування інновацій у виробничу, а також навчальну практику для їх освоєння студентами-аграріями;

- залучення до процесу інвестування аграрної сфери іноземних і вітчизняних інвесторів шляхом забезпечення стабільної економічної ситуації;

- уведення ринку земель, створення аграрного банку;

– створення сучасної системи інформаційно-консультаційного й інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності, яка повинна включати спеціалізовані організації у вигляді загальнодержавних і регіональних галузевих інвестиційно-інноваційних фондів, технологічних і науково-освітніх альянсів, технополісів та інших структур, а також мережу закладів, що надаватимуть кваліфіковані консультаційні та інженерні послуги щодо можливостей розвитку аграрних підприємств на інноваційній основі;

– удосконалення системи відбору інноваційних проектів (проводити глибоку економічну експертизу, оцінюючи показники ефективності та ризики);

– узгодження інтересів науково-дослідних установ, виробників аграрної продукції та держави;

– формування ефективної системи фінансування прикладних розробок, орієнтованих на швидку віддачу, за рахунок державного бюджету з метою наближення їх результатів до потреб практики, посиливши відповідальність чиновників шляхом контролю за витрачанням бюджетних коштів;

– створення умов для зростання ринкового попиту на інновації в аграрному виробництві;

– сприяння розвитку конкурентного середовища.

Таким чином, у рамках стимулювання розвитку інноваційної діяльності аграрних підприємств, наявні в даній галузі ресурси необхідно спрямувати на:

- здійснення моніторингу інноваційної діяльності та інноваційних прогнозів основних напрямів освоєння науково-технічних досягнень у сільському господарстві на перспективу;

- скорочення технологічних витрат виробництва, реалізацію енергозберігаючих технологій, екологічних програм;

- створення системи комплексної підтримки інноваційної діяльності;

- розвиток інфраструктури інноваційного процесу;

-
- формування інформаційно-консультаційного забезпечення інноваційної діяльності товаровиробників;
 - активізацію співробітництва на державному і міжнародному рівнях усіх зацікавлених сторін інноваційного процесу;
 - інноваційне оновлення матеріально-технічної бази підприємств;
 - реалізацію проектів, спрямованих на впровадження у виробництво прогресивних науково-технічних розробок і технологій, освоєння випуску наукомістких видів продукції;
 - розширення науково-дослідних робіт і підвищення наукоємності виробництва тощо.

Список використаних джерел:

1. Дурицька Г. В. Формування стратегії ефективного розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Регіональна економіка*. 2013. № 4. С. 250-254.
2. Кириченко Н. В. Механізм активізації впровадження інновацій у діяльність аграрних підприємств. *Агросвіт*. Дніпро : ДДАЕУ, 2015. № 2. С.55-61.
3. Кравченко М. В. Механізми впровадження інноваційних технологій у виробництво аграрного сектору. *Інноваційна економіка*. Дніпро: ДДАЕУ, 2020. № 7-8. С.158-164.
4. Олійник О. В., Сідельнікова І. В. Інноваційна діяльність: особливості розвитку і активізації в аграрному виробництві. *Збірник наукових праць «Економіка»*. Харків: ХНПУ, 2017. № 17. С.73-82.
5. Шмаленко Я. В. Формування зовнішньоекономічної стратегії підприємства. *Держава та регіони*. 2013. № 3. С. 270-277.

Смірнова Зоя

студент

Іванова Тетяна Миколаївна

к.е.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Сучасне громадянське суспільство не може існувати без неприбуткових організацій, які забезпечують участь широких кіл громадськості в процесі розвитку. Такі організації виконують функції посередника між державою і різними соціальними групами, захищаючи їхні права й інтереси; вони запобігають монополізації державою політичної, економічної та інших сфер життя суспільства, забезпечуючи громадський контроль за діяльністю держави і її структур. Не маючи за мету одержання прибутку, вони перерозподіляють ресурси, які є, і створюють додаткові фінансові, матеріальні, інтелектуальні та інші, спрямовані на задоволення приватних і суспільних інтересів. Завдяки їм громадськість також презентує державі власний погляд на різні проблеми – соціальні, культурні, економічні тощо [5].

Згідно Податкового кодексу України одним із критеріїв віднесення до неприбуткової організації є заборона установчими документами розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб [1]. Обов'язковою умовою для неприбуткових організацій є використання своїх доходів виключно для фінансування видатків на утримання такої неприбуткової організації, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами [1].

Партія, як і будь-яка неприбуткова організація, не може здійснювати свою діяльність без фінансових ресурсів, і питання їх походження дуже важливе для політичної ефективності партії, як інституту демократичного суспільства [2]. Виділення фінансових коштів може здійснюватися або на основі повної рівності, або відповідно до принципу пропорційності, тобто за результатами, отриманими партіями на виборах або залежно від доведеного рівня підтримки їх громадянами.

Основними перевагами запровадження державного фінансування політичних партій є зменшення залежності політичних партій від приватних внесків і, відповідно, зниження ризиків впливу на політичні партії з боку таких донорів та забезпечення політичних партій додатковими ресурсами, необхідними для виконання ними своїх функцій. Недоліком ж є те, що державне фінансування (повністю або більшу частину такого фінансування) отримують тільки найбільші партії (як правило парламентські). У країнах, де розмір державного фінансування партій досить суттєвий, партії, які отримують таке фінансування, мало зацікавлені у збільшенні кількості членів партій та пошуку додаткових джерел фінансування.

В Україні порядок та підстави державного фінансування політичних партій регулюється Законом України «Про політичні партії в Україні». Державне фінансування політичних партій здійснюється в двох формах: фінансування статутної діяльності політичних партій, не пов'язаної з їхньою участю у виборах народних депутатів України, виборах Президента України і місцевих виборах; відшкодування витрат політичних партій, пов'язаних із фінансуванням їхньої передвиборної агітації під час чергових та позачергових виборів народних депутатів України[3].

Бюджетне фінансування може бути прямим і непрямим. До прямого фінансування відносяться безпосередньо грошові субсидії та компенсації від держави, до непрямого відносять безкоштовний ефірний час на телебаченні і радіо, рекламні площі, приміщення для прийому виборців тощо [7, с. 21]. Непряме державне фінансування не вимагає від держави таких значних витрат, з одного боку, і здатне надати політичним партіям відносно рівні умови для політичної конкуренції, з іншого [9, с. 65]. Пряме державне фінансування здійснюється за такими основними напрямками: субсидії на поточні статутні витрати партій, субсидії на агітаційну діяльність і субсидії парламентським партійним групам. На додаток до прямих субвенцій для підтримки статутної

діяльності, виборчі кампанії та роботу в парламентських групах, партії також можуть отримувати різноманітні форми негрошових субсидій та непрямого фінансування, такі як безкоштовні радіо- та телевізійні мовлення, зменшення поштових тарифів, знижені платежі за оренду рекламних щитів, розміщення плакатів або різних видів податкових пільг [6; 8, с. 68].

Для отримання коштів із державного бюджету, що виділяються на державне фінансування статутної діяльності політичної партії, політична партія зобов'язана відкрити окремий рахунок у національній валюті України в установі банку України[2].

Рішення про надання політичній партії державного фінансування її статутної діяльності або про відмову у наданні такого фінансування приймається НАЗК на підставі результатів останніх чергових або позачергових виборів народних депутатів України у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі у п'ятиденний строк з дня офіційного оприлюднення результатів виборів народних депутатів України. Кошти, виділені з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій, розподіляються НАЗК між політичними партіями пропорційно до кількості дійсних голосів виборців. Додатково сума в розмірі 10 відсотків щорічного обсягу державного фінансування статутної діяльності політичних партій розподіляється порівну між політичними партіями, які отримали право на таке фінансування, якщо за результатами останніх чергових чи позачергових виборів народних депутатів України кількість представників однієї статі серед обраних від відповідних політичних партій народних депутатів України, які набули своїх повноважень, не перевищує двох третин від загальної кількості народних депутатів України, обраних від цієї політичної партії. Якщо жодна з політичних партій не відповідає вказаним вимогам, то кошти державного бюджету на таке фінансування не надаються, про що НАЗК приймає відповідне рішення[2].

Кошти, виділені з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій, перераховуються на рахунки політичних партій у розмірі 25 відсотків загального розміру щорічного державного фінансування для кожної політичної партії на початку кожного кварталу[2].

Законодавство України також встановлює певні часові рамки використання партіями коштів, які отримані в порядку державного фінансування статутної діяльності. Так, партія має право використати зазначені кошти протягом одного календарного року з дня першого перерахування таких коштів на рахунок партії у відповідному календарному році. Якщо після завершення календарного року ці кошти не були використані, то партія зобов'язана перерахувати залишки невикористаних коштів до державного бюджету.

Проблемою у визначеному порядку державного фінансування статутної діяльності партій є те, що законодавство України, з одного боку передбачає відповідальність партій за використання виділених коштів не на статутну діяльність або на діяльність, пов'язану з їхньою участю у виборах, з іншого боку у жодному нормативному акті не визначено поняття «статутна діяльність», немає й офіційного тлумачення поняття «витрати на фінансування передвиборної агітації», також незрозуміло, чи можуть партії здійснювати капітальні видатки (придбання офісних приміщень, транспортних засобів, комп'ютерної чи оргтехніки, капітальний ремонт тощо) за рахунок коштів, отриманих з державного бюджету.

На сьогоднішній день у чинному законодавстві України ми не знайдемо переліків видів витрат політичних партій, які можна чи не можна здійснювати за рахунок бюджетних коштів. Як і визначення, чи є діяльністю, пов'язаною з участю у виборах, друк і поширення партією своєї програми, стратегії чи основних пріоритетів діяльності напередодні виборів; створення та «розкручування» сайту партії в передвиборчий період; збільшення тиражування партійної газети; фінансування виступу того чи іншого політика на телебаченні

чи радіо, під час якого він не висловлює прямих закликів до голосування за ту чи іншу партію тощо. Згідно з додатком №3 до Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік»[4], фінансування статутної діяльності політичних партій передбачено виключно в межах так званих «видатків споживання» («поточних видатків»), а відповідно до Закону України «Про політичні партії в Україні» – на будь-які видатки, не пов’язані з участю партії у виборах.

Останні зміни в системі фінансування політичних партій України відбулися з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» [3].

Отже, у чинному порядку державного фінансування політичних партій закладені підходи і принципи стосовно розміру такого фінансування та визначення партій, що мають право на таке фінансування з урахуванням вимог ряду міжнародних нормативно-правових актів, але законодавство з цього питання потребує доопрацювання.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 28 березня 2021 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2755-17#top>
2. Про політичні партії: Закон України від 16 червня 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2460-12>
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання і протидії політичній корупції: Закон України від 19 грудня 2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/410-20#Text>
4. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15 грудня 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#top>
5. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Неприбуткова_організація
6. van Biezen I. Campaign and party finance. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.partylaw.leidenuniv.nl/publications/campaign-and-party-finance>

7. Захарченко Н.В., Швецова А.А. Механізм фінансування політичних партій з державного бюджету: світовий досвід та перспективи для України. Економічний вісник. 2016. №1. С. 20-28.

8. Нассмахер К.-Х. Порівняльний аналіз фінансування політичної діяльності у країнах розвиненої демократії. Політичні фінанси: регулювання і практика: Матеріали міжнар. конф., м. Київ, 29 квітня 2002 р. К. : Фонд "Європа ХХІ", 2002. С. 54-77.

9. Платонова Н.И. Правовое регулирование финансирования текущей деятельности политических партий в Российской Федерации и зарубежных странах: сравнительно-правовой анализ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Москва, 2015. 224 с.

УДК 657

Сук Петро,

д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут",
м. Ніжин, Україна

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ АРИФМЕТИЧНИМ І ГЕОМЕТРИЧНИМ СПОСОБАМИ МЕТОДУ НОРМИ АМОРТИЗАЦІЇ

Щоб визначити фінансовий результат діяльності підприємства необхідно витрати порівняти з доходами. Причому, порівнюються витрати і доходи, що здійснюються в одному періоді. Якщо ж витрати і доходи виникають у різних періодах, то їх потрібно розподілити за періодами. Витрати, що здійснюються в одному періоді, які потрібно розподілити на наступні періоди, називаються витрати майбутніх періодів (далі – ВМП).

Інструкцію про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку визначено, що до ВМП відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо [1].

Розподіл ВМП можна здійснювати за методами амортизації необоротних активів. Зокрема, доцільно використовувати методи норми амортизації, які можуть бути трьох видів: нормативний (або дигресивно-прогресивний), дигресивний і прогресивний.

При нормативному методі нормативи встановлюються довільно. За дигресивного методу розподілу ВМП – норми знижуються поступово: з найбільшої в першому році, до найменшої – в останньому. При прогресивному методі норми зростають: від найменшої в першому році – до найбільшої в останньому [2; 3; 4].

Методи норми амортизації можуть бути двох способів: 1) арифметичні; 2) геометричні.

Арифметичний спосіб будується на основі арифметичної прогресії. Вона є послідовністю чисел, де кожне наступне число відрізняється від попереднього на постійну величину. Арифметичний спосіб розподілу ВМП передбачає зменшення суми розподілу ВМП на одну і ту саму частину або фіксоване число. Арифметичний спосіб розподілу ВМП означає, що здійснюється розподіл ВМП від початкової суми.

Геометричний спосіб заснований на геометричній прогресії. Вона є послідовністю чисел, де кожне наступне число отримується із попереднього множенням його на певну величину. Геометричний спосіб передбачає зменшення вартості, яка амортизується, у процентному відношенні до попередньої суми [5; 6].

Таким чином, методи норми розподілу ВМП можуть бути: нормативно-арифметичні або нормативно-геометричні, методи дигресивної норми розподілу ВМП – дигресивно-арифметичні або дигресивно-геометричні і методи прогресивної норми розподілу ВМП – прогресивно-арифметичні або прогресивно-геометричні.

Розглянемо на прикладі використання методів нормативної арифметичної і геометричної амортизації для розподілу ВМП. Сума ВМП, яку потрібно розподілити становить 50000 грн. Строк розподілу – 5 років.

Визначимо норми розподілу ВМП по роках: перший рік – 35%, другий рік – 20%, третій рік – 25%, четвертий рік – 5%, п'ятий рік – 15%. Визначення суми розподілу ВМП за методом нормативного арифметичного розподілу ВМП наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Розрахунок суми розподілу ВМП за методом нормативної арифметичної амортизації

Рік використання	Початкова сума розподілу ВМП, грн	Річна норма розподілу ВМП, %	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	50000	35	17500
2	50000	20	10000
3	50000	25	12500
4	50000	5	2500
5	50000	15	7500
Разом	x	100	50000

Як видно в таблиці 1, розподіл ВМП за методом нормативної арифметичної амортизації здійснюється від початкової суми ВМП.

Розрахунок суми розподілу ВМП за методом нормативного геометричного розподілу ВМП здійснено в таблиці 2.

Таблиця 2

Розрахунок суми розподілу ВМП за методом нормативної геометричної амортизації

Рік використання	Початкова сума розподілу ВМП, грн	Річна норма розподілу ВМП, %	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	50000	35	17500
2	32500	20	6500
3	26000	25	6500
4	19500	5	975
5	18525	15	18525
Разом	x	100	50000

Як можна побачити з таблиці 2, розподіл ВМП здійснюється від залишкової суми ВМП.

Таким чином, для розподілу ВМП можна використати види методу норми амортизації: нормативний (або дигресивно-прогресивний), дигресивний і прогресивний.

Методи норми розподілу ВМП можна розраховувати за двома способами: арифметичним і геометричним. Арифметичний спосіб дає змогу розподіляти ВМП від їх початкової суми, а при геометричному способі ВМП розподіляються від їх залишкової суми.

Список використаних джерел:

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України 30 листопада 1999 р. № 291, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 грудня 1999 р. за № 893/4186. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

2. Метод дигрессивной нормы амортизации. – Электронный ресурс. – Режим доступу : https://vuzlit.ru/2041125/metod_digressivnoy_normy_amortizatsii.

3. Амортизация основных фондов: методы амортизации, расчет амортизационных отчислений различными методами. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://www.freepapers.ru/73/amortizaciya-osnovnyh-fondov-metody-amortizacii/9205.86315.list3.html>.

4. Загорська Т.В. *Дегресивний метод розрахунку амортизаційних відрахувань* / Т.В. Загорська // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.12. – С. 315-324.

5. Разница между арифметической и геометрической последовательностью. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://ru.gadget-info.com/difference-between-arithmetic>.

6. Прогрессии (арифметическая, геометрическая), формулы. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://www.calc.ru/Progressii-Arifmeticheskaya-Geometricheskaya-Formuly.html>

Рябоконт Оксана

магістр

Зінченко Мирослава Михайлівна

к.е.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ І ПРИНЦИПИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В сучасних умовах виробничо-фінансової діяльності дуже легко втратити свої позиції на ринку, саме тому, з метою ефективної фінансово-господарської діяльності, керівникам необхідно шукати найефективніші способи доведення до користувачів інформації про сильні сторони своїх підприємств.

Фінансова звітність узагальнює і систематизує інформацію про діяльність будівельного підприємства, а тому є необхідною для прийняття ефективних економічних та управлінських рішень.

Важливість звітності підприємства складно переоцінити, адже нею керуються коли приймають переважну більшість управлінських, інвестиційних та кредитних рішень. Складання фінансових звітів – це завжди комплексне та

складне завдання, з яким впорається тільки кваліфікований фінансовий менеджер.

Таким чином, звітність – це впорядкована система узагальнення показників, які характеризують діяльність підприємства за певний період. Вона складається на підставі даних господарського обліку (бухгалтерського, статистичного, оперативно-технічного), містить кількісні та якісні характеристики діяльності підприємства [1].

Для прийняття виважених управлінських рішень як на рівні будівельного підприємства, так і зовнішніми користувачами, у фінансовій звітності повинна наводитись інформація, яка відповідає відповідним правилам, вимогам і нормам, що є зрозумілими та прийнятними для користувачів.

Так, зокрема, відповідно до Концептуальної основи складання та подання фінансових звітів за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку виділено чотири якісних характеристики, завдяки яким інформація у звітності є корисною для користувачів: зрозумілість, доречність, достовірність, зіставність. Серед перелічених характеристик найбільшу увагу приділено достовірності. Зокрема, виокремлено п'ять обов'язкових ознак інформації, яку можна характеризувати як достовірну: правдиве подання, превалювання сутності над формою, нейтральність, обачність, повнота [2].

Викладені у Концептуальній основі якісні характеристики фінансової звітності наведені також в П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3]. Водночас, поняття достовірності фінансової інформації обмежується ознаками правдивого подання (без помилок і перекручень) та нейтральності (без упередження). Інші ознаки достовірності фінансової інформації, а зокрема обачність, повне висвітлення, превалювання сутності над формою, представлені у складі основних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності [4] або принципів підготовки фінансової звітності [3], які повністю дублюються за складом.

У Концептуальній основі складання та подання фінансових звітів за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку визначені такі основоположні облікові принципи-припущення: принцип нарахування та принцип безперервності.

Так, для забезпечення принципу нарахування, результати операцій та інших подій визначаються в тих звітних періодах, коли вони відбуваються, а не тоді, коли отримують чи сплачують грошові кошти. Дотримання вищезазначеного принципу під час формування звітності дозволяє користувачам отримати більше інформації, оскільки такі фінансові звіти інформують не лише щодо отриманих або виплачених грошових коштів у періоді, що минув, але й містять дані про очікувані надходження грошових коштів або зобов'язання щодо їх виплати у майбутньому (за умов, коли розрахунки проводять після моменту реалізації).

На відміну від Концептуальної основи складання та подання фінансових звітів за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, у якій принцип нарахування передбачає відповідність доходів і витрат, П(С)БО 1 передбачає формулювання принципу як принцип нарахування та відповідності доходів і витрат, і по суті охоплює два положення – принцип нарахування та принцип відповідності доходів і витрат, які, до речі, в положеннях GAAP викладені взагалі окремо [5].

Принцип безперервності відповідно до Концептуальної основи передбачає, що фінансові звіти мають складати, діючі підприємства, які не мають наміру ліквідуватися або суттєво звужувати масштаби своєї діяльності. У випадку, якщо підприємство має такий намір або потребу, цю інформацію необхідно розкрити у звітності, щоб не вводити користувачів в оману. В положеннях GAAP принцип безперервності (діючого підприємства) обґрунтовується тим, що підприємство, яке незабаром припинить функціонування (ліквідується, у тому числі у випадку банкрутства), як правило,

характеризується меншою загальною (ліквідаційною) вартістю активів, ніж організація, що продовжує функціонувати [6].

Зрозумілість інформації не передбачає її максимальне спрощення, а ґрунтується передусім на припущенні, що переважна частина користувачів цієї інформації мають відповідні знання з бухгалтерського обліку, економіки і мають за мету вивчати таку інформацію достатньо ретельно. Водночас, інформація не повинна виключатися зі звітності підприємства лише на тій підставі, що окремим користувачам її буде важко зрозуміти. Доречність інформації виражається в її відповідності потребам користувачів під час прийняття ними рішень. Інформація вважається доречною, якщо вона впливає на рішення користувачів шляхом надання допомоги в оцінці ними минулих, теперішніх або майбутніх подій, а також якщо вона виправдовує чи забезпечує підтвердження їхніх минулих оцінок. В Концептуальній основі доречність інформації більш детально розкривається через додаткову її якісну характеристику – суттєвість. Інформація є суттєвою, якщо її відсутність або невірне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів. Тобто суттєвою вважається інформація, яка є важливою для прийняття відповідних управлінських рішень.

Достовірність інформації є свідченням того, що вона характеризується неупередженістю та вільна від суттєвих помилок. Концептуальна основа складання та подання фінансових звітів за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку розкриває достовірність інформації за допомогою таких додаткових характеристик: повноти, нейтральності, обачності, превалювання сутності над формою та правдивого подання.

Обачність інформації є необхідною передумовою під час формування звітності за міжнародними стандартами. Поняття обачності відповідно до Концептуальної основи складання та подання фінансових звітів за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку передбачає необхідність

дотримання обережності під час складання фінансових звітів за наявності умов невизначеності, з метою запобігання завищення активів і доходів та зниження зобов'язань і витрат. Окрім цього, передбачено також, що принцип обачності не дозволяє навмисне занижування активів або доходів чи завищення зобов'язань або витрат [2]. Водночас, вітчизняне законодавство [3; 4] такого суттєвого доповнення не передбачає, хоча, як відомо, в країнах з розвинутою економікою традиційно намагаються завищувати прибутки, а в країнах з перехідною економікою – занижувати [7].

Список використаних джерел

1. Сук Л.К. Бухгалтерський облік: навчальний посібник [Текст]/ Л.К. Сук, П.Л. Сук. – К.: Знання, 2009. – 471с.
2. Концептуальна основа складання та подання фінансових звітів. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / за ред. С. Ф. Голова ; [перекл. з англ.]. – К. : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 1998. – 736 с.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затв. наказом Мінфіну України від 31.03.99 р. № 87. Документ z0336-13, чинний, поточна редакція – Редакція від 23.07.2019, підстава – z0685-19 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 №996-XIV, чинний, поточна редакція – Редакція від 14.11.2020, підстава – 776-IX [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.
5. Литвин Н. Концептуальна основа фінансового обліку та звітності: чи потрібна вона Україні? / Н. Литвин // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 9. – С. 10–14.
6. Энтони Р. Учет: ситуации и примеры / Р. Энтони ; [ред. и предисл. А. М. Петрачкова] ; [пер. с англ.]. – М. : Финансы и статистика, 1993. – 560 с.
7. Цветкова Н. Суттєвість інформації фінансової звітності та її вплив на економічні рішення користувачів / Н. Цветкова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 7. – С. 38–45.

Титок В.В.

к.е.н., доцент

кафедри економіки будівництва

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНО-БУДІВЕЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ОБ'ЄКТ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУДІВНИЦТВА

Виходячи зі Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020" [1] і Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року [2], питання розвитку житлового будівництва віднесені до числа пріоритетних, а житлова політика знаходиться у тісному зв'язку з іншими соціально-економічними напрямками держави.

Житлову політику в галузі житлового будівництва можна визначити як сукупність інститутів і механізмів, а також взаємопов'язаних законодавчих, організаційних та економічних заходів впливу держави на ринок будівництва житла, заснованих на єдиній стратегічній меті і спрямованих на досягнення цільових показників житлового ринку, у тому числі на задоволення потреб громадян у житлі.

З огляду на загальний зміст поняття «механізм» і системність взаємозв'язку його складових елементів, під організаційно-економічним механізмом слід розуміти взаємопов'язану систему принципів, функцій, інструментів, методів, підходів і технологій, інформаційного та законодавчо-нормативного забезпечення інституційної системи державного управління, спрямованих на ринок житлового будівництва, за допомогою яких формуються відносини суб'єктів інвестиційно-будівельного процесу з метою гармонізації інтересів.

Сьогодні наукові розробки з проблем розвитку інвестиційно-будівельного комплексу в основному вузько направлені на дослідження інвестиційних процесів на підприємствах, без системного опрацювання всього механізму взаємодії учасників [3, 4].

У зв'язку з цим є актуальним дослідження підходів, методів, моделей, здатних оптимізувати процес формування економічної стратегії розвитку, створення ефективного механізму взаємодії учасників ІБП на регіональному та місцевому рівнях.

Досягнення основної мети регіональної житлової політики, а саме – розвиток продуктивних сил і забезпечення зростання добробуту населення – неможливо без розробки і впровадження організаційно-економічного механізму, що дозволяє максимально реалізувати інтереси всіх учасників ІБП.

Модель взаємодії учасників ІБП являє собою упорядковану, здатну до самоорганізації систему зв'язків між проектно-вишукувальними та науково-дослідними інститутами; промисловими підприємствами – виробниками будівельних матеріалів та конструкцій; девелоперами; підрядними будівельними і спеціалізованими компаніями; замовниками-забудовниками; інвесторами; фінансовими посередниками і державою з визначенням ролей, інтересів, ризиків кожного учасника процесу, моменту входу в інвестиційне середовище і ступеня фінансової участі на кожному з етапів будівництва: від отримання дозволу на будівництво житлового будинку, до безпосереднього будівництва й введення в експлуатацію.

Макроекономічний механізм виступає як спосіб функціонування економіки будівельного сектора в цілому і окремих його підприємств і містить механізми другого порядку: ціноутворення, фінансово-кредитний, податковий, інвестиційний, внутрішньогосподарський, мотиваційний, розвитку підприємства і бізнесу, взаємовідносин суб'єктів ринку щодо реалізації будівельної продукції та придбання ресурсів. Кожен з цих механізмів другого порядку має прямий, або опосередкований вплив на господарську діяльність підприємств будівельної сфери. Тому державний і регіональний рівень регулювання розвитку підприємств у макроекономічному механізмі повинні бути чітко відпрацьовані, взаємопов'язані, узгоджені і забезпечені реальними коштами і діями, передусім

пов'язаними із функціями управління, а саме: організацією, плануванням, контролем, регулюванням, мотивацією, обліком. Разом з тим, активізація різних елементів макроекономічного механізму державної підтримки та регулювання діяльності будівельних підприємств зовсім не означає домінуючої ролі держави, контролю за продуктивними силами, і кардинально суперечить придушенням ініціативи виробників і обмеженням економічної свободи дій. Навпаки, державний механізм регулювання економіки діє паралельно ринковому і доповнює його.

Інституційна структура забезпечення розвитку ринку доступного житлового будівництва може бути представлена у вигляді співвідношення сукупності взаємозв'язків учасників на окремих рівнях ієрархії, що обумовлює створення розрізу міжрівневої взаємодії учасників ринку:

- мікрорівень, представлений фірмами-забудовниками, інвесторами, учасниками пайового будівництва, які взаємодіють на первинному ринку доступного житла;

- - метарівень, під яким розуміється ринок житлового будівництва, його організація та взаємодія з іншими ринками (ринок комерційної нерухомості, ринок будівельних матеріалів, ринок праці, ринок землі). До цієї системи взаємодії на метарівні можна також включити інституційне середовище, яке формує зовнішні умови та детермінує структуру зв'язків між об'єктами ринку доступного житлового будівництва;

- - мезорівень (регіональні органи влади, природні монополії, саморегулівні та суспільні організації в сфері будівництва, фінансово-промислові групи);

- - макрорівень (державні органи влади і управління).

Всі мікросуб'єкти (фірми-забудовники, інвестори, учасники в пайовому будівництві та ін.) перебувають під впливом рішень, які приймаються на мезорівні такими структурами:

-
- регіональними органами влади, що передусім регулюють порядок формування, виділення земельної ділянки під забудову та її вилучення; порядок видачі дозволів на будівництво і введення об'єкта в експлуатацію, забезпечення виділених земельних ділянок об'єктами інженерної інфраструктури;
 - природними монополіями, що диктують розміри тарифів на підключення до об'єктів інженерної інфраструктури;
 - саморегулювні організації в будівельному комплексі, які мають слідкувати за дотриманням норм і стандартів будівництва.

Однак визначальний вплив на результати діяльності мікроекономічних агентів здійснюють рішення, які приймаються Урядом на макрорівні і передбачають, по-перше, заходи бюджетно-податкової і грошово-кредитної політики, які мають вплив на структуру попиту на житло; по-друге, проведення і контроль реєстрації власності і угод; по-третє, зонування територій, архітектурно-будівельний контроль та ліцензування професіональних суб'єктів ринку.

З одного боку, кожний мікросуб'єкт відчуває на собі вплив всіх інших рівнів ієрархії, а також інституційних факторів. З іншого боку, кожний мікросуб'єкт чи їх сукупність здійснюють прямий або опосередкований вплив на результати діяльності суб'єктів інших рівнів. Саме економічна активність мікрорівня забезпечує формування регіональних і національних тенденцій у сфері житлового будівництва, проявами яких є динаміка обсягів введення житла, нестабільність структури житлового будівництва; платоспроможного попиту населення до тих чи інших ринкових сегментів; мінливість вимог до якості житла та ін.. Регіональні органи влади, які здійснюють регулювання сектору житлового будівництва відповідно до своїх цілей, повинні враховувати можливий вплив макросередовища на діяльність мікроекономічних агентів, спричинений існуванням міжрівневих взаємозв'язків.

Тільки правильно структуровані спочатку інститути здатні утворити якісні базові конструкції суспільно-економічних відносин у регіоні. Крім того інституційне забезпечення повинно бути конкурентоспроможним, тобто відповідати змінам внутрішнього і зовнішнього середовища.

У реалізації державних програм зведення доступного житла беруть участь всі інститути інвестиційно-будівельної системи, кожен з яких робить свій внесок у процеси їх реалізації. Основним завданням цієї системи інститутів є визначення вектору розвитку регіону, який безпосередньо впливає на склад і структуру програми.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020". Указ президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5/2015>. (дата звернення: 17.03.2021)
2. Стратегії розвитку міста Києва до 2025 року. URL: <https://dei.kyivcity.gov.ua/files/2017/7/28/Strategy2025new.pdf>. (дата звернення: 17.03.2019)
3. Титок В.В. Модель суміщення робіт різних етапів інвестиційно-будівельного процесу. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2012. № 26. С. 117-122.
4. Асаул Н.А. Теория и методология институциональных взаимодействий субъектов инвестиционно-строительного комплекса. СПб.: «Гуманистика», 2004. 280 с.

Шаяхметова К.О., Казахстан, д.э.н., профессор

АО «Финансовая академия»,

Нур-Султан,

Усипбеков А.А., м.э.н., ст.преподаватель

зав каф. «Финансы и таможенное дело»

АО «Финансовая академия»,

Ерназарова У.С., м.э.н., ст.преподаватель

Академия Кайнар,

Казахстан Алматы

ПРОБЛЕМЫ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО СЕКТОРА КАЗАХСТАНА В НОВЫХ УСЛОВИЯХ

Аграрный сектор в экономике любого государства занимает важное место. Специфичность роли, отведенного сельскому хозяйству, обуславливается производством продуктов питания - основы жизнедеятельности людей и воспроизводства рабочей силы, производством сырья для многих видов непродовольственных потребительских товаров и продукции производственного назначения. Во многом, уровень развития сельского хозяйства определяет уровень экономической безопасности страны.

Сельская экономика и сельское поселение неразрывно связаны, а именно сельские поселения исторически формировались на основе сельскохозяйственной деятельности и переставали существовать с прекращением последней. Новейшая история только подтверждает эту закономерность: кризис в сельхозпроизводстве повлек за собой отток населения и развал систем жизнеобеспечения сельских населенных пунктов [1]. На данный момент глобальный кризис обострил проблемы сельского хозяйства Казахстана, поэтому основные задачи развития сельскохозяйственного производства требуют первоочередного решения, особенно обеспеченность кадровыми ресурсами, их использование и ценовая политика.

Выход Казахстана на уровень свободных рыночных отношений при оптимальном управлении законодательной системы и государственных

структур открывает путь устойчивому развитию экономики, созданию предпосылок для реализации человеческой активности во всех сферах производственно-хозяйственной и социально-экономической деятельности [2].

Главной задачей устойчивого развития является удовлетворение человеческих потребностей и стремлений. Важно отметить, что устойчивое развитие требует удовлетворения наиболее важных для жизни потребностей всех людей и предоставления всем возможности удовлетворять свои стремления к лучшей жизни в равной степени [3].

На данный момент в Республике Казахстан по уровню социально-экономического развития из 7093 сельских населенных пунктов (СНП), 2470 соответствуют высокому, 4493 – среднему, 135- низкому потенциалам развития и 27 СНП без населения. Уровень развития СНП и их перспективность определены по 4 группам критериев: экономический потенциал, уровень развития инженерной инфраструктуры, обеспеченность социальными объектами и экологическая безопасность, которые включают 21 совокупный показатель [3].

Также на сегодняшний день продолжает увеличение диспропорций в уровне жизни городского и сельского населения, то есть наблюдаются значительные региональные различия в доходах. Так в сельской местности проживает около 43% населения страны, при этом из них около одной трети, по данным официальной статистики, имеют доход ниже прожиточного минимума. Данное состояние приводит к усилению дифференциации населения страны по уровню жизни, негативно сказываясь на социально-политической атмосфере общества, отражается на показателях человеческого развития и инвестиционном имидже страны [1].

На сегодня можно выделить следующие проблемы устойчивого развития сельских территорий:

- отсутствие развитых институциональных механизмов способных генерировать эффективные стратегии мобилизации и управления местной ресурсной базой, так как инфраструктура региона напрямую косвенно влияет на

эффективность и устойчивость функционирования фирмы. Каждый регион заинтересован в увеличении удельного веса конкурентоспособной продукции фирм и соответственно в увеличении массы прибыли фирм в регионе [8];

- низкий уровень агротехнологий и технологий переработки сельхозпродукции, что является одной из главных причин неконкурентоспособности отечественной продукции на мировых и внутренних рынках, который сокращает потенциальные доходы в агросекторе;

- проблемы подъема аула, не должны решаться старыми затратными методами, а необходима координация усилий всех органов власти ответственных за отдельные вопросы государственного регулирования и должны их решаться на уровне их целесообразности. Следует отметить, что значительные государственные ресурсы на решение текущих задач привлекались без должного осознания проблемы в целом. Таким образом ситуация оставалась прежней, а имеющиеся средства использовались неэффективно [1].

Итак, перед сельскохозяйственными предприятиями появляется проблема решения основной задачи, а именно неуклонное повышение эффективности общественного производства при одновременном снижении затрат материально-трудовых и природных ресурсов на единицу продукции. Эта задача решается, прежде всего, путем ускоренной интенсификации, производства, одним из основных факторов которой является рациональная специализация и сочетание отраслей.

При перспективном планировании растениеводства в хозяйстве возникает необходимость обеспечить стабильные условия развития животноводства, исключая в большей мере влияние засушливых (неурожайных) лет. Решение данной проблемы может быть различным: создание страховых и резервных запасов кормов, закупка кормов в засушливые годы, пере-стройка посевов сельскохозяйственных культур в неблагоприятные по погодным условиям годы и т.д. Задача оптимизации производственной программы формируется как

определение перспективного плана развития сельскохозяйственного предприятия на основе орошения при фиксированных капиталовложениях с учетом стохастичности природных факторов [9].

Таким образом, можно сказать, что в сфере сельского хозяйства необходимо сосредоточить внимание на увеличении производительности сельскохозяйственных земель и животноводства с учетом принципов устойчивого развития. Реализация данных задач предполагает следующее:

- увеличение продуктивности полей через совершенствования культуры ведения растениеводства путем применения научно-обоснованной системы земледелия, рационального использования удобрений и химических средств защиты растений;
- увеличение продуктивности скота, широкого внедрения интенсивных технологий выращивания скота, рационального использования кормов;
- ориентация деятельности промышленных предприятий на региональную специализацию;
- развитие и адаптации прогрессивных сельскохозяйственных технологий;
- создание профессиональных организаций в области экологически ориентированного сельского хозяйства для защиты его интересов и распространения передового опыта;
- развитие предприятий по переработке сельскохозяйственной продукции, создание новых производств, ориентированных на выпуск продукции, востребованной на внутреннем и внешнем рынках;
- налаживание информационного обеспечения производителей.

Новые условия развития в настоящее время и особенно пандемия внесли свои коррективы в развитие и агропромышленного сектора.

Развитие сельского хозяйства в регионе позволит не только обеспечить продовольственную безопасность области и страны в целом, но и внести свой вклад в развитие экономики региона.[10].

Таким образом, за счет реализации инвестиционных проектов будет продолжена работа по расширению существующих и созданию новых производств в аграрном секторе экономики. Данные проекты являются прорывными и направлены, в первую очередь, на решение существующих проблем по полному обеспечению потребности внутреннего рынка по отдельным видам продовольственных товаров и повышению экспортного потенциала отрасли, обеспечению занятости сельского населения и расширению налоговой базы.

Следует обратить внимание на увеличение объемов производства сельскохозяйственной продукции. Продолжается реализация программы субсидирования приоритетных видов сельхозкультур. Таким образом, были расширены посевные площади зерновых, масличных культур, сахарной свеклы, картофеля, кормовых культур и других.

В сфере переработки за счет мер государственной поддержки стимулируется техническое и технологическое перевооружение предприятий, процесс вовлечения в эту отрасль инвестиций. Для чего предприятиям переработки субсидируются процентные ставки банковских кредитов, затраты по внедрению в производство международных стандартов качества, предоставлены налоговые льготы.

В целях повышения качества сырья проводится работа по:

- созданию новых производственных мощностей основанных на современных технологиях за счет реализации инвестиционных проектов через АО «Казагро»;
- укрупнению производства как за счет наращивания мощностей существующих хозяйств, так и за счет кооперации мелких товаропроизводителей;
- повышению генетического потенциала стада. В настоящее время начата работа по ускоренному воспроизводству высокопородного скота за счет

реализации программы широкомасштабной селекции и применения методов трансплантации эмбрионов.

Принимаются меры по ужесточению контроля за соблюдением законодательства в области технического регулирования и безопасности пищевой продукции. По всем основным видам продуктов питания (молоко, мясо, соки, плоды и овощи, зерно, мука, крупы) разработаны технические регламенты, предусматривающие в соответствии с международными требованиями, ужесточение контроля за безопасностью пищевых продуктов на всех стадиях их жизненного цикла.

Прорабатывается вопрос по созданию гарантированных и стабильных рынков сбыта отечественной продукции, как на внутреннем, так и на внешних рынках. В основном эта работа должна осуществляться посредством стимулирования увеличения доли казахстанского содержания в государственных закупках, а также активизации работы по продвижению казахстанской продукции на внешние рынки [9].

Для ускорения решения всех вышеизложенных задач требуется:

- создание условий для развития сети тепличных хозяйств;
- создание условий для развития сети овощехранилищ;
- создание условий для развития производства плодоовощных культур с применением технологии капельного орошения;
- создание сети птицефабрик;
- создание условий для развития сети молочно-товарных ферм;
- создание производства по сборке сельхозтехники;
- организация мясоперерабатывающих комплексов с производством блочного мяса и крупнокусковых нарезок в вакуумной упаковке;
- развитие инфраструктуры экспорта казахстанского зерна;
- развитие социальной инфраструктуры [10].

В решении всех этих направлений развития агропромышленного сектора сегодня особое место занимают вопросы цифровизации и меры борьбы с коррупцией.

В теоретических разработках и практической деятельности принято выделять несколько характерных типов рисков: производственные, предпринимательские, банковские, кредитные, инвестиционные, инновационные, ценовые, коррупционные, страховые, экологические, информационные, погодные и др. Все эти типы рисков в той или иной степени проявляются и в агропромышленном комплексе.

В Агро Промышленном Комплексе (АПК) переплетаются общие для всех отраслей и специфические для АПК источники рисков. Их совокупное воздействие на производство может быть весьма чувствительным, особенно при неблагоприятном стечении случайных обстоятельств.

В условиях плановой экономики:

- что значительную часть потерь от рисков брало на себя государство.
- низкие цены на удобрения и сельскохозяйственную технику для колхозов и совхозов.
- финансовым источником дотаций их производителям служили средства, получаемые от экспорта нефти и газа.
- в кредитовании – погашение кредитов за счет регулярного списания задолженности колхозов и совхозов.
- весь ущерб от случайных факторов несли крестьяне, которых вынуждали выполнять задания по продразверстке или продналогу, обязательным поставкам.
- уровень цен не покрывали издержки производства

В условиях рыночной экономики:

- СХТП несут все потери от рисков, за исключением застрахованных. В развитых рыночных системах существует практика распределения рисков

посредством их страхования специальными государственными и частными компаниями.

- в кредитовании - своевременный возврат кредита и оплата процентов.

- субсидированный государством экспорт продукции, закупочные интервенции на внутреннем рынке.

- источником выплат субсидий служит республиканский бюджет.

- государство нередко становится главным «индуктором риска». Это проявляется в несвоевременной оплате закупленной продукции, установлении новых таможенных правил, которые дезориентируют производителей.

- СХТП стараются установить цены с учетом покрытия всех их издержек.

Вопросам эффективной борьбы с проявлениями коррупции в Казахстане отводится немало времени и сил как со стороны государства, так и со стороны общества.

- Эта проблема выведена чуть ли не на первое место в общей государственной стратегии развития. Так как коррупция считается прямой угрозой национальной безопасности, борьба с ней должна быть открытой и беспощадной.

- Указом Президента РК от 6 августа 2014 года № 883 «О мерах по дальнейшему совершенствованию системы государственного управления Республики Казахстан» образовано Агентство РК по делам государственной службы и противодействию коррупции, которому поручено принять меры по совершенствованию антикоррупционной политики.

- Основной целью антикоррупционной политики является повышение качества оказания государственных услуг. Ведь не секрет, что именно в этой сфере часто и проявляется коррупция.

Особое значение и место стали занимать следующие ущербы от коррупционных действий в сфере АПК:

Финансовые потери; Материальные потери; Качественные потери; Количественные потери; Институциональные потери; Социальные потери .

При этом важно помнить о следующем понятийном аппарате:

•**Риск** - возможность возникновения/наступления события, которое приводит к отрицательным последствиям.

•**Коррупционные риски** - риски проявления коррупционных явлений и/или возникновения коррупционных ситуаций.

•**Коррупциогенный фактор (риск)** - явление или совокупность явлений, порождающие коррупционные правонарушения, или способствующие их распространению.

•**Индикатор коррупционных рисков** – показатель наличия факторов, которые могут способствовать возникновению коррупционных рисков.

•**Операционный риск (ОР)** – риск возникновения прямых или косвенных убытков в результате неверного построения бизнес-процессов, неэффективности процедур внутреннего контроля, неверных решений и системных ошибок, относящихся к человеческим ресурсам, информационным и технологическим системам, имуществу, влиянию внутренних и внешних факторов, законодательному регулированию и отдельным проектам, несущим потенциальный риск;

•**Владелец риска** – работник и/или структурное подразделение предприятия/организации, который имеет полномочия и несет ответственность за управление рисками.

Оценка коррупционных рисков в сфере АПК - оценка вероятности наступления событий, являющихся причиной возникновения коррупционных рисков, и оценку вида и размера возможных потерь в сфере взаимодействия государственных организаций и СХТП, при котором особо место занимают: качественная и количественная оценка.

Перечень коррупционных рисков при подаче заявок на получение государственных услуг

- Прямые контакты и переговоры с поставщиком гос.услуг.
- Предоставление неполной или разной информации о Заявителе.
- Дискриминационные разъяснения или изменения в документации.
- Манипуляции с документацией, в том числе с документами, предоставленными с опозданием и/или нарушением регламентов.
- Вступление в сговор, чтобы повлиять на итоговое решение искусственным проигрышем или неподачей предложений.

Системные причины коррупции в сфере субсидирования :

Несовершенство информационных систем. •Информационные системы, используемые в агропромышленной сфере, между собой не интегрированы («ЕАСУ», «Qoldau.kz», «Фитосанитарный контроль», «Ветеринарный контроль», «Идентификация сельхозживотных», «Земельный кадастр», «Система приема заявок на субсидирование», «Племенной регистр»). •Фермеры не имеют доступа к сведениям о свободных земельных участках, их площадях, составе угодий, качественных характеристиках. •Процедуры субсидирования 16 видов государственных услуг проходят посредством информационной системы «Qoldau.kz», работа с которой представляет сложность, требует познаний IT-технологий. •Соответственно фермеры вынуждены содержать помощников либо обращаться в областные управления сельского хозяйства,	Отсутствие прозрачности и гласности, пробелы в НПА. В МСХ отсутствуют регламент и правовые акты, а также параметры и критерии, на основании которых принимаются решения об увеличении/уменьшении объемов субсидий, либо прекращении их выдачи. Это создает условия для лоббирования интересов со стороны компаний соответствующей отрасли сельского хозяйства, включая и должностных лиц уполномоченного госоргана, имеющих личные бизнес-интересы. Решения об изменении объемов субсидий или их прекращении принимаются кулуарно, как правило не на коллегиальной основе. Обоснование и причины изменений в правилах субсидирования закрыты для уполномоченных государственных органов (МНЭ, МФ), общественности, в открытом доступе не размещены.
--	---

районные и городские сельскохозяйственные отделы. •В результате прямого контакта создаются условия для коррупции.	
--	--

“Заработайте репутацию, и она будет работать на вас.” Дж. Рокфеллер

Хотя комплаенс-программы изначально вводились для защиты предпринимателей от действий надзорных органов, а затем – по указаниям регулятора, сегодня их значение значительно выросло.

В настоящее время наличие комплаенс – это:

- Гарантия чистоты бизнеса.
- Свидетельство законопослушности фирмы, прозрачности ее бухгалтерии и отчетности.
- Доказательство ответственности исполнительных органов.
- Отношения, основанные на принципах равноправия и справедливости.
- Показатель высокого уровня корпоративной культуры и профессионализма.

Compliance в переводе с английского обозначает соблюдение, согласие, покладистость. Применительно к бизнесу термин комплаенс – это способность действовать в соответствии с порядком, набором правил или запросов.

Комплаенс – это система контроля и управления рисками, возникающими из-за несоблюдения:

- законодательства;
- предписаний регуляторов, контролирующих организаций;
- правил саморегулируемых организаций и других форм объединения предприятий;
- внутренних документов.

Простыми словами, это комплекс мер по формированию ответственного поведения фирмы и ее сотрудников на рынке. Задача мероприятий – защита интересов кампании, инвесторов, клиентов, сотрудников.

Перечень факторов коррупционной устойчивости:

<i>Социально-психологические</i>	<i>Технические</i>	<i>Регламентные</i>
•Предрасположенность на бытовом уровне. •Финансовая демотивация и поиск альтернативного доходов. •Отсутствие мотивации на долгосрочное пребывание в организации в качестве работника (служащего)	•Степень применения автоматизированных и унифицированных процессов в деятельности. •Количество принимаемых решений не в пользу открытых процедур	•Степень правовой поддержки процедур •Степень обеспеченности должностных лиц внутренними регламентами проведения •Доля квалифицированных специалистов

За последние два года количество выявленных коррупционных деяний (в МСХ) возросло со 134 (в 2018 году) до 155 (в 2019 году). К уголовной ответственности в 2019 году привлечено 105 лиц с учетом местных исполнительных органов. Причиненный и возмещенный ущерб составил более 500 млн тенге. С начала 2019 года Антикоррупционной службой в сфере сельского хозяйства зарегистрировано 215 коррупционных правонарушений. Расследование завершено по 154, осуждено 32 лица.

- В рейтинге государственных органов, наиболее подверженных коррупции, МСХ прочно вошло в топ-пятерку (по итогам 2019 года и 1-го полугодия т.г.).

- Практически каждое третье коррупционное преступление приходится на КВКН (вет надзор) и КГИАП госинспекция в АПК).

- Правонарушения совершаются не только исполнительским, но и руководящим составом территориальных подразделений и ведомств МСХ.

- в Алматинской области по подозрению в системном получении взяток от предпринимателей за беспрепятственный пропуск через государственную границу задержаны шесть сотрудников таможни и два работника ветеринарно-фитосанитарного контроля ТП «Нур-жолы».

В ТОП-10 коррупционных поводов вошли:

- Лечение/ прием у специалиста
- Устройство на работу
- Получение/ оформление земельного участка
- Устройство ребенка в детсад/ внесение в электронную очередь
- Нарушение правил дорожного движения
- Отсрочка от армии/ получение военного билета
- Закрытие/ не оформление штрафа
- Получение медицинской справки
- Оформление/получение пособия по рождению ребенка
- Поступление в вуз/ получение образовательного гранта.

Если сельское хозяйство относится к системам повышенного риска и тем не менее обеспечивает свою эффективность в нормальных условиях, выживает в кризисных ситуациях, значит, оно обладает некоторым внутренним механизмом адаптации, позволяющим компенсировать потери от риска или снизить его уровень.

Таким образом, можно сделать вывод, что агропромышленный комплекс в целом и сельское хозяйство в частности имеют свои адаптационные механизмы или, образно говоря, располагают некоторым «антирисковым противоядием».

Для реального использования этих возможностей необходимо, чтобы лица, принимающие решения, способны были правильно оценить уровень рисков, выбрать обоснованную стратегию и тактику хозяйственной деятельности в условиях рынка, в том числе минимизировать коррупционные риски.

Литература

1. О Государственной программе развития сельских территорий Республики Казахстан на 2004-2010 годы. Указ Президента Республики

Казахстан от 10 июля 2003 года N 1149. "Казахстанская правда" от 19 июля 2003 года N 209-210 САПП Республики Казахстан, 2003 г., N 28, ст.264

2. Танатова А.Р. «Обеспечение устойчивого развития агроформирований (на материалах Жамбыльской области). Автореферат 08.00.05. РК. Тараз 2006. С.27. Издательство «Агроуниверситет» г. Алматы

3. Концепция устойчивого развития: новая социально-экономическая парадигма. Х.Н. Гизатуллин, В.А. Троицкий. Общественные науки и современность 1998 № 5

4. Справка на заседание Межведомственной комиссии по выработке предложений в области развития сельских территорий по вопросу: « Об итогах мониторинга социально-экономического развития СНП республики за 2008 год и задачах центральных и местных исполнительных органов по реализации Послания Главы Государства народу Казахстана от 6 марта 2009 года в части развития инфраструктуры села ». 10 апреля 2009 года. Официальный сайт Министерства сельского Хозяйства РК: www.minagri.kz

5. Классификация СНП Республики Казахстан по уровню социально-экономического развития по состоянию на 01.01.2009 года Официальный сайт Министерства сельского Хозяйства РК: www.minagri.kz

6. Цены на продукцию сельского хозяйства и строительного производства в Республике Казахстан. Астана 2009 г. Официальный сайт Агенства Статистики Рк: www.stat.kz

7. Официальный сайт Агенства Статистики Рк: www.stat.kz

8. Нурлан Саханов. Развитие села · Перспективы развития казахстанского села. Журнал «Спектор Развития», № 2 (2002)

9. Информация о развитии сельского хозяйства и сельхозпереработки. Официальный сайт Министерства сельского Хозяйства РК: www.minagri.kz

10. Источник: Кадочникова В.П. «Устойчивое развитие региона с высоким агропромышленным и конверсионным потенциалом: методика оценки и механизм обеспечения. Автореферат: 08.00.04. РК. Алматы 2006 . Изд-во ТОО «Триада Пресс» СКО г. Петропавлоск. с.2

11. Г.К. Сапарова, Ж.С. Булхаирова, Вестник КазНУ, серия экономика, 1-2010.с.80-85

Шинкар Карина

Студентка, Київський національний університет
будівництва і архітектури,
м. Київ

ЗНАЧЕННЯ І РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасних умовах від діяльності суб'єктів господарювання залежить економіка країни в цілому. Будівельні підприємства займають значну частку в ринковій економіці. Тому дуже важливо аналізувати, оцінювати і підтримувати економічну захищеність даних підприємств. Аналіз економічної безпеки дозволить спрогнозувати і уникнути втрат у майбутньому.

Велика кількість підприємств в Україні на даний момент знаходиться у тяжкому становищі. Втрати від впровадження карантину і всіх заборон і обмежень, які діють більше року, колосальні. Тому потрібна розробка та впровадження заходів, які зможуть поліпшити економічне становище підприємств в довгостроковому періоді [1].

В умовах динамічного зовнішнього середовища та нестійкого розвитку національної економіки вітчизняні підприємства стикаються з безліччю загроз щодо свого функціонування. Ці загрози носять різноманітний характер: фінансовий, економічний, соціальний, кадровий, інформаційний, виробничий, комерційний. Тому перед суб'єктами господарювання постає завдання забезпечення, по-перше, стабільності функціонування шляхом уникнення або нейтралізації загроз, а по-друге, ефективності діяльності за рахунок зваженого управління соціально-трудовими, фінансово-економічними, виробничими та іншими бізнес-процесами, що ускладнюється несприятливим соціально-економічним та політичним становищем в Україні [2].

Економічна безпека являє собою універсальну категорію, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях,

починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. У першому наближенні можна стверджувати, що економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності. Зміст цього поняття містить у собі систему засобів, що забезпечують економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту працівників.

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування в теперішньому часі і високий потенціал розвитку в майбутньому.

Список літератури

1. Боліла Н.В., Гусарова Л.В. Класифікація та систематизація загроз економічній безпеці будівельних підприємств. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин.: зб. наукових праць. – вип.40. – 2019.

2. Гусарова Л.В., Боліла Н.В. Екологічний компонент економічної безпеки як чинник сталого розвитку підприємств будівництва. Науковий погляд: економіка та управління. Науковий журнал. 2020. №2 (68), С. 121-124.

НАПРЯМ 2

Інноваційні програми і проекти в психології, педагогіці, освіті: інструменти і механізми в сучасному розвитку.

DIRECTION 2

Innovative programs and projects in psychology, pedagogy, education: tools and mechanisms in modern development.

Elena Anatolievna Zhizhko

D. Sc. (Pedagogic), Professor, Academic Unit of Humanistic Studies,
Autonomous University of Zacatecas,

Mexico

Gali-Aleksandra Beltrán

EDD (Pedagogic), Associate Professor, Department of Geophysics,
Technologic University of Durango,

Mexico

MENTAL HEALTH OF TEACHERS IN TIMES OF COVID19: MEXICAN EXPERIENCE

The global health problem caused by the COVID19 in the world has brought consequences never seen before, so it is necessary to adapt to the events that are looming very negative in terms of health in line with the economic, political and educational. There is no doubt that the health problem caused by COVID19 was not contemplated to attack it promptly, so emerging strategies have been carried out in this regard that as far as possible have been successful to counteract the pandemic in the world. One of these measures refers to moving to remote activities in the regular education system.

However, are the teachers who have mostly used to teach their classes in person to become online moderators? Can it be achieved that digital educational platforms stop being the source of stress for teachers and become a real facilitator to organize and teach their classes? For most, surely, it is an activity little practiced. Moreover, to alleviate this situation, the administrations of the educational centers of all levels (from basic to higher), began from the beginning of the quarantine (April 2020), the campaigns of the courses (usually at a distance) to update their teaching staff in the use of ICT for their classes. How to explain that teaching supported by mobile devices provides endless opportunities and makes learning more effective?

The problem of training teachers to serve students via electronic devices, addressed Avila-Barrios, 2014; Boude-Figueredo and Ruiz-Quintero, 2008; Cabero-Almenara, Llorente-Cejudo and Gisbert-Cervera, 2007; Cumbreira-González, 2007, 2007; Eslava-Cobos and Ricaurte-Perdomo, 2007; Fainholc, 1999; Figuer-Ramírez, Malo-Cerrato and Bertran-Camats, 2010; Fonseca-Pinto, 2013; García-Aretio, 2001; Gros and Silva, 2005; Going-Martínez, 2014; Iriarte-Díazgranados, 2007; Leiva-Ramírez, 2015; Malo-Cerrato and Figuer-Ramírez, 2010; Martínez, 2004; Muelas, 2004; Pagano, 2007; Pérez-Mateo-Subirà and Guitert-Catasús, 2014; Riascos-Erazo, Quintero-Calvache and Ávila-Fajardo, 2009, 2011; Salmon, 2000; Santoveña-Casal, 2014; Sevillano, 2009, 2013; Ugaz, 2005; Vázquez-Cano and Sevillano-García, 2015, among others.

In general, the analysis of the state of knowledge of the investigations prior to the present study showed that although there is a vast amount of studies on the digital media's use problem in education, nevertheless, the subject of teacher mental health in the times of COVID19 related to the need for the use of digital platforms, it is not widely explored by regional researchers. Based on this consideration, the present study is justified and its current and novel nature is affirmed.

The **objective** of the research work, which results are presented below, was to identify the causes of teacher stress in the times of COVID19 due to the need to teach their classes with the support of digital media and how to reduce this agitation, studying the case of Mexico.

The study was carried out following the qualitative approach and the following methods: analytical, which allowed examining the documentary-bibliographic material on the principles of e-learning and the postulates of andragogy, to systematize its content, in order to be able to represent its main traits. On the other hand, the empirical study carried out with the support of qualitative

interviews revealed the real emotional state of the teachers, their uncertainties and concerns.

Thus, the study carried out showed that teachers who usually work in the face-to-face mode (even those who master basic cyberculture) are not prepared to work as an online moderator, prompting their students to e-learning and the laudable use of the mobile technologies and the Internet. Precisely this fact generates the emotional state of stress and anguish in the teachers. Taking into account the main features of the teaching work activity that imply a high concentration and tension, as well as the concern for the health of their relatives and their own in times of the COVID19 pandemic, the concern about the need to teach their classes using mediation technologies, it becomes that “drop that spills the water”: the teacher's mental health is shaken, his/her nervousness causes physical discomfort of different kinds.

Hence the resistance of teachers (mostly older people) to join the digital educational world is generated, lack of assimilation that it is a complex process that implies prior preparation, development of various specific skills and high awareness of use of technological platforms applied to education.

To ensure that digital educational platforms no longer cause anguish for teachers and become a real facilitator to organize and teach their classes, it is necessary, first, to achieve the understanding on the part of teachers that teaching supported by the mobile devices, optimize learning. This stress can be reduced if the teacher internalizes the basic precepts of e-moderating. Thus, they should know that this process implies considering that the ubiquitous educational environment (u-learning) is a system of online academic, extra-academic and extension activities, planned, scheduled, carried out on time, registered, evaluated and with follow-up, same that demand the responsibility of both the teacher and the student(s).

The functions of the virtual teacher are not fixed, but are modified according to the impact of institutions such as social systems or dynamic realities subject to various transformations. This activity must be carried out under the following general principles: ubiquity, asynchrony, online-characteristics of the teaching process, use of codes other than verbal ones, distance interaction; flexibility, inclusive character, accessibility of the virtual modality, independence of the student at the time of requesting an orientation; permanence (continuous access to the content of the online platform); immediacy (access at any time); two-way mobile communication and non-hierarchical relationship; design, modeling, adaptation, moderation, advice and management of the media and environments of the educational process, creation of illustrative material, using online technical skills; consultancy regarding the search, discrimination and classification of online information; development of computer skills and office automation of the student, management of ICT; mastery of mobile devices, software, educational web pages, encyclopedias, translators.

Finally, it is vital to foresee the collateral risks implied by the academic and technological “literacy” of the classroom teacher: the possible waste of their very inestimable “traditional” skills: reading, handwritten notes and the written expression of their position before what is read, confidence in confiscated sources, capacity for critical analysis, reflection, imagination, creativity, among many others.

Likewise, the following research perspectives are displayed on the topic of teacher's mental health and stress reduction strategies for having to work remotely: adult learning problems in virtual teaching; virtual teaching as a strategy to overcome the isolation of the adult learner; Bidirectional mobile communication and horizontal relationship in virtual teaching to an adult, etc.

References

1. Aguaded Gómez, J., Cabero Almenara, J. (2013) *Tecnologías y medios para la educación en la e-sociedad*, Madrid, Alianza Editorial, S. A.
2. Pagano, C. (2007). “Los tutores en la educación a distancia. Un aporte teórico”, in *Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento (RUSC)*, Vol. 4, No. 2, UOC, in: <http://www.uoc.edu/rusc/4/2/dt/esp/pagano.html> (revisado el 13/09/2016).
3. Pérez-Mateo Subirà, Guitert Catasús, M. (2014). “Aprender y enseñar en línea”, en Guitert, M. (coord.) *El docente en línea. Aprender colaborando en la RED*, Barcelona, Editorial UOC.
4. Santoveña Casal, S. (2014). “Redes Sociales como recurso para la innovación e investigación educativa”, en Goig Martínez, R. (direc.) *Formación del profesorado en la sociedad digital: investigación, innovación y recursos didácticos*, Madrid, Universidad Nacional de Educación a Distancia.
5. Vázquez-Cano, E., Sevillano García, M. (2015). *Dispositivos digitales móviles en educación. El aprendizaje ubicuo*, Madrid, Narcea, S. A. de ediciones.
6. Zhizhko, E. (2017). *Enseñanza por competencias: enfoque histórico-cultural*, México, Pearson.

Kempińska Urszula

Ph.D., Assistant Professor

Pedagogy Institute Cuiavian College KSW

m. Włocławek

Poland

KORZYSTANIE Z PORNOGRAFII INTERNETOWEJ W DOBIE COVID- 19

Przekraczając 130 milionów przypadków i prawie 3 miliony zgonów odnotowanych do tej pory na całym świecie pandemia COVID-19 zmieniła świat. Konsekwencje społeczno-ekonomiczne są tragiczne, pozostawiając wielu

bezrobotnych i borykających się z ciągłym stanem niepewności i niepokoju, wzmocnionym przez ogromną ilość „wolnego czasu”, jaki mają w związku z brakiem pracy i narastającą izolacją z powodu lockdown. To z kolei doprowadziło do szybkiego rozpowszechnienia zachowań dysfunkcyjnych we wszystkich grupach wiekowych, których sednem jest nadmierna konsumpcja Internetu. BBC i Netflix odnotowały 16 milionów nowych abonentów w pierwszych trzech miesiącach 2020 roku, prawie 100% więcej niż w analogicznym okresie 2019 roku. Od początku pandemii Internet oferował niekończące się rozrywki osobom zmuszonym do pozostania w domu. Badania wykazały, że osoby w starszym wieku, które wcześniej nie spędzały dużo czasu w Internecie, zostały niemal zmuszone do podjęcia działań online z powodu wielu presji, takich jak konwersja miejsc pracy na środowisko internetowe w domu, czy chęć kontaktu z rodziną[1]. Podczas szczytu epidemii COVID-19 ogólna aktywność seksualna, znacznie spadły. W okresie izolacji społecznej ponad 60% osób nie wykazało żadnej tego typu aktywności. Niski poziom aktywności seksualnej dotyczył głównie kobiet, osób starszych, niezamężnych oraz powstrzymujących się od spożywania alkoholu. Blokada COVID-19 przełożyła się na fizyczną izolację, zmuszając ludzi do spędzania czasu w Internecie bez określonego celu co doprowadziło do zwiększonej konsumpcji pornografii, sekstingu czy seksu za pośrednictwem różnego rodzaju platform cyfrowych oraz komunikatorów audio/wideo. Ograniczenie możliwości swobodnego seksu i innych zachowań sprawiło, że ludzie zaczęli skłaniać się do pornografii jako najbardziej dostępnej, przystępnej i anonimowej alternatywy [1, 3]. Szacuje się, że w dobie pandemii 46–74% mężczyzn i 16–41% kobiet jest aktywnymi użytkownikami pornografii[4]. W 2019 roku Pornhub, jedna z największych na świecie witryn do udostępniania filmów pornograficznych, odnotowała 42 miliardy odwiedzin - około 5 razy więcej niż liczy populacja świata. Wydaje się jednak, że pandemia spowodowała jeszcze ostrzejszy i bardziej

zauważalny wzrost ruchu na stronach pornograficznych. Pornhub na bieżąco udostępnia statystyki ujawniające zmiany i trendy w konsumpcji ich treści, wykazując stale dodatnie odchylenie od średniego ruchu w przeciętny dzień przed pandemią. Wzrost popularności korzystania z pornografii internetowej wynika z faktu, że ta forma aktywności seksualnej uważana jest jako bezpieczniejsza opcja w porównaniu do osobistych interakcji seksualnych. Korzystanie z witryn pornograficznych w dobie izolacji przestrzennej i ograniczenia kontaktów społecznych jest uważane także za pozytywne i nazywane „konstruktywnym zachowaniem radzenia sobie” w celu przezwyciężenia „nudy i strachu” [1]. W marcu 2020 r. cytowana witryna Pornhub odnotowała ponad 1,8 miliona wyszukiwań dotyczących tzw. pornografii koronawirusowej. Na platformie tej znaleziono ponad 1000 filmów pod hasłem „Corona”, a na platformie XHamster.com ponad 100 filmów[2]. Pornografia koronawirusowa obejmuje głównie seks w maskach, rękawiczkach chirurgicznych i kombinezonach ochronnych. Przyczyna poszukiwań tego rodzaju może być związana z ciągłą potrzebą ludzi do seksualnej nowości i ich zdolnością do fetyszyzowania praktycznie wszystkiego. Z drugiej strony powodem oglądania filmów porno o tematyce koronawirusa może być erotyzacja strachu. Powszechnie wiadomo, że silne emocje są często mylone z pociągami seksualnym. Na przykład, kiedy ludzie angażują się w czynności, które wywołują stany wysokiego pobudzenia - takie jak jazda kolejką górską - a następnie napotykają nieznanego, atrakcyjność dla tej osoby wzrasta. Stany o wysokim lęku mogą zwiększać podniecenie i pociąg seksualny. W tym kontekście, jeśli ludzie są na krawędzi wytrzymałości nerwowej z powodu wiadomości o rozszerzającej się pandemii (co oznacza, że są w podwyższonym stanie uogólnionego pobudzenia fizjologicznego) i zobaczą medialny obraz atrakcyjnej osoby noszącej maskę, może to stanowić podstawę do rozpoczęcia seksualizacji obrazów koronawirusa.

Konsumpcja pornografii jest motywowana wieloma czynnikami m.in. poszukiwanie doznań, afekt seksualny (erotofobia – erotofilia), cechy narcystyczne (uprawnienie). Badania wykazały również, że podniecenie, wzmocnienie seksualne oraz stres i nuda były dominującymi motywacjami do konsumpcji pornografii. Kiedy ludzi dotykają negatywne odczucia, takie jak stres lub niepokój, oglądanie pornografii może przynieść chwilową ulgę. Badania psychologiczne potwierdziły, że nuda w czasie wolnym jest istotnym predykatorem korzystania z pornografii. Innym powodem zwiększonej konsumpcji pornografii może być też, że niektórzy ludzie używają seksu jako mechanizmu przetrwania do radzenia sobie z samotnością, objawami depresji, a nawet lękiem przed śmiercią [4].

Wraz ze wzrostem zainteresowania się witrynami pornograficznymi wielu specjalistów ds. uzależnień i zdrowia psychicznego zwraca uwagę na konsekwencje tego typu zachowań w czasach po pandemii. Uzależnienie od pornografii lub Internetu może sprawić, że „ponowna adaptacja” do normalności stanie się skomplikowana i trudna do przezwyciężenia dla osób, które z powodu wydłużonych okresów przebywania w domu przyjęły ten styl życia i uzależniły się od tych czynności jako istotnej części ich życia. Niektórzy badacze ostrzegają też przed konsumpcją pornografii normalizującą przemoc wobec kobiet, potencjalnie prowadzącą ludzi do angażowania się w nią w prawdziwym życiu[1]. Dlatego np. Döring kładzie nacisk na ukierunkowaną edukację seksualną, zwłaszcza dla nastolatków, aby uniknąć negatywnych skutków jakie niesie za sobą pornografia[2].

Bibliografia:

1.Awan, H.A. et al. (2021). Internet and Pornography Use During the COVID-19 Pandemic: Presumed Impact and What Can Be Done, Front. Psychiatry. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.623508>.

2. Döring N.(2020). How is the COVID-19 pandemic affecting our sexualities? An overview of the current media narratives and research hypotheses. Arch Sex Behav. 49:1–14. doi: 10.1007/s10508-020-01790-z
3. Wignall L., et al. (2021). Changes in Sexual Desire and Behaviors among UK Young Adults During Social Lockdown Due to COVID-19. Journal of Sex Research 29;1-10. doi: 10.1080/00224499.2021.1897067.
4. Zattoni, F., (2020). The impact of COVID-19 pandemic on pornography habits: a global analysis of Google Trends IJIR: Your Sexual Medicine Journal <https://doi.org/10.1038/s41443-020-00380-w>

Ming Hong PhD student

Department of Psychology of Lingnan Normal University & key Laboratory of Psychological Assessment and Rehabilitation for Exceptional Children, Zhanjiang, Guangdong, China
Institute of Psychology, Belarusian State Pedagogical University, Minsk, Belarus,
Guangdong Provincial Key Laboratory of Development and Education for Special Needs Children, Zhanjiang, Guangdong, China

Jianhong Zheng PhD, associate professor,

Professor Department of Psychology of Lingnan Normal University & key Laboratory of Psychological Assessment and Rehabilitation for Exceptional Children, Zhanjiang, Guangdong, China
Guangdong Provincial Key Laboratory of Development and Education for Special Needs Children, Zhanjiang, Guangdong

Dmitry G. Dyakov – PhD, associate professor,

professor Institute of Psychology, Belarusian State Pedagogical University, Minsk, Belaru

THE INFLUENCE OF SELF-IDENTITY ON SOCIAL SUPPORT, LONELINESS, AND INTERNET ADDICTION AMONG CHINESE COLLEGE STUDENTS

ABSTRACT

A total of 364 Chinese college students were surveyed using the Self-identity Status Scale, Social Support Scale, UCLA Loneliness Scale, and Internet Addiction Test to examine the relationship between the four variables and the mediating role of social

support and loneliness in self-identity influencing Internet addiction. The results showed that Self-identity not only directly influences college students' Internet addiction, but also indirectly impacts Internet addiction through the serial mediating effects of social support and loneliness.

Internet Addiction Disorder refers to the impairment of an individual's psychological and social functioning due to excessive or inappropriate use of the Internet (Young, 1998). Self-identity, loneliness and social support as important internal and external factors influencing Internet addiction have been the hotspots of research (Bakioğlu, 2020; Hsieh, et al., 2019).

The results of many empirical studies reveal that self-identity, social support and Internet addiction are closely related (Işık & Ergün, 2018; Tan, 2019; Zhang, 2017). Self-identity, loneliness and Internet addiction are closely related. Studies have confirmed that self-identity is considerably associated with loneliness (Kaniušonytė et al., 2019) and significantly predicts loneliness (Ma et al., 2017), and loneliness mediates the relationship between self-identity and Internet addiction (Kim & Jeong, 2019). Social support, loneliness and Internet addiction are closely related (Bakioğlu, 2020) and loneliness mediates or moderates the relationship between social support and Internet addiction (Çevik & Yildiz, 2017; Zhang et al., 2018; Ding et al., 2019).

However, existing studies have not examined the relationships and psychological mechanisms among these four variables of self-identity, social support, loneliness, and Internet addiction within a systematic framework. The cognitive-behavioral model of Davis (2001) states that non-adaptive cognitions play the most prominent role in Internet addiction. According to existing research results and cognitive-behavioral model, it is reasonable to speculate that social support and loneliness may simultaneously mediate the effects of self-identity on Internet addiction. Is this mediating role parallel or sequential, or is it a combination of both?

The results of the studies that have been conducted do not allow for a definitive answer to this question. Therefore, in order to clarify this question, the researchers conceived a theoretical model (see Figure 1) that includes both parallel and serial mediators, and tested it with Chinese college students as participants.

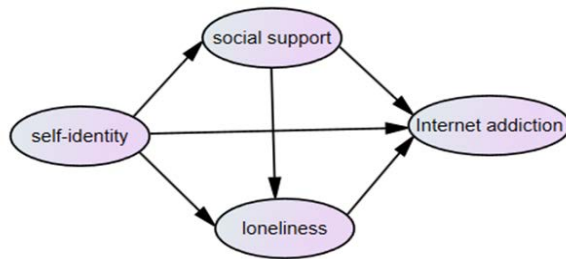

Figure 1. Hypothesized mediation model

2.Method

A total of 364 college participants were conveniently sampled in Guangdong Province, China. The age of the participants ranged from 17 to 24 years old ($M=20.21$, $SD=1.51$). There were 122 male students and 242 female students, with 95 freshmen, 58 sophomores, 126 juniors, and 85 seniors.

The four scales of Self-identity Status Scale (Kato,1983), Social Support Scale (Xiao,1994),UCLA Loneliness Scale (Russell ,1996) and Internet Addiction Test (Young,1998) were used in this study. SPSS 22.0, AMOS 22.0 and MPLUS 6.12 were used for statistical analysis.

3. Results

3.1. Descriptive Statistics and Correlation Analysis

Table 1. Descriptive statistics and correlation analysis of variables such as self-identity

	Self-identity	Social support	Loneliness	Internet addiction
Social support	0.27**			
Loneliness	-. 0.41**	-0.53**		
Internet addiction	-0.41**	-0.24**	0.44**	

<i>M</i>	50.85	41.53	43.18	47.38
<i>SD</i>	6.98	6.13	8.61	12.58

*Note: ** $P < 0.01$.*

As shown in Table 1, there is a significant correlation between both self-identity, social support, loneliness, and Internet addiction.

3.2. Mediating Effect Examination (SEM)

The parallel-mediated and serially mediated models were tested separately using the great likelihood method of the structural equation modeling. Judging from several criteria for a good model fit proposed by Wen et al. (2004), the serially mediated model (XLZJ) fits well and the parallel-mediated model (PXZJ) fits poorly. See Table 2 for details.

Table 2. Fitting results of two multiple mediation models

models	χ^2	<i>df</i>	χ^2/df	CFI	NNFI	GFI	RMSEA
PXZJ	136.02	30	4.53	0.83	0.80	0.93	0.10
XLZJ	83.57	31	2.70	0.96	0.95	0.96	0.06

The results of the multiple mediation effect test for each of these two models using the bootstrap method in MPLUS 6.12 software are shown in Tables 3 and 4.

Table 3. Bootstrap test for mediating effects of parallel mediation models

Path	Indirect effects of standardization	Average indirect effect	Bootstrapping BC	
			95% CI	
			lower limit	upper limit
Self-identity → Social support → Internet addiction ①	0.061	0.067	-0.065	0.187

Self-identity → Sense of loneliness → Internet addiction ②	-0.187	-0.183	-0.291	-0.083
---	--------	--------	--------	--------

Note: BC = Bias Correction, CI = Confidence Interval

Table 4. Bootstrap test for mediating effects of sequential mediation models

Path	Indirect effects of standardization	Average indirect effect	Bootstrapping BC	
			95% CI	
			lower limit	upper limit
Self-identity → social support → loneliness → Internet addiction	-0.111	-0.103	-0.218	-0.004

Note: BC = Bias Correction, CI = Confidence Interval

Bootstrap resets the sampling number to 2,000 and calculates a 95% bias-corrected CI, indicating a significant mediating effect if the 95% confidence interval does not include 0. The results in Table 3 show that the mediating effect for path ① is not significant while that for path ② is significant. The overall mediating effect is 0.24, accounting for 21.20% of the total effect (2.20). The results of the comparative mediating effect test for path ①—path ② showed that the difference in the mediating effect between the two paths was significant ($B=0.59$, $p=0.01$). The results in Table 4 indicate a significant serial mediating effect. The mediating effect was 0.11, accounting for 4.70% of the total effect (2.34).

4. Discussion

Social support and loneliness can sequentially mediate the relationship between self-identity and Internet addiction among college students. Some studies have confirmed that social support is negatively correlated with identity diffusion and

positively correlated with identity acquisition (Zhou et al., 2018). Individuals with better developed self-identity are more able to understand and evaluate things objectively, likely to be passionate and grateful for life, and to feel supported by society and others (Zhang et al., 2015). The higher the level of social support, the lower the loneliness level (Singh et al., 2020), and the lower the risk of Internet addiction. Social support provides individuals with effective problem solving, a safe environment, and a source of positive emotional experiences (Xing et al., 2016) from which they can obtain emotions, information, tools, evaluations, and companionship (Niu & Deng, 2015), thereby reducing their sense of loneliness. According to the Theory of Psychological Dissonance, individuals are prone to loneliness when they have dissonant interpersonal relationships, i.e., when the relationships they expect do not match the relationships they actually have (Wu, 2008). The more lonely an individual is, the more likely he or she is to use the Internet as the main or even the only way to make friends and get psychosocial support, and the more likely he or she is to become addicted to the Internet. The converse is also true. Therefore, self-identity can influence college students' Internet addiction by affecting social support and loneliness.

5. Conclusions

Self-identity can indirectly influence Internet addiction through the mediating role of social support or/and loneliness. There are two paths of influence, which are: self-identity → loneliness → Internet addiction; and self-identity → social support → loneliness → Internet addiction. It can be seen that social support and loneliness are sequential mediators rather than parallel mediators of the effect of self-identity on Internet addiction.

REFERENCES

- Bakioğlu, F.(2020). Internet Addiction and Social Self-Efficacy: The Mediator Role of Loneliness. *Anales de Psicología*, 36(3), 435-442. <https://doi.org/10.6018/analesps.394031>
- Çevik, G.B., & Yildiz, M.A.(2017). The Roles of Perceived Social Support, Coping, and Loneliness in Predicting Internet Addiction in Adolescents. *Journal of Education and Practice*,8(12),64-73. <https://doi.org/10.13189/ujer.2017.050504>
- Davis, R.A.(2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in Human Behavior*, (17),187- 195. [https://doi.org/10.1016/s0747-5632\(00\)00041-8](https://doi.org/10.1016/s0747-5632(00)00041-8)
- Ding, Q., Zhang, Y.X., Wei, H., & Hu, W.(2019). Zhongyong Thinking Style and Internet Addiction of College Students: Serial Mediating Effect of Social Support and Loneliness. *Studies of Psychology and Behavior*, (4),553-560.
- Hsieh, K.Y., Hsiao, R.C., Yang, Y.H., Lee, K.H., & Yen, C.F.(2019). Relationship between Self-Identity Confusion and Internet Addiction among College Students: The Mediating Effects of Psychological Inflexibility and Experiential Avoidance. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, (16),1-11. <https://doi.org/10.3390/ijerph16173225>
- Işık, I.,& Ergün, G.(2018). Determining the Relation between Turkish Middle-School Students' Internet Addiction and Perceived Social Support from Family. *Addicta-The Turkish Journal on Addictions*,5(3),527-542. <https://doi.org/10.15805/addicta.2018.5.3.0003>
- Kaniušonytė, G.,Truskauskaitė-Kunevičienė, I.,Žukauskienė, R.,Crocetti, E.,& Truskauskaitė-Kunevičienė, I. (2019).Knowing Who You Are for Not Feeling Lonely? A Longitudinal Study on Identity and Loneliness. *Child Development*,90(5), 1579-1588. <https://doi.org/10.1111/cdev.13294>
- Kim, T., & Jeong, H. (2019).The Mediating Effects of Loneliness on the Relationship between Ego-Identity and Cyber-Relationship Addiction by College Students. *Forum For Youth Culture*, 63, 27-49. <https://doi.org/10.17854/ffyc.2019.01.57.27>
- Ma, N., Wu, T., Wang, K., & Bao, X.F.(2017). Parent-child Affinity and Ego-identity of College Students: The Mediation Effect of Loneliness. *China Journal of Health Psychology*, 25 (1) , 83-87. doi:10.13342/j.cnki.cjhp.2017.01.021
- Niu,S.S., & Deng, M.(2015). On the Social Support System for Students with Disabilities under the Context of Inclusive Education. *Chinese Journal of Special Education*, (9),3-8. doi:10.3969/j.issn.1007-3728.2015.09.001

-
- Singh, A.J., Khess, C.R.J., Mathew, K.J., Ali, A., & Gujar, N.M.(2020). Loneliness, social anxiety, social support, and internet addiction among postgraduate college students. *Open Journal of Psychiatry and Allied Sciences*,11(1), 10-13. <https://doi.org/10.5958/2394-2061.2020.00002.6>
- Tan, K.A.(2019). The Effects of Personal Susceptibility and Social Support on Internet Addiction: an Application of Adler's Theory of Individual Psychology. *International Journal of Mental Health & Addiction*, 17(4),806-816. <https://doi.org/10.1007/s11469-018-9871-2>
- Wu, J.(2008). Relationship Among Social Support, Loneliness and Subjective Well-being of the Elderly. *Psychological Science*, 31(4),984-986. Doi:10.16719/j.cnki.1671-6981.2008.04.059
- Xing, X.L., Zhao, J.F., & Zhao, G.X.(2016). Role of social support in buffering effects of stress on neural and endocrine systems. *Advances in Psychological Science*, 24(4) ,517 - 524. Doi:10.3724/SP.J.1042.2016.00517
- Young, K.S.(1998).Caught in the net: How to recognize the signs of Internet addiction and a winning strategy for recovery. New York: Wiley.
- Zhang, S.J., Tian, Y., Sui, Y., Zhang, D.H., Shi, J.R., & Wang, P. et al.(2018).Relationships Be-tween Social Support, Loneliness, and Internet Addiction in Chinese Postsecondary Students: A Longitudinal Cross-Lagged Analysis. *Frontiers in Psychology*,9,1-13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01707>
- Zhang, X.Y., & Deng, L.Y.(2015). Effects of Perceptions of Inter-parental Conflict and Self Identity on Internet Addiction in Adolescents. *Chinese Journal of Clinical Psychology*,23(5),906-910. Doi:10.16128/j.cnki.1005-3611.2015.05.034
- Zhang, Y.L.(2017). Mediating effect of self-identity on relationship between interpersonal adaptation and mobile phone addiction tendency in college students. *Chinese Mental Health Journal*,31(7),568-572.
- Zhou, J.Q., Liu, G.H., Wang, Y.C., Luo, Y.R., & Zhou, J.(2018). Relationship Among Proactive Personality, Social Support and Ego Identity of College Students. *China Journal of Health Psychology*,26(02),264-268. doi:10.13342/j.cnki.cjhp.2018.02.027

Безпала Ольга

к.геогр.н., старший викладач

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м.Ніжин

Україна

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ У НАВЧАННІ 21 СТОЛІТТЯ

*«Освіта – це наймогутніша зброя,
за допомогою якої можна змінити світ» - Нельсон Мандела*

Навички ХХІ століття – особливий напрямок, що привертає увагу багатьох освічених людей у даний час.

Суть концепції наступна: ключовими навичками, які визначали грамотність в індустріальну епоху, були читання, письмо і арифметика. У ХХІ столітті акценти зміщуються в бік вміння критично мислити, здатності до взаємодії і комунікації, творчого підходу до справи.

НАВИЧКИ XXI СТОЛІТТЯ ТА ІДЕЇ ДЛЯ ЇХ РОЗВИТКУ ДЛЯ МОЛОДІ

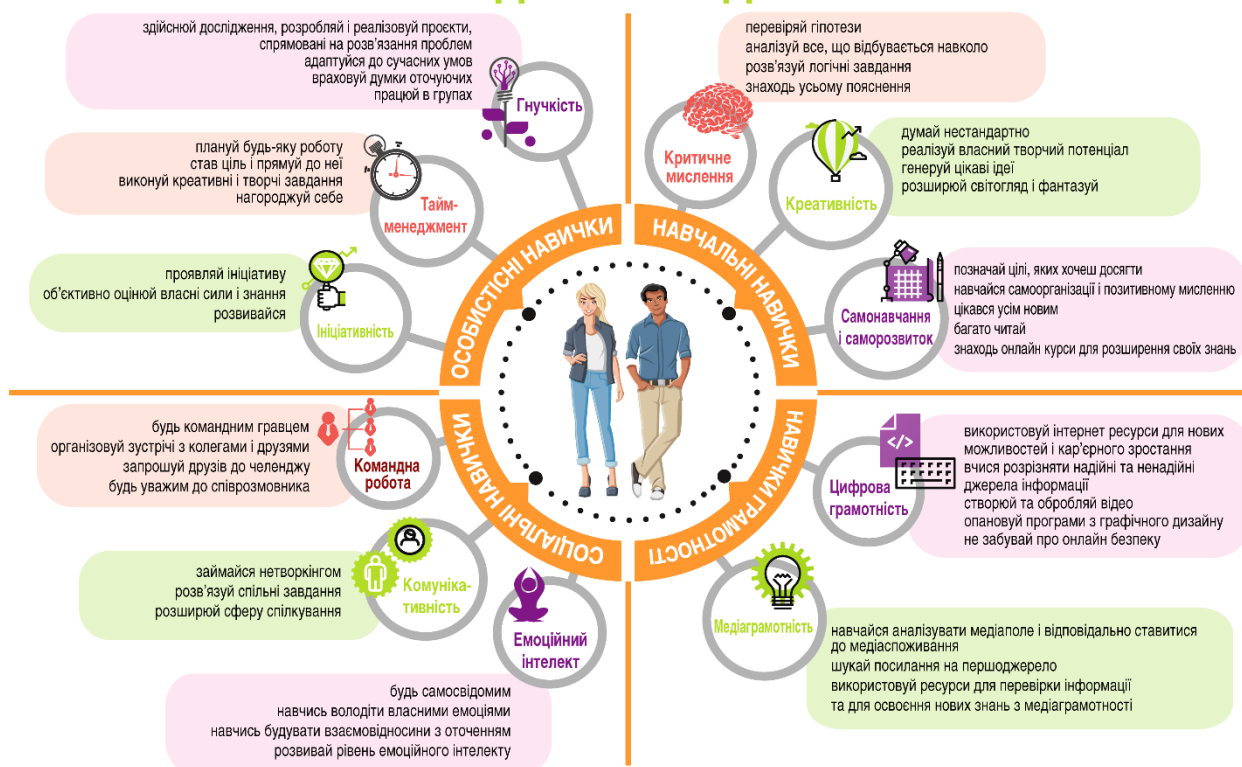

Рис. 1. Навички XXI століття та ідеї для їх розвитку (Джерело: Державний інститут сімейної та молодіжної політики).

Людей зараз необхідно навчати їх вмінню мислити, самостійно здобувати інформацію і критично її оцінювати, а не просто накопичувати і запам'ятовувати.

При складанні навчальних програм необхідно орієнтуватися на більш широкі професійні компетенції – уміння знаходити нестандартні рішення задач і проблем, навички колективної роботи [2].

Уже зараз проєктний і проблемний підходи починають витіснити традиційні методи навчання.

У 2020 році Всесвітній економічний форум підготував звіт «Майбутні робочі місця — 2025», яким визначено, що у 2025 році значна частина (52%) усієї роботи буде виконуватися роботами, тоді як у 2018 році цей показник

становив 29% [3]. Також у звіті зроблено прогноз навичок, які будуть затребувані у 2025 році, а саме:

- 1) аналітичне мислення і інноваційність;
- 2) активне навчання і стратегії навчання;
- 3) комплексне розв'язання проблем;
- 4) критичне мислення і аналіз;
- 5) креативність, оригінальність і ініціативність;
- 6) лідерство і соціальна включеність (впливовість);
- 7) технології: використання, моніторинг і контроль;
- 8) технології: розробка і програмування;
- 9) життєздатність, стресостійкість і гнучкість;
- 10) обґрунтування, розв'язання проблем і формування ідей [4].

Основними компетенціями майбутніх працівників XXI століття визначені наступні.

Компетенція 1. Системне мислення. Сьогодні для успіху в роботі недостатньо володіти знаннями або добре бачити свій «шматочок ланцюга». Необхідно переходити до мислення, яке б охоплювало систему цілком, формувало ці системи з окремих елементів і дозволяло бачити те, як конкретні зміни впливають на сукупність ключових процесів.

Компетенція 2. Міжгалузева комунікація. Все більше професій і проєктів виникає на стику декількох дисциплін. Для вирішення багатьох завдань нам потрібні люди, котрі розуміються одночасно в декількох областях знань. Вони можуть створювати несподівані, унікальні, проривні рішення. Даний навик також дозволяє швидше вчитися, брати найкраще з різних областей.

Компетенція 3. Управління проєктами та процесами. Проєктне управління стає все більш поширеним підходом в бізнесі, тому необхідно буде мати компетенції, що дозволяють відповідати не тільки за свою роботу і виконання певних завдань. Спеціаліст будь-якого рівня сьогодні може виявитися в ролі людини, яка має відповідати за проєкт (і проєкт цей може бути не тільки в області його професійної спеціалізації).

Компетенція 4. Робота з ІТ-системами. В майбутньому працівники повинні освоїти різні ІТ-системи, які систематизують роботу і процеси. Володіння ІТ-системами стане обов'язковим як навик роботи в MSOffice сьогодні.

Компетенція 5. Клієнтоорієнтованість. Все більше число компаній розвивають у співробітників вміння слухати і чути один одного. Сучасний системний адміністратор повинен вміти пояснити працівнику-початківцю основи роботи і зробити це коректно і ефективно. Кадровик повинен швидко оформити всі документи, а бухгалтер – забезпечити необхідні розрахунки і виплати. І для всього цього потрібно буде вміти не тільки зробити це, але і правильно зі своїм клієнтом поспілкуватися.

Компетенція 6. Робота з людьми і робота в команді. Процеси стають настільки складними, що без роботи в команді вже неможливо буде виконати більшість завдань. Частина компаній вже взяли курс на розвиток емпатії та навичок роботи в команді (куди можуть входити як ті, кого «хочеться обійняти», так і набагато менш близькі за духом товариші), даний напрямок залишиться в «лідерах» корпоративного навчання.

Компетенція 7. Робота в умовах невизначеності. Вміння працювати в ситуації, коли постійні тільки зміни. У представників покоління Y цей навик вже сформований. Невизначеність для них комфортна, і вони легко з нею справляються.

Компетенція 8. Мультикультурність і відкритість. Diversity – головний тренд в світі великого міжнародного бізнесу. Виявилось, що якщо на проблему дивитися з різних позицій, то ймовірність знайти нетривіальне рішення в рази вище. Але це вимагає відкритості розуму, вміння слухати і чути альтернативні ідеї, сприймати їх, бути гнучким. Оскільки найкращі ідеї можуть народитися в різних куточках світу, в команду слід представників різних країн і культур.

Буде потрібно вміти знаходити мову з іншими людьми, приймати їх і використовувати їх можливості для вирішення завдань бізнесу.

Компетенція 9. Усвідомленість. Вона дозволяє розвивати навик рефлексії, робити свідомий вибір, розуміти особливості себе і оточуючих. Вона допомагає концентруватися на сьогоденні і при цьому бачити майбутнє. Ця компетенція, яка робить нас більш ефективними і, одночасно, більш щасливими, дозволяє нам прислухатися до себе і забезпечувати баланс і гармонію у своєму житті.

Компетенція 10. Комунікація. Інтернет зламав кордони і зробив економіку глобальною. Новий бізнес буде вимагати нових контактів, щоб рухатися вперед за рахунок обміну ідеями. При цьому ми повинні навчитися доносити свої думки і досягати своїх цілей на відстані, вміти цінувати кожен контакт і таку важливу «валюту» сучасності як увага. Ця компетенція потрібна кожній людині в бізнесі вже сьогодні, і ще важливіше вона буде в найближчому майбутньому [1].

Список використаних джерел

1. 21st century learning design. - Режим доступу: <https://education.microsoft.com/en-us/course/8220d07e/overview>
2. Andra McGinn Senior High School Education in the 21st Century .- <https://www.semanticscholar.org/paper/Senior-High-School-Education-in-the-21st-Century-McGinn/63e3999b64c603da097eaf2510c94385522d187a>
3. Frank Levy, Richard Murnane. Dancing with Robots: Human Skills for Computerized Work.- <https://www.thirdway.org/report/dancing-with-robots-human-skills-for-computerized-work>
4. The Future of Jobs. Report 2020. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf

Бондаренко Н.П., аспірант

кафедри філософії Київського національного університету будівництва і архітектури

Чорноморденко І.В., д. філос. н., професор,

завідувач кафедри філософії Київського національного університету будівництва і архітектури

МЕТОДИКА РАННЬОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯПОНІЇ

Японія – один із світових лідерів економічного розвитку. Але як вони зі своїми обмеженими ресурсами могли це зробити? Звісно дякуючи винахідливості, творчості та талановитості своїх громадян. А це досягається високим рівнем їх освіти.

Навчання і виховання в Японії розпочинається ще з народження. Як твердять С.Судзукі та М.Ібука – «Після трьох вже пізно». Вже в перші шість місяців після народження мозок досягає 50 відсотків свого дорослого потенціалу, а до трьох років – 80%. Звісно це не означає, що після трьох років мозок перестає розвиватися, але в цей період закладається основа, база. Такі здатності як мислення, потреби, творчість, почуття розвиваються після трьох років, але вони використовують ту базу, яка була закладена до цього періоду. [1, с.29]

Дошкільні заклади освіти в Японії для дітей від народження до шести років працюють від 2 до 12 годин на день. Одним із пріоритетним напрямків японських закладів є раннє виявлення і розвиток природних задатків дитини, а основне навчити дітей спілкуватися один з одним, що в подальшому розвине в них цінність колективізму. Для японців це дуже важлива особливість.

Гуманістичний принцип японської освіти проголошує «Не обдарованих дітей нема!». Обдарованість сприймається не як дещо одиничне, унікальне дане природою, а як те, що можна виростити у більшості. [2, с.2]

Яскравим прикладом є методика навчання доктора Судзукі грі на скрипці з трьох-річного віку. Головне починати займатися якомога раніше та з хорошим педагогом. Взагалі головна ціль японського педагога/вихователя створити гуманістичне середовище, яке спрямоване на саморозвиток дитини.

Ранній розвиток не ставить цілі виростити генія. Головна ціль – дати дитині таку освіту, щоб вона мала глибокий розум та здорове тіло, зробити його тямущим і добрим, розвинути його безграничні можливості, щоб більше радості було в його житті.[1, с.25].

Для розвитку в дитини навичок співробітництва, йти на компроміс, чесність і щирість потрібно, щоб дитина перебувала у стані щастя. В Японії дітям до 5 років дозволяється все. Японці вважають, що лояльні та дисципліновані громадяни виростають з дітей, яким дозволяли все. Гіперактивні, активні, енергійні та шумні діти не викликають ніякого занепокоєння, навпаки діти в дитячому садочку не мають контролювати свою поведінку, адже це природне поводження. Але після 5 років все кардинально змінюється. При навчанні в школі вводяться жорсткі правила, що, на думку японців, підготує дітей до дорослого життя.

Японці не самі вигадали таку методику розвитку дітей, вони зібрали методики різних країн і наповнені своїм національним змістом і це дає феноменальні результати. До слова, хочеться сказати, що в Японії дуже популярні праці А.Макаренка та В.Сухомлинського, здобутки, яких вони також використовують.

Як бачимо ранній розвиток природних здібностей дітей дає свої плоди і ми вважаємо, що елементи даної методики можна впроваджувати і в Україні. Але потрібно її трансформувати та «підлаштувати» під наш менталітет та національність, адже те що можливе для японців для українців вважається неприйнятним.

Використана література:

1. Ибука М. После трех уже поздно./Масару Ибука; [пер.с англ. – Н.Перовой]. – М.: Альпина нон-фикшн. 2011. – 224с.
2. Біла І.М. Освітньо-виховні стратегії Японії/І.М.Біла// Обдарована дитина. – 2011. - №10. – с.51-58
3. І.А.Гребеник. Система освіти Японії в історичному й сучасному контексті розвитку спираючись на концепцію «гуманності» у вихованні/І.А.Гребеник// Науковий вісник Донбасу. – 2011. - №2
4. В. Рагозіна. Ранній естетичний розвиток дітей у системі дошкілля зарубіжних країн / ВВ Рагозіна //- Вісник Інституту розвитку дитини. - 2012. - Вип 24.

Горбань Андрій А., студент

відділення технічно енергетичних систем і засобів автоматизації студент
ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України»

Савченко Ірина Євгенівна, викладач-методист

ВСП «Ніжинський агротехнічний коледж НУБіП Україн»

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПСИХІЧНИЙ СТАН ПІДЛІТКА

Анотація: соціальні мережі є одним із факторів соціалізації особистості. При цьому люди використовують інтернет та соціальні мережі по різному: одні – для пошуку інформації, інші – заради розваги, ще хтось компенсує потребу у спілкуванні. Соціальні мережі є особливо популярними серед молоді, адже само вона має найбільшу жагу до знань і пізнання чогось нового та цікавого. Нарівні із позитивними сторонами, соціальні мережі мають і негативні наслідки – це Інтернет-залежність, економія або відсутність часу на живе спілкування. Соціальні мережі, відсуваючи на другий план класичні інститути соціалізації – родину, школу, друзів – займають все більш

домінуючу роль у процесі соціалізації особистості й здійснюють безпосередній вплив на її ціннісні орієнтації.

Ключові слова: інтернет, соціальні мережі, підлітки, інтернет-залежність.

Інтернет в ХХІ столітті став важливою частиною нашого суспільства, соціуму. А багато підлітків взагалі не мислять себе без мережі та пропонованого нею продукту – соціальних мереж. У соцмережах підлітки спілкуються між собою, шукають нові знання, просто безтурботно проводять час. І стають жертвами інтернету.

Підліток, перебуваючи в соцмережах, настільки звикає до того, що його постійно оцінюють і зауважують, що в реальному середовищі йому важко. І або у нього настає депресія, або він цілком занурюється в мережу, відгороджуючись від світу. Дитина, вихована в соцмережах, не вміє розбиратися в людях, не здатна грамотно розмовляти і будувати діалог, не обтяжує себе такими почуттями, як співчуття.

У підлітків стираються набагато більш важливі границі. Вони не відчують відповідальності. Вони можуть уявити себе в Мережі ким завгодно, показати тільки свої вигідні риси. Вони самі обирають, з ким дружити, а з ким ні. І якщо щось одне не влаштувало, легко можуть поставити в ігнор. І не треба нічого пояснювати.

Так само легко можна образити людину, принизити і розтоптати. І все це зійде з рук, та і сліз і переживань свого ворога дитина не побачить, їй не стане соромно.

Підростаюче покоління має занадто підвищений інтерес до соцмереж, але рідко уявляє собі наслідки надмірної відкритості та гіперкомунікативності. Гонка за кількістю друзів, нерозбірливість в контактах, безвідповідальність і сумнівна обізнаність про privacy-

налаштування профілів, як і благі наміри ведуть прямо в пекло, - упевнений засновник компанії «Лабораторія Касперського» Євген Касперський.

Особливо сильно змінюється поведінка людини під впливом групи. Спрацьовує закон натовпу. Відбувається «отупіння» маси, зниження загального рівня інтелекту. Кожен окремо так би не вчинив, а в натовпі знімається особиста відповідальність за скоєне. А в підлітковому віці бажання бути прийнятим в групу однолітків сильніше будь-якої іншої потреби. Підліток автоматично відповідає своєму другові, а потім його підтримують ще 10 - 20 - 100, а іноді і тисячі йому подібних!

Більше чверті дітей проводять в Мережі від 7 до 14 годин в тиждень - тобто близько одного-двох годин в день, кожна шоста дитина - від 14 до 21 години, кожен п'ятий - більше 21 години на тиждень. Частина цих дітей в прямому сенсі живуть в Мережі, проводячи онлайн по двоє або троє діб на тиждень. Більше 80% підлітків мають профіль у соціальній мережі, у кожного шостого з них - більше 100 друзів, 4% дітей мають понад 300 друзів у соціальній мережі.

Цікаві факти: 22% користувачів соцмереж від 16 до 24 років узагалі не знають людей, з якими вони «дружать». Немає ніякої гарантії, що приватна інформація з профілів і «стін» не потрапить в «неправильні» руки.

Фахівці вважають, що соціальні мережі повинні контролювати все, що розміщують користувачі, особливу увагу приділяти дітям. Але поки ні в кого немає ніякої відповідальності.

Соціологічні дослідження вказують на те, що в Україні кожен восьмий підліток має залежність від соціальних мереж. Такими є результати дослідження 10-17-річних українців, оприлюднені дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ).

Опитування показало, що майже кожен п'ятий підліток регулярно нехтував іншими справами (хобі, спорт) через те, що хотів бути в соцмережах.

Кожен шостий зізнавався, що мав регулярні сварки через використання соцмереж.

Кожен десятий підліток регулярно брехав батькам або друзям про час, проведений у соцмережах. Виділяються 10-річні хлопчики – кожен шостий повідомив про таку поведінку.

Третина підлітків використовують соцмережі, щоб позбутися негативних відчуттів.

Майже кожен четвертий підліток повідомив, що за останній рік регулярно розумів, що не міг думати ні про що, крім моменту, коли зможе знову користуватися соцмережами. Найбільше таких серед 10-річних хлопчиків (35,2%).

Майже кожен п'ятий відчував себе незадоволеним, бо хотів більше часу проводити в соцмережах. З дорослішанням це незадоволення меншає.

Про невдалі намагання скоротити час, витрачений на соцмережі, сказали більше третини дітей, дівчата повідомляли частіше, ніж хлопці.

Загалом 40% підлітків «декілька разів на день» або «постійно цілий день» спілкуються з близькими друзями або подругами онлайн. Інтенсивність спілкування залежить від віку підлітків – чим вони старші, тим воно інтенсивніше.

Більшість підлітків користуються гаджетами від півгодини до двох годин на день. Сюди входять як ігри, так і домашня робота, спілкування в чатах тощо. У вихідні дні час проведення за гаджетами зростає до 3-5 і навіть 6 годин на день.

Висновки

Всесвітня мережа Інтернет може як позитивно, так і негативно впливати на підлітків. Неконтрольовані візити до віртуального простору можуть супроводжуватися зміною у всіх компонентах діяльності підлітків у Інтернетмережі. Використана література:

Перш за все, необхідно намагатися пом'якшити спотворення здорового способу життя, боротися з кібербулінгом. Тоді вдасться реалізувати позитивні моменти, що надаються соціальними мережами – спілкування, позитивний досвід, формування навичок взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богдан М. С. Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж / М. С. Богдан, О. В. Горецька // Психологія і соціологія: проблеми практичного застосування. – 2014. – С. 25-29.
2. Белінська О. Н. Сучасні дослідження віртуальної комунікації: проблеми, гіпотези, результати / О. Н. Белінська, А. М. Жичкина [Електронний ресурс] // Белінська О. Н., Жичкина А. М. Сучасні дослідження віртуальної комунікації: проблеми, гіпотези, результати. Режим доступу: www.psychology.ru/internet. – Заголовок з екрану.
3. Вайнола Р. Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика / Р. Х. Вайнола // [навчальний посібник за ред проф. С. О. Сисоевої]. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 134 с.
4. Вакуліч Т. М. Інтернет-залежність як новий вид адитивної поведінки / Т. М. Вакуліч // [науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова]. Серія №12. Психологія / За ред. Долинської Л. В. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005.– Вип.7(31) – С. 22.
5. Веретенко Т. Г. Детермінанти формування безпечної діяльності молоді в Інтернет-мережі / Т. Г. Веретенко [Електронний ресурс] // Веретенко Т. Г. Детермінанти формування безпечної діяльності молоді в Інтернет-мережі. – Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua>. Заголовок з екрану.
6. Городецька.О. Вплив соціальних мереж на розвиток та соціалізацію особистості. [Електронний ресурс] 8. Глущенко С. Д. Соціально-психологічні особливості Інтернетаддиктивної поведінки особистості / С. Д. Глущенко //

Молодь: освіта, наука, духовність: тези доповідей. – Частина I. – К.: Університет «Україна», 2008. – 547 с

Дружкін Єгор Сергійович, студент
факультету автоматизації і інформаційних технологій Київського
університету будівництва і архітектури
Корчова Галина Леонідівна, к. п. н., доцент,
доцент кафедри професійної освіти Київського університету будівництва
і архітектури

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ШКІЛЬНОЇ ІНФОРМАТИКИ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Сьогодні в усіх школах світу інформатика є обов'язковим предметом. Але у зарубіжних школах існують різні підходи до викладання інформатики.

Сьогодні у Британії розпочалася реформа освіти, яка ставить за мету збільшити кількість кваліфікованих ІТ-спеціалістів у країні. Змінам піддаються насамперед методи викладання інформатики в школі. Якщо раніше дітей вчили переважно основам користування комп'ютером, то зараз діти будуть займатися по програмі, де нахил зроблено перш за все на вивчення програмування. Тобто замість навичок зі створення ярликів і роботи в текстових редакторах учні набуватимуть вміння побудови алгоритмів та їх реалізації на комп'ютері.

Турбота про ІТ-майбутнє підростаючого покоління почнеться вже в 5-7 річному віці, коли дітям, часто навіть без використання комп'ютера, будуть пояснювати, що таке алгоритм і які приклади алгоритмів зустрічаються ними в повсякденному житті. Мета цього етапу – розвинути у дітей логічні навички.

Під час другого етапу навчання (з 7 до 11 років) британські учні будуть створювати найпростіші програми з динамічними змінними.

Третій етап навчання, що триває до 14 років, повинен принести учням Великобританії знання двох мов програмування і вміння створювати досить

складні програми. Спонсорами реформи виступатимуть такі гіганти галузі інформаційних технологій, як Google і Microsoft, а також Королівська Інженерна Академія і Британський інститут ІТ-технологій.

У Китаї в курсі шкільної інформатики реалізований блочно-модульний метод навчання, який дозволяє окремого суб'єкта освіти створювати свої програми підготовки по предмету, відповідні єдиної державної стратегії освіти. Також в школах країни однією з супутніх завдань процесу навчання інформатики є облік ключових напрямків розвитку інформаційних технологій і відповідне використання в навчальному процесі сучасного програмного забезпечення. Метою вивчення шкільної інформатики в Китаї, в першу чергу, є практична спрямованість отриманих учнями знань. Особливою тенденцією, що відрізняє програми освіти за інформатики у даній країні, є вивчення робототехніки, яка широко розвинена в країні як наука і напрям господарської діяльності. Практична спрямованість програм з інформатики дозволяє після закінчення шкільного курсу обрати учневі подальшу гілку навчання, маючи знання початкового рівня програмування і робототехніки [1, с. 119].

Значною є проблема складання цікавих і наукомістких завдань в рамках шкільного курсу. Найбільш привабливим в цьому плані є досвід Польщі [2, 3]. У цій країні сформовані наступні вимоги до складання завдань, серед яких найважливішими є:

завдання повинні бути зрозумілими і з чітким формулюванням;

для вирішення завдання повинно бути кілька шляхів, різних за складністю і досліджувати цю різницю в різних рішеннях можна шляхом тестування;

аналіз завдання дозволяє виявити широкий спектр рішень, що відповідають усім нюансам завдання, які можуть бути вирішені з використанням різних мов програмування;

для прикладів до задачі, при необхідності, повинна додаватися програма перевірки.

У початковій школі Угорщини, як і в багатьох країнах світу, віддають перевагу навчанню інформаційних технологій через участь учнів у навчальних проектах. Для учнів початкових класів головним є відчуття, де вони можуть використати свої знання і навички щодо застосування інформаційних і комунікаційних технологій. Саме під час роботи над певним проектом молодші школярі розуміють необхідність своїх знань та подальшого їх використання.

Отже, різні підходи зарубіжних країн з упровадження інформаційних технологій в освітній процес дозволяють говорити про те, що всі вони можуть використовуватися й в українській школі.

Список використаних джерел

1. Босова Л.Л. Школьная информатика в Китае: идеи, которые могут быть нам полезны // Наука и школа. 2016. № 1. С. 112-120.
2. Семакин И.Г., Хеннер Е.К. Школьная информатика на новом этапе // Информатика и образование. 2010. № 10. С. 3-10.
3. Хеннер Е.К. Сопоставительный анализ целей изучения информатики в общем образовании // Современные информационные технологии и ИТ-образование. 2018. Т. 14. № 2. С. 500-507.

Дружкін Єгор

студент

Калениченко Руслан Арсенович

к. психол. н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ПРИНЦИПИ ПРОГРАМОВАНОГО НАВЧАННЯ

На сьогодні принципи програмованого навчання дуже актуальні, адже через ці принципи будується система дозування навчального матеріалу, вони

дозволяють робити постановку питань після кожного елемента інформації, через що забезпечується ефективний зворотній зв'язок.

Програмоване навчання - метод навчання, висунутий професором Б. Ф. Скіннер в 1954 р і отримав розвиток в роботах фахівців багатьох країн, в тому числі вітчизняних вчених. У розробці окремих положень концепції брали участь Н. Ф. Тализіна, П. Я. Гальперін, Л. Н. Ланда, І. І. Тихонов, А. Г. Молибог, А. М. Матюшкін, В. І. Чепелев і інші. У той же час вважається, що елементи програмованого навчання зустрічалися вже в стародавні часи. Їх використовували Сократ і Платон, їх виявляють у роботах І. Ф. Гербарта і навіть Дж. Дьюї. В СРСР елементи програмованого навчання можна виявити, наприклад, в роботі Центрального інституту праці[1, с.15].

В основі концепції програмованого навчання лежать загальні і приватні дидактичні принципи послідовності, доступності, систематичності, самостійності. Ці принципи реалізуються в ході виконання головного елемента програмованого навчання - навчальної програми, представляє собою упорядковану послідовність завдань. Для програмованого навчання істотно наявність «дидактичної машини» (або програмованого підручника). У цьому навчанні в певній мірі реалізується індивідуальний підхід як облік характеру освоєння навчаються програми. Однак головним залишається те, що процес засвоєння, вироблення вміння управляється програмою[2, с. 53].

Першим принципом програмованого навчання є певна ієрархія керуючих пристроїв.

Термін «ієрархія» означає ступінчасту підпорядкованість частин в якомусь цілісному організмі (або системі) при відносній самостійності цих частин. Тому кажуть, що управління таким організмом або системою побудовано за ієрархічним принципом.

Вже структура технології програмованого навчання свідчить про ієрархічному характері побудови її керуючих пристроїв, що утворюють, проте, цілісну систему. У цій ієрархії виступає в першу чергу педагог, керуючий системою в найбільш відповідальних ситуаціях: створення попередньої загальної орієнтування в предметі, ставлення до нього, індивідуальна допомога і корекція в складних нестандартних ситуаціях навчання.

Сутність другого принципу - принципу зворотного зв'язку впливає з кібернетичної теорії побудови перетворень інформації і вимагає циклової організації системи управління навчальним процесом за кожною операцією навчальної діяльності. При цьому мається на увазі не тільки передача інформації про необхідному образі дії від керуючого об'єкта до керованого, а й передача інформації про стан керованого об'єкта керуючому.

Зворотній зв'язок необхідна не тільки педагогу, а й учневі; одному - для розуміння навчального матеріалу, іншому - для корекції. Тому говорять про оперативного зворотного зв'язку[3, с.178]. Зворотній зв'язок, яка служить для самостійної корекції учнями результатів і характеру його розумової діяльності, називається внутрішньою. Якщо ж цей вплив здійснюється за допомогою тих же керуючих пристроїв, які ведуть процес навчання, то такий зворотний зв'язок називається зовнішньою. Таким чином, при внутрішнього зворотного зв'язку учні самі аналізують підсумки своєї навчальної роботи, а при зовнішньої це роблять педагоги або керуючі пристрої.

Третій принцип програмованого навчання полягає в здійсненні крокової технологічного процесу при розкритті та подачі навчального матеріалу. Виконання цієї вимоги дозволяє досягти загальнозрозумілої навчальної програми.

Крокова навчальна процедура - це технологічний прийом, що означає, що навчальний матеріал в програмі складається з окремих, самостійних, але

взаємопов'язаних, оптимальних за величиною порцій інформації та навчальних завдань. Сукупність інформації для прямого і зворотного зв'язку і правил виконання пізнавальних дій утворює крок навчальної програми.

До складу кроку включаються три взаємопов'язаних ланки: інформація, операція зі зворотним зв'язком і контроль.

Послідовність крокових навчальних процедур утворює навчальну програму - основу технології програмованого навчання.

Четвертий принцип програмованого навчання виходить з того, що робота учнів за програмою є строго індивідуальною, виникає природна вимога вести спрямований інформаційний процес і надавати кожному учневі можливість просуватися в навчанні зі швидкістю, яка для його пізнавальних сил найбільш сприятлива, а відповідно до цього можливість пристосовувати і подачу керуючої інформації. Дотримання принципу індивідуального темпу і управління в навчанні створює умови для успішного вивчення матеріалу усіма учнями, хоча і за різний час[4, с.23].

П'ятий принцип вимагає використання спеціальних технічних засобів для подачі програмованих навчальних матеріалів при вивченні ряду дисциплін, пов'язаних з розвитком певних рис особистості і якостей учнів, наприклад, хорошої реакції, орієнтування. Ці кошти можна назвати навчальними, так як ними моделюється за будь повнотою діяльність педагога в процесі навчання.

Список використаної літератури

1. Психологія програмованого навчання / за ред. Г. С. Костюка, Г. О. Балла. Київ: Радянська школа, 1973. 127 с.
2. Беспалько В. П. Программированное обучение. Дидактические основы / В.П.Беспалько. – М: Высшая школа, 2000. – 300 с.

3. Гальперин П. Я. Программированное обучение и задачи коренного усовершенствования методов обучения // К теории программированного обучения. – М.: Академия, 2003. – 312 с.

4. Елькін Д. Г. Про психологічні передумови програмованого навчання. Радянська школа. 1965. № 12. С. 22–26

Іванов Станіслав

студент

Долгополов Сергій

студент

Калениченко Руслан Арсенович

к. психол. н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ДІАГНОСТИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ ШТУЧНИМ ЕМОЦІЙНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Сучасне становище організації навчання, зумовлене протидією епідемії COVID-19 у всьому світі, зокрема запровадження дистанційної форми навчання, потребує нововведень, які б забезпечили розвиток індивідуальних здібностей і творчого потенціалу кожного студента відповідно до дисципліни. Проте наявний у педагога інструментарій занадто вузький, що не дозволяє йому реалізувати високоякісну діагностику пізнавальних процесів освітян, яка дозволяє формувати програму відповідно до інтересів та мотивів кожного студента індивідуально, розуміти ступінь зацікавленості або розосередженості на даний момент та на далеку перспективу, виявляти проблеми сприйняття, підвищення показників розсіяної уваги, тривоги та багатьох інших аспектів. Фізична віддаленість викладача та студентів посилює бар'єрність і без того складних взаємодій психофізіологічних, соціальних та біологічних умов розвитку, які необхідно діагностувати.

Незважаючи на буденність дистанційного формату освіти, багато операцій, які проводилися задля діагностики розвитку студентів в очному форматі, частково або повністю не можуть бути реалізованими.

Дослідження психологічних процесів пізнання, в комплексі психологічних наук, зокрема педагогічної психології, зумовлено їх впливом на навчально-виховний процес. Важливим постає питання дистанційної діагностики. Рівень розвитку студентів змінюється постійно, як в позитивному, так і в негативному напрямках. Критичне мислення та багато інших складових пізнавальних процесів можуть піддаватися деформаціям через призму відображення поставлених завдань до методів їх вирішення.

Мета дослідження: підвищити якість дослідження розвитку пізнавальних процесів особистості на етапах юності та зрілості в процесі дистанційного навчання, шляхом залучення до діагностики технологій із використанням штучного емоційного інтелекту.

Спираючись на класифікацію психічних станів за В. Петуховим, у роботі досліджуються: відчуття, сприйняття, уява, увага, пам'ять, мислення, мова та мовлення [3, с. 555].

Відповідно до вікової періодизації за Мухіною В. С. досліджуються студенти бакалавріату віком від 17-19 до 25-45 років, що відповідно припадають на періоди пізньої юності та ранньої зрілості.

Діагностичний інструмент штучного емоційного інтелекту визначається, як галузь, що має величезний потенціал для виконання глибокого навчання штучного та емоційного інтелектів, включаючи характеристики, які відносяться до індивіду, та призводять до певної поведінки [1].

Задля проведення емпіричного дослідження, були обрані та означені три самодостатні та комплексні психодіагностичні методики: таблиці Шульте

(увага), методика Лурія «10 слів» (пам'ять та увага), тест Равена (мислення, увага та сприйняття). Попри діагностику базових психічних пізнавальних процесів, методики також здатні надати похідні параметри: концентрація, чесність, ступінь виснажуваності, самомотивація, цілеспрямованість, креативність, зосередженість та інші.

Відповідно до теоретико-методологічної бази дослідження, розглядалися респонденти студентського віку: пізня юність (17-21 років), зрілість (22-60 років). Таким чином, участь у дослідженні взяли 62 респонденти, серед яких 26 (43,3%) чоловіків, 34 (56,7%) жінок та 2 анкети з некоректними даними.

Вікова картина респондентів налічує 46 (75%) представників юнацької вікової періодизації, 15 (25%) зрілості та 1 з некоректно вказаними даними.

За результатами тестування за таблицями Шульте, 22 студенти (35,5%) мають стійку увагу, 5 (8%) – увагу з тенденцією до виснаження, 27 (43,5%) – нестійку увагу, 8 (13%) – увагу з попереми́нним збільшенням та зменшенням витрат часу. Додатковий результат, юнацька вікова періодизація продемонструвала найкращий рівень розвитку уваги, у порівнянні з зрілістю та перехідним віком (22 роки).

За результатами тестування методикою Лурії, 15 студентів (24%) не досягли результату в 10 запам'ятованих слів, 4 (6,5%) – запам'ятали 10 слів з першої спроби, 17 (27,4%) – з другої, 18 (29%) – з третьої, 7 (11,3%) – з четвертої та 1 (1,6%) – з п'ятої. Це свідчить про високий розвиток пам'яті студентів. Додатковий результат: розвиток пам'яті періоду зрілості є слабшим у порівнянні з юнацтвом, проте демонструє більш стабільну поведінку.

За результатами проходження тесту Равена, 24 (40,7%) мають середній рівень інтелекту, 20 (33,9%) – вище середнього, 10 (17%) – високий, 5 (8,5%) – нижче середнього. Варто також зазначити додатковий результат

дослідження: респонденти з рівнем інтелекту нижче середнього також зазнавали проблем під час проходження попередніх тестів, що демонструє зв'язок психічних пізнавальних процесів; на віковому етапі зрілості логічні функції розвиваються та демонструються краще мнемічних.

Штучний емоційний інтелект весь час заповнення респондентами форми фіксував певні емоції та емоційні стани, передусім зацікавленість, інтерес, сумлінність, напруження, що певною мірою свідчить про інтерес студентів до діагностики рівня розвитку своїх пізнавальних процесів.

Залучення штучного емоційного інтелекту відбувалося за попередньою згодою респондентів, та в подальшому інтерпретувалося лише у числових та понятійних формах відповідно до анкети. Додатковим результатом є те, що надійності інформації, яку надає штучний емоційний інтелект, цілком достатньо для використання подібних методів діагностики у дистанційній формі, так само як і у очній. Ця діагностика має ряд власних переваг, зокрема: більший фокус на інтерпретацію результатів та розвиток пізнавальних психічних процесів, завдяки заощадженню часу психолога або педагога на власне спостереження за емоціями, емоційними станами, мімікою та результатами попередніх тестувань респондентів.

Отримані в результаті діагностики в дистанцій формі, враховуючи певні розбіжності та схожі результати за повторного проходження, дозволяють зробити висновок, що значної різниці між очною та дистанційною формою для досягнення мети діагностики та розвитку пізнавальних процесів немає. Навіть, певною мірою, дистанційна форма сприяє кращому розвитку, що викликано відсутністю необхідності присутності психолога чи педагога для проходження певних тестів, що дозволяє індивідуально розвивати пізнавальні процеси в будь-який зручний час, зокрема таблиці Шульте.

Присутність штучного емоційного інтелекту під час тестування, надає можливість психологу приділяти менше уваги та часу на емоції, міміку респондентів, адже цю інформацію надає штучний інтелект в режимі реального часу. Окрім цього, психологу не потрібно вишукувати значну кількість інформації з приводу попередніх результатів респондентів, чи навіть їх відповідей на різні тести, адже всього із вищезазначеного досягає штучний емоційний інтелект (за умов певного шифру кожного респондента) та моментально надає цю інформацію за запитом. Це все значно економить час психолога, дозволяє йому зосередитись не на пошуках, а на інтерпретаціях, що підвищує якість його роботи. Таким чином, проблеми діяльності практичних психологів в дистанційному просторі, відповідно до дослідження М. Куцової можуть бути комплексно вирішені завдяки інтеграції штучного емоційного інтелекту [2].

Загальним результатом є також те, що розвиток пізнавальних процесів студентів, незалежно від спеціальності або освітнього напрямку кардинально не відрізняється та має певний рівномірний високий результат. Це твердження, відповідно, підкріплюється тезою про самовмотиваність студентів, які задля власної діагностики пізнавальних процесів виділили значний термін часу та, після завершення, додатково продовжили свій розвиток у найрізноманітніших проявах.

Список використаних джерел:

1. Xu, Y. (2018). Artificial Emotional Intelligence: Understanding Human Behaviour. One-page article.
2. Куцова М. Проблема діяльності практичного психолога в дистанційному просторі. Матеріали VIII міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми» (Київ, 15 травня – 15 червня 2020). Інститут психології імені Г.С. Костюка

НАПН України ; М. Куцова, О. Дубовик. – Київ, 2020. – С. 77-78. URL: <https://cutt.ly/yjkefTJ> (Дата звернення 15.04.2021).

3. Петухов В.В. Основные определения собственно познавательных и универсальных психических процессов // Общая психология: В. 3 т. Изд. 2-е. Введение. - М.; "УМК "Психология"; Генезис, 2001.

Іванов Станіслав

студент

Калениченко Руслан Арсенович

к. психол. н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Характерним для сучасного етапу розвитку освіти є інтенсивні пошуки нового в теорії та практиці навчання. Навчальним закладам - середнім загальноосвітнім школам, гімназіям, ліцеям, коледжам - надано право вдосконалювати існуючі та створювати свої варіанти побудови навчально-виховного процесу. Розроблення і впровадження нових навчальних технологій повинні базуватися на наукових засадах, відповідати запитам сьогодення, головною ознакою якого є переорієнтування освіти на особистість учня, розвиток його здібностей, обдаровань, розкриття потенційних можливостей. Підвищення ефективності організації навчальної діяльності учнів вимагає творчого застосування різноманітних методів, засобів і форм навчання .

Основні проблеми теорії навчання на сучасному етапі розвитку школи безпосередньо пов'язані із змінами в суспільстві та із завданнями, що стоять перед школою сьогодні.

1. Демократизація навчального процесу в школі спрямована на зміну характеру педагогічного спілкування вчителя і учня з авторитарного на демократичний; здійснення індивідуалізації навчального процесу, тобто організація його із урахуванням здібностей, нахилів, інтересів дітей та їх

інтелектуального, фізичного і психічного розвитку; диференціація навчання, що передбачає варіативність змісту, форм і методів навчання [1].

2. Гуманізація і гуманітаризація навчального процесу шляхом зміцнення органічного зв'язку навчання з витоками національної культури, досягненнями світової і вітчизняної думки, подолання розриву між культурою, наукою та освітою. Полягає в послідовному поєднанні інтересів учнів і вчителів, що ґрунтується на врахуванні і розумінні їх індивідуальних особливостей, запитів і інтересів, поваги, честі і гідності [2].

3. Деідеологізація навчального процесу, яка спрямована на усунення впливу будь-яких партій у школі, але не заперечує її зв'язку із життям загалом і суспільством, зокрема.

4. Забезпечення політехнічного характеру навчання, тобто засвоєння наукових основ сучасного виробництва, усвідомлення соціальних та екологічних наслідків науковотехнічного прогресу [3].

5. Створення національної школи. Зокрема у навчальному процесі це передбачає знання рідної мови, літератури, історії свого народу, знання про суспільний і державний устрій України, її населення, природні умови і ресурси, економіку, науку і культуру, про культуру та побут інших народів, що проживають на території України.

6. Забезпечення органічного зв'язку навчального і виховного процесів раціональним використанням як їх змістового, так і організаційного компонентів. Згадані завдання викладені в основних законодавчих документах про школу і передбачають реалізацію системи конкретних заходів щодо вдосконалення кожного компоненту навчального процесу: принципів, змісту, методів та форм організації навчання, форм і прийомів контролю. Основними дидактичними ідеями як напрямками пошуку в сучасній дидактиці є:

- проблемність у навчанні (І. Лернер, М. Махмутов);

-
- активізація пізнавальної діяльності (В. Сухомлинський, Т. Шамова, О. Савченко, Г. Щукіна, Н. Морозова, Л. Аристова);
 - укрупнення дидактичних одиниць (Л. Ерднієв, Б. Ерднієв);
 - оптимізація навчального процесу, комплексний підхід до організації навчання (Ю. Бабанський);
 - розвивальне навчання (Л. Занков, Д. Ельконін, В. Давидов);
 - оптимальне сполучення індивідуальних і колективних форм учбової діяльності (Х. Лійметс, Ї. Чередов, А. Кірсанов, В. Дяченко);
 - використання схем-опор (В. Шаталов, С. Лисенкова);
 - педагогіка співробітництва (М. Касьяненко, Б. Первін, А. Мудрик);

Діяльнісний підхід у навчанні зумовлює потребу включення учня в різні види розвивальної діяльності, врахування співвідношення мети і мотивів, внутрішньої позиції особистості, механізму перетворення учня з об'єкта в суб'єкт діяльності [4].

В. Сухомлинський діяльністю називав такий процес активності дитини, коли «... те, на що спрямовано даний процес загалом збігається з тим об'єктивним, що спонукає суб'єкт до даної діяльності, тобто мотивом ». Наприклад, якщо учень читає книжку, щоб засвоїти її зміст, то це можна вважати діяльністю, бо предмет діяльності збігається з мотивом. Коли він читає книжку, щоб скласти екзамен, то предмет діяльності з мотивом не збігається, оскільки читання є дією, яка входить у діяльність підготовки до екзамену .

Феномен діяльності в навчальному процесі має свої особливості, зокрема:

І. Діяльність учня пов'язана з діяльністю інших людей через обмін досвідом, види, способи діяльності. Завдяки цьому збагачуються всі суб'єкти

навчального процесу: впливає зіставлення своєї діяльності з діяльністю інших, збагачується її мотивація.

2. Вдосконалення діяльності у навчальному процесі зумовлює розвиток особистості, оскільки змінюється характер її взаємодії з оточуючим середовищем (виконавська - активно-виконавська - активно-самостійна - творчо-самостійна).

3. Зміна характеру діяльності істотно впливає на зміну позиції учня (від виконавської - до активної - до позиції суб'єкта).

4. Становлення особистості учня в навчальному процесі зумовлено змінами регулятивних механізмів (зовнішніх і внутрішніх). Рівень саморегуляції - основний показник і механізм формування особистості школяра.

5. Зміна позиції учня залежить і від міжсуб'єктних стосунків учителя й учнів (учень під впливом діяльності вчителя спочатку не виявляє турботи про саморегуляцію учіння, він виконує його вказівки; до саморегуляції учня підводять особисті утворення: активність, самостійність, пізнавальний інтерес, що сприяє власному самоусвідомленню). 6. Під впливом самоаналізу поступово змінюється й позиція учня. Він має стати активним учасником навчального процесу - в нього формується функція саморегуляції.

В.Сухомлинський дійшов до висновку, що основним чинником розвитку особистості є мета, досягти якої прагне учень. Мета будь-якої діяльності виникає під впливом потреби. Пізнавальна потреба в навчальному процесі є умовою цілеспрямованої діяльності учня в навчанні і підвалиною розвитку його здібностей [5].

Пізнавальна потреба в онтогенезі проходить ряд етапів: у дошкільників вона характеризується прагненням до нових вражень; у школяра виявляється

в допитливості і задовольняється « відкриттям » нового; у дорослого - через цілеспрямовану пізнавальну діяльність.

Спільним для всіх етапів розвитку пізнавальної потреби є її суть, тобто одержання нової інформації.

Основні характеристики пізнавальної потреби: «ненаситність» її в пізнанні нового; постійний розвиток; спрямованість безпосередньо на процес пізнання; зв'язок з позитивними емоціями; усвідомлене підвищення рівня складності задоволення пізнавальної потреби. Ускладнення пізнавальних потреб особистості - основа механізму самовиховання. В. Сухомлинський писав: «Успіх учня повинен бути не кінцем роботи, а її початком».

У Павлиській середній школі умовами саморозвитку були: висока самооцінка учня, віра в свої сили; доброзичливе ставлення до учня з боку вчителя й однокласників; атмосфера прагнення до знань, радісного ставлення до процесу пізнання; створення можливості розвивати інтерес відповідно до потреб індивідуальності; наявність мети, якої учень прагне досягти в навчальному процесі; радість і задоволення від виконання роботи; можливість для учня вибрати види занять і способи діяльності.

Спрямованість особистості учня, його успіхи і помилки, спонукання до дії визначаються мотивами. Мотиви можна розглядати як рушійну силу процесу навчання. [6].

Список використаних джерел:

1. Аристова Л.П. Активное учение школьников. - М.: Просвещение, 1968.
2. Савченко О.Я. Развитие познавательной самостоятельности младших школьников. - К.: Радянська школа, 1982.
3. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором. -К .: Рад. шк., 1988
4. Сухомлинский В. А. Методика воспитания коллектива. - М.: Просвещение, 1981.
5. Ткаченко І.Г. Політехнічне навчання на уроках і в позакласній роботі з фізики в 9-10 класах // Радянська школа. - 1956. - № 7.
6. Шамова Т.П. Активизация учения школьников. - М.: Педагогика, 1982.

Іванова Тетяна Миколаївна

к.е.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ КРЕАТИВНОМУ МИСЛЕННЮ

В сучасному освітньому просторі все частіше набуває підхід проблемно-орієнтовного навчання, основне призначення якого полягає у вирішенні реальних складних проблем, застосовуючи та відпрацьовуючи навички критичного мислення, вирішення проблем за обмежений час. Ці методи активізують процеси вивчення, допомагають систематизувати знання та застосовувати теоретичні знання в реальних життєвих ситуаціях.

Структура проблемного навчання потребує попередньої роботи та дозволяє виокремити наступні етапи: створення проблемної ситуації (а не формулювання проблеми), формулювання проблеми, висунення гіпотез, перевірка висунутих гіпотез, аналіз результатів перевірки гіпотез, висновки і узагальнення, повернення до проблемної ситуації.

Інформаційними джерелами вирішення ситуацій за допомогою проблемного навчання можуть бути виробничі ситуації підприємства, публікації з журналів, Інтернету, описи з професійних щоденників, сюжети з телебачення, радіо тощо. Основними методами проблемного навчання є дослідження випадків (кей-методи), рольові ігри, симуляція (імітація процесів та явищ) тощо.

Виділяють методи проблемного (Problem-Based Learning) та проектного (Project-Based Learning) навчання, спільними рисами яких є: розв'язання реальних життєвих та виробничих проблем та ситуацій, включення проміжної та підсумкової оцінки рішення, роль викладача – керівник дослідження,

студент – центр навчальної діяльності, вирішення проблеми потребує міждисциплінарних зв'язків, відпрацювання навичок співпраці, вирішення проблемної ситуації в команді, застосування критичного мислення тощо.

Проте можна виділити відмінності між цими методами: проблемне навчання орієнтовано на проблемі та процесі її розв'язання, а проектне навчання – зосереджується на отриманні кінцевого продукту.

Проблемне навчання можна інтегрувати в будь-яку дисципліну. Для цього потрібно, щоб проблема стимулювала пошук глибшого розуміння концепцій чи теорій, вимагала приймати обґрунтовані рішення та захищати їх, містила підцілі (завдання), що потребують зв'язку з попередніми курсами (міждисциплінарний зв'язок), стимулювала поєднуватися у групи для вирішення проблеми та досягнення мети та мотивувала до дослідження.

Ефективність застосування технології проблемного навчання сприяє отриманню навичок критичного мислення, роботі в команді, дозволяє досягати високий рівень розумового розвитку, формування здатності до самостійного оволодіння знань шляхом власної творчої діяльності, розвиває інтерес до дослідництва та забезпечує обґрунтовані результати навчання шляхом вирішення реальних життєвих та виробничих проблем та ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Дьоміна І. Як і коли застосовувати проблемне навчання (Problem-Based Learning). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/view/yak-i-koly-zastosovuvaty-problemne-navchannya-problem-based-learning/>
2. Павленко В.В. Проблемне навчання: становлення, сутність, перспективи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/12538/1/11.pdf>

3. Павленко В.В. Методи проблемного навчання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/13197/1/1.pdf>

Калениченко Руслан Арсенович

к. психол. н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Характерним для сучасного етапу розвитку освіти є інтенсивні пошуки нового в теорії та практиці навчання. Навчальним закладам - середнім загальноосвітнім школам, гімназіям, ліцеям, коледжам - надано право вдосконалювати існуючі та створювати свої варіанти побудови навчально-виховного процесу. Розроблення і впровадження нових навчальних технологій повинні базуватися на наукових засадах, відповідати запитам сьогодення, головною ознакою якого є переорієнтування освіти на особистість учня, розвиток його здібностей, обдаровань, розкриття потенційних можливостей. Підвищення ефективності організації навчальної діяльності учнів вимагає творчого застосування різноманітних методів, засобів і форм навчання .

Основні проблеми теорії навчання на сучасному етапі розвитку школи безпосередньо пов'язані із змінами в суспільстві та із завданнями, що стоять перед школою сьогодні.

1. Демократизація навчального процесу в школі спрямована на зміну характеру педагогічного спілкування вчителя і учня з авторитарного на демократичний; здійснення індивідуалізації навчального процесу, тобто організація його із урахуванням здібностей, нахилів, інтересів дітей та їх інтелектуального, фізичного і психічного розвитку; диференціація навчання, що передбачає варіативність змісту, форм і методів навчання [1].

2. Гуманізація і гуманітаризація навчального процесу шляхом зміцнення органічного зв'язку навчання з витоками національної культури, досягненнями світової і вітчизняної думки, подолання розриву між культурою, наукою та освітою. Полягає в послідовному поєднанні інтересів учнів і вчителів, що ґрунтується на врахуванні і розумінні їх індивідуальних особливостей, запитів і інтересів, поваги, честі і гідності [2].

3. Деідеологізація навчального процесу, яка спрямована на усунення впливу будь-яких партій у школі, але не заперечує її зв'язку із життям загалом і суспільством, зокрема.

4. Забезпечення політехнічного характеру навчання, тобто засвоєння наукових основ сучасного виробництва, усвідомлення соціальних та екологічних наслідків науковотехнічного прогресу [3].

5. Створення національної школи. Зокрема у навчальному процесі це передбачає знання рідної мови, літератури, історії свого народу, знання про суспільний і державний устрій України, її населення, природні умови і ресурси, економіку, науку і культуру, про культуру та побут інших народів, що проживають на території України.

6. Забезпечення органічного зв'язку навчального і виховного процесів раціональним використанням як їх змістового, так і організаційного компонентів. Згадані завдання викладені в основних законодавчих документах про школу і передбачають реалізацію системи конкретних заходів щодо вдосконалення кожного компоненту навчального процесу: принципів, змісту, методів та форм організації навчання, форм і прийомів контролю. Основними дидактичними ідеями як напрямками пошуку в сучасній дидактиці є:

- проблемність у навчанні (І. Лернер, М. Махмутов);
- активізація пізнавальної діяльності (В. Сухомлинський, Т. Шамова, О. Савченко, Г. Щукіна, Н. Морозова, Л. Аристова);

- укрупнення дидактичних одиниць (Л. Ерднієв, Б. Ерднієв);
- оптимізація навчального процесу, комплексний підхід до організації навчання (Ю. Бабанський);
- розвивальне навчання (Л. Занков, Д. Ельконін, В. Давидов);
- оптимальне сполучення індивідуальних і колективних форм учбової діяльності (Х. Лійметс, Ї. Чередов, А. Кірсанов, В. Дяченко);
- використання схем-опор (В. Шаталов, С. Лисенкова);
- педагогіка співробітництва (М. Касьяненко, Б. Первін, А. Мудрик);

Діяльнісний підхід у навчанні зумовлює потребу включення учня в різні види розвивальної діяльності, врахування співвідношення мети і мотивів, внутрішньої позиції особистості, механізму перетворення учня з об'єкта в суб'єкт діяльності [4].

В. Сухомлинський діяльністю називав такий процес активності дитини, коли «... те, на що спрямовано даний процес загалом збігається з тим об'єктивним, що спонукає суб'єкт до даної діяльності, тобто мотивом ». Наприклад, якщо учень читає книжку, щоб засвоїти її зміст, то це можна вважати діяльністю, бо предмет діяльності збігається з мотивом. Коли він читає книжку, щоб скласти екзамен, то предмет діяльності з мотивом не збігається, оскільки читання є дією, яка входить у діяльність підготовки до екзамену .

Феномен діяльності в навчальному процесі має свої особливості, зокрема:

І. Діяльність учня пов'язана з діяльністю інших людей через обмін досвідом, види, способи діяльності. Завдяки цьому збагачуються всі суб'єкти навчального процесу: впливає зіставлення своєї діяльності з діяльністю інших, збагачується її мотивація.

2. Вдосконалення діяльності у навчальному процесі зумовлює розвиток особистості, оскільки змінюється характер її взаємодії з оточуючим середовищем (виконавська - активно-виконавська - активно-самостійна - творчо-самостійна).

3. Зміна характеру діяльності істотно впливає на зміну позиції учня (від виконавської - до активної - до позиції суб'єкта).

4. Становлення особистості учня в навчальному процесі зумовлено змінами регулятивних механізмів (зовнішніх і внутрішніх). Рівень саморегуляції - основний показник і механізм формування особистості школяра.

5. Зміна позиції учня залежить і від міжсуб'єктних стосунків учителя й учнів (учень під впливом діяльності вчителя спочатку не виявляє турботи про саморегуляцію учіння, він виконує його вказівки; до саморегуляції учня підводять особисті утворення: активність, самостійність, пізнавальний інтерес, що сприяє власному самоусвідомленню). 6. Під впливом самоаналізу поступово змінюється й позиція учня. Він має стати активним учасником навчального процесу - в нього формується функція саморегуляції.

В.Сухомлинський дійшов до висновку, що основним чинником розвитку особистості є мета, досягти якої прагне учень. Мета будь-якої діяльності виникає під впливом потреби. Пізнавальна потреба в навчальному процесі є умовою цілеспрямованої діяльності учня в навчанні і підвалиною розвитку його здібностей [5].

Пізнавальна потреба в онтогенезі проходить ряд етапів: у дошкільників вона характеризується прагненням до нових вражень; у школяра виявляється в допитливості і задовольняється « відкриттям » нового; у дорослого - через цілеспрямовану пізнавальну діяльність.

Спільним для всіх етапів розвитку пізнавальної потреби є її суть, тобто одержання нової інформації.

Основні характеристики пізнавальної потреби: «ненаситність» її в пізнанні нового; постійний розвиток; спрямованість безпосередньо на процес пізнання; зв'язок з позитивними емоціями; усвідомлене підвищення рівня складності задоволення пізнавальної потреби. Ускладнення пізнавальних потреб особистості - основа механізму самовиховання. В. Сухомлинський писав: «Успіх учня повинен бути не кінцем роботи, а її початком».

У Павлівській середній школі умовами саморозвитку були: висока самооцінка учня, віра в свої сили; доброзичливе ставлення до учня з боку вчителя й однокласників; атмосфера прагнення до знань, радісного ставлення до процесу пізнання; створення можливості розвивати інтерес відповідно до потреб індивідуальності; наявність мети, якої учень прагне досягти в навчальному процесі; радість і задоволення від виконання роботи; можливість для учня вибирати види занять і способи діяльності.

Спрямованість особистості учня, його успіхи і помилки, спонукання до дії визначаються мотивами. Мотиви можна розглядати як рушійну силу процесу навчання. [6].

Список використаних джерел:

1. Аристова Л.П. Активное учение школьников. - М.: Просвещение, 1968.
2. Савченко О.Я. Развитие познавательной самостоятельности младших школьников. - К.: Радянська школа, 1982.
3. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором. -К .: Рад. шк., 1988
4. Сухомлинский В. А. Методика воспитания коллектива. - М.: Просвещение, 1981.
5. Ткаченко І.Г. Політехнічне навчання на уроках і в позакласній роботі з фізики в 9-10 класах // Радянська школа. - 1956. - № 7.
6. Шамова Т.П. Активизация учения школьников. - М.: Педагогика, 1982.

Корчова Галина Леонідівна

к.пед.н., доцент, доцент кафедри професійної освіти
Київський національний університет будівництва і архітектури

Гончаренко Тетяна Андріївна

к.т.н., доцент, доцент кафедри інформаційних технологій
Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ

ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ ЯК ОСВІТНЬОГО ТА ВИХОВНОГО ЗАСОБУ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність даної теми обумовлена тим, що нові соціальні вимоги, висунуті державою до системи вищої освіти, покликані забезпечити вихованню моральних, ініціативних, комунікативних, відповідальних, соціально активних громадян своєї держави. Так, у статті 26 Закону України «Про вищу освіту» одним із основних завдань закладу вищої освіти є формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання. Утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, вміння вільно мислити та само організовуватися в сучасних умовах [1]. У статті 1 Закону України «Про освіту» зазначається, що освітній процес – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей [2]. Отже, реформування вищої освіти передбачає використання в освітній діяльності різноманітних форм соціалізації, що сприяють самовизначенню здобувачів і набуття ними соціальних компетентностей.

Однією з основних умов, що сприяє самовизначенню здобувачів вищої освіти і набуття ними соціальних компетентностей є соціальна практика. Так, С.М. Азаркін, Г.М. Беспалова, Н.М. Виноградова визначають соціальну практику як процес освоєння, відпрацювання соціальних навичок, а також пізнання внутрішньої, сутнісної сторони соціальної дійсності [3].

Н.Ф. Логінова і С.Х. Самсонова розуміють під соціальною практикою вид діяльності учня, спрямований на придбання позитивного соціального досвіду, у якому він отримує навички соціальної компетентності та реальної дії в суспільстві [3].

Г.В. Осипова вважає, що соціальні практики спрямовані на створення умов для формування активної громадянської позиції учнів, здатних до перетворення соціуму і підтримки соціально-значущих інновацій. Це передбачає, по-перше, включення молодих людей у реальні соціальні відносини, самореалізацію дітей у процесі соціальної взаємодії; по-друге, домінування у школі і соціальному оточенні творчого початку при організації навчальної та позаурочної діяльності [3]. Підсумовуючи висловлювання вчених, соціальна практика – це така освітня діяльність, що спрямована на розвиток соціальної компетентності і навичок, на придбання позитивного соціального досвіду та індивідуальної моделі соціальної поведінки.

Завданнями соціальної практики на сучасному етапі є:

формування соціальних компетенцій за допомогою залучення здобувачів освіти до суспільно значущої діяльності;

набуття вмінь комунікативної культури в ході здійснення різних соціальних взаємодій;

знайомство з умовами і змістом соціальних процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві;

формування індивідуальних моделей поведінки, рішення і подолання проблем, які супроводжують діяльність молоді під час проходження соціальної практики, вміння застосовувати теоретичні знання у конкретній життєвій ситуації;

формування уявлень студентів про можливості сучасних соціальних технологій.

У ході дослідження виявила особливості соціальних практик [3]:

1) зміст соціальних практик виходить за рамки вишівських навчальних програм, тому що пов'язаний з реальним життям;

2) практика – це діяльність, тому у здобувачів освіти повинні бути цілі і мотиви діяльності, самостійні дії, спрямовані на досягнення результату, а також рефлексія діяльності;

3) соціальні практики – це педагогічно керована діяльність студентами, тобто при організації практик ми повинні точно розуміти, на отримання яких результатів вони спрямовані;

4) результативність соціальних практик виявляється (перевіряється) або в якості засвоєних дій, або у якості продукту. Дії або продукт є об'єктами оцінювання і для студентів, і для педагогів;

5) для визначення об'єктів оцінювання (дії або продукту) необхідно розробляти систему критеріїв і показників.

Таким чином, соціальна практика є таким видом діяльності, що спрямований на формування позитивних соціальних змін, а значить, заклад вищої освіти стає реальним майданчиком соціальної практики.

У багатьох закладах вищої освіти соціальна практика студентів має, наприклад, такі напрями:

студентське самоврядування – участь в організації студентського самоврядування на рівні факультету і вишу;

самоорганізація та особистісний успіх – змагання: співвіднесення власних результатів з результатами інших, конкурентна поведінка, коригування своєї рейтингової позиції;

волонтерська діяльність – наприклад, участь в акціях для осіб з обмеженими можливостями, для дітей-сиріт;

науково-дослідницька діяльність – участь в інтелектуальних конкурсах і олімпіадах, створення і захист власного інтелектуального продукту;

професійно-рольова діяльність – наприклад, участь у якості члена журі конкурсу навчально-дослідних робіт закладу професійно-технічної освіти; організація і проведення масових загальноуніверситетських заходів;

здоров'єзберігаюча – участь у заходах, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я .

На прикладі Київського національного університету архітектури і будівництва (КНУБА) маю можливість показати, які створені умови для здобувачів вищої освіти з впровадження соціальної практики.

Освітнє середовище, створене у КНУБА, дозволяє задовольнити потреби та інтереси здобувачів вищої освіти завдяки збалансованості матеріальних ресурсів та сприйняття студентів як рівноправних партнерів у вибудові їх освітньої траєкторії, відповідності критеріям студентоцентрованого навчання. Для виявлення та належного врахування потреб та інтересів студентів більшість питань вирішується за безпосередньою участю відповідних органів студентського самоврядування – студентської ради (http://www.knuba.edu.ua/?page_id=8167). Студентська рада також активно бере участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення навчального процесу, науково-дослідної роботи, організації дозвілля, побуту, оздоровленні; виконанні виробничих функцій згідно із законодавством. Також відповідні питання регулярно обговорюються на відповідних зустрічах зі здобувачами та періодичних опитуваннях.

Здобувачі вищої освіти в КНУБА мають можливість безоплатно користуватись бібліотеками, спортивною та іншими базами Університету у порядку, передбаченому статутом та правилами внутрішнього розпорядку КНУБА; брати участь у виставках, конкурсах, представленні своїх робіт для

публікацій, у заходах з освітньої діяльності Університету. Для цього в Університеті діють Молодіжна наукова рада КНУБА (http://www.knuba.edu.ua/?page_id=32752), Наукова спілка студентів (http://www.knuba.edu.ua/?page_id=53075). На відповідних сайтах розміщені результати наукової та освітньої діяльності здобувачів вищої освіти.

Проводяться регулярні та різноманітні заходи щодо пропаганди та розвитку здорового способу життя, як серед студентів, так і серед співробітників КНУБА кафедрою фізичного виховання та спорту. В Університеті створена група у соціальних мережах Вайбер, Телеграм де регулярно інформується про проведення заходів розвитку здорового способу життя.

Висновки. Соціальна практика – це, по-перше, процес засвоєння і відпрацювання соціальних навичок; по-друге, пізнання не зовнішньої соціальної дійсності, а внутрішньої, часто скритої і не очевидної.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту». URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Закон України «Про освіту». URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Формирование социальной зрелости учащихся средствами профессиональных проб и социальных практик. Учебно-методическое пособие. СПб, 2014. 130 с.
4. Герасимчук А.А., Палеха Ю.І., Шиян О.М. Соціологія. Навчальний посібник. К, 2004. 246 с.
5. Корчова Г.Л., Корчовий М.М. Причини виникнення статевих девіацій молоді та шляхи профілактики. Навчальний посібник. К, 2007. 128 с.

Красильник Юрій Семенович

к.пед.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ОНЛАЙН-ЛЕКЦІЯ ЯК ФОРМА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Сучасному освітньому процесу вищої школи властиві інтегративність, адаптивність, модульність, мобільність його суб'єктів, дослідницьке спрямування навчально-пізнавальної діяльності на підґрунті бурхливого розвитку інформаційних технологій. Карантинні обмеження стали каталізатором швидкого переходу від традиційних форм навчання до онлайн-занять. У колективній монографії «Екстрене дистанційне навчання в Україні» [2] (за редакторством професорів В. Кухаренка та В. Бондаренка) системно викладено теоретико-методологічні погляди на загальну для всієї системи освіти України проблему реалізації освітнього процесу в умовах карантину, викликаного пандемією COVID-19. У науковій праці підкреслено, що заклади освіти змушені перейти на дистанційний освітній процес. Проте не всі виявилися до цього готовими: виявився недостатній рівень педагогічних знань, інформаційної культури у частини суб'єктів освітньої діяльності. У монографії наголошується, що дистанційне навчання буде змінювати освіту. Тому саме постійний аналіз досвіду онлайн-навчання різних закладів вищої освіти (далі – ЗВО) дозволить внести корективи в освітню систему: зміст підготовки науково-педагогічних працівників та підвищення їхньої кваліфікації, організаційні структури, інформаційно-технологічне забезпечення та ін. Отже, перед системою вищої освіти постають перспективи, пов'язані з упровадженням інноваційних освітніх проєктів, які опираються на зростання технологічності, модерні освітні тенденції, які налаштовують

онлайн-заняття на ефективне засвоєння здобувачами вищої освіти змісту відповідних освітніх програм.

Теоретичні основи візуалізації навчальної інформації відображені в працях О. Асмолова, А. Вербицького, В. Давидова та ін. З. Белова, Н. Манько, К. Фрумкін, М. Холодна та ін. вивчають особливості когнітивних стилів і способи їх урахування в процесі навчання, звертають увагу на потенціал візуалізації. Особливості застосування візуалізації в освітньому процесі досліджувалися С. Арюткіним, Г. Брянцевою, В. Койбічук, С. Герасимовою, Є. Поляковою, А. Рапуто та ін. Способи організації освітнього процесу з використанням комп'ютерних візуальних навчальних матеріалів запропоновані Л. Долінером, М. Паком, Н. Семеновою та ін. Створенню оригінальних методів комп'ютерної візуалізації навчального матеріалу, розробці нових технологій її застосування у викладанні навчальних дисциплін присвячено праці О. Мансурова, Б. Стариченко та ін. У роботах Л. Білоусової, В. Кастирної, І. Косенко, С. Лозовенко та ін. розглянуто питання проєктування і розробки електронних дидактичних ресурсів. Але, на наш погляд, проблема вибору методичних підходів щодо візуалізації онлайн-викладання потребує постійного моніторингу. Тому онлайн-заняття є цілеспрямованим організованим процесом активної опосередкованої інформаційними технологіями спільної діяльності викладачів і здобувачів вищої освіти, в ході якої останні набувають визначених компетентностей, необхідних для їхньої професійної діяльності.

Однією з найважливіших форм організації освітнього процесу залишається лекція. Її дидактична мета – ввести студентів у наукову проблему, повідомити і розкрити основні питання теми, зосередити увагу на найскладнішому матеріалі. Лекція опосередковано впливає на формування ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності, виробляє

синтетичний спосіб освоєння системи знань з філософсько-гносеологічними можливостями самостійного пізнання професійних явищ. Високий рівень проведення лекцій у закладі вищої освіти є чинником активізації самостійної творчо-пошукової діяльності студента, формування його світоглядних позицій і прагнення до високого професіоналізму [3, с. 98].

Тому метою даної статті є визначення теоретичних та методичних підходів щодо проєктування онлайн-лекції в умовах ЗВО. Методологічну основу дослідження становить процес візуалізації, який дозволяє переводити навчальну інформацію, що надходить з різних каналів сприйняття, у візуальну форму, що підвищує швидкість обробки і засвоєння матеріалу за рахунок найбільш ефективних способів роботи з ним [4].

Онлайн-лекції відносяться до одного із засобів навчання, в них навчальний матеріал подається в динаміці, з використанням слухового і зорового каналів сприйняття інформації. Під час її проведення студенти отримують аудіовізуальну інформацію через засоби телекомунікаційного зв'язку, як у синхронному режимі, коли студенти можуть отримувати інформацію від лектора і ставити йому запитання в реальному вимірі часу, так і в асинхронному, коли студенти отримують аудіовізуальний запис лекції. Допускається викладення лекційного матеріалу у вигляді веб-сторінок або у форматі Word, Excel, PowerPoint, PDF тощо. Онлайн-лекції можуть створюватися з використанням низки комп'ютерних технічних прийомів: текстовий матеріал необхідно викладати лаконічно та ілюструвати наочним матеріалом (рисунками, схемами, таблицями, діаграмами тощо), використання цих елементів повинно бути обґрунтованим; необхідно враховувати специфіку сприйняття інформації з екрана комп'ютера, для цього лекційний матеріал важливо розбивати на фрагменти; на відміну від друкованих видань, де широко застосовуються шрифти Times, з екрану комп'ютера краще

сприймаються шрифти із м'якими лініями – Verdana, Arial, Tahoma, Trebuchet; комп'ютерна анімація графічного матеріалу: послідовна побудова схем, виділення кольором окремих деталей на графіках, динамічні діаграми, послідовний запис символів у формулах; поліекранне подання навчальної інформації, наприклад, у вигляді двох вікон, в одному з яких подається навчальний матеріал, а в іншому – лектор, пояснює те, що відбувається; створення фону, на якому будуть подані формули та інші записи, вибір відповідних шрифтів, заливок і т.п., суміщення текстової, графічної та іншої інформації із закадровим коментарем лектора.

Автори монографії «Дистанційне навчання: психологічні засади» рекомендують будувати онлайн-лекцію за типом чергування блоків з теоретичним матеріалом, інтерактивними мотиваційними та навчальними блоками і блоків з питаннями. Послідовність чергування визначається заздалегідь. Матеріал лекції будується так, щоб в основі навчання лежав діяльнісний підхід. Тобто, практично в кожному параграфі повинно міститися міні-завдання, що дозволяє змінювати форму діяльності студента. Після кожної лекції обов'язково проводити тест самоконтролю, який допомагає студентам перевірити, наскільки вони засвоїли навчальний матеріал. Такі тести можуть містити коментарі до кожного варіанта відповіді (як вірного, так і помилкового), на виконання цих тестів відводиться необмежена кількість спроб, як з нарахуванням штрафних балів за помилкові відповіді, так і без [1, с. 137]. Слід зауважити, що відповідно до мети на онлайн-лекціях потрібно не лише передавати готову інформацію, а зосереджувати увагу на способах одержання наукового знання, еволюції науки, висвітленні різних поглядів на наукові проблеми, повідомленні нового, що ще не увійшло до змісту підручників, власній оцінці викладачем конкретних подій і фактів. Таким

чином, на лекціях закладається орієнтовна основа засвоєння знань, які формуються при безпосередньому спілкуванні студентів із викладачем.

Таким чином, візуалізація навчального матеріалу під час онлайн-лекції покращує його сприйняття з урахуванням когнітивних особливостей здобувачів вищої освіти; сприяє формуванню та розвитку їхніх пізнавальних уявлень про об'єкт та предмет вивчення; дає можливість концентрувати увагу на змістових елементах навчального матеріалу, актуалізуючи їх в зоровому образі; дозволяє інтенсифікувати лекційне заняття за рахунок подання навчального матеріалу в образному вигляді; активізує різні види мислення та пам'яті; сприяє кращому включення нових знань у пізнавальну систему здобувачів вищої освіти, а також їх засвоєнню, запам'ятовуванню та відтворенні на практиці; розвиває мотивацію та пізнавальний інтерес; дає можливість створити позитивний морально-психологічний заняття; реалізує міжпредметні зв'язки.

Список використаних джерел:

1. Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія / [М. Л. Смульсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін.]; за ред. М. Л. Смульсон. Кіровоград, 2012. 240 с. ,
2. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія / За ред. В. М. Кухаренка, В. В. Бондаренка. Харків, 2020. 409 с.
3. Кайдалова Л. Г. Теоретико-методичні аспекти викладання лекції у вищому навчальному закладі. Нові технології навчання. 2012. Вип. 72. С. 96–100.
4. Юрченко А. О. Про необхідність візуалізації навчального матеріалу у електронних підручниках з інформатичних дисциплін. Дев'ята міжнародна конференція «Нові інформаційні технології в освіті для всіх» (ІТЕА-2014). У 2 ч. Ч 2. 26 листопада 2014. Київ, 2014. С. 276–279.

Лапасенко Світлана Володимирівна

к.пед.н., старший науковий співробітник

Державна науково-педагогічна бібліотека

України імені В. О. Сухомлинського
м. Київ
Україна

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Не бійтесь заглядати у словник:
Це пишний яр, а не сумне провалля...
(М. Рильський)

Освітній процес забезпечується різноманітними навчальними засобами, зокрема й використанням довідкової літератури – універсальних інформаційних джерел. Тому вже з початкової школи потрібно давати учням загальні відомості про неї, розкрити її значення не тільки в навчанні, а й загалом в житті людини, навчити правильно нею користуватися та розвинути інтерес до довідкової літератури.

В умовах технічного прогресу і соціокультурного розвитку неможливо уявити життєдіяльність людей без різних типів довідкової літератури, починаючи від інструкцій з експлуатації різних пристроїв і закінчуючи фундаментальними багатотомними енциклопедіями. Важливе значення та інтерес читачів до довідкової літератури підтверджується постійним її перевиданням з доповненими й удосконаленими матеріалами. Надаючи в стислій формі велику кількість інформації, довідкові видання стають незамінними для вирішення навчальних, наукових, професійних проблем та для задоволення цікавості й допитливості.

Довідковим називають видання, що містить лаконічно викладену інформацію – відомості наукового, науково-популярного чи прикладного характеру, розміщені в порядку, зручному для швидкого пошуку.

Основними видами довідкових видань є словники, енциклопедії, довідники, визначники, атласи, путівники, буклети–календарі, проспекти, каталоги. Існують і спеціальні видання: бібліографічні, біографічні,

біобібліографічні покажчики, списки, огляди. До довідкової літератури відносяться й статистичні збірники, хроніки історичних подій, календарі знаменних дат, путівники. Різні за тематикою і цільовим призначенням ці книжки є обов'язковою частиною бібліотечного фонду. Це ті джерела інформації, з яких можна довідатись про певні події, явища, персоналії, уточнити те чи інше поняття, зробити переклад слів з однієї мови на іншу тощо.

Для ефективної роботи з цими виданнями потрібно мати точну уяву про те, які з них забезпечують одержання необхідних даних, оскільки вони надзвичайно різноманітні за формою, повнотою, обсягом, тематикою інформації, характеризуються якостями необхідності, корисності, новизни. Саме тому довідкова література відрізняється специфічним способом подання інформації, особливою структурою та використанням засобів пошукової орієнтації. Для довідкових видань матеріал відбирається, обробляється і систематизується відповідно до цільового призначення: дати відповіді на передбачувані питання читача, який може отримати потрібну відповідь, звертаючись до конкретної частини видання.

Найважливіша вимога до укладання довідкового видання – розробка його змісту з урахуванням потреби певної читацької групи та конкретні завдання видання. Будь-яке довідкове видання відповідає типу інформаційного запиту з відповідною структурою, змістом, способом подання інформації. Довідкове видання усуває розрив між знаннями авторів і неповним знанням читачів.

Формувати в учнів навички користування довідково-бібліографічною літературою потрібно з використанням різних форм та методів навчання, а саме: бесіди, огляди літератури, інтелектуальні та рольові ігри, бліц-турніри,

літературні експрес-подорожі, ігротеки, вікторини, прес-марафони, прес-мозаїки, бібліографічні ревію, бібліографічні лоції тощо.

Заняття з бібліотечно-бібліографічної грамотності сприятимуть оволодінню учнями стійкими вміннями пошуку інформації, користування книжкою як інформаційним джерелом, розвитку читацької культури загалом. Проведення такого роду занять забезпечує поступове й послідовне набуття та поглиблення знань про довідкову літературу, культуру роботи з нею. Бібліотечні уроки навчають дізнаватися про зміст книжки без її прочитання, користуватись довідковими виданнями і періодикою, картотеками і каталогами, які розкривають юним читачам фонд кожної бібліотеки.

Мета цих уроків підпорядкована формуванню у користувачів свідомого і зацікавленого ставлення до книжки, потреби в систематичному читанні, виробленні навичок самостійного вибору книжок для читання та їхнього пошуку в бібліотеці. Відбір матеріалу має здійснюватися диференційовано, щоб охопити всі вікові категорії читачів шкільної бібліотеки залежно від рівня їх бібліотечно-інформаційної грамотності.

Отже, головне завдання довідкової літератури – дати в стислому викладі необхідні читачеві відомості. Така література сприяє систематизації знань, накопичених наукою і практикою. Специфіка її полягає в певному відборі фактів, особливій мові та стилі, лаконізмі викладу потрібної інформації. Використання довідкових видань дозволить виробити стійкий інтерес до читання, глибше вивчити певне питання, зрозуміти прочитане.

Довідкові видання допоможуть бажаючим поглибити знання, одержані в навчальних закладах, удосконалювати фахову підготовку, ефективно організувати роботу, розуміти явища суспільного розвитку, науки і техніки.

Литовченко Віктор

к.філос.н., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
м. Ніжин
Україна

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Світова пандемія та різного роду карантинні обмеження призвели до суттєвих змін у сфері освіти. Дистанційне навчання, в силу вимушених обставин, вийшло на передову освітніх послуг й змінило звичний ритм роботи навчальних закладів. В контексті нових реалій різко зросла роль інформаційно-цифрової компетентності всіх учасників навчально-виховного процесу. І хоча проблема освоєння та запровадження комп'ютерних інновацій у всіх ланках освіти обговорюється досить давно про реально дієві результати говорити не доводиться.

На сьогодні поняття «інформаційно-цифрова компетентність» вже не задовольняється лише Концепцією Нової Української Школи, а потребує форсованого впровадження у заклади вищої освіти. В практичному сенсі дане впровадження передбачає впевнене, критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. В широкому розумінні сюди можна додати також інформаційну й медіа-грамотність, основи програмування, роботи з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеку; розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

Зазначена вище проблематика вже давно постулюється у країнах Європи та США в контексті так формування єдиного відкритого освітнього простору. Усвідомлення того, що реалізація відкритого освітнього простору може ґрунтуватися лише на дистанційній основі, породило дієві напрацювання і у сфері інформаційно-цифрової компетентності. Відповідно, актуальним постає

питання систематизації, упорядкування теоретичного матеріалу та набуття практичного досвіду щодо розвитку в навчально-виховному процесі інформаційно-цифрової компетентності учасників освітнього процесу. Цифрова компетентність вимірюється у громадян на різних рівнях для визначення відповідності умовам навчання та роботи. Так, наприклад, європейська мережа EUROPASS, що призначена для всіх, хто створює власне портфоліо у європейському форматі, пропонує дотримуватись стандартів цифрової компетентності, де ключовими складовими є здатність особи здійснювати:

- 1) Інформаційну грамотність та грамотність щодо роботи з даними;
- 2) Комунікацію та взаємодію;
- 3) Створення цифрового контенту;
- 4) Безпеку;
- 5) Вирішення проблем.

Кожен із перерахованих пунктів диференціюється на низку практичних знань, умінь та навичок, які необхідні для освоєння стандартів цифрової компетентності. Останній, достатньо завуальований пункт ключових складових автор статті диференціює наступним чином:

- виявити технічні проблеми при роботі пристроїв та використання цифрових середовищ, а також їх вирішення (від виявлення несправностей до вирішення більш складних проблем);

- оцінювати потреби та виявляти, оцінювати, вибирати та використовувати цифрові інструменти та можливі технологічні відповіді для їх вирішення;

- використовувати цифрові інструменти та технології для створення інноваційних процесів та продуктів;

- розуміти, де потрібно покращити або оновити власну цифрову компетенцію; мати можливість підтримувати інших, розвиваючи свої цифрові компетенції [1, С. 173].

Узагальнивши зазначені вище проблеми можна помітити, що всі вони органічно вписуються в сферу нинішнього дистанційного навчання. І якщо бажані орієнтири доволі легко окреслити, то сама реалізація нашою хується на ряд серйозних перепон у вигляді високої вартості розробки курсів, витратами на створення якісної тематичної бази, а також зі складністю ліцензування та отримання державної акредитації та інше.

Заради справедливості наголосимо й на не менш важливих недоліках дистанційного навчання. Зокрема, відсутність очного спілкування модератора й того, хто здобуває знання зводить нанівець принцип індивідуального підходу у навчанні, викликає непереборні труднощі пов'язані із опануванням складних завдань або засвоєнням практичних навичок. Окрім того, дистанційне навчання вимагає належного рівня свідомості й самостійності того, хто навчається.

Дистанційне навчання, освіта загалом є вимогою часу. Зреалізація їх завдань лежить у площині інформаційно-цифрової компетентності всіх учасників навчально-виховного процесу. Впровадження новітніх цифрових технологій навчання та дистанційних методик організації навчального процесу уможливить провести оновлення змісту, форм та методів навчання відповідно до потреб суспільства в інноваційному розвитку, індивідуалізувати процес навчання з урахуванням запитів цифрової економіки.

Список використаних джерел

1. Белан В. Європейська стратегія у сфері інформатизації освіти: перехід до відкритої освіти / В. Белан // Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка. - 2018. - № 15. - С. 169-175.

2. Потапюк Л.М. Інформаційно-цифрова компетентність як чинник забезпечення реформування освіти в Україні / Л.М. Потапюк, І.П. Потапюк // Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы: сборник трудов XIII международной научно-практической конференции, Пинск, 26 апреля 2019 г. / Министерство образования Республики Беларусь [и др.]; редкол.: К.К. Шебеко [и др.]. – Пинск: ПолесГУ, 2019. – С. 241-243.

Литовченко Олексій

студент

Калениченко Руслан Арсенович

к. психол. н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІКИ В РОБОТІ З ПІДЛІТКАМИ

Складності підліткового віку є серйозною педагогічною проблемою. Їх перша об'єктивна основа – в значній різниці між вимогами суспільства до дітей і дорослих, різниці в їх обов'язках і правах. Відомо, що “доросле” життя складніше, ніж життя дітей, і далеко не всі дорослі люди можуть підтримувати гармонійні відносини з навколишніми. Підліткам же приходится у відносно короткий період освоїти цю сферу у всій її складності.

Ускладнення соціального буття підлітків проходить в період швидкої фізіологічної перебудови організму. Зміни активності ендокринної системи призводять до виражених коливань вегетативних функцій (пітливість, почервоніння, блідість, похудіння, ожиріння і т. д.). Підлітки стають емоційно нестійкими, вразливими. При несприятливих обставинах такого роду реакції легко фіксують і навіть набувають патологічної форми.

Таким чином, другою об'єктивною основою складності підліткового віку є виключно швидкий темп змін, які відбуваються в цей період: у фізичному і психічному стані підлітка, в характері реакції на зовнішні

подразнення і т. п. Можна сказати, що підлітки і дорослі живуть в різному масштабі часу, а звідси виникають відмінності в оцінках одних і тих самих подій, явищ. При цьому в підлітках для дорослого багато чого є несподіваним, незрозумілим, тим більше, що несподіваним і незрозумілим воно є часто і для самого підлітка.

Третьою об'єктивною основою складності підліткового віку є накопичення до цього віку дефектів виховання, які раніше виразно не проявлялися внаслідок недостатньої самостійності дитини і відносно неширокої сфери її діяльності та спілкування. Адже багато з того, що робить дитина, вона робить по бажанню дорослих; система внутрішніх побажань формується в ній поступово. Підліток ж все в більшій мірі повинен діяти, виходячи із своїх внутрішніх побажань, а діяльність його оцінюється навколишніми строгіше, ніж діяльність дитини. Тут-то і виявляються різноманітні дефекти виховання, дефекти розвитку особистості. [1]

Початкові признаки педагогічної запущеності звичайно проявляються в різноманітних змінах емоціональної сфери – нестійкості емоцій, понижену настрої, роздратованості, негативному відношенні до предмета, в якому підліток не має успіху, до вчителя - предметника і т.д. Хронічна емоційна напруга в подібних випадках звичайно знаходить вихід в посиленому спілкуванні із ровесниками поза школою. Поступово змінюється характер підлітка, набувається негативний досвід і особистість може в цілому змінитися в негативному напрямку.

Також слід не забувати про особливості соматичного і статевого дозрівання підлітків. Вони мають не тільки безпосереднє відношення до здоров'я і працездатності в наступні роки, але і в значній мірі визначають повноцінність соціального розвитку. В підлітковому віці багато в чому

вирішуються питання, в якому степені людина зможе відповідати вимогам, які суспільство буде підносити їй на протязі всього життя. [2]

Для того, щоб по можливості не допускати помилок у відносинах з підлітками, дорослі, і в першу чергу вчитель, повинні добре знати природу фізіологічних процесів, які відбуваються в цей період, можливості організму дітей і виявляти посилені вимоги, уникаючи як перевантаження, так і недовантаження в навчальних завданнях, забезпечити достатню рухову активність в розпорядку дня, участь в суспільно корисній праці, широко притягувати до масових видів фізичної культури у позакласний час. [3]

В навчальній діяльності підлітка велику роль відіграє мотиваційний компонент. Мотиви навчання можуть бути пов'язані із його результатами. В такому випадку, від учня вимагається немалі зусилля як при позитивній мотивації, так і при негативній. Щоб досягнути мети, підліток змушений і в першому і в другому випадках заставляти себе вчитися. Тому необхідно домогтися того, щоб підлітки усвідомлювали корисність знань, а успіхи у навчанні відповідно заохочувались.

Список використаних джерел

1. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. - 2-е изд., доп. и перераб. - Л., 1983.
2. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навчальний посібник. - Київ: центр навчальної літератури, 2005.
3. Ранняя профилактика отклоняющегося поведения учащихся. // Под ред. В.А. Татенко, Т.М. Титаренко. - К.: Радянська школа, 1989.

Оленич Георгій

студент

Калениченко Руслан Арсенович

к. психол. н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ
Україна

ВПЛИВ ЗМІ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ПІДЛІТКІВ

Будь-яка нормальна людина спілкується з навколишнім світом. Прийом й переробка інформації здійснюються в точній відповідності з особливими властивостями її психіки. Один і той самі факт описується й оцінюється різними людьми по-різному. ЗМІ з одного боку, акумулюють досвід і волю мільйонів людей, а з другого – впливають не тільки на свідомість, а й навчинки групової дії людей. Для початку розберемо, що таке ЗМІ.

Засоби масової інформації (ЗМІ) - це преса, газети, журнали, книги, радіо, телебачення, інтернет, кінематограф, звукозаписи та відеозаписи, відеотекст, телетекст, рекламні щити та панелі, домашні відеоцентри, що поєднують телевізійні, телефонні, комп'ютерні та інші лінії зв'язку.

Медіа - це канали та інструменти, що використовуються для зберігання, передачі і подання інформації або даних. Вони часто згадуються як синонім мас - медіа або новинних медіа, але у ширшому користуванні означає єдине середовище, яке використовується для передачі будь-яких даних в будь-яких цілях. Мотивами медіа – споживання є соціальна інтеграція та втеча від реальності.

ЗМІ допомагають людям формувати та закріплювати свої певні цінності, установки та навіть вірування. В деяких умовах, ЗМІ (особливо телебачення) можуть стати важливими агентами соціалізації у формуванні установок дітей та підлітків. Зокрема телебачення стає впливовим коли справджуються наступні фактори:

*Від програми до програми транслиуються ті ж ідеї, персонажі або моделі поведінки, які до того ж зображені стереотипно.

*Дитина значною мірою піддається ТБ-контенту.

*Дитина має обмежене спілкування з батьками та іншими агентами соціалізації та обмежена в альтернативних до трансльованих на телебаченні цінностях, установках та віруваннях.

ЗМІ та гендерна соціалізація

Частий перегляд телебачення дітьми також як наслідок впливає на рівень закріплення традиційних гендерних ролей. Іншими словами, діти, які часто дивляться телебачення, більш схильні вірити, що чоловікові більше підходить бути лікарем, а жінці — медсестрою.

Д.Кілборн та Д.Левін виявили наступні особливості впливу ЗМІ на гендерну соціалізацію та статеве виховання дітей та підлітків:

*Соціологічні дослідження підлітків виявили кореляцію між переглядом великої кількості телепередач та негативним ставленням до дійсності та раннім переходом до статевого життя.

*За допомогою великої кількості сексуальних образів мас-медіа «підбурюють» дівчат бути сексуальними та привабливими. Їм пропонується лише сценарій експлуатації чоловічого сексуального бажання.

*Агресивна медіасфера, нав'язуючи власні стандарти зовнішності, впливає на самовідчуття підлітків, їхню сексуальність та стосунки з партнерами.

*ЗМІ підштовхують хлопчиків до того, щоб вони оцінювали дівчаток лише за зовнішністю та чекали від них сексуальної покори.

Ранні дослідження з тематики телебачення, проведені у 1930х рр., виявили, що частий перегляд кримінальних та гангстерських фільмів міг вплинути на ставлення глядачів до державної системи покарань. Наступні дослідження також знайшли зв'язок між переглядом кримінальних телепередач та ставленням глядачів до використання жорстокості та сили в реальному житті. Діти, які є постійними глядачами телепередач в стилі

«козаки-розбійники» більш схильні вірити в успішність поліції в боротьбі зі злочинністю аніж ті діти, які не є фанатами згаданих шоу.

Фактори, які при частому перегляді телебачення дітьми та підлітками можуть призвести до ожиріння:

*Збільшення часу перебування в сидячому положенні та заміщення ним часу фізичних занять.

*Вживання нездорової їжі, до якого спонукають як телевізійні програми, так і реклама нездорових продуктів;

*Поведінка зі збільшенням кількості під'їдань під час перегляду;

*Порушення нормального сну.

Цікавий факт про ЗМІ та підлітків:

Близько 22% підлітків заходять на свій улюблений сайт соціальних ЗМІ понад 10 разів на день, а більше половини відвідують його частіше одного разу на день. На сьогодні 75% підлітків мають мобільні телефони, а 25% послуговуються ними для користування соціальними мережами, 54% — для написання текстових повідомлень, 24% — для обміну миттєвими повідомленнями.

Є такі дві важливі переваги соціальних медіа:

1) Зв'язок та соціалізація: залишатися на зв'язку з рідними та друзями, знаходити нових друзів, обмінюватися фотографіями та ідеями. Користування соціальними ЗМІ також може надати підліткам значні переваги, які впливають на їхню самооцінку, формування думки про себе, суспільство й світ.

2) Розширення освітніх можливостей: використання медіа як інструменту навчання та комунікації як вчителями/викладачами так і учнями/студентами. Соціальні медіа допомагають зменшувати як просторові так і соціальні дистанції між всіма учасниками навчального процесу.

Але також у них є і свої недоліки:

1) Кіберпереслідування — зумисне використання цифрових ЗМІ для передачі хибної, непристойної чи несприятливої інформації про іншу людину

2) Секстинг (sexting) — передача, прийом та пересилання сексуальних повідомлень, фотографій або інших зображень за допомогою мобільного телефону, комп'ютера чи інших цифрових пристроїв. За даними досліджень, близько 20% підлітків відсилали або розміщували фото чи відео, на яких вони зображені оголеними чи напівоголеними. Здебільшого секстинг-інцидент не поширюється за межі однієї-двох невеликих груп однолітків.

3) Facebook-депресія — депресія, що розвивається, коли діти й підлітки витрачають багато часу на відвідування сайтів соціальних ЗМІ, таких як Facebook, а потім починають проявляти класичні симптоми депресії.

4) «Цифровий відбиток» — «те, що потрапляє в інтернет, залишається там назавжди

Отже ми приходимо до висновку, що ЗМІ дуже сильно впливають на наш кругозір, ставлення до деяких речей та на наш розвиток як особи. Треба бути уважним при виборі джерел інформації та завжди перевіряти на її справжність.

Список використаних джерел:

1) Вплив ЗМІ на соціалізацію дітей та підлітків. [Електронний ресурс] - Режим доступу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Вплив_ЗМІ_на_соціалізацію_дітей_та_підлітків

2) Вплив ЗМІ та медіаосвіти на становлення особистості підлітка [Електронний ресурс] - Режим доступу:

<https://vseosvita.ua/library/vpliv-zmi-ta-mediaosviti-na-stanovlenna-osobistosti-pidlitka-97381.html>

3) Проблеми впливу ЗМІ на дітей та підлітків [Електронний ресурс] - Режим доступу:

<https://d-l.com.ua/ua/archive/2011/4%2811%29/pages-96-101/problemivplivu-zasobiv-masovoyi-informaciyi-na-ditey-i-pidlitkiv>

4) Основи здоров'я – вплив ЗМІ на соціалізацію дітей та підлітків.
[Електронний ресурс] - Режим доступу:

<https://school-internat5.kiev.ua/r/post/osnovi-zdorov-ya-2204>

Отрошко Поліна Анатоліївна,

студентка

Корчова Галина Леонідівна, к.п.н., доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського університету будівництва і архітектури

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В АНГЛІЇ

Сьогодні, коли англійська мова є мовою міжнародного спілкування, освіта, отримана у Великій Британії, надає значні переваги і можливості для випускників англійських шкіл, коледжів та університетів. Система британської освіти пройшла перевірку часом і вважається зразковою.

Традиційну основу британської системи вищої освіти становлять університети, політехнічні навчальні заклади та коледжі. Всі університети Англії мають високий рівень автономії у визначенні курсів, програм і методів навчання. Загальну патетику у вищій освіті здійснює Міністерство освіти й науки шляхом розподілу матеріальних ресурсів. Посередницькі функції між урядом і університетами на три ради університетських фондів (Англії, Шотландії, Уельсу). До складу цих рад входять представники закладів вищої освіти з регіонів Англії, шкіл та ліцеїв, роботодавців. З 1996 р. розширюється число критеріїв, за якими має визначатись якість навчальних послуг і рівень закладу. Консультативним органом в оцінюванні є комітет ректорів, який з 192 р. перейменований на Комітет з якості вищої освіти.

1993 р. у Великобританії було майже 440 внесених у довідники вищих закладів освіти: 76 університетів, 48 інститутів, 30 вищих шкіл, 3 академії, 4 навчальних центри та коледжі різного типу, серед яких чимало гігантів із

багатьма тисячами студентів і карликів з кількома викладачами і десятком-другим студентів. Для того щоб вищий заклад освіти міг (за бажання) додати до своєї назви слово «університет», він повинен виконати вимогу Закону 1992 р. і мати не менше 4000 студентів, з них понад 3000 – на денному навчанні за програмами університетського рівня.

Саме після отримання сертифіката GCE-A level починається етап вищої освіти для молоді. Термін «вища освіта» у Англії відноситься до програм, метою яких є присудження ступеня: бакалавра (Bachelor degree), магістра (Master degree) або доктора (Doctoral or PhD degree).

З великої автономії шкіл в освітньому процесі підсумкові вимоги стандартизовані, бо випускні іспити проводять кілька незалежних екзаменаційних рад. Хоч у країні дотримуються політики відкритої вищої освіти, зацікавлені органи встановлюють квоти місць (держсекретар з освіти – для вчителів, департамент охорони здоров'я – для лікарів тощо). Якщо кількість заяв перевищує квоту чи кількість вільних місць в аудиторіях, застосовується селекція, форми якої визначаються самим навчальним закладом освіти. Право на квотування мають і органи розподілу фондів і ресурсів. Лише три університети (Оксфорд, Кембридж і Дахам) проводять для абітурієнтів конкурсні вступні екзамени.

В англійських вишах нема єдиних правил прийому, вони різні. Проте, це більшою мірою залежить від вступника до вищого начального закладу, від його довузівської підготовки, від показників у свідоцтві про освіту. Отримавши середню освіту, абітурієнт проходить співбесіду і тільки тоді вирішується, чи складатиме він екзамени з 3-4 предметів. Співбесіда має виявити обдарованість і мотивації майбутнього студента, а також його соціальний облік (систему ціннісних орієнтацій).

Якщо оцінки вступника не цілком відповідають прийомним вимогам, університет може запропонувати пройти підготовчий курс. Тривалість такого навчання звичайно – від шести місяців до року. Є курси, що забезпечують предметну підготовку, але здебільшого їхнє завдання – удосконалення англійської мови відповідно до академічних вимог, а також вироблення навичок навчання.

У Англії система вищої освіти дворівнева. Перший етап – це отримання ступеня бакалавра у вибраній області науки і професійній діяльності. Ступінь бакалавра присуджується після 3-4 років навчання на денному відділенні університету, інституту або коледжу. Другий ступінь веде до отримання ступеня магістра та доктора.

Одним з найбільш цінних елементів англійської методики навчання педагоги вважають тьюторський метод, який передбачає регулярні заняття 1-2 студентів (в нових університетах 5-6 студентів) з викладачем – тьютором, протягом всього навчального курсу. Тьюторські заняття проводяться викладачами (окрім професорів), аспірантами, спеціалістами-практиками. Їх відвідування є обов'язковим. Кожного студента офіційно прикріплюють до тьютора, який тримає у полі зору успішність студента, формування його особистості, як спеціаліста.

Велика увага приділяється самостійній роботі студентів. Вона спеціально планується і розглядається як справа надзвичайно важлива. Серед форм самостійної роботи домінує робота бібліотеках, які відкриті і в канікулярний час, адже деякі університети вимагають здати реферати за два тижні до закінчення канікул.

Викладачі поділяються на професорів, старших лекторів і лекторів. Окрім навчальної роботи, вони повинні проводити наукові дослідження, але частка останніх у всьому робочому часі викладачів залежить від виду вищого

навчального закладу освіти й оцінюється в 33%. У своїй роботі викладачі мають чималу свободу не лише в організації і методиці проведення занять, а й в деталізації програми курсів. Силами адміністрації закладів вищої освіти і зовнішніх атестаційних органів здійснюється лише загальний контроль за наслідками роботи викладача.

Кожен вищий начальний заклад автономний у встановленні методів контролю роботи і знань студентів. Більшість віддає перевагу підсумковим екзаменам, часто проводить поточний контроль з урахуванням його результатів під час вирішення питання про перехід на наступний курс чи рівень. Після закінчення програми першого циклу студент може отримати такі оцінки: найвищу (Class 1), дуже хорошу (Class 2, Division 1) з правом продовження навчання на другому циклі, непогану (Class 2b, Division 2) чи найнижчу (Class 3).

Щоб отримати ступінь бакалавра, необхідно провчитися три роки. Однак є ступені для одержання яких необхідний ще й досвід практичної роботи, тоді строк навчання зростає. Такі вимоги стосуються наприклад дизайнерів, яким потрібно пройти підготовчий курс, а потім - основний трирічний. Для одержання ступеня в області медицини, стоматології та архітектури потрібно вчитися до 7 років.

Ступінь бакалавра дозволяє отримати хорошу позицію в середній інженерно-технічній ланці або середній керівній ланці приватної (чи державної) компанії, промислового підприємства або відкрити приватну практику (юрист, медик). У деяких областях професійної діяльності – це вищий ступінь, який не вимагає подальшого навчання. Ступінь бакалавра є необхідною умовою для продовження навчання за програмою навчання за програмою магістра і доктора.

Отже, що англійська система вищої освіти є однією з кращих у світі. Проведені реформи дозволяють їй бути конкурентоспроможною на європейському ринку освіти. Очевидним достоїнством освітньої системи Англії є її виняткова гнучкість. В університеті є можливість за своїм уподобанням вибрати дисципліни і спеціалізацію. Більше того – при бажанні вибрані предмети і напрямки можна замінити.

Список використаних джерел

1. Абрамова Т. Чисто английское образование // Народное образование. – 2007. - № 1. – с.200-204.
2. Алексеева О. В. Сучасні тенденції виховання та освіти в розвинених країнах світу // Педагогіка і психологія. – 2004. - № 3.- с. 119 – 124.
3. Андреева Г. А. Инновационные процессы содержания педагогического образования в Англии // Педагогика. – 2003. - № 6. – с. 97 – 105.
4. Білова В. Етапи реформування шкільної освіти Великої Британії (кінець XIX та XX ст.) // Рідна школа. – 2005. - № 4 (квітень). – с. 78 – 80.
5. Ремезовська Н. Національний навчальний план як чинник стандартизації шкільної освіти в Англії та Уельсі // Рідна школа. – 2008. - № 1/2.- с. 76 – 78.

Калениченко Руслан Арсенович

к. психол. н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

Гендерні особливості тривожності у старшокласників

Тривожність як особистісна характеристика в різні вікові періоди має свої особливості, які дезорганізують вплив на біосоціальні функції особистості. В умовах моральної кризи сучасності культурно-освітня сфера України переживає складний етап свого розвитку: спостерігається переоцінка цінностей, усталених теорій і сформованих концепцій навчально-виховного процесу. Зміна соціально-економічних умов тягне за собою непрості проблеми виховання, навчання і освіти підростаючого покоління. Ключовим для педагогів і психологів є поняття психічного здоров'я, що включає благополуччя в емоційній і навчально-пізнавальній сферах.

Тривожність - це особистісна риса, що виявляється в легкому та частому виникненні станів тривоги. Тривожність виникає при сприятливому тлі властивостей нервової та ендокринної систем, але формується прижиттєво, перш за все в силу порушення форм внутрішньо- і міжособистісного спілкування, наприклад між батьками і дітьми [1; с. 739].

Тривогу визначають як «відчуття неконкретної, невизначеною, ненаправленої погрози, неясне почуття небезпеки». Очікування насувається небезпеки поєднується з почуттям невідомості: людина не усвідомлює, звідки вона може загрожувати. На відміну від емоцій страху, тривога не має певного джерела. Можна сказати, що тривога - "страх невідомо чого».

В цілому тривожність є суб'єктивним проявом неблагополуччя особистості. Сучасні її дослідження спрямовані на розрізнення ситуативної тривожності, пов'язаної з конкретною зовнішньою ситуацією, і особистісної,

яка виступає стабільним властивістю особистості, а також на розробку методів аналізу тривожності, як результату взаємодій особистості та її оточення. Вона може виникнути при сприятливому тлі властивостей нервової та ендокринної систем, але формується прижиттєво, перш за все, в силу порушення форм внутрішнього і міжособистісного спілкування, наприклад між батьками і дітьми [2; с.863].

Ситуаційна тривожність у одного і того ж першокурсника буває різною в різні моменти часу. Оскільки вимірювання реактивної тривожності - це своєрідна одномоментна «фотографія» емоційного стану індивідуума, рівень реактивної тривожності змінюється з плином часу, в залежності від того, наскільки юнак розцінює своє оточення як небезпечне або загрозливе.

Другий вид тривожності виступає як особистісне властивість (синоніми: особистісна тривожність). Перша характеризує відносно стійку для особистості «схильність тривожитися», т. Е. Схильність сприймати стресогенні ситуації як небезпечні або загрозливі і реагувати на них станом тривоги (т. Е. Підвищенням реактивної тривожності). Іншими словами, чим вище рівень особистісної тривожності, тим вище ймовірність, що людина в загрозливою (чи здавалося б загрозливою) ситуації буде відчувати тривогу, і що ця тривога буде відносно сильніше [3; с. 107].

Спілкування тривожного першокурсника стає виборчим, емоційно нерівним і, як правило, обмежується вузьким колом уподобань. Важко контакти з незнайомими людьми, важко почати розмову, легко виникає замішання і гальмування при раптових питаннях. Особливо це помітно при ставленні дитині питань, коли неможливо відразу відповісти, зібратися з думками і сказати найголовніше. Однак тривога, на відміну від страху, не завжди негативно сприймається почуття, т. К. Вона можлива і у вигляді радісного хвилювання, хвилюючого очікування. Таким чином, почуття

неспокою в залежності від психічної структури особистості першокурсника, його життєвого досвіду, взаємин з оточуючими може придбати значення страху. Першокурсник, що знаходиться в стані несвідомого, невизначеного занепокоєння, відчуває тривогу, а першокурсник, боячись певних об'єктів або думок, відчуває страх [4; с. 31]. Тому сьогодні термін «тривога» використовується для опису неприємного, по своєму забарвленню, емоційного стану або внутрішнього умови, яке характеризується суб'єктивними відчуттями напруги, занепокоєння, похмурих передчуттів, а з фізіологічної боку - активізацією автономної нервової системи.

Ставлення першокурсників до власної тривожності неоднозначно. Часто в дитячо-батьківських відносинах присутня подвійність установок виховання, що змушує першокурсника коливатися в ухваленні рішення з проблеми, а відповідно, викликає почуття тривоги в помилковості вибору. Таким чином, коли процес виховання в сім'ї підпорядкований принципам тиску на особистість першокурсника і рясніє різними протиріччями в формулюванні бажань батьків бачити першокурсника таким-то і таким, то відбувається стійке формування стану тривожності, як особистісного утворення [5; с. 185].

Важливе місце в сучасній психології займає вивчення гендерних аспектів тривожної поведінки.

В цьому віці виражена розвиненість форм чоловічого і жіночого поведінки. Вони вже усвідомлюють, як себе вести в тих чи інших ситуаціях, їх рольова поведінка тільки починає ставати досить гнучким. Поряд з цим іноді спостерігається своєрідна інфантильно-рольова вигідність, негнучкість поведінки в ситуації спілкування з різними людьми і з різних приводів. Загальна логіка розвитку вольових якостей може бути виражена таким чином: від вміння управляти собою, концентрувати зусилля, витримувати і виносити великі навантаження до здатності керувати діяльністю, домагатися в ній

високих результатів. Відповідно до цієї логіки змінюють один одного і вдосконалюються прийоми розвитку вольових якостей. Спочатку підліток просто захоплюється ними у інших людей, по-доброму заздрить тим, хто володіє цими якостями (10 - 11 років). Потім підліток заявляє про бажання мати такі якості у себе (11 - 12 років) і, нарешті, приступає до їх самовиховання (12 - 13 років) [1; с. 185].

Найбільш активним періодом остаточного прийняття своєї гендерної ролі через вольове самовиховання вважається вік від 14 до 16 років. Описані статево-рольові відмінності між юнаками та дівчатами сприяють тому, що у них виробляються певні гендерні стереотипи, яким їм доведеться слідувати, ставши дорослими. Гендерна роль і прийнятий гендерний стереотип є важливим джерелом статевих відмінностей в досягненні індивідами подальших життєвих і професійних цілей. Треба відзначити, що дослідження показують: хлопчики менш тривожні, але більш стереотипізовані по відношенню до статевих ролей, ніж дівчатка. Надалі це впливає на те, що жінкам, які працюють в областях традиційно вважалися чоловічими, доводиться приймати чоловічі орієнтації та цінності, щоб домогтися успіху [6; с. 126].

Дані, отримані після тестування юнаків підліткового віку, мають такі показники. Реактивна тривожність виражена в трьох рівнях: наднизький, низький і середній. Наднизький рівень характерний для 13 школярів - 43,3% від загальної кількості. 14 осіб мають низький рівень тривожності, що в процентному співвідношенні відповідає 46,7%. Всього у 3 юнаків виявився середній рівень реактивної тривожності - 10%.

Для особистісної тривожності, як і для реактивної тривожності характерна наявність трьох рівнів: низький, середній, високий. З 30 осіб, всього 3 з них мають високі показники тривожності - 10%. Найбільша

кількість юнаків - 23 людини, мають середній рівень - 76,7%. Низькі показники характерні для 4 школярів, що відповідає - 13,3%.

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють говорити про те, що в показниках тривожності чітко простежуються гендерні особливості. Так, майже для половини дівчаток і хлопчиків (близько 40%) характерний наднизький рівень реактивної тривожності, але при цьому серед решти 60% у хлопчиків переважає низький, а у дівчаток середній рівень реактивної тривожності. У той же час, якщо говорити про особистісної тривожності, то ми чітко бачимо, що у дівчаток переважає високий рівень, а у хлопчиків - середній. Доведено, що при грамотно проведений профілактичній роботі силами вчителів і медичного персоналу школи, рівень особистісної тривожності обстежених учнів старших класів може бути істотно знижений.

Список використаних джерел:

1. Хван А.А. Тривожність в підлітковому і ранньому юнацькому віці: діагностика / А.А. Хван. - 2006. - 252 с.
2. Захаров А.І. Як допомогти нашим дітям позбутися страху. / А.І. Захаров, 1995. - 219 с.
3. Майерс Д. Соціальна психологія. Інтенсивний курс. / Д. Майерс. - СПб., 2002. - 458 с.
4. Мягков І.Ф. Медична психологія. / І.Ф. Мягков, С.Н. Боков. - М., 1999. - 232 с.
5. Ріман Ф. Основні форми страху: дослідження в галузі глибинної психології. / Ф. Ріман. - М., 1998. - 336 с.
6. Сельє Г. Коли стрес не приносить горя. / Г. Сельє. - М., 1992. - 198с.

Руденко Микола Васильович

к.п.н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

ЗАСОБИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

У сучасних умовах розбудова високотехнологічного суспільства (knowledge society) постає головною метою інноваційного розвитку.

О. Висоцька акцентує увагу на «відкритій освіті» як унікальній характеристиці випереджального розвитку суспільства [1]. Метою відкритої освіти є підготовка випускника до повноцінної та ефективної участі у суспільному житті та професійній діяльності в умовах інформаційного та телекомунікаційного суспільства.

Однією з найважливіших вмінь у сучасному інформаційному світі, яка надає конкурентну перевагу сучасній людині виступає вміння та навички ефективного пошуку потрібної інформації. Якщо розумно використати пошукову систему, можна протягом достатньо короткого часу знайти інформацію, на пошук якої без використання Інтернет можна витратити місяці і навіть роки. Але, практика доводить, що ефективно і правильно використовувати пошукові системи вміють не більше 3% користувачів [3, с. 38]. В даний час існує три *основних міжнародних пошукових системи* – Google, Yahoo і MSN, що мають власні бази даних і пошукові технології.

Для забезпечення дистанційного навчання актуальним є створення як власних веб-ресурсів, так і використання на свій вибір інших веб-ресурсів. При цьому потрібно надати студентам рекомендації щодо використання відповідних ресурсів, послідовності виконання завдань, особливостей контролю тощо. Сьогодні для визначення темпів розвитку сучасних технологій використовується «закон Мура». Згідно з цим законом швидкість та спроможність ІТ-технологій подвоюються кожні 18-24 місяці, вартість, розміри та використана потужність зменшується на такому самому рівні. Пропускна спроможність мереж збільшилась у 1000 разів за останнє

десятиріччя, трафік мереж продовжує збільшуватися на 300–500% щорічно. Всі сподіваються, що ці тенденції не зміняться [2].

Постає питання у виборі тих чи інших засобів для організації дистанційного навчання. На сьогоднішній день виокремлюють 4 групи таких засобів:

1) *авторські програмні продукти* (Authoring Packages) – дають змогу викладачеві самостійно розробляти освітній процес на основі візуального програмування;

2) *системи управління контентом* (Content Management Systems – CMS) – дають змогу створювати каталоги графічних, звукових, аудіо-, відеозаписи, текстових та інших файлів і маніпулювати ними;

3) *системи управління навчанням* (Learning Management Systems – LMS) – надають можливість реєстрації та контролю доступу користувачів до системи і навчального контенту, а також можливість складання звітності та управління аудиторними і викладацькими ресурсами;

4) *системи управління навчальним контентом* (Learning Content Management Systems – LCMS) концентруються на завданнях управління змістом навчальних програм і зорієнтовані на розробників контенту, фахівців з методологічного компонування курсів і керівників проєктів навчання.

Розглянемо декілька найкращих рішень:

Lotus Learning Space – надає можливість навчатися і викладати в асинхронному режимі, звертаючись до матеріалів курсів у зручний час, брати участь в он-лайн заняттях у режимі реального часу. Така модель має гнучку систему редагування й адміністрування курсу, уможлиблює вибір різних режимів викладання і відстеження поточних результатів роботи студентів. У системі п'ять спеціалізованих баз даних: 1) *Schedule* – відображає структуру курсу навчання, створену викладачем та уможлиблює перегляд навчальних

матеріалів і вправ, участь у тестах, вирішення завдань і проведення досліджень; 2) у Media Center зберігаються статті, новини, книги, реферати, звіти, а також додаткова інформація, яка виходить за межі курсу; 3) Course Room – інтерактивне середовище, створене для спілкування студентів, ведення дискусій між собою та з викладачем; 4) Profiles містить інформацію про студентів і викладачів, їхні контакти (адреса, номер телефону тощо), відомості про освітній процес тощо; 5) Assessment Manager є засобом, за допомогою якого викладачі оцінюють роботу кожного студента і повідомляють йому результати.

WebTutor – дає змогу на базі набору програмних модулів створювати гнучко налаштовувані системи, функціонал яких залежить від визначених завдань. Доступ до функціональних можливостей модулів забезпечується двома інтерфейсами: інтерфейсом Портал і Адміністратор. Платформа охоплює декілька модулів: 1) модуль управління дистанційним навчанням (із вбудованим редактором навчальних курсів, інтерактивних вправ і тестів / контрольних запитань); 2) модуль управління навчальним порталом (має редактор інформаційних матеріалів, сховище організаційної структури, керує і модерує форуми); 3) шлюз для обміну інформацією з іншими системами (можливість завантаження даних з інших платформ, а також інтеграції з ними, експорт даних у сховищі тощо).

Claroline – платформа дистанційного навчання та електронної діяльності з відкритим кодом, яка поширюється на основі GNU General Public License. Сумісна з такими операційними системами, як Linux, Mac і Windows. Забезпечує простий інтерфейс для адміністрування. В основу організації Claroline LMS покладено концепцію просторів, пов'язаних з курсом чи педагогічною діяльністю. Кожен з просторів забезпечений інструментарієм

для створення, організації та управління навчальними матеріалами; можливостями для забезпечення взаємодії між користувачами тощо.

Blackboard Learning System – дає змогу керувати віртуальним навчальним середовищем, створювати електронні освітні ресурси, забезпечувати віддалений доступ до освітніх ресурсів закладу вищої освіти, здійснювати контроль освітнього процесу, накопичувати, структурувати, керувати доступом, поповнювати освітню базу, а також надавати засоби комунікації та інформування учасників. До її складу входять такі компоненти: «керування курсами» сприяє створенню потоків студентів для спільного проходження навчання та посеместрового відслідковування міграції студентів; «редагування контенту» – за допомогою візуального редактора; «адаптація потоку» – керування навчальним процесом, узгодження з навчальними програмами, заходами щодо звітності тощо; «складання плану» для використання збереженого або створення нового плану занять; «навчальні групи» – для встановлення послідовності занять; «курсний пакет» – весь пакетований контент у форматі Blackboard (додаткова література, мультимедійні матеріали, опитувальники); «інструментарій педагога і студента» – глосарій, Electric Blackboard; «керування особистісною інформацією» – календар, список завдань, електронна пошта; «атестація» – надає можливості з перевірки рівня знань тих, хто навчається за допомогою програмних пакетів «оцінка», «завдання», «щоденник», «дошка звіту і підготовки». Платформа дозволяє автоматизувати такі основні сфери діяльності: підготовка освітніх матеріалів, дистанційне навчання, спільна науково-дослідна діяльність, облік і контроль персональних критеріїв освітнього процесу, ведення нормативно-довідкової інформації, спільна робота віддалених членів освітніх проєктів.

Платформа Prometheus дозволяє проводити навчання та перевірку знань у корпоративних мережах і мережі Інтернет, окрім того, її можна використовувати як додатковий засіб для традиційних форм навчання. У системі реалізовані такі автоматизовані функції: управління освітнім процесом, розподіл прав доступу до освітніх ресурсів і засобів управління системою, розмежування взаємодії учасників освітнього процесу, ведення журналів активності користувачів навчального комплексу, навчання та оцінка знань в середовищі Інтернет, у корпоративних та локальних мережах.

Moodle (<https://moodle.org/>) є пакетом програмного забезпечення для створення курсів дистанційного навчання та web-сайтів. Платформа Moodle – це повністю відкритий і вільно поширюваний проєкт. Основними особливостями Moodle є: 1) система спроектована з урахуванням досягнень сучасної педагогіки з акцентом на взаємодію між студентами, обговорення; 2) може використовуватися для дистанційного та очного навчання; 3) має простий і ефективний web-інтерфейс; дизайн має модульну структуру і легко модифікується; 4) підключення мовних пакетів (43 мови), що уможливорює досягнення повної локалізації; 5) студенти можуть редагувати свої особисті облікові записи, додавати фотографії; кожен користувач може вказати свій локальний час, в який для нього будуть переведені всі дати (наприклад, терміни виконання завдань); 6) підтримуються різні структури курсів: «календарна», «форум», «тематична»; кожен курс може бути додатково захищений за допомогою кодового слова; 7) багатий набір модулів-складових для курсів: Чат, Опитування, Форум, Глосарій, Робочий зошит, Урок, Тест, Анкета, Scorm, Survey, Wiki, Семінар, Ресурс (у вигляді тексту, веб-сторінки або у вигляді каталогу); 8) зміни курсу з часу останнього входу користувача в систему, можуть відображатися на першій сторінці курсу; 9) майже всі тексти, що набираються можуть редагуватися вбудованим WYSIWYG редактором;

усі оцінки завдань можуть бути зібрані на одній сторінці (або у вигляді файлу); 10) доступний повний звіт щодо входу користувача в систему і роботи з графіками і деталями роботи з різними модулями; можливе налаштування email (розсилки новин, форумів, оцінок та коментарів викладачів).

Отже, платформа Moodle – дозволяє використовувати широкий набір інструментів для освітньої взаємодії. Зокрема, надає можливість подавати навчальний матеріал у різних форматах (текст, презентація, відеоматеріал, веб-сторінка; заняття як сукупність веб-сторінок з можливим проміжним виконанням тестових завдань); здійснювати тестування та опитування здобувачів освіти з використанням питань закритого (множинний вибір правильної відповіді та зіставлення) і відкритого типів.

Платформа Google Classroom (<https://classroom.google.com>) – це сервіс, що пов’язує Google Docs, Google Drive і Gmail, дозволяє організувати онлайн-навчання, використовуючи відео-, текстову та графічну інформацію. Викладач має змогу проводити тестування, контролювати, систематизувати, оцінювати діяльність, переглядати результати виконання вправ, застосовувати різні форми оцінювання, коментувати й організовувати ефективне спілкування зі студентами в режимі реального часу. Основним елементом Google Classroom є групи. Функціонально групи нагадують структурою форуми, оскільки вони дозволяють користувачам легко відправляти повідомлення іншим користувачам. Завдяки сервісу для спілкування Hangouts суб’єкти освітнього процесу мають змогу вести онлайн-бесіди в режимі реального часу з комп’ютера або мобільного пристрою, учасники можуть показувати свої екрани, дивитись і працювати разом.

Отже, основним критерієм вибору засобу та інструментарію дистанційного навчання має бути їх відповідність визначеній меті щодо досягнення очікуваних результатів навчання в дистанційному режимі з

врахуванням можливостей і потреб студентів та доступності програмних засобів.

Список використаних джерел:

1. Висоцька О. Є. Відкрита освіта як чинник випереджаючого розвитку суспільства. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf1/Vysocka.pdf.
2. Жилінкова І. Дистанційна освіта: ком'ютерні телекомунікації в сучасній освітній діяльності // Управління освітою. 2003. № 4. С. 11.
3. Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соболєнко О. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навчальний посібник. Дніпро, 2017. 230 с.

Спірідонов Микола Юрійович, аспірант
кафедри філософії

Чорноморденко Іван Васильович, д. філос. н., професор,
завідувач кафедри філософії,
Київського національного університету будівництва і архітектури
м. Київ
Україна

ІДЕОЛОГІЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

У понятійній системі політичної філософії поняття політична ідеологія є одним з ключових. Це сукупність поглядів, що захищають інтереси різних суспільних груп. Усі існуючі типи ідеологічного обґрунтування політики, незважаючи на їх відмінності, безпосередньо впливають на організацію різних сфер суспільного життя, шляхи і засоби суспільних перетворень, зокрема, на процеси децентралізації в Україні та світі. Науковці виділяють такі основні типи політичних ідеологій: лібералізм, центризм, консерватизм, соціал-демократія. Варто відмітити, що не останню роль у сучасному світі відіграють національні ідеології, такі як: праві ідеології радикального толку, ідеологія «зелених» та інші.

Для багатьох об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ) України вибори у 2020 році відбулися вперше, реорганізація адміністративно-територіального устрою була суміщена з виборчим процесом за новими правилами, які, як показала практика, не мали належного роз'яснення і популяризації серед учасників виборчого процесу, зокрема, це стосувалося, у першу чергу, ідеологій політичних партій. Після виборів спостерігалися ситуації, коли створювалися парадоксальні об'єднання партій в обласних та районних радах з несумісними типами ідеологій.

Слід зазначити, що за 30 років незалежності України політичні партії продемонстрували цілковите моральне банкрутство, втратили будь-який конструктивний зміст. Зокрема, і передвиборчі програми політичних партій на виборах в ОТГ були дуже схожі між собою. Більшість політичних сил одночасно виступає «за все добре і проти всього поганого». Сама система побудови політичних партій в Україні докорінно відрізняється від більш сталих Західних демократій. Якщо в Західній Європі партії нерідко фінансують рядові члени за рахунок внесків, то в Україні вони найчастіше фінансуються олігархами. Відповідно, усіма основними політичними партіями володіють представники великого бізнесу, а тому вони стали знаряддям у лобіюванні інтересів багатіїв. Політики також використовують партії, переважно як знаряддя політичної та економічної боротьби. Були випадки, коли стаючи депутатом від конкретної політичної партії, політичний діяч вже за декілька днів змінював її на іншу. Є ціла низка депутатів, які завжди були провладними, змінювали свої партійну приналежність одразу як тільки-но змінювалась влада. Людина, яка обрана депутатом, фактично не звітувала ні перед партією, ні перед своїми виборцями. У народі таких депутатів почали називати влучним терміном «тушки», які не мають власної позиції, а завжди мігрують. Проте варто відмітити, що за новими українськими законами

змінювати фракційну приналежність стало складніше. Як приклад, можна привести дії партії «Батьківщина», яка позбавила мандатів кількох депутатів Київської обласної ради, які вийшли з фракції у 2019 році.

Висновки:

- У понятійній системі політичної філософії поняття політична ідеологія є одним з ключових, тому утвердження та реалізація політичної ідеології виборчого процесу в ОТГ – це важлива технологічна стадія, що потребує додаткового дослідження, зокрема, це стосується порядку формування виборчих органів, що мають безпосередній вплив на забезпечення демократичних процедур і правил проведення виборів в ОТГ. Основну відповідальність у цих питаннях треба покласти на спеціальний орган конституційної юрисдикції – Центральну виборчу комісію України.

- Об'єднані територіальні громади України потребують належного роз'яснення правил функціонування органів місцевого самоврядування, зокрема, їх повноважень. Громаді необхідно звернути особливу увагу на ідеології політичних партій, аби запобігти ситуаціям, коли створюються парадоксальні об'єднання партій в обласних та районних радах з несумісними типами ідеологій.

- Незважаючи на те, що офіційно перехід з однієї фракції в іншу заборонений завдяки імперативному мандату, все-таки збереглися можливості для неформальних політичних утворень, що несуть у собі фактичне фальшування волевиявлення виборців. Таким діям місцевих депутатів вже давно потрібно покласти край, зокрема, завдяки контролю громади.

- Необхідно збільшувати політичну свідомість виборців та розуміння ними своїх законних прав та інтересів. Це не дозволить політичним партіям змінювати свою ідеологію та мінімізує використання маніпулятивних технологій.

- Розуміння основної мети децентралізації, а саме посилення правових і матеріальних ресурсів громади, напрацювання механізмів суспільного контролю за рівнем адміністративних послуг суттєво покращуватиме якість життя та рівень комфорту громади.

- Суспільство повинно контролювати прозорість виборчої кампанії та у кінцевому результаті поставити роботу ОТГ під контроль громади, це обмежить свавілля керівних органів місцевого самоврядування, адже ефективна робота обраного керівництва та втілення в життя ідеології, яку вони використовували під час передвиборчої кампанії має бути логічним завершенням виборчого циклу.

Джерела:

1. Головаха Є. УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ / Євген Головаха. // Український соціологічний журнал. – 2016. – №1. – С. 26–30.
2. Ідеологічні та програмні аспекти активності українських політичних партій у виборчий період Читати більше - <http://old2.niss.gov.ua/articles/1035/> © Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1035/>.
3. Лещенко О.Д. Виборчі спори: до визначення онтології видової характеристики // Держава і право. Юридичні і політичні науки: Зб. наукових праць. – К.: Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, 2011. – Вип. 51. – С. 259–260.
4. Яворський В. Принципи сучасного виборчого права України // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 3 (30). – С. 40–48.
5. ЦЕНА РЕФОРМ Цели, ход и результаты системных изменений в Украине (2014 – 2019 гг.) [Електронний ресурс] // Днепр «Середняк Т.К.». – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://uiamp.org.ua/cref/cena-reform-celi-hod-i-rezultaty-sistemnyh-izmeneniy-v-ukraine-2014-2019-gg>

Стеценко Роман

студент

Калениченко Руслан Арсенович

к. психол. н., доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ

Україна

МОТИВИ УЧІННЯ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЇ

Проблема мотивації – одна із ключових проблем психології. Фактично жодна із психологічних теорій не може обійти питання спонук до активності, тобто мотивів. А мотивація навчальної діяльності посідає особливе місце у структурі мотивації. Якщо розглядати навчання як процес набуття індивідуального досвіду, то стає зрозумілим, що саме мотиви навчання – перші у структурі мотивів людини і багато в чому зумовлюють всю її активність [1].

Мотиви учіння (за Л. Божович) – це спонуки, що характеризують особистість школяра, її основну спрямованість, яка виховується упродовж його життя як сім'єю, так і самою школою. Вони залежать від тих конкретних суспільних умов, в яких розвивається дитина, від того виховання, яке вона отримує. Функції: спонукальна; організуючу; смислоутворюючу – надає учіння певний особистісний смисл для школяра [2].

Види мотивів:

1) за характером: пізнавальні – це мотиви які безпосередні пов'язані з метою, процесом і змістом учіння, з прагненням людини отримувати нові знання; (учбово-пізнавальні– спрямовані на оволодіння раціональними прийомами учбової діяльності, оволодіння способами пізнаннями, мотиви самоосвіти – спрямовані на поглиблення власного освітнього рівня); соціальні – пов'язані з певними взаєминами між людьми в процесі учіння (широкі соціальні мотиви – пов'язані зі ставленням до учіння як до засобу бути корисним суспільством, вузькі соціальні мотиви – пов'язані з прагненням зайняти перше місце у системі міжособистісних стосунків групи,

або підтвердити свій статус і престиж; мотиви співробітництва – пов'язані з прагненнями встановлення стосунків з іншими партнерами учіння); утилітарні – спрямовані на досягнення людиною власної користі за допомогою учіння.

2) за змістовними характеристиками: за наявністю або відсутністю (смыслоутворюючі, несмыслоутворюючі); за ступенем дійовості (дійові, недійові); за особливостями утворення (внутрішньо які є результатом є результатом роботи самого учня, зовнішні – формуються під впливом дорослих) за місцем в ієрархічній системі (домінуючі, другорядні); за ступенем усвідомленості (чітко усвідомлені, слабо усвідомлені, неусвідомлені);

3) за динамічними характеристиками: за силою (слабкі, сильні); за тривалістю (стійкі, не стійкі); за емоційними особливостями (мотиви які викликали позитивні емоції, які викликали негативні емоції, нейтральні) [3].

Шляхи формування мотивації учіння: показ новизни та практичної значущості матеріалу; використання елементів проблеми навчання; організація навчальної дискусії; організація навчальних дискусій; комп'ютеризація навчання та ТЗН; врахування вікових та індивідуальних особливостей; збільшення питомої ваги творчим завдань, самостійної та лабораторної роботи; використання різних форм позакласної та позашкільної роботи.

Список використаної літератури:

1. Загальна психологія. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Либідь, 2005. – 464 с.
2. Маслоу А. Мотивация и личность. – СПб.: Питер, 2003. – 352 с.
3. Майерс Д. Социальная психология. – СПб.: Питер, 2002. – 752 с.

Фастовська О.Т.

викладач циклової комісії фундаментальних дисциплін Черкаський державний бізнес-коледж

Ратайчук П.Є.

викладач циклової комісії комп'ютерної інженерії та інформаційних технологій

Куцевський С.М.

старший викладач циклової комісії інженерії програмного забезпечення м. Черкаси

МУЛЬТИМЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Процес трансформації суспільно-політичних відносин, що відбувається в українському суспільстві, не оминув освіти, давши потужні імпульси для вдосконалення її змісту, розвитку інноваційної діяльності, форм та методів навчання.

Оновлена система освіти повинна бути такою, щоб кожна людина, яка отримує вищу освіту, була достатньо підготовлена до повноцінного й свідомого життя в мінливих реаліях сучасного суспільства, до саморозвитку й самореалізації.

На думку окремих авторів «застосування різних елементів та інструментів мультимедіа мають синергетичний вплив на здобувачів освіти, розширюють його кругозір, формують професійні компетентності, мультимедійну культуру та допомагають становленню конкурентоспроможного фахівця на ринку праці. Синергизм освіти і бізнесу у формуванні цифрової культури фахівців проявляється у вдосконаленні процесу формування цифрової компетентності у сфері освіти та орієнтація на програми підвищення кваліфікації безпосередньо на виробництві» [1, с. 98].

Таким чином, для вдалого вирішення проблеми підвищення ефективності освітнього процесу доцільним є використання наочності, в тому числі мультимедіа, при викладанні професійних дисциплін у ВНЗ, що сприяє

кращому засвоєнню знань, що сприяє вдосконаленню методики навчання та дозволить створити уявлення не лише про окремі факти і явища предметів професійного спрямування, а й про їх місце в системі наук та зв'язок з іншими дисциплінами.

Однак на сьогодні існує суперечність між необхідністю активного впровадження в освітній процес засобів умовно-графічної наочності й можливостями їх використання, яка зумовлена відсутністю чітких розробок щодо виділення складових групи засобів умовно-графічної наочності та методики роботи з ними. Оскільки методика використання окремих видів умовно-графічної наочності розроблена лише частково, виникає потреба розглянути місце наочних засобів, у тому числі інструментів мультимедіа, у системі викладання професійних дисциплін.

В умовах карантинних заходів заклади освіти на практиці доводять доцільність та ефективність застосування мультимедійних наочних матеріалів під час проведення онлайн-занять з використанням освітніх платформ, в тому числі особливо важливим є це під час занять, які мають спеціальне професійне спрямування. Міністерством освіти і науки розроблені чіткі рекомендації щодо організації дистанційного навчання, але на практиці кожний освітній заклад зустрічається з певними труднощами, що спричинені специфікою самого освітнього закладу та технічними потужностями, які задіяні в освітньому процесі.

При застосуванні мультимедіа під час занять важливо дотримуватися основного принципу, який притаманний наочності – це процес пізнання людиною навколишнього світу і безпосередньо-почуттєве сприйняття («Золоте правило дидактики», коли об'єкт пізнається за допомогою органів відчуттів та опосередковане, коли об'єкти і явища чуттєво несприйнятні).

Впроваджуючи сучасні технології в освітній процес забезпечується один із принципів, закладених у Законі України «Про освіту», яким передбачено формування інформаційно-комунікативної компетентності здобувачів освіти. У відповідності з цими вимогами заклад освіти має сформувати матеріально-технічну базу: лекційні кабінети мультимедійним обладнанням, у кабінетах спец предметів кількість робочих місць відповідає кількості студентів групи, ПК обладнано сучасними програмами. Тощо. Ні для кого не є новиною проведення занять з використанням мультимедійних презентацій з використанням програми PoverPoint. Перевагою використання такого методу на занятті: матеріал стає більш доступним для студента, адже сприймається не лише аудіально, але і візуально, матеріал подається структуровано у вигляді логічної опорної схеми, спираючись на яку студент може вивчити або за необхідності, повторити вивчений матеріал. Такі схеми швидко запам'ятовуються та впливають в уяві студента під час відповіді на питання. Лекційний матеріал можна доповнити за необхідності діаграмами, таблицями, аудіо та відеоматеріалом, який ілюструє матеріал, що викладається.

- використовуючи формат PoverPoint на практичних заняттях по спец предметам, викладач спрощує роботу і собі і студентові. Адже окрім елементарних тестових завдань, мультимедійне забезпечення дає можливість маніпулювання екранними об'єктами;

- лінійна навігація – скролінг у рамках екрана;

- ієрархічна навігація – вибір змістовних підрозділів за допомогою ієрархічно організованої системи меню;

- функція інтерактивної довідки, викликувана спеціальними кнопками на панелі навігації. Найбільш ефективна контекстно-залежна довідка;

- взаємодія з користувачем, коли засіб має можливість відповіді на запити й дії користувачів;

- конструктивна взаємодія, коли мультимедійний засіб надає можливість створення або конфігурування екранних об'єктів;

- рефлексивна взаємодія, коли мультимедійний засіб ураховує дії користувача для наступного аналізу (наприклад, для того щоб на основі цієї інформації рекомендувати, що вчиться оптимальну послідовність вивчення матеріалу), вибір між "експертним" або "ознайомлювальним" варіантом вивчення;

- симулятивна інтерактивність у тому випадку, коли екранні об'єкти зв'язані один з одним і взаємодіють таким чином, що налаштування цих об'єктів визначає їх "поведінка" (реальне функціонування, що симулює, технічних обладнань, соціальні процеси, і т.п.);

- не поглиблена контекстна інтерактивність, завдяки якій студент утягується в різні види діяльності, що мають неявне дидактичне значення. Цей тип інтерактивності використовується в численних розважально-навчальних мультимедійних програмах і в різних мультимедіа-іграх;

- поглиблена контекстна інтерактивність, що зводиться до специфіки функціонування систем віртуальної реальності, у яких користувач поринає в симульований тривимірний простір [2, с. 121]. Зазначені особливості названої програми роблять можливим охопити великий обсяг матеріалу за відведений для заняття час та можливість у вільний час повернутися ще до матеріалу.

Ефективним є переведення окремих видів робіт у мультимедійний формат. Зокрема традиційні реферати, які як вид самостійної роботи втрачають свою навчальну актуальність у зв'язку із зростанням популярності мережі Інтернет, де швидко можна знайти будь-яку інформацію не заглиблюючись у її зміст. Реферат у форматі PowerPoint ілюстрований та доповнений наочними матеріалом є більш ефективним методом самостійної роботи студента.

Наочність в навчанні сприяє тому, що у студентів, завдяки сприйняттю предметів і процесів навколишнього світу, формуються уявлення, що правильно відображають об'єктивну дійсність, і разом з тим сприймані явища аналізуються і узагальнюються у зв'язку з навчальними завданнями.

Отже, використання наочних (мультимедійних) засобів є ефективним інструментом, який застосовується в освітньому процесі та призначений не тільки для створення у студентів образних уявлень, але і для формування понять, для розуміння відвернутих зв'язків і залежностей і є одним з найважливіших положень дидактики. Дуже важливо раціонально поєднувати дидактичні засоби та не перенасичувати навчальні заняття мультимедійними технологіями та вміти оцінити співвідношення ефективності від їх застосування.

Література:

1. Боровик Т.М., Устиченко С.В., Григораш О.А. Мультимедіа та мультимедійна (цифрова) культура: синергетичний ефект застосування в освіті. *Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки*. Черкаси, 2021. Вип. 1. С. 95-100. DOI: 10.31651/2524-2660-2021-1-95-100
2. Молянинова О.Г. Мультимедиа в образовании (теоретические основы и методика использования): Монография. -Красноярск: Изд. КрасГУ. 2012, 300 с.

Шевченко Наталія Олександрівна,
к.і.н., викладач вищої категорії
Відокремлений структурний підрозділ
«Ніжинський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів
і природокористування України»
м. Ніжин
Україна

ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС У НІЖИНСЬКОМУ ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ НУБіП УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Пандемія коронавірусу породила ряд нових цивілізаційних викликів в усіх сферах життя. Саме фактична загроза фізичному життю населення спонукали Кабінет Міністрів України, органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування прийняти радикальні протиепідемічні заходи. Вони, в першу чергу, шляхом соціального дистанціювання й соціальної ізоляції регламентували соціальну активність населення і радикально змінили рівень ділової активності, спричинивши уповільнення економічних та соціокультурних процесів.

Небезпека світового масштабу не оминула й освіту, породивши потребу в нестандартних підходах до організації освітнього процесу. І найгірше те, що ця загроза немає чітко визначених часових меж, що вносить певну дезорганізацію та викликає необхідність свідомої самообілізації, як готовності до повноцінного діяння.

Оскільки виховна робота Відокремленого структурного підрозділу «Ніжинський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України» є невід'ємною складовою освітнього процесу, то під час дистанційної форми навчання назріла вимушена переорієнтація у стратегії та формах виховання молоді.

У цих умовах динамічних трансформацій колектив коледжу усвідомив, що першочергове завдання педагогів – це не тільки дати знання, забезпечити

виконання державних стандартів освіти, а й вміти створити простір для фізичного, духовного і морального розвитку молоді, професійно допомогти їй вибрати життєво ціннісні орієнтації, переконати, що від неї самої, від культури людських стосунків залежить перспектива життя. Педагоги нашого закладу освіти пройшли нелегкий шлях випробувань карантинном і, звісно, що кожен для себе уже визначив індикатори успіху і червоні лінії невдач. Використання інтернет-ресурсу, онлайн-технологій дистанційної освіти, спілкування в соціальних мережах зі студентами і батьками – все це засвідчило про достатньо високий інформаційно-інтелектуальний ступінь педагогічної спільноти закладу освіти.

Закономірно, що сучасний рівень розвитку цифрових технологій, доступність базових цифрових пристроїв сприяє технологічному вирішенню питання налаштування дистанційної освіти та виховання. Однак, саме поєднання таких факторів як соціальне дистанціювання, самоізоляція та технологічне опосередкування традиційних суб'єкт-суб'єктних зв'язків у освіті й викристалізували мало очевидні її проблеми.

Чітко обмежене просторове становище, у якому опинилась особистість студента коледжу, суттєво вплинуло на зміст і кількість вражень, на основі яких розгортався, перш за все, процес соціального мислення разом з її ровесниками. Спільні будні стали недосяжними, а отже розірвався ланцюжок, який створював безперервність у системі діяльностей молоді, збіднюючи цим самим предметне підґрунтя їхнього цілісного розвитку.

Полегшує, але не вирішує проблему виховання в умовах пандемії доступ до ширококутового Інтернету, наявність базової комп'ютерної техніки та цифрових гаджетів придатних для комунікативної специфіки. Однак, фактично учасники виховного процесу в період протиепідемічних заходів опинилися в умовах цифрової нерівності, не лише у зв'язку з відсутністю

доступу до якісних інтернет послуг, але і в результаті соціально-економічної нерівності.

Цілком очевидно, що дистанційна виховна робота та створення цифрового освітньо-виховного контенту не може бути повноцінним заміником традиційних та усталених форм взаємодії.

Пандемія COVID-19 продемонструвала, що, по-перше, вона сприяє зближенню батьків і дітей. Дійсно, у багатьох сім'ях студентів коледжу відбулось єднання поколінь внаслідок активізації спільної діяльності батьків і дітей, спільного заняття творчістю, спортивними заняттями тощо. Однак, непоодинокими є сім'ї, в життєдіяльності яких спостерігається зворотна картина: через вимушену необхідність перебувати увесь час вдома разом, часто виникають сварки і конфліктні ситуації між подружжям, між батьками і дітьми, що посилює і так нестійку емоційну ситуацію (невпевненість в завтрашньому дні, переживання за власне здоров'я і здоров'я близьких тощо). По-друге, перебування батьків і дітей тривалий час разом в умовах карантину показало неготовність батьків до виховання дітей, нерозуміння проблем та інтересів, нездатність бути прикладом для своїх дітей.

Концептуальний рівень проблемності, вочевидь є найбільш суттєвим саме для сфери виховання. Сутнісно виховання є цілеспрямованим і керованим процесом, де особливе значення набуває виховна суб'єкт-суб'єктна взаємодія, діалог особистості класного керівника і особистості студента, спільна присутність у певний час в межах конкретної виховної ситуації. Оскільки спрямоване виховання – це складний процес націлений на індивідуальну роботу з вихованцем, на побудову його індивідуальної траєкторії розвитку. Відповідно, логіка розгортання виховного процесу унеможлиблює його повноцінну діджиталізацію і totale переведення у цифрову площину. Тобто є певні конкретні межі діджиталізації виховних

процесів, особливо у специфічних напрямках виховної та психолого-корекційної роботи.

Пандемія унеможливила або значно обмежила офлайн діяльність гуртків, спортивних секцій, клубів за інтересами, однак породила популярність таких форм виховних заходів як: відеофлешмоби; онлайн акції, виховні заходи, конкурси та екскурсії; челенжі тощо.

З метою покращення та удосконалення навчальної і виховної діяльності в коледжі періодично проводиться онлайн анкетування учасників освітнього процесу, налагоджена тісна взаємодія класних керівників та батьків студентів, адміністрації та студентського активу.

Час показав, що заклад освіти потребує сучасного компетентного коуча, вихователя-тьютора, методиста-модератора, які вміють створити інноваційну виховну систему, адаптовану до потреб кожного студента. Щодо інновацій, то маємо визнати, що сьогодні їх є багато, але усе нове завжди потребує фільтрування на предмет гуманістичного потенціалу та впорядкованості. Тому для створення інноваційної гуманістичної виховної системи підтримки, яка мобільно реагує на індивідуальний розвиток потреб, інтересів особистості студента, кожному викладачеві потрібно визначити індикатори і критерії такі як: безпечний для студента простір; допомога у формуванні самосвідомості і в ціннісному виборі; формування компетентностей, спрямованих на самореалізацію; прилучення здобувачів освіти до національних, загальнолюдських цінностей, формування в них патріотичних почуттів і суспільно-відповідних правил поведінки; формування громадянської відповідальності; сприяння творчої ініціативи та креативності. Щоб виховна система успішно реалізовувалася та давала результат, необхідно, аби її рівноправними суб'єктами поряд з педагогом були студенти.

Саме в час пандемії ми збагнули ще одну істину: навіть високі технології – не панацея від усіх проблем і кризових станів. Адже сьогоденні реалії означені серйозними викликами. У гуманітарній сфері також є чимало деформацій, відбувається формалізація, підміна понять та пріоритетів, кібербулінг, програмноресурсний плагіат, можливість привласнення чужого інтелектуального продукту, ідентифікації себе із технократичним простором у сенсі сполучної ланки або засобу для величезної не контрольованої кількості інформаційних систем, фейків, платформ тощо.

У будь якого випадку виклики часу створили своєрідне вікно можливостей, і як ці можливості будуть реалізовані залежить від діяльності кожного учасника освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Виховний процес в умовах пандемії. URL: <https://ipv.org.ua/2020/analitichna-dovidka-vykhovnyy-protses-v-umovakh-pandemii/>
2. Іова Валентина Організація виховної роботи в закладах освіти і педагогічна рефлексія в умовах карантину. Майбуття. 2020. № 15-18 (СЕРПЕНЬ-ВЕРЕСЕНЬ). С 640-643.
3. Методичні рекомендації щодо організації виховної роботи в умовах карантину. URL: <http://ippo.edu.te.ua/2020/04/27/metodichni-rekomendaci%D1%97-shhodo-organizaci%D1%97-vixovno%D1%97-roboti-v-umovax-karantinu/>

НАПРЯМ 3

**Транспортні технології та логістика у сучасному
АПК України**

DIRECTION 3

**Transport technologies and logistics in the modern agro-
industrial complex of Ukraine**

УДК 004.3

Тетяна Бланчук

Відокремлений структурний підрозділ

"Ладижинський фаховий коледж Вінницького НАУ"

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ СУБД В ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМАХ З ВІДКРИТИМ ДОСТУПОМ

Обсяги накопичених даних стрімко ростуть, їх в джерела стають все різноманітніше. Саме тому зростає важливість даних, як основи для прийняття рішень і, відповідно, систем управління базами даних, нинішній стан ринку яких є результатом досить довгого еволюційного шляху від перших мейнфреймів до найсучасніших хмарних розробок. Протягом останніх років світові аналітичні агентства відзначають неухильне зростання інтересу до програмного забезпечення з відкритим кодом (open source): за підсумками 2019 року частка закритих рішень становила 55% від усього використовуваного бізнесом програмного забезпечення, в 2020 році - вже тільки 42%, а до кінця 2021 року цей обсяг обіцяє скоротитися до 32%. При цьому СУБД є одним з основних драйверів зростання ринку, так як привертає не тільки дрібні, але і великі підприємства.

СУБД з відкритим кодом орієнтовані на вирішення тих же завдань, що і традиційні комерційні СУБД. Однак в них використовується інша схема ліцензування, що дає можливість безкоштовно завантажувати продукт і відкриває доступ до його вихідного коду. Провідні комерційні СУБД, представлені рішеннями компаній Oracle, Microsoft і IBM, займають майже 90% ринку. Незважаючи на таку сильну конкуренцію, системам з відкритим кодом вдалося знайти своє місце.

Серед найбільш відомих відкритих СУБД в транспортній галузі можна назвати:

- Ingres - багатопотокову СУБД корпоративного класу, що забезпечує високу продуктивність, готовність, масштабованість, рівень безпеки і широкі можливості управління;
- PostgreSQL - відкриту об'єктно-реляційна СУБД, яка за своїми можливостями практично не поступається комерційним аналогам. Роботу над PostgreSQL веде команда розробників, розкидана по всьому світу і пов'язана через інтернет. Ця СУБД є громадським проектом і не керується якоюсь компанією. На базі PostgreSQL створений ряд комерційних проектів;
- Berkeley DB – яка має досить просту структуру і реалізована у вигляді бібліотеки. СУБД підтримує всі необхідні можливості баз даних, такі як ACID-транзакції, детальні блокування і т.п., але не підтримує мову запитів SQL і не є реляційної. Berkeley DB включена до складу більшості дистрибутивів Linux і використовується безліччю програм;
- MySQL - одна з найпопулярніших СУБД для малих і середніх додатків, є частиною широко використовуваного в Web набору програмного забезпечення LAMP (Linux, Apache, MySQL, PHP), перенесена на всі основні платформи.

В цілому, відкриті рішення розвиваються дуже швидкими темпами, хоча і відстають в питаннях масштабування, продуктивності, адміністрування і розробки додатків. Відкриті СУБД практично завжди відносять до числа продуктів економ класу як альтернативу більш дорогим рішенням. Саме програмне забезпечення зазвичай надається безкоштовно, а компанії, що будують бізнес на використанні даної моделі, беруть плату за технічну підтримку, послуги консалтингу, настройки - доопрацювання під конкретні вимоги клієнта. Також за плату поставляються і корпоративні версії з розширеним функціоналом. Реальну цінність відкриті СУБД можуть

представляти для компаній, що мають у себе в штаті достатньо кваліфікованих розробників. У тих випадках, коли в організації є потреба в новому функціоналі, вона зможе отримати ці можливості набагато швидше, якщо її розробники самостійно їх реалізують в рішенні з відкритим кодом. Відкриті СУБД воліють інноваційні, орієнтовані на швидке зростання, компанії, а також фірми, яким необхідно вирішувати нетрадиційні задачі по управлінню даними. Наприклад, інтернет-гігант Google активно використовує MySQL, а найбільше в світі сховище даних, що застосовується в компанії Yahoo, побудовано на базі PostgreSQL.

В цілому можна відзначити, що обидві моделі зараз досить розвинені і рішення про використання відкритого або закритого СУБД має прийматися виходячи з індивідуальних потреб замовника. ІТ-директорів і системних адміністраторів, головним чином, хвилює питання про відповідність використовуваної системи вимогам надійності і стійкості, а основний їх трудностю є задача зниження витрат на автоматизацію. При виборі СУБД варто враховувати наявність аутентифікації і ідентифікації, управління доступом суб'єктів доступу до об'єктів доступу, забезпечення цілісності інформаційної системи і даних, а також наявність функції по аудиту і логування дій і подій, що відбуваються в СУБД.

Варто пам'ятати і те, що для компаній різного масштабу і критерії вибору СУБД будуть дещо відрізнятися. Якщо малий і середній бізнес може дозволити собі працювати з безкоштовними СУБД або безкоштовними версіями комерційних продуктів, то великим підприємствам, чії дані представляють серйозний інтерес для конкурентів і зловмисників, варто придбати надійне коробкове рішення, за яким стоїть серйозний штат розробки і технічної підтримки.

Ринок систем управління базами даних - один з найбільш консервативних в ІТ-галузі. СУБД - «серце» ІТ-системи підприємства, без крайньої потреби її не змінюють. Тому в «старих» системах ще довго будуть переважати пропрієтарні рішення гігантів ІТ-ринку. А ось нові корпоративні системи з великою ймовірністю стануть базуватися на СУБД з відкритим кодом. Саме вони найбільш популярні у розробників.

Список використаних джерел:

1. https://www.cnews.ru/articles/2020-06-17_sleduyushchee_pokolenie_korporativnyh
2. https://www.cnews.ru/special_project/2020/jatoba/
3. <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2020/07/09/834228-zachem-biznesu>
4. https://www.cnews.ru/articles/2019-08-26_chno_nuzhno_znat_o_razvitii_subd
5. https://ko.com.ua/roman_biller_oracle_127770
6. <https://www.cnews.ru/reviews/free/marketBD/articles/articles4.shtml>
7. <https://www.itweek.ru/themes/detail.php?ID=62317>

Жигулін О. А., д-р.е.н, доцент,
Линник Б. М., студент
Христюк В. В., студент
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
м. Ніжин

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ

Актуальність. Світ іде до повної автоматизації процесів виробництва й транспортування, зразками якої є автоматизовані портові комплекси, ферми й парники у Китаї. Завдання працівників трансформуються з управління машинами до контролю їх автоматизованої роботи на основі показників, головним з яких є показник конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Встановлено закономірності, що дозволяють оперативно (протягом місяця) реагувати на деструктивні зміни бізнесу через розрахунок складових показника конкурентоспроможності зі складовими: рівень конкурентної стійкості і стан конкурентоспроможності (рис. 1).

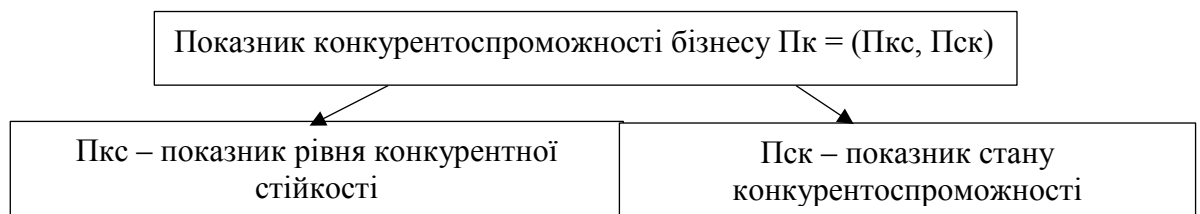

Рис. 1. Показник конкурентоспроможності бізнесу [1]

Реагування полягає у встановленні й коригуванні неефективного методу управління або непродуктивної логістичної операції, який є «фактором-мінімум» й унеможливорює конкурентоспроможність на ринку.

В теоретичному плані обґрунтовано дієвість показника конкурентної стійкості, оснований на результатах трендового аналізу:

через економетричне моделювання динаміки ВВП України, яка корелює з динамікою вантажообігу автомобільного транспорту, встановлено її хвильовий характер і тенденцію до зменшення періоду циклів до 3-4 років;

рекомендовано розраховувати показник конкурентної стійкості у вигляді коефіцієнту регресії динаміки чистого доходу або вантажообігу за 3-4 цикли розвитку;

доведено, що висхідний або нульовий тренд динаміки розвитку указує на конкурентоспроможність або стійке утримання ринкової частки при рентабельній роботі підприємства, а спадний – на її відсутність.

Наведено результати аналізу конкурентної стійкості вантажного й пасажирського автомобільного транспорту в Україні (рис.2). Вантажний автомобільний транспорт в Україні, повторюючи цикли коливання

національної економіки у 3-4 роки, з 2001 по 2007 роки нарощував конкурентну стійкість. Криза 2008 року спричинила зменшення запасу конкурентної стійкості до нуля (2008-2012 рр.). Руйнівні процеси продовжуються, що оцінюється від'ємним показником конкурентної стійкості у 2020 році $P_{кс} = -0,0271$. У сфері пасажирського транспорту ситуація виглядає ще гірше, бо показник його конкурентної стійкості на 44 % менший.

Рис. 2. Розрахунок показника конкурентної стійкості сукупності суб'єктів господарювання у сфері вантажного (А) і пасажирського (Б) автомобільного транспорту України за 2001-2020 рр.

Отримали, що діяльність більшості суб'єктів бізнесу на ринку автотранспорту характеризується відсутністю конкурентної стійкості.

Підвищення попиту не відбувається, оскільки головна споживча властивість товарів не збігається з типом дисипативної структури виробничої діяльності.

Виправити ситуацію по кожному підприємству можливо за допомогою «Механізму оцінки й реалізації процесів управління відновленням і розвитком конкурентоспроможності підприємницьких структур бізнесу у сфері автотранспорту на основі логістики».

Даний механізм складається з розробки детального за 12-ма місяцями року бізнес-плану й по співвідношенню факт/план дає можливість виявити й усунути дію «фактора-мінімум», який унеможлиблює конкурентоспроможність. Процес встановлення фактора оснований на зменшенні місячної рентабельності в алгоритмі її розрахунку: якщо з рентабельністю скорочуються продажі, то неефективні маркетингові, виробництво – операційні й кадрові, зростають витрати – бюджетні й інвестиційні методи управління. Алгоритм оснований на розробленій класиками менеджменту концепції додавання споживчої цінності продукту з метою формування дисипативної структури управління виробничою діяльністю.

Демонстрацію дії механізму наведено на прикладі транспортування бетону й сільськогосподарської продукції.

За показником конкурентоспроможності ПрАТ АТП-1, яке має спеціалізовані автомобілі для транспортування бетону, є неконкурентоспроможним: показник рівня конкурентної стійкості – $P_{кс} = 0,0573$, а показник стану конкурентоспроможності дорівнює нулю (рис. 3).

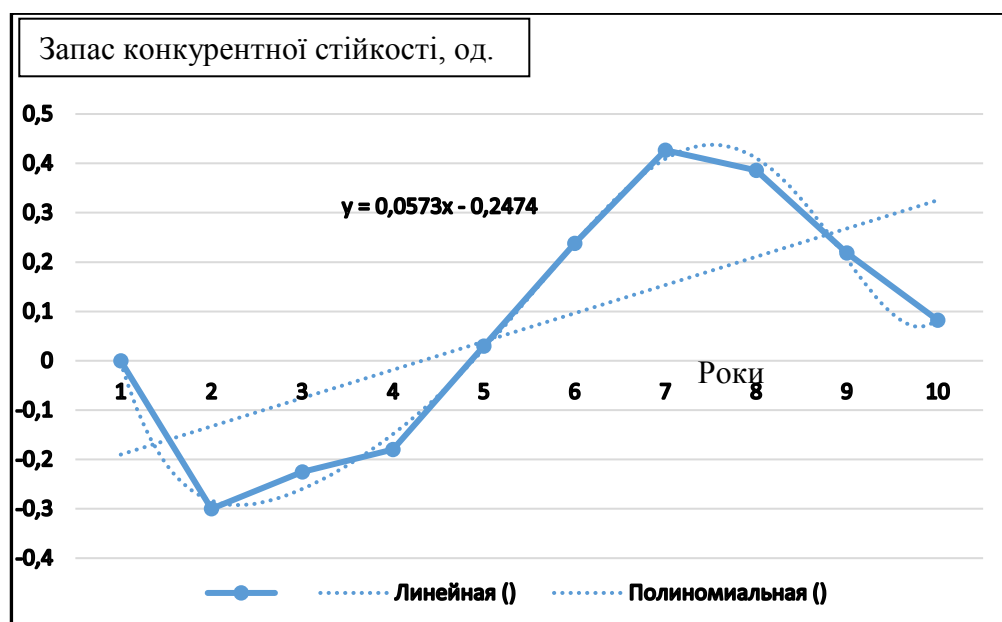

Рис. 3. Розрахунок показника конкурентної стійкості ПрАТ АТП-1 за 2011-2020 рр.

Хоча показник і має позитивне значення, але підприємство за останній цикл розвитку 3 рази було збитковим (у 2017 р. збиток склав 2 млн грн, 2018 р. – 1,3 млн грн, 2020 р. – 1,5 млн грн.).

Для розрахунку показника стану конкурентоспроможності використовували механізм (див. табл. 1). Фактором-мінімум для нього є метод управління збутом послуг і витратами. Сплеск попиту на бетон в 2017 році через здачу в експлуатацію 59-ти житлових комплексів ініціював збільшення витрат на парк автомобілів і персонал. Даний сплеск змінився в 2019 році на падіння попиту, що й спричинило неконкурентоспроможність ПрАТ АТП-1.

Підприємство не пройшло перевірку ефективності методів управління за здатністю до утримання ринкової частки, що встановлювалося за допомогою алгоритму (рис. 4).

Економічні показники за місяцями року та методи управління												
Обсяг чистого доходу за місяцями 2017 року (план / факт), млн грн.												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	За рік
<u>1,42</u> 1,84	<u>2,38</u> 3,15	<u>2,38</u> 3,1	<u>1,7</u> 2,01	<u>1,7</u> 2,1	<u>1,7</u> 2,2	<u>2,38</u> 3,11	<u>1,7</u> 2,06	<u>2,38</u> 3,01	<u>3,38</u> 3,09	<u>2,38</u> 3,11	<u>1,42</u> 1,83	<u>23,8</u> 30,1
Маркетинг-методи управління:												
Збутом			Ціноутворенням			Рекламуванням			Формуванням товару			
Обсяги надання послуг перевезення за місяцями року (план / факт), млн. т-км												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	За рік
<u>0,71</u> 0,92	<u>1,19</u> 1,70	<u>1,19</u> 1,05	<u>0,85</u> 1,05	<u>0,85</u> 1,05	<u>0,85</u> 1,10	<u>1,19</u> 1,55	<u>0,85</u> 1,03	<u>1,19</u> 1,05	<u>1,19</u> 1,04	<u>1,19</u> 1,05	<u>1,21</u> 0,91	<u>11,9</u> 15,05
Методи управління виробництвом												
Потужності		Вибір типу виробництва		Управління запасами		Оперативне управління		Управління якістю		Організація праці		Інформація
Методи управління персоналом												
Управління кількістю		Наймання персоналу		Розміщення персоналу		Адаптація персоналу		Мотивація персоналу		Оцінка роботи		Звільнення
Розгорнута структура витрат підприємства за місяцями року (план / факт), млн грн												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	За рік
<u>1,30</u> 1,78	<u>2,17</u> 2,97	<u>2,17</u> 2,97	<u>1,9</u> 1,4	<u>1,9</u> 1,4	<u>1,9</u> 1,4	<u>2,17</u> 2,97	<u>1,9</u> 1,4	<u>2,17</u> 2,97	<u>2,17</u> 2,97	<u>2,17</u> 2,97	<u>1,30</u> 1,78	<u>21,7</u> 29,7

Методи управління витратами												
Метод управління оплатою праці			Метод амортизацій-них відрахувань			Управління запасами			Метод управління оподаткуванням			
Рівень рентабельності підприємства за місяцями року (план / факт), %												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	За рік
<u>6,3</u>	<u>6,4</u>	<u>6,3</u>	<u>6,4</u>	<u>6,3</u>	<u>6,4</u>	<u>6,3</u>	<u>6,4</u>	<u>6,3</u>	<u>6,5</u>	<u>6,4</u>	<u>6,5</u>	<u>6,4</u>
5,3	-6,7	-6,6	-6,5	-6,7	-6,6	-6,6	-6,7	-6,6	-6,7	-6,5	-6,7	-6,7
Методи управління прибутком												
Планування прибутку				Формування прибутку				Метод використання прибутку				
Баланс грошових потоків за місяцями року (план / факт), млн грн												
<u>7,05</u>	<u>14,55</u>	<u>21,3</u>	<u>27,2</u>	<u>32,9</u>	<u>38,6</u>	<u>44,1</u>	<u>49,6</u>	<u>55,45</u>	<u>61,6</u>	<u>67,7</u>	<u>73,9</u>	
0,92	2,4	3,7	4,7	5,6	6,5	7,3	8,2	9,6	11,1	12,6	14,1	
Методи управління фінансами												
Грошові потоки				Вибір джерел фінансування				Метод обліку фінансових операцій				

Рис. 4. Алгоритм розрахунку показника стану конкурентоспроможності
Для ПрАТ АТП-1 рекомендується своєчасне прогнозування попиту й своєчасне оперативне управління витратами.

Навчально-науковий виробничий підрозділ Ніжинського агротехнічного інституту є моделлю автотранспортного підприємства на ринку агробізнесу, де викладачі й студенти впроваджують власні наукові розробки. Підрозділ має 1050 га землі, парк автомобільного, вантажопідйомного, завантажувального транспорту й сільськогосподарської техніки, гаражі, автомайстерні, зерносклади, очисні пункти, корівник, свинарник, заклад громадського харчування. Фактором-мінімум, який унеможливорює конкурентоспроможність підрозділу у кризовому 2020 році є непродуктивна транспортна логістика, яка зменшує якість і рівень цін на продукцію. Гвинтовий навантажувач зерна в зерновоз (рис. 5) руйнує кукурудзу, а автокран, автокар, ручне приготування кормів і транспортування гною (рис. 6) – зменшує якість молока через неефективність транспортування рулонів соломи, процесу виготовлення кормів і забезпечення здорової атмосфери у корівнику.

Рис. 5. Завантаження зерна у вантажний автомобіль гвинтовим перевантажувачем (А) за допомогою зерномета (Б)

Рис. 6. Перевантаження рулонів (А) соломи для транспортування з поля до скирти та у корівник автомобільним краном (Б)

Рекомендується використання навісного обладнання до трактора з ковшем і штирем спеціального виготовлення, автоматизація прибирання гною в корівнику й свинарнику та спеціалізованому містечку для закалювання молодняку, а також механізація процесу приготування кормів (рис. 7, 8).

Рис. 7. Завантаження зерна у вантажний автомобіль за допомогою навісного обладнання до трактора з ківшом (А), а рулонів соломи – спец. штирем (Б)

Рис. 8. Підвищення якості молока за рахунок закалювання молодняку (пластикові домівки на відкритому повітрі А) й розширення асортименту кормів (змішувач Б)

Висновки

1. Вантажний автомобільний транспорт в Україні, повторюючи цикли коливання економіки, з 2001 по 2007 роки нарощував конкурентну стійкість. Криза 2008 року спричинила зменшення запасу конкурентної стійкості до нуля (2008-2012 рр.). Руйнівні процеси продовжуються, що оцінюється від'ємним значенням показника конкурентної стійкості у 2020 році. У сфері пасажирського транспорту ситуація ще гірше, бо показник його конкурентної стійкості на 44 % менший.

2. Проблемою бізнесу у сфері транспорту є відсутність конкурентної стійкості загальної сукупності суб'єктів господарювання із-за недостатнього для рентабельної роботи обсягу реалізації послуг через їх непривабливі для споживача атрибути. Не створюються переваги в плані «економності», «якості», «креативної диференціації» товарів, результатом чого є неконкурентоспроможне співвідношення «привабливість споживчих якостей/ціна кінцевого продукту».

4. Удосконалено механізм оцінки, відновлення й розвитку конкурентоспроможності бізнесу на транспорті на основі логістики, який дозволяє оперативно (щомісяця) виявляти й нейтралізовувати дію фактора-мінімум. Це

неефективний метод або непродуктивна логістична операція, який унеможлиблює конкурентоспроможність суб'єкта господарювання.

5. Успішна апробація розроблених положень проведена у сфері транспортування бетону на ПрАТ АТП-1 й сільськогосподарських вантажів на навчально-науково-виробничому підрозділі Ніжинського агротехнічного інституту.

Перелік посилань

1. Жигулін О. А. Методичний підхід до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємницьких структур агробізнесу. Економіка АПК. 2018. № 11. С. 88–96.
2. Жигулін О. А. Управління конкурентоспроможністю підприємств аграрної сфери: [монографія]. Ніжин, 2016. 328 с.

Недосєка Г.С.,
студент, НУБіП України
Бондарєв С. І., к.т.н., доцент,
НУБіП України

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПАКЕТУВАННЯ ТОВАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ АПК ДЛЯ ЇЇ ЯКІСНОГО ТРАНСПОРТУВАННЯ

Вартість транспортної складової процесу постачання, виробництва і розподілу може досягати третини ціни кінцевого продукту. Транспортні витрати в АПК України сягають понад 30% витрат на виробництво і реалізацію продукції. Одним з шляхів підвищення ефективності транспортного процесу в АПК є розширення його операцій пакетуванням.

Витрати на упаковку і пакетування вантажів складають близько одного відсотку вартості перевезень. В той же час, від якості цих операцій залежить як збереження продукції, так і транспортні витрати. Раціональне пакетування дозволяє здешевити тару, зменшити трудомісткість навантаження, зменшити простої автомобілів, підвищити продуктивність, зберегти товарний вид

вантажу. У АПК доцільно обов'язкове пакетування продукції рослинництва і тваринництва, добрив, пиломатеріалів, будівельних матеріалів тощо. Головною перепорою впровадження інноваційних технологій пакетування вантажів у АПК є відсутність порівняльної оцінки пакетування, але зазначене є актуальним аспектом.

При пакетуванні продукції складові економічної оцінки постачальника визначають за допомогою таких напрямків реалізації останнього:

1. Перехід на дешевшу тару;
2. Скорочення кількості вантажників та застосування вантажної техніки;
3. Скорочення втрат продукції під час навантажувальних робіт;
4. Скорочення потреби у складських площах;
5. Збереження товарного виду продукції;
6. Скорочення часу простоїв транспортних засобів при вантаженні товарів;
7. Скорочення часу простою транспортних засобів при очікуванні виконання вантажних робіт;
8. Розробка заходів з підвищення ціни на продукцію, яка поставляється в пакетах;
9. Реалізація пакетованої продукції за кордоном, обумовленої різницею між світовими і внутрішніми цінами.

Для широкого впровадження у виробництво технологій пакетування необхідно розробити і реалізувати низку заходів, які пов'язані з наступними витратами – на розробку проекту пакетування товарів, на придбання піддонів для пакетування та термоскріплювальної плівки для вантажів, сформованих в одному піддоні; на придбання засобів механізації вантажних робіт і устаткування для формування і скріплення плівки; на виконання монтажних і пускових налагоджувальних робіт; на зарплату з нарахуваннями робітникам, які виконують скріплення вантажів на піддонах плівкою;

Отже, нами обґрунтовані основні напрямки для застосування пакетування вантажів у АПК.

Бсльдюгін Є.О., студент
НУБіП України
Бондарєв С. І., к.т.н., доцент,
НУБіП Україна

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗАХИСТУ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВІЗНИКІВ ВІД НЕОБґРУНТОВАНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄС

На автоперевізника покладається велика відповідальність за своєчасну доставку вантажу і тому сам перевізник має бути юридично захищеним від необґрунтованих звинувачень, які можуть призвести до порушень умов договору. З цією метою необхідно обґрунтувати такі «механізми» юридичного регулювання взаємовідносин перевізника і замовника перевезень, щоб перевізник був захищеним від необґрунтованого звинувачення і не ніс відповідальності за невиконаний матеріальний збиток.

Однією з ключових вимог, що стосуються автомобільних перевізників або експедиторів полягає у «великій швидкості доставки продукції з місць виробництва в пункти споживання в чітко обумовлені строки» в області автомобільних перевезень вантажів та відносно відповідальності перевізника вітчизняний і «міжнародний» законодавець віддає перевагу чітко визначеним договірним зобов'язанням щодо недотримання умов. Така позиція є обґрунтованою, а саме з причин:

- законне порушення чи невиконання у повному обсязі зобов'язань являється механізмом, котрий не здатен враховувати всі особливості конкретних правовідносин, а також є загроза щодо неадекватного захисту прав обвинуваченого;

- При виконанні міжнародних автоперевезень вантажів сторони несуть зобов'язання згідно з положеннями Конвенції КДПВ. Вона чітко не прописує розмір відповідальності за прострочення доставки, порушення правил перевезень вантажів тощо. Таким чином, закріплення в законодавстві кожної країни, яка є гравцем в зовнішньоекономічній діяльності (ЗЕД), широкого переліку законних зобов'язань, зазначених вище, лише збільшить кількість розходжень в правовому регулюванні міжнародних автоперевезень.

Судова практика з питання відшкодування перевізником непрямих збитків неоднозначна, тому щоб уникнути виникнення спірних ситуацій доцільно визначити долю таких збитків безпосередньо на стадії укладання договору (прямо передбачити, що вони відшкодовуються або прямо передбачити, що не відшкодовуються). Однак, гонитва автоперевізника за прибутком, як правило, призводить до необґрунтованого ризику при підписанні договорів перевезень на умовах замовника.

Питання обмеження відповідальності перевізника за штрафні санкції третіх осіб часто стає предметом палких дискусій на етапі укладання договору. Результатом переговорів може бути включення в договір застереження про повну відповідальність перевізника за такі збитки або про повне її виключення або ж компромісні варіанти, наприклад:

- про пропорційний розподіл таких збитків між замовником і перевізником (50/50, 75/25 тощо), що сприяє сумлінному запереченню клієнта проти необґрунтованих вимог третіх осіб;
- про встановлення граничного розміру таких збитків, що підлягають відшкодуванню (найчастіше в твердій сумі або пропорційно вартості товару).

- при міжнародних перевезеннях, до яких може бути застосована Конвенція КДПВ, перевізник не зобов'язаний відшкодовувати замовнику непрямі збитки, такі як упущена вигода (неодержаний прибуток) і штрафні санкції, сплачені третім особам, ні в разі втрати або пошкодження вантажу, ні в разі прострочення його доставки.

Отже, перевізник чи експедитор, розуміючи, що міжнародне законодавство в сфері міжнародних перевезень чітко не регулює зазначену відповідальність, а також, що обов'язок безпосередньо не покладено ні на перевізника, ні на вантажовідправника повинен виходити з:

- національного законодавства;
- договірних відносин;
- правозастосовної практики.

Але, відповідно до сформованої практики перевізник відповідає за кріплення вантажу в цілях безпеки дорожнього руху. Вантажовідправник, в свою чергу, відповідає за питання кріплення вантажу в цілях забезпечення його збереження.

Однак, виходячи із специфіки вантажу і транспортного засобу, на перевізника може бути покладено обов'язок по кріпленню вантажу з метою його збереження. Такий обов'язок повинна бути узгоджена в договорі на перевезення вантажу.

Тому, проблематика збереження вантажів під час транспортування є досить проблематичним питанням. В умовах господарювання українських перевізників в ЗЕД (міжнародні перевезення вантажів) з країнами ЄС необхідно мати свій особливий підхід щодо кріплення вантажів і правил його транспортування по догам різних класів, особливо українським. Тому і відповідальність в даному аспекті питання перекладається на перевізника у повному обсязі.

Також варто звернути увагу на умови праці і оплати тарифу за перевезення, наприклад за тонно-кілометр, погодинна оплата. Отже, під час транспортування вантажів виникають вимушені простої з різних причин, але не з вини перевізника. В такому випадку є потреба в уточненні і правового підкріплення окремих норм про порушення термінів доставки вантажів. Однак, можливість реалізації даної норми на практиці утруднена. Проблема у тому, що визначити розмір відшкодування за прості рухомого складу, виходячи з погодинного тарифу можливо лише у тому випадку, якщо робота ТЗ оплачується відповідно погодинному тарифу. Таким чином, за умови встановлення, що вантажовідправник повинен заплатити за простій, тоді було б доцільно закріпити норму щодо розміру такого відшкодування перевізнику, яка має бути обґрунтована за двома критеріями – оплата робочого часу та оплата можливих фінансових втрат перевізника за час перебування в простій не з його вини.

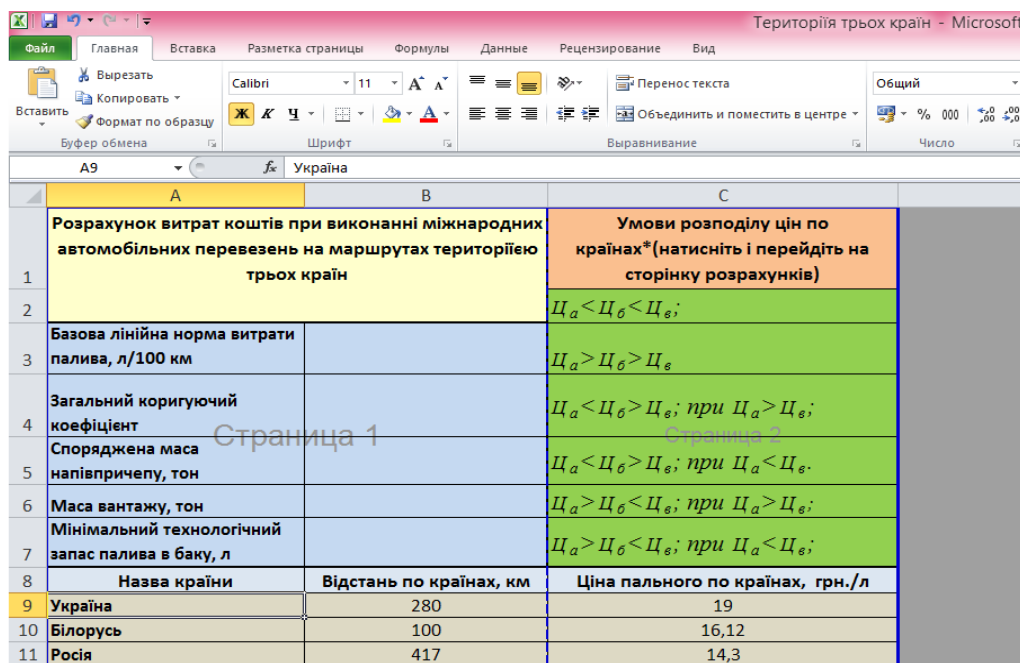
Василенко А.М., студент
НУБіП України
Бондарєв С. І., к.т.н., доцент,
НУБіП України

ВИТРАТИ ПАЛИВА НА МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕННЯХ

З метою планування міжнародних автоперевезень та розрахунку обсягу і вартості палива за рейс, були проведені аналітичні і експериментальні дослідження з визначення витрат палива. Прийнятий теоретично-експериментальний підхід досліджень, суть якого адаптація математичного алгоритму до результатів експериментальних досліджень витрат палива.

Враховуючи обмеження ввозу палива в країни проходження маршруту, об'єму стандартного баку, технологічного мінімального об'єму палива в баку, визначали умови заправки в залежності від вартості палива по країнам.

Основна мета це виконати заправку таким чином, щоб максимально використати паливе з меншою ціною. В роботі визначені умови розподілу цін на паливо в країнах проходження маршруту. Вихідними даними прийнято: витрати палива на один кілометр пробігу, відстань по країнам проходження маршруту, об'єм баку, мінімальний технологічний запас палива в баку. Дослідженнями передбачено проведення аналітичних досліджень з розрахунку витрат коштів на міжнародних перевезеннях по території трьох і чотирьох країнах за можливими умовами розподілу ціни палива. Отримані результати були оброблені і внесені у вигляді алгоритму у комп'ютерну програму Microsoft Excel, загальний вигляд головної сторінки показано на рис. 1.

	A	B	C
1	Розрахунок витрат коштів при виконанні міжнародних автомобільних перевезень на маршрутах території трьох країн		Умови розподілу цін по країнах* (натисніть і перейдіть на сторінку розрахунків)
2			$C_a < C_\phi < C_\pi$;
3	Базова лінійна норма витрати палива, л/100 км		$C_a > C_\phi > C_\pi$
4	Загальний коригуючий коефіцієнт		$C_a < C_\phi > C_\pi$; при $C_a > C_\pi$;
5	Споряджена маса напівпричепу, тон		$C_a < C_\phi > C_\pi$; при $C_a < C_\pi$.
6	Маса вантажу, тон		$C_a > C_\phi < C_\pi$; при $C_a > C_\pi$;
7	Мінімальний технологічний запас палива в баку, л		$C_a > C_\phi < C_\pi$; при $C_a < C_\pi$;
8	Назва країни	Відстань по країнах, км	Ціна пального по країнах, грн./л
9	Україна	280	19
10	Білорусь	100	16,12
11	Росія	417	14,3

Рис. 1. Вигляд вікна головної сторінки програми з вихідними даними з визначення витрат палива за критерієм максимальної витрати об'єму палива за мінімальною ціною

Порівняння результатів аналітичних та експериментальних досліджень показало, що адекватність математичної моделі відповідає майже 98% результатам експериментальних випробувань.

Долінська А.О., студент
НУБіП України
Бондарєв С. І., к.т.н., доцент,
НУБіП України

ПЛАНУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ПРОЦЕСІВ ТА УЗГОДЖЕННЯ ТРИВАЛОСТІ РОБОТИ НА МІЖНАРОДНИХ АВТОПЕРЕВЕЗЕННЯХ

Для отримання високих прибутків на транспорті, необхідні постійний моніторинг та професійні підходи до формування транспортних систем, використання вантажної техніки, робочого персоналу, тари та організаційні розробки з доставки і переміщення будь-яких матеріалів з однієї точки в іншу за оптимальним маршрутом. Отже, вирішення вказаних задач дозволить узгодити логістику взаємопов'язаних виконавчих транспортних ланок, які задіяні у переміщенні вантажів.

В рамках виконання якісного транспортного процесу надважливою задачею є складення оптимальних графіків подачі транспорту у визначений час. Проведені дослідження присвячені обґрунтуванню адекватної математичної моделі для узгодження ефективної роботи транспортних і вантажних засобів у заданих часових межах.

Нами запропоновано основну залежність тривалості простоїв з технологічних причин для отримання математичної моделі для визначення часу при виконання міжнародного оборотного рейсу:

$$t_{об} = t_n + t_{розв.} + 2 \cdot n_{мит} \cdot t_{мит} + \frac{L_{об} \cdot (T_{зм} + (N_{пер} t_{пер} + t_{щод}))}{V_m T_{зм}} \quad (8)$$

де $n_{мит}$ – кількість митниць; $t_{мит}$ – час для проходження митного пункту; $t_{пер.щод}$ – сумарний час простою (перерви і щоденні відпочинки водіїв; $L_{об}$ – довжини рейсу; $T_{зм}$ – час на виконання зміни; $N_{пер}$ – кількість перерв протягом однієї зміни; $t_{пер}$ – час на проведення однієї перерви водія.

За результатами проведеної роботи нами обґрунтована суть існуючої проблеми щодо узгодження роботи автотранспорту та навантажувально-розвантажувальних засобів складський комплексів при виконанні міжнародних автомобільних перевезень.

Проаналізовані ряд організаційних засад щодо режимів роботи та відпочинку екіпажів транспортних засобів у відповідності з вимогами щодо роботи і відпочинку водіїв. Запропонована математична модель для визначення часу виконання міжнародного оборотного рейсу в залежності від обмежень тривалості роботи і відпочинку водіїв за правилами Європейської угоди щодо роботи екіпажів транспортних засобів.

Козаченко Наталія Віталіївна

асистент кафедри транспортних технологій ВП НУБіП України
«Ніжинський агротехнічний інститут».

Козаченко Вадим Олександрович

студент ВСП «Ніжинський фаховий коледж Національного університету
біоресурсів і природокористування України»

МЕТОДИ БЕЗПЕЧНОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРІВ НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ

Анотація. У цій статті описані питання щодо безпечного перевезення пасажирського потоку на автомобільному транспорті в межах України. Головним завданням автотранспортного підприємства, яке надає послуги з перевезення є безпека не тільки пасажирів, водіїв а й інших учасників дорожнього руху.

Тому, можна зробити висновок, що у сучасних умовах, питання щодо фактору впливу на безпеку перевезення пасажирів та їх життєдіяльності в умовах життєвого середовища є достатньо серйозним та актуальним.

Ключові слова: перевезення, пасажирів, транспортні засоби, безпека.

Аннотация. В этой статье описаны вопросы безопасной перевозки пассажиропотока на автомобильном транспорте в пределах Украины. Главной задачей автотранспортного предприятия, предоставляющего услуги по перевозке является безопасность не только пассажиров, водителей но и других участников дорожного движения.

Поэтому, можно сделать вывод, что в современных условиях, вопросы фактора влияния на безопасность перевозки пассажиров и их жизнедеятельности в условиях среды обитания есть достаточно серьезным и актуальным.

Ключевые слова: перевозки, пассажиры, транспортные средства, безопасность.

Abstract. This article considers the issues of safe transportation of passenger transport by road within Ukraine. The main task of the trucking company, which provides transport services, is the safety not only of passengers, drivers, but also other road users.

Therefore, we can conclude that in modern conditions, the question of the factor influencing the safety of passenger traffic and their livelihood in the environment, is quite serious and relevant.

Key words: transportation, passengers, vehicles, safety.

Головним показником під час надання автотранспортних послуг на автомобільних пасажирських перевезеннях – є безпека пасажирів, водія та інших учасників дорожнього руху.

При конструюванні новітніх моделей автомобілей, виробники витрачають чималі кошти для знаходження свіжих інженерних рішень, які б забезпечили зручне і безпечне споживання покупцям і відповідали усім

державним та міжнародним стандартам безпеки автотранспортних засобів виходячи з кінцевого споживача.

Серед методів захисту пасажирів та водія розрізняють пасивну і активну безпеку транспортних засобів. До пасивної безпеки відносять усі конструктивні особливості автотранспортних засобів та дорожніх споруд. Активною безпекою – є інженерно-технічні особливості автотранспортних засобів та дороги, які забезпечують зменшення тяжкості наслідків дорожньо-транспортних пригод або їх уникнення, завдяки активним діям учасників дорожнього руху.

Відповідно статистичним даним кількість ДТП на дорогах являється дуже невтішною незважаючи на усі нові технологічні рішення та підвищення вимог до заходів безпеки на автомобільному транспорті.

За офіційними даними Патрульної Поліції України за 2020 рік на дорогах України виникла 160 тис. дорожньо-транспортна пригода. Порівняно з статистикою 2019 року кість загиблих збільшилась на 3.1 %, а кількість постраждалих підвищилась на 6 % [2].

За статичними розрахунками кількість ДТП та їх наслідки на дорогах України набагато вища ніж в розвинутих країнах і є одним з найгірших показників в Європі та світі.

Так кількість ДТП з летальними випадками на 1 млн. автомобілів у сім разів більше ніж ЄС та США і в десять разів більше ніж в Японії. Тяжкість наслідків від ДТП в Україні більша на 1.5 – 5 разів більше. Кількість загиблих в Україні під час ДТП становить 13 % від загиблих у дорожніх пригодах всієї Європи. В той час як Український автопарк транспортних засобів складає всього 2 % від усього автопарку Європи[3].

До основних чинників зародження ДТП на дорогах України відноситься: не дотримання правил дорожнього руху (перевищення швидкості, порушення

правил маневру, недотримання дистанції та інше), недотримання правил дорожнього руху пішоходами, халатність водіїв, технічна несправність транспортних засобів.

Незважаючи на досить застарілий автопарк України, середній вік авто становить - 16 років [1]. Кількість ДТП скоєних через технічну несправність транспортного засобу складає менше 1 %, в той час як в розвинутих країнах даний відсоток сягає 12 % в Данії, 18 % в Німеччині, 20 % в Франції та 15-25 % в Сполучених Штатах Америки.

Отже, можна зробити висновки, що технічно-застарілий автопарк України хоч і являється суттєвим чинником дорожньо-транспортних пригод але не є його основною причиною. Також, недотримання правил дорожнього руху, учасниками дорожнього руху є основною причиною ДТП. Державі слід збільшити відповідальність учасників дорожнього руху (як водіїв так і пішоходів) за порушення правил дорожнього руху не забуваючи про поступове оновлення технічної бази транспортних засобів.

Список використаної літератури

1. Загурський О. М. Аналіз ринку автотransпортних послуг в Україні. Збірник наукових праць «Автомобільний транспорт» 2019. № 44. 66-71.
2. Статистика дорожньо-транспортних пригод на території України – Патрульна Поліція України/ - <http://patrol.police.gov.ua/statystyka/>
3. Сковчук М. Занепад автомобільного транспортного в результаті імітації реформ/ Ukrainian journal Економіст / 24.03.2014.

Кумейко А.Г., студент,
НУБіП України
Бондарєв С. І., к.т.н., доцент,
НУБіП України

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПРОДУКЦІЇ ПРИ ВИКОРИСТАННІ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ЛОГІСТИКИ

Вартість транспортної складової процесу постачання, виробництва і розподілу може досягати третини ціни кінцевого продукту. Транспортні витрати в АПК України досягають понад 30% витрат на виробництво і реалізацію продукції. Одним з шляхів підвищення ефективності транспортного процесу в АПК є розширення його операцій пакетуванням.

Варто зазначити, що витрати на упаковку і пакетування вантажів складають в межах одного відсотку вартості доставки вантажів. В той же час, від якості цих операцій залежить не лише збереження продукції, але і витрати на виконання транспортного процесу. Раціональне пакетування дозволяє використовувати дешевшу тару, зменшити трудомісткість вантажних робіт, скоротити втрати продукції, особливо сипких вантажів, істотно зменшити простої рухомого складу під навантаженням і розвантаженням, підвищити продуктивність навантаження на одиницю площі складських приміщень, зберегти товарний вид продукції, що є досить важливим фактором. У АПК доцільно пакетувати продукцію рослинництва (круп, борошно, овочі, оливу тощо), продукцію тваринництва (сир, яйця, молочні продукти, мед, консерви), добрива, пиломатеріали, будівельні матеріали, мастильні матеріали, запасні частини до машин і устаткування та інші вантажі. Однією з причин, які гальмують широке впровадження у виробництво інноваційних технологій пакетування вантажів у АПК є відсутність порівняльної оцінки певних

аспектів ефективності різноманітних переваг пакетування. Отже, вирішення основних аспектів цієї проблеми є актуальні.

При застосуванні пакетування продукції певні складові економічного ефекту постачальника визначають як за допомогою наступних напрямків реалізації останнього:

1. Перехід на дешевшу тару (наприклад, з дерев'яної тари на картонні ящики чи термоусадочну плівку);
2. Скорочення робочих, зайнятих на вантажних роботах;
3. Скорочення втрат продукції, а саме сипких вантажів в мішках (цемент, мінеральні добрива, цукор, борошно та ін.).
4. Скорочення потреби в складських площах в результаті підвищення продуктивності навантаження на одиницю площі при однаковій кількості продукції. Ефективність можна збільшити за рахунок висоти штабелювання пакетованих вантажів;
5. Збереження товарного виду продукції;
6. Скорочення часу простоїв транспортних засобів при виконанні навантажувально-розвантажувальних робіт;
7. Скорочення часу простою транспортних засобів в очікуванні виконання вантажних робіт;
8. Розробка заходів з підвищення ціни на продукцію, яка поставляється в пакетах;
9. Реалізації пакетованої продукції за кордоном, обумовленої різницею між світовими і внутрішніми цінами:

Для широкого впровадження у виробництво технологій пакетування необхідно розробити і реалізувати низку заходів, які пов'язані з наступними витратами: на розробку проекту пакетування продукції АПК; на придбання піддонів для пакетування; на придбання термоусадочної плівки для

скріплення вантажів, сформованих в одному піддоні; на придбання засобів механізації навантажувально-розвантажувальних робіт і устаткування для формування і скріплення плівки; на виконання монтажних і пускових налагоджувальних робіт; на зарплату з нарахуваннями робітникам, які виконують скріплення вантажів на піддонах плівкою;

Отже, нами обґрунтовані основні напрямки для застосування пакетування вантажів у АПК.

Паламарчук І.С., студент
НУБіП України
Бондарєв С. І., к.т.н., доцент,
НУБіП України

ВИЗНАЧЕННЯ ВИТРАТ ПАЛЬНОГО ПРИ ВИКОНАННІ МІЖНАРОДНИХ АВТОПЕРЕВЕЗЕНЬ

З метою планування міжнародних автоперевезень та розрахунку обсягу і вартості палива за рейс, були проведені аналітичні і експериментальні дослідження з визначення витрат палива. Прийнятий теоретично-експериментальний підхід досліджень, суть якого адаптація математичного алгоритму до результатів експериментальних досліджень витрат палива.

Враховуючи обмеження ввозу палива в країни проходження маршруту, об'єму стандартного баку, технологічного мінімального об'єму палива в баку, визначали умови заправки в залежності від вартості палива по країнам. Основна мета це виконати заправку таким чином, щоб максимально використати пальне з меншою ціною. В роботі визначені умови розподілу цін на паливо в країнах проходження маршруту. Вихідними даними прийнято: витрати палива на один кілометр пробігу, відстань по країнам проходження маршруту, об'єм баку, мінімальний технологічний запас палива в баку. Дослідженнями передбачено проведення аналітичних досліджень з розрахунку витрат коштів на міжнародних перевезеннях по території трьох і

чотирьох країнах за можливими умовами розподілу ціни палива. Отримані результати були оброблені і внесені у вигляді алгоритму у комп'ютерну програму Microsoft Excel, загальний вигляд головної сторінки показано на рис. 1.

	A	B	C
1	Розрахунок витрат коштів при виконанні міжнародних автомобільних перевезень на маршрутах території трьох країн		Умови розподілу цін по країнах* (натисніть і перейдіть на сторінку розрахунків)
2			$C_a < C_o < C_e$
3	Базова лінійна норма витрати палива, л/100 км		$C_a > C_o > C_e$
4	Загальний коригуючий коефіцієнт		$C_a < C_o > C_e$; при $C_a > C_e$
5	Споряджена маса напівпричепу, тон		$C_a < C_o > C_e$; при $C_a < C_e$
6	Маса вантажу, тон		$C_a > C_o < C_e$; при $C_a > C_e$
7	Мінімальний технологічний запас палива в баку, л		$C_a > C_o < C_e$; при $C_a < C_e$
8	Назва країни	Відстань по країнах, км	Ціна пального по країнах, грн./л
9	Україна	280	19
10	Білорусь	100	16,12
11	Росія	417	14,3

Рис. 1. Вигляд вікна головної сторінки програми з вихідними даними з визначення витрат палива за критерієм максимальної витрати об'єму палива за мінімальною ціною

Порівняння результатів аналітичних та експериментальних досліджень показало, що адекватність математичної моделі відповідає майже 98% результатам експериментальних випробувань.

Савченко Л. А., к.т.н.

Колісник Наталія, студентка

Національний університет біоресурсів і природокористування України

РОЗРОБКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТРАНСПОРТНОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯ БУДІВЕЛЬНИХ ВАНТАЖІВ

Виробниче значення транспорту визначається об'єктивною необхідністю переміщення вантажів від місця виробництва до місць споживання. Головною задачею транспорту являється своєчасне, якісне і повне задоволення народного господарства і населення в перевезеннях.

Для перевезення вантажів автомобільним транспортом важливим є наявність дорожнього покриття, по якому буде рухатися рухомий склад.

Найбільше вантажних перевезень в галузях народного господарства приходить на промисловість, далі йдуть сільське господарство і будівництво. В сільських районах виділяються дороги, де різко переважають перевезення тих чи інших видів сільськогосподарської продукції. Потреби у переміщенні вантажів постійно зростають.

Незалежно від типу рухомого складу і маршруту слідування, при перевезенні будівельних матеріалів необхідно суворо контролювати правила транспортування цього вантажу:

- транспорт повинен повністю відповідати специфіці і габаритам вантажу;
- при виконанні перевезення потрібно дотримуватися технічних умов, зазначених виробником;
- будматеріали в процесі навантаження повинні бути надійно закріплені з використанням систем фіксації, обмежувачів або додаткових бортів.

При проведенні організації процесу перевезення вантажів одним із основних його елементів є вибір маршруту руху. Маршрутизація перевезень полягає у розробці маршрутів руху транспортних засобів, які б забезпечували ефективне використання пробігу. Основними факторами, що впливають на вибір маршруту є розташування навантажувальних та розвантажувальних пунктів, розмір партій вантажу, тип АТЗ, а також вимоги, що накладає система водій-автомобіль-дорога-середовище.

При складанні графіка доставки вантажів необхідно враховувати наступні фактори: наявність необхідної продукції на складських комплексах; наявність транспортних засобів для обслуговування комплексу;

вантажодержувач повинен забезпечувати своєчасний прийом вантажу та його розвантаження.

Маршрути поділяють на маятникові (зі зворотним незавантаженим пробігом) та кільцеві.

Маршрутизація перевезень сприяє своєчасному і безперервному виконанню поставок продукції від виробників до споживачів та ефективному взаємозв'язку збутових та автотранспортних організацій.

Таблиця 1

Технічна швидкість рухомого складу

Категорія доріг	Тип дорожнього покриття	Технічна швидкість (км/год)
I	Дороги з удосконаленим покриттям	90
II	Дороги з твердим покриттям і ґрунтові з вдосконаленим покриттям	60
III	Дороги природні, ґрантові	30

Частіше перевезень відбуваються по маятникових маршрутах. Врахування раціональності процесу: спочатку розглядають можливість організації перевезень із зворотнім навантаженням пробігу.

Довжина їздки:

$$L_m = L_A + L_B + L_C + L_D \dots L_n;$$

середня відстань перевезень:

$$L_{pd} = \frac{W_{pd}}{Q_{pd}}.$$

Кількість їздок автомобіля визначається за формулою:

$$n_i = \frac{Q_{\text{доб}}}{q_{\phi}}$$

де: $Q_{\text{доб}}$ – добовий обсяг перевезення

q_{ϕ} – фактична вантажопідйомність.

Продуктивність рухомого складу у тонах та тонно-кілометрах автомобіля за день роботи визначається за формулою:

$$U_{\text{дн}} = q_n \cdot \gamma_c \cdot n_i, \text{ Т.}$$

$$W_{\text{дн}} = U_{\text{дн}} \cdot l_{\text{вї}}, \text{ Т-КМ}$$

Час обігу рухомого складу t_0 , на маятниковому маршруті:

$$t_0 = t_p + t_{\text{в-р}}.$$

Оскільки:

$$t_p = \frac{L_{\text{er}}}{V_T} + \frac{L_{\text{er}}}{V_T} = \frac{2L_{\text{er}}}{V_T},$$

тобто

$$t_0 = \frac{2L_{\text{er}}}{V_T} + t_{\text{в-р}}.$$

Експлуатаційна кількість автомобілів, необхідних для виконання плану перевезень визначається за формулою:

$$A_e = \frac{Q_{\text{нл}}}{U_{\text{дн}} \cdot D_p}, \text{ авт}$$

Добовий пробіг автомобілів вираховується за формулою:

$$L_{\text{доб}} = (l_{\text{вї}} + l_x) \cdot n_i + l_{01} + l_{02} - l_x, \text{ км}$$

Добовий коефіцієнт використання пробігу на маршруті визначається за формулою:

$$\beta_{\text{доб}} = \frac{l_{\text{ei}} \cdot n_i}{L_{\text{доб}}}$$

Для того щоб визначити інвентарний склад парку автомобілів, необхідно виконати ряд розрахунків.

Під техніко-експлуатаційними показниками (ТЕП) розуміють систему взаємозв'язаних первинних і розрахункових показників, що характеризують можливе і фактичне використання технічного об'єкту в існуючих експлуатаційних умовах. На автомобільному транспорті застосовують ТЕП використання рухомого складу, маршрутів, стоянок і ін.

Значення первинних показників встановлюються безпосередньо за даними обліку роботи автомобілів на лінії. Значення розрахункових показників встановлюється за допомогою математичних дій над іншими ТЕП. Тому послідовність формування різних ТЕП визначається інформаційними зв'язками між ними. Ряд ТЕП використання рухомого складу є обов'язковими для включення у встановлену статистичну звітність згідно нормативним вимогам.

Розрахунковий пробіг автомобіля визначається за формулою:

$$L_{\text{розн}} = L_{\text{кр}} \cdot K_1 \cdot K_2 \cdot K_3$$

де

$L_{\text{кр}}$ - пробіг автомобіля до капітального ремонту;

- K_1 - коефіцієнт, який враховує категорію умов експлуатації (табл. 2);

- K_2 - коефіцієнт, який враховує модифікацію рухомого складу (табл. 3);

- K_3 - коефіцієнт, який враховує природно-кліматичні умови (для України $K_3=1$).

Таблиця 2

Коефіцієнти норм міжремонтних пробігів K_1

Категорія умов експлуатації	I	II	III
Норма міжремонтного пробігу K ₁	1,0	0,8	0,6

Таблиця 3

Коефіцієнти коректування норм міжремонтних робіт рухомого складу K₂

Тип і модифікація рухомого складу	Норма міжремонтного пробігу K ₂
Сідловий тягач	0,95
Автомобіль з причепом	0,90
Автомобіль з двома причепами	0,85
Спеціалізований рухомий склад	-
Автомобілі-самоскиди	0,85
Автомобілі-самоскиди з одним причепом або при роботі на коротких плечах (до 5 км.)	0,80
Автомобілі-самоскиди з двома причепами	0,75
Автомобілі високої прохідності	-

Число днів технічної готовності автомобіля за цикл визначається за формулою:

$$D_{\text{ец}} = \frac{L_{\text{розр}}}{L_{\text{доб}}}, \text{ дні}$$

Тоді число днів простою автомобіля в технічному обслуговуванні (ТО) і поточному ремонті (ПР) за цикл дорівнює:

$$D_{\text{то.пр}} = \frac{L_{\text{розр}}}{1000} d_{\text{то.пр}} \text{ днів}$$

де: $D_{\text{то.пр}}$ – число днів простою автомобіля в технічному обслуговуванні (ТО) і поточному ремонті (ПР) за цикл;

$d_{\text{то.пр}}$ – питомий простій автомобіля в ТО і ПР, дні на 1000 км пробігу.

Для вантажних автомобілів $d_{\text{то.пр}} = 0,5$ днів на 1000 км пробігу.

Число днів циклу визначається за формулою:

$$D_{\text{ц}} = D_{\text{ец}} + D_{\text{то.пр}}, \text{ дні.}$$

Коефіцієнт технічної готовності визначається за формулою:

$$a_T = \frac{D_{\text{ец}}}{D_{\text{ц}}},$$

Інвентарна кількість автомобілів:

$$A_i = \frac{A_e}{a_e}, \text{ авт.}$$

Інвентарну кількість автомобіле-днів визначається за формулою:

$$A_{\text{Ді}} = A_i \cdot D_p, \text{ авт.-дні}$$

Експлуатаційна кількість автомобіле-днів визначається за формулою:

$$A D_E = A_{\text{Ді}} \cdot a_e, \text{ авт.- днів}$$

Загальний пробіг за період роботи:

$$L_{\text{заг}} = A D_e \cdot L_{\text{доб}}, \text{ км}$$

Обсяг перевезень вантажу за даний період визначається за формулою:

$$Q_{\text{заг}} = A D_e \cdot U_{\text{дн}}, \text{ т}$$

Вантажообіг за даний період обчислюється так:

$$W_{\text{заг}} = A D_e \cdot W_{\text{дн Т-км}}$$

Середня довжина перевезень:

$$L_{\text{пер}} = \frac{W_{\text{заг}}}{Q_{\text{заг}}}, \text{ км}$$

Час на підготовчо-заклучні роботи визначається:

$$T_{\text{н-з}} = A D_e \cdot 0,383 \text{ год}$$

Експлуатаційна кількість автомобілів, необхідних для виконання плану перевезень визначається за формулою:

$$A_e = \frac{Q_{\text{пл}}}{U_{\text{дн}} \cdot D_p}, \text{ авт}$$

Визначаємо абсолютну похибку за формулою:

$$\Delta Q = \left| \frac{Q_{\text{пл}} - Q_{\text{заг}}}{Q_{\text{пл}}} \right| \cdot 100\% < 5\%$$

Отже, при визначенні абсолютної похибки можна сказати і визначити який автомобіль є найефективнішим і найкращим для перевезення певного вантажу, є той в якого найменша похибка.

Визначення кошторису витрат для забезпечення роботи на маршруті є також важливим визначником для організації транспортного процесу перевезення. Кошторис витрат (собівартість перевезень) – комплексний економічний показник, у якому відображено витрати автотransпортного підприємства на виробництво транспортних послуг. Собівартість перевезень використовують як один з основних оцінних показників ефективності роботи з організації перевезень. При плануванні собівартості перевезень використовують кошторисний метод калькулювання витрат за відповідними статтями, усі витрати, пов'язанні з утриманням автомобільного транспорту та виконанням транспортної роботи, групують за статтями залежно від їх призначення.

Оплата праці при відрядній розцінці з розрахунку 0,08 дол. США за загальний пробіг, що здійснить автомобіль за робочий час:

$$\text{ФОП} = L_{\text{доб(з)}} \cdot D_p \cdot C \cdot K_{\text{НБУ}} \cdot K_d \cdot A_m$$

де C – відрядна оцінка (0,08 дол. США);

$K_{\text{НБУ}}$ – курс гривні згідно ставки національного банку;

K_d – коефіцієнт доплат до основної заробітної плати ($K_d = 1,5$);

D_p – кількість днів роботи;

A_m – число задіяних автомобілів;

$L_{\text{доб(з)}}$ – добовий пробіг автомобіля загальний на всіх ділянках маршруту

Сума відрахувань розраховується за формулою:

$$C_{\text{сз}} = \text{ФОП} \frac{H_{\text{сз}}}{100},$$

де $H_{\text{сз}}$ – норматив відрахувань на соціальні заходи, %

Єдиний соціальний внесок на автомобільному транспорті відповідає до 10 класу ризику професій і складає 36,88 %.

Собівартість одного кілометра на маршруті складає, грн/км:

$$C_{1\text{км}} = \frac{C_{об}}{L_{доб(з)} \cdot D_p \cdot A_m}$$

де $C_{об}$ – загальні витрати на перевезення, грн;

Чистий дохід (без урахування ПДВ):

$$D_{рп} = D_p \cdot A_m \cdot L_{доб(з)} \cdot T_{км}$$

де D_p – кількість робочих днів;

A_m – кількість автопотягів, задіяних у перевезеннях;

Прибуток балансовий визначається як різниця між доходом підприємства і витратами на організацію перевезень, грн:

$$П_Б = D_{рп} - \sum B$$

Тобто від чистого доходу віднімаємо суму всіх витрат.

Чистий прибуток визначається з урахуванням податку на прибуток:

$$П_ч = П_Б - П_п$$

де $П_п$ – податок на прибуток

Рентабельність реалізації послуг ($P_{рп}$) з перевезення вантажів визначає, який прибуток припадає на грошову одиницю витрат (доходу) від реалізації послуг:

$$P_{рп} = П_ч / D_{рп}.$$

Отже, при виборі схеми доставки вантажу за будь-яким із існуючих варіантів враховують особливості вантажу та його виробництва, фактори, що обумовлюють особливості організації процесу транспортування, та умови управління запасами.

Ефективність роботи такої системи залежить від узгодження роботи транспорту, підприємств виробництва та споживання, організацій постачання та збуту.

Список використаної літератури:

1. Кальченко А.Г. Логістика. Київ 2003. – 283 с.
2. Мірошниченко Л. Автомобільні перевезення: організація і облік. – Х.: Фактор, 2004. – 420 с.
3. Норми витрат на технічне обслуговування і поточний ремонт по базових марках автомобілів. К. Мінтранс України, 1995. – 21 с.
4. Норми витрат на палива і мастильних матеріалів на автотранспорті. К. Мінтранс України, 1998. – 41 с.

Синчуков В.О., студент

НУБіП України

Бондарєв Сергій Іванович, к.т.н., доцент,

НУБіП Україна

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РУХОМИМ СКЛАДОМ ЗА ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНИМИ КРИТЕРІЯМИ

Основні проблеми, з якими стикаються багато компаній, що використовують змішані схеми перевезень і застосування найманих автотранспортних засобів при виконанні міжнародних автомобільних перевезень (МАП) в напрямку Україна – ЄС є значні транспортні витрати, наднормативні і необґрунтовані простої на митних пропускних пунктах, не відповідає сьогоdnішнім ринковим вимогам рівень організації та контролю управління перевезеннями, недостатня якість послуг, що надаються.

Також варто відмітити, що законодавче «запізнення» і недосконалість нормативних актів, які супроводжують транспортний процес при МАП призводять до низки необґрунтованої відповідальності перевізників.

В останні роки дещо кращими стали інформаційне забезпечення учасників транспортного процесу, дещо оновився рухомий склад (РС), що виконує МАП з покращеними техніко-економічними та екологічними показниками.

Однак неконтрольована наднормативна витрата пального в процесі виконання перевезень залишається проблемою.

До вирішення вищевказаних проблем, на нашу думку, можна віднести наступні шляхи:

- розробка рекомендацій з організації ефективного оперативного управління процесу МАП, прийняття управлінських рішень в режимі реального часу;
- створення конкурентоспроможних передумов участі в перевізному процесі вітчизняними перевізниками;
- використання методів і засобів інтелектуальних транспортних систем по всьому спектру оперативного управління МАП.

Оперативне управління на МАП передбачає вирішення всіх поточних питань, пов'язаних з діяльністю перевезень вантажів. Метою є забезпечення безперебійної, ритмічної і узгодженої роботи на всіх ланках ланцюга доставки вантажів. Традиційно під оперативним управлінням розумівся процес безпосереднього реагування на робочу ситуацію. Однак найчастіше ці заходи та відсутність необхідної поточної інформації, не могли принести очікуваного ефекту і оперативно знизити гостроту проблеми. Прогресивні технології сьогодення дозволяють якісно змінити ситуацію, створюючи умови для здійснення постійного оперативного реагування за процесом виконання транспортної операції в реальному режимі часу.

У даній роботі запропонований і впроваджений в структуру оперативного управління одне з новітніх технологічних інформаційних рішень, а саме запровадження системи «FMS» на рухомому складі, яка

дозволила отримувати детальну інформацію про споживання палива машиною, фіксувати час і обсяги заправок палива і його зливів тощо.

Особливу увагу в роботі віднесено до економічної сторони проблеми вибору РС для МАП, яка тісно пов'язана з витратами на їх придбання. Ціна на старі вантажівки мало залежить від марки і визначається в основному терміном служби (рис. 1).

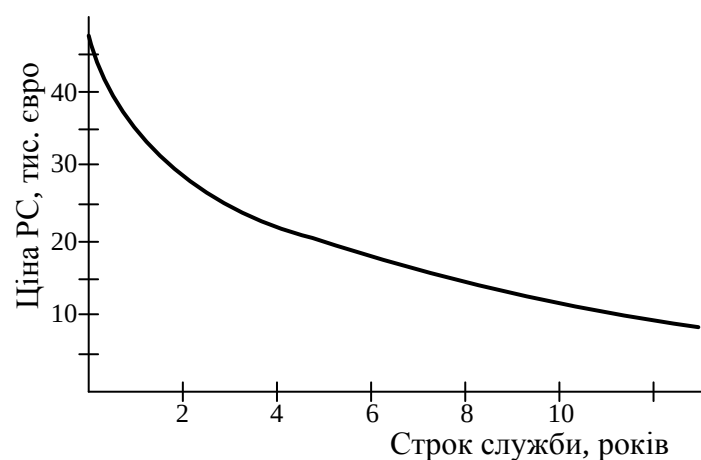

Рис. 1. Залежність ціни вантажних автомобілів від терміну їх служби (за середньостатистичними даними власних досліджень – MAN, DAF і Scania)

В українських перевізників через існуючі мита та податкову політику можливості придбання нових імпортних автомобілів значно скромніше, ніж у їхніх зарубіжних конкурентів. На даний час, наприклад, автомобілі екологічного класу ЄВРО-6 трохи більше 1-ї тисячі, а ЄВРО-5 – близько 4-х.

Крім правової існує і суто технічна проблема вибору РС для МАП, що стосується їх основних експлуатаційних властивостей: динамічності, паливної економічності, потужності двигуна тощо.

У цілому принципових альтернатив в придбанні РС крім як у провідних виробників в Європі і США не має. А втім, відповідальність вибору через високі ціни на вантажівки досить велика. Один із шляхів вирішення цієї проблеми - розробка критерію ефективності вибору АТС з метою виключення свідомо незадовільних варіантів і звуження області пошуку найкращих

рішень. Оскільки МАП є в основному комерційними, то в якості критерію ефективності використовуваних для їх здійснення РС можна використовувати, наприклад, прибуток:

$$\Pi = \int_{L_0}^{L_k} [D(L) - S(L)] \cdot dL \quad (1)$$

де L_0 - пробіг з моменту початку експлуатації РС (для нових і старих $L_0 = 0$); L_k - сумарний пробіг, після якого РС знімається з міжнародних перевезень; $D(L)$ - поточний дохід від використання РС; $S(L)$ - поточні витрати на РС.

У моделі (1) і дохід, і витрати мають сенс інтенсивності, тобто віднесені до одиниці пробігу. Дохідна складова визначається загальним пробігом $L_s = L_k - L_0$ і тарифами на перевезення.

За інших рівних умов очевидно, що чим вище загальний пробіг L_s , тим більший прибуток. Проте цьому перешкоджають деякі обмеження.

Наприклад, витратну складову можна представити у вигляді суми постійних і змінних компонент:

$$S(L) = S(L_0) - S(L_k) + S_{mp}(L) + S_e(L), \quad (2)$$

де $S(L_0)$ - вартість придбаного РС; $S(L_k)$ - залишкова або продажна ціна знімається з експлуатації РС; $S_{mp}(L)$ - витрати на обслуговування і ремонт; $S_e(L)$ - експлуатаційні витрати.

Розглянемо складові витрат з урахуванням діючих і динамічно введених в дію обмежень в країнах ЄС. Старі вантажівки коштують значно менше нових. Однак їх використання в МАП з ЄС пов'язано з більшими експлуатаційними витратами, ризиком лінійних відмов і меншим у порівнянні з новими ТЗ річним пробігом. Орієнтуючись на цю перспективу, отримаємо обмеження до задачі (1):

$$L_k = L_p \cdot T_c$$

де L_p - річний пробіг РС; T_c - граничний термін служби РС для МАП.

Це обмеження стає серйозною перешкодою для придбання старих АТС, бо різко скорочує їх експлуатаційний період і, як наслідок, загальний прибуток. З іншого боку, воно стимулює більш інтенсивну експлуатацію транспортних засобів.

Експлуатаційні витрати $S_e(L)$, що визначаються витратою палива, досить переконливо демонструють переваги сучасних нових іномарок. Лінійні витрати пального нових європейських вантажівок за наведеними результатами тестування в експлуатаційних умовах при повному завантаженні складають від 24 до 30 л/100 км в залежності від потужності і умов перевезення. Проте варто особливо враховувати строк безвідмовної служби РС, ступінь надійності на відмову енергетичних установок РС та ремонтпридатність в умовах власних СТО перевізників.

При виборі рухомого складу для МАП необхідно керуватися перш за все вищезазначеними критеріями, що дозволяє оптимально оцінити роботу транспорту при конкретних умовах експлуатації.

Сліпуха Т.І. асистент
кафедри транспортних
технологій та засобів у АПК,
НУБіП України

РОЗВИТОК АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ

Автомобільний транспорт функціонує у розвиненому конкурентному середовищі, є привабливим з точки зору капітальних інвестицій, має достатньо швидкі темпи окупності вкладень, низькі витрати операторів задля функціонування автодорожньої мережі. З точки зору забезпечення цінової доступності послуг галузь.

Таким чином, ефективність розвитку автотранспорту багато в чому визначить ефективність всієї економіки країни, а стримування розвитку автомобільного транспорту, в певній мірі, рівнозначно гальмування економічного розвитку і структурних перетворень. Рішення основних проблем автомобільного транспорту є важливим завданням країни. У автотранспорті, як і у інших видів транспорту, багато проблем. В основному вони пов'язані не з роботою автотранспортного підприємства, а з недосконалістю законодавчої системи.

Перехід економіки України на ринкові умови господарювання і швидка приватизація підприємств істотним чином змінили систему перевізного процесу. Сьогодні автотранспортні підприємства працюють в умовах відсутності централізованих замовлень, що викликає визначену нестабільність формування обсягів їх послуг протягом запланованого періоду часу. Результатом є невпевненість підприємств в досягненні позитивних результатів від їх виробничо-господарської діяльності, зростає ризик їх стійкого функціонування на конкурентному ринку. Є невпевненість підприємств в досягненні позитивних результатів від їх виробничо-господарської діяльності.

В умовах роботи споживчої кооперації найбільш доцільним є використання автомобілів малої та середньої вантажопідйомності, оскільки саме вони забезпечують оптимальні розміри перевезень для невеликих торговельних, заготівельних, промислових підприємств споживчої кооперації. Але брак таких автомобілів змушує виконувати дрібно гуртові перевезення на автомобілях завищеної вантажопідйомності. Лише третя частина припадає на автомобілі малої та середньої вантажопідйомності з тих автомобілів, які зараз надходять.

Дослідивши розвиток автомобільного транспорту та його значення у споживчій кооперації, слід зазначити, що:

–автомобільний транспорт порівняно молода галузь діяльності, яка характеризується різноманітністю послуг у перевезеннях, що вона надає підприємствам та організаціям;

–для забезпечення виконання завдань транспортного обслуговування підприємств-замовників автомобільний транспорт споживчої кооперації має різноманітний рухомий склад, який потребує оновлення;

–автомобільний транспорт споживчої кооперації є перспективною галуззю, яка має значні резерви для розвитку, надає послуги як підприємствам та організації споживчої кооперації, так і іншим суб'єктам підприємницької діяльності та фізичним особам щодо перевезень в Україні та за її межами [2].

Розвиток потенціалу автотранспортного сервісу буде сприяти захисту довгострокових інтересів України на міжнародному ринку. Основними напрямками розвитку потенціалу автотранспортних послуг України на міжнародному ринку мають бути такі:

– пріоритетні напрями в освоєнні транспортних коридорів, обсягів транзитних, місцевих та експортно-імпортних перевезень, іноземного туризму, прискорення просування транспортних засобів на прикордонних переходах.

– створення законодавчої та нормативної бази, яка регламентує умови роботи служб міжнародних автомобільних перевезень, пунктів автомобільного сервісу, їхню взаємодію з підприємствами галузей інфраструктури країни в процесі транспортного забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків.

– перехід на міжнародні стандарти і правила, що застосовуються при будівництві об'єктів автомобільного сервісу, транспортних комунікацій, при виробництві транспортних засобів.

– розробка нових правил надання сервісу для транспортних засобів і їхніх екіпажів за умов транспортно-експедиторського обслуговування ними вантажовласників.

– забезпечення безпечної роботи на транспорті всередині і за межами країни [1].

Література

1. Мягких І.М. Роль і місце автомобільного транспорту в системі споживчої кооперації та напрями покращення транспортних послуг в Україні / Мягких І.М. // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 7. – с. 71 – 75.

2. Сабриченко А. Шляхи та заходи залучення іноземних інвестицій у дорожнє господарство України / Сабриченко А. // Держава та регіони. – 2009. – № 6. – с. 184 – 188.

Сліпуха Т.І. асистент
кафедри транспортних
технологій та засобів у АПК,
НУБіП України

АНАЛІЗ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Основним процесом транспорту є транспортні перевезення, що забезпечують ефективне функціонування системи господарських відносин будь-якої країни. Збільшення обсягів перевезень свідчить про зростання економіки країни, а зниження їх обсягу - є індикатором кризових явищ в економіці.

Стандарти та вимоги сучасного життя зовсім інші ніж були раніше, населення повинно задовольняти свої потреби в зручному переміщенні до місць роботи, культурних та освітніх закладів, а також до місць проживання інших людей та різноманітних сфер обслуговування — ось головне завдання, яке постає перед транспортною системою міста.

Статистична реальність транспортної галузі починаючи з 1990 року зменшилась 5 разів. Темпи скорочення внутрішніх перевезень порівняно з 1991 року становили 25,4%. Відповідно темпи скорочення внутрішніх перевезень були більшими. В свою чергу зменшення обсягів перевезень привело транспортну галузь України до значного скорочення доходів та відповідного занепаду транспортної інфраструктури. Основними проблемами у транспортній галузі є

- поганий стан доріг;
- митна інфраструктура;
- тарифна політика;
- відсутність транспортних терміналів.

Аналізуючи проблематику в транспортній галузі України, поганий стан доріг України не відповідає не лише міжнародним вимогам, але й внутрішнім стандартам всередині нашої держави. Такий стан доріг значно збільшує час доставки, призводить до зносу автотранспорту при різних темпах навколишнього середовища та збільшує використання палива при перевезенні вантажів.

В зв'язку з тим, що інші країни мають більш розвинуту транспортну інфраструктуру в зв'язку з цим перерозподіл транспортних потоків працює не на користь України.

Аналізуючи Рис 1.1 Пасажирські перевезення показано, що у січні–лютому 2021 р. пасажирообіг підприємств транспорту становив 7,7 млрд.пас.км, або 51,3% порівняно із січнем–лютим 2020 р. Послугами пасажирського транспорту скористалося 396,8 млн пасажирів (58,7% від обсягу січня–лютого 2020 р).

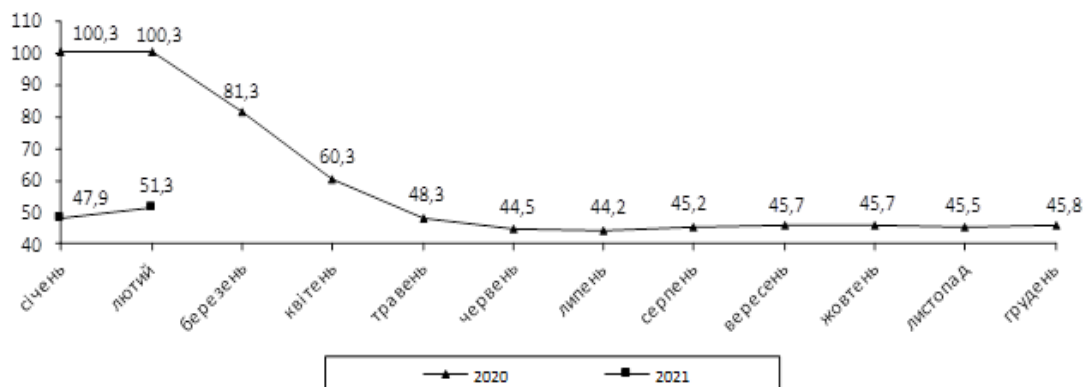

Рис.1.1. Пасажи́рооборот підприємств транспорту

Таблиця 1.1.

Пасажи́рські перевезення

	Пасажи́рообіг		Перевезено пасажирів	
	млн.пас.км	у % до січня—лютого 2021	млн	у % до січня—лютого 2020
Транспорт	7704,5	51,3	396,8	58,7
залізничний ¹	1980,2	53,2	11,2	50,8
автомобільний	2772,4	52,0	166,7	57,8
водний	0,04	216,2	0,0	233,3
авіаційний	1546,4	42,4	0,6	37,4
трамвайний	337,5	57,3	57,2	57,1
тролейбусний	523,7	59,5	89,7	58,6
метрополітенівський	544,3	64,4	71,4	64,7

Транспортна галузь України потребує значних капіталовкладень та інвестицій, які дадуть можливість мати великий рівень прибутковості, вчасно мати ступені ризику та можливість розраховувати на підтримку світових фінансових структур. При розробці маршрутної мережі пасажирських перевезень у містах доцільно розглядати класифікацію маршрутів за їх місцем

в маршрутній мережі. Вирішенню питань вдосконалення маршрутної мережі повинна передувати розробка концепції розвитку пасажирських перевезень.

Список використаних джерел

1. Давиденко А. Кащенко Ю. «Розвиток міжнародного транспортного сполучення України»// Економіка України, №8, 1999р.
2. <http://www.ukrstat.gov.ua/> Держстат Головне управління статистики у Україні. Експрес-випуск від 26.03.2021 р.

Сліпуха Т.І. асистент
кафедри транспортних
технологій та засобів у АПК,
НУБіП України

СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКОСТІ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ ТА ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ

Використовуючи вітчизняний і зарубіжний досвід управління якістю, враховуючи необхідність впровадження нових підходів до управління якістю, підвищення його ролі для економіки підприємств і країни в цілому, варто активізувати спільні дії науки і практики з розробки і впровадження принципово нової стратегії в управлінні якістю продукції [1].

Вдосконалення системи управління якістю транспортних послуг є одним з найважливіших напрямів для підтримки зростання обсягу перевезень, стійкого ринку збуту і стабільного прибутку. Також дуже важливо, щоб всі матеріальні цінності, надані до перевезення, були доставлені в пункти споживання в найкоротші терміни і в цілості. Це є одним їх найважливіших умов розвитку галузей промисловості, правильної організації виробництва і товарообігу. Процес перевезень вантажів і пасажирів представляє собою досить складний комплекс технічних комерційних та фінансових операцій, який виконується численними виробничими підприємствами транспорту, створюючи єдиний транспортний конвеєр, який для комерційної діяльності

видається як процес доставки вантажу, найбільш повно задовольняє одержувача як за термінами доставки, так і по вартості послуг транспорту.

Транспортні послуги мають свою специфіку, єдиних вимог за всіма видами транспорту виробити неможливо, тому в системі сертифікації послуг транспорту створені підсистеми. Складність робіт у галузі сертифікації послуг транспорту пов'язана поки з відсутністю необхідних нормативних та методичних документів, більшість з яких ще необхідно розробити. Крім просторового переміщення при доставці вантажів отримувачу виникає необхідність виконання низки супутніх основному процесу операцій, без яких у процесі перевезення можуть виникнути труднощі. Окремі операції повинні виконуватися самими вантажовласниками або за їх дорученням і за плату посередникам, інші – транспортними підприємствами. До числа супутніх варто віднести транспортно-експедиторські операції, операції з завантаження, розвантаження та зберігання вантажів, ряд підготовчих та заключних, а також розрахункових операцій.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується необхідністю впровадження трирівневої моделі системи управління якістю (СУЯ). До існуючих двох рівнів ISO 9001:2000 (удосконалення продукту та удосконалення СУЯ) сьогодні додається третій – інноваційний розвиток організації. Транспорт є невід'ємною частиною як виробничого процесу, так і економіки країни в цілому. Він тісно пов'язаний з усіма елементами виробництва. Тому виявлення використання наявних тенденцій та резервів розвитку в транспортній галузі дозволяє збільшити обсяг транспортних послуг, наданих іншим підприємствам, установам і організаціям. У перше десятиріччя реформ на транспорті були проведені базові структурні й інституціональні перетворення. Здійснено первісну приватизацію, перехід від прямого адміністративного управління до державного регулювання суб'єктів

ринку, в основному створена правова база транспортної діяльності в нових соціально- економічних умовах. Україна стала одним з активних учасників міжнародної інтеграції і суб'єктом глобальних економічних процесів. Для передбачення перспектив розвитку транспортної галузі слід використати інструментарій економічного прогнозування [2]. Сьогодні транспортний сектор економіки України у цілому задовольняє лише базові потреби економіки та населення у перевезеннях. Рівень безпеки, показники якості та ефективності перевезень пасажирів та вантажів, енергоефективності, техногенного навантаження на довкілля не відповідають сучасним вимогам. Спостерігається відставання в розвитку транспортної мережі, перш за все в розвитку автомобільних доріг загального користування від темпів автомобілізації країни. Протягом останніх двадцяти років їх протяжність практично не збільшувалася, у той час як за цей самий період у Європі швидкими темпами будувались автомагістралі. Результатом прогнозування є прогноз, під яким розуміється модель майбутнього, виражена в концептуальних або образних конструкціях. Співвідношення прогнозу з поставленими цілями підприємства дозволяє уточнити останні і переводить прогноз у розряд засобів- регуляторів поточного і стратегічного управління транспортним підприємством. В умовах бурхливого розвитку транспортного комплексу, спровокованого розвитком міждержавних торгових відносин і пошуком нових ринків збуту, що збудує стабільне зростання потреби у перевезеннях та їх координації, впровадженням принципово нових інструментів управління на транспортних підприємствах та зростання взаємодії і взаємозалежності між всіма учасниками перевізного процесу, особливо гостро постає питання обґрунтування вибору інструменту вирішення проблеми постійного забезпечення якості транспортних послуг. Проблеми управління якістю на транспортних підприємствах доцільно

вирішувати за допомогою сучасних інноваційних інструментів. Одним із механізмів забезпечення інвестиційної діяльності залишається бюджетне фінансування транспортного сектору, яке має бути спрямоване, перш за все, на такі цілі: – забезпечення функцій державного управління в транспортній галузі; – гарантоване підтримання в робочому стані мережі об'єктів транспортної інфраструктури та розвиток мережі автомобільних доріг загального користування, насамперед швидкісних; – підтримка бюджетного фінансування найважливіших транспортних проектів та проектів розвитку автомобільних доріг загального користування і підвищення рівня безпеки дорожнього руху; – гарантоване фінансування законодавчо закріплених державних зобов'язань за програмами розвитку транспорту та дорожнього господарства України.

Список використаної літератури

1. Бабкин Е.В. Управление качеством и конкурентоспособностью продукции (услуг) водного транспорта : дис. на соискание ученой степени доктора экономических наук. – Санкт-Петербург, 2006. – 300 с.
2. Бойко Є.О. Особливості впливу публічного адміністрування на розвиток транспортної логістики в контексті природоохоронної політики / Є.О. Бойко, В.А. Куцак // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2016. – Вип. 21. Част. 2. – С. 134 – 138.

Степанов Н.О., студент
НУБіП України
Бондарєв С. І., к.т.н., доцент,
НУБіП України

ЛОГІСТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ АВТОТРАНСПОРТОМ ПРИ МІЖНАРОДНИХ АВТОПЕРЕВЕЗЕННЯХ

Складність оцінки стану розвитку транспортного коридору та ефективності функціонування транспортної системи полягає в створенні

узагальненого показника, який кількісно визначає функціонування системи з багатьма вихідними величинами, з яким як з еталоном можна було порівняти кожен окремий і комплексний параметр транспортної системи. При цьому кожен результативний параметр має свій фізичний зміст і розміреність, а тому для узагальненого показника необхідно ввести для всіх параметрів штучну метрику.

У дослідженні транспортної системи, оцінка якості проводиться по зміні ентропії, тобто зміна, що відбувається в найбільш ймовірному напрямку.

Складність оцінки стану системи за комплексом критеріїв, кожен з яких має свій фізичний зміст і розмірність, полягає у створенні узагальненого *безрозмірного показника*. Тому для оцінки окремих ознак прийняті безрозмірні відносні показники. Згідно з математичними методами вирішення оптимізаційних завдань приймали, що кожна з частинних функцій у границях прагне до деякого свого номінального значення. Як безрозмірного відносного показника максимальної функції, пропонується встановлення абсолютного значення 1-го показника (X_i) до його максимального можливого, а в разі мінімізації функції - відношення мінімально можливого абсолютного значення до існуючого фактичного.

Запропонована методика для визначення нормативних оціночних значень і їх оцінки є кількісним, єдиним і універсальним методом оцінки стану будь-якого показника як по абсолютному, так і за відносним його значенням. Якість стану системи по окремій частинній ознаці (X_i -ому показнику) можна оцінити шляхом його фактичного абсолютного значення з його оцінним нормативним значенням. Однак оцінити якість стану транспортної системи в цілому можна лише за допомогою комплексного інтегрального показника – середньо-квадратичного відхилення з усіх відхилень частинних показників - шляхом зіставлення.

При прогнозуванні розвитку транспорту на тривалу перспективу задається більш високий рівень ефективності функціонування транспортної системи. Отже, оптимальний розвиток транспортної системи полягає у виборі і впровадженні тільки тих заходів, які дозволяють забезпечити необхідну зміну всіх техніко-економічних і експлуатаційних показників, а також заданий приріст ефективності системи в цілому.

Результати дослідження щодо наукової концепції логістичної інформаційної системи управління автотранспортом для оптимізації його функціонування в міжнародних транспортних коридорах, дають можливість сформулювати такі основні висновки і рекомендації:

1. Процес функціонування автотранспортного комплексу в міжнародних транспортних коридорах характеризується великою складністю, виключно високим динамізмом як потреб, так і управлінських рішень. Розроблена методологія системно-ієрархічного підходу дозволяє визначити склад і методи вирішення основних проблем розвитку. Необхідність такого підходу зростає в зв'язку з посиленням вимог до підвищення ефективності роботи автотранспорту в міжнародному сполученні.

2. Комплексний підхід щодо дослідження функціонування автотранспорту, який знайшов своє конструктивне втілення в методології системного аналізу та логістичної концепції, вимагає розробки сукупності взаємопов'язаних економіко-математичних моделей для різних завдань міжнародних транспортних коридорів. Пропонований в роботі метод керуючих моделей дозволить подолати труднощі, пов'язані зі значними обсягами обчислювальних робіт і забезпечить адекватний опис концептуальних моделей, що використовуються в сучасній методології аналізу і синтезу технічних систем.

3. На основі проведеного дослідження сформульовані методологічні принципи організаційної єдності автомобільного транспорту як складової частини єдиної транспортної системи, дана оцінка рівня забезпеченості послугами вантажного автомобільного транспорту, зроблено висновок про його зростаючу роль в умовах розвитку міжнародних економічних і науково-технічних зав'язків України з країнами учасниками зовнішньоекономічної діяльності. З наукових і практичних позицій представлено, що в діяльності автотранспорту і його взаємозв'язку з іншими видами транспорту є значні резерви щодо вдосконалення методів оптимізації та управління, які створюють умови для зростання ефективності транспорту, поліпшення якості перевезень і кращого використання провізних можливостей транспортних засобів.

4. В роботі сформульовані методичні принципи вирішення практичних завдань оптимізації та управління в транспортних коридорах, на основі яких:

- запропоновані заходи щодо вдосконалення методів оптимізації функціонування автотранспорту;
- визначені критерії оцінки стану й оптимізації роботи автотранспорту та надано аналіз функціонування різних видів транспорту при транспортування агропродукції;
- розроблено математичну модель комплексної оцінки оптимізації розвитку автотранспорту при міжнародних перевезеннях;
- запропоновані критерії і числові значення оціночних нормативів і узагальнений інтегральний показник комплексної оцінки стану якості та ефективності роботи автотранспорту, що дозволяють оцінити стан розвитку роботи транспортної системи в міжнародних коридорах.

5. Розглянуті в роботі об'єктивні передумови складають вихідний фундамент поширення логістичної концепції в сферах виробництва і обігу агропродукції. Транспортування виступає в якості інтегратора товарного

поток. Виходячи з цього, для транспортних і експедиторських підприємств, першою необхідністю є впровадження сучасних логістичних технологій транспортування вантажів: інтер- і мультимодальних та термінальних систем перевезення вантажів, логістики транспорту «від дверей до дверей», сучасних комунікаційних систем супроводу вантажоперевезень, що запроваджується в інформаційні системи міжнародних дорожніх перевезень (МДП).

6. Результати аналізу логістики автоперевезень показують, що ситуація, пов'язана з використанням транспорту, об'єктивно вимагає створення принципово нової системи стратегічного управління вантажопотоками, заснованої, як приклад, на термінальній технології і логістичних принципах руху агропродукції. Стратегія формування систем логістичного обслуговування повинна бути заснована на поетапному створенні навколо великих транспортних вузлів і міжнародних транспортних коридорів мережі вантажних переробних і накопичувальних терміналів, а також логістичних мультимодальних комплексів багатоцільового призначення, які здійснюють управління, координацію їх роботи з логістичними партнерами за рахунок єдиної системи інформаційної підтримки. Така логістична система здатна гарантовано забезпечити замовників набором транспортно-експедиторських, складських, вантажопереробних, митних та сервісних послуг, що відповідають світовим стандартам.

Шадура Анастасія С., студентка

ВСП «Ніжинський фаховий коледж НУБіП України»

Савченко Ірина Євгенівна викладач-методист

ВСП «Ніжинський агротехнічний коледж НУБіП України»

ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Анотація: У статті проаналізовано міграційні процеси в Україні, а також як впливає пандемія на економіку країни. Розглянемо позитивні та негативні наслідки міграції. Визначено вплив грошових переказів і заощаджень мігрантів на соціально-економічний розвиток України, задля сприяння стабільності та сталого соціально-економічного розвитку в Україні.

Ключові слова: міграція, циркулярна міграція, економіка країни, сезонні заробітки, робоча сила, мігрант

Міграція (латинське "migratio") — переселення, переміщення населення, трудових ресурсів, капіталу з однієї країни в іншу, а також внутрішньодержавні — з одного регіону в інший.

В сучасності у більшості країн меншою чи більшою мірою поширені процеси міграції, робочої сили. Це зазвичай негативно впливає на економіку країн, з яких емігрують працівники. Міграційні процеси мають суттєвий вплив на економіку кожної країни.

Статистика показує, що країни Євросоюзу все більш раді вітати у себе українських працівників. В Чехії квоти на робочих з України зросли з 19 600 до 40 000, в Німеччині закони щодо працевлаштування іноземців були значно пом'якшені. В Польщі кількість працюючих українців залишається стабільно високою: лише офіційно там працевлаштовано 483 000 українців. А це – 67% легально працевлаштованих мігрантів.

Міграція може мати суттєвий ефект на економіку країни: дослідження ЦЕС показує, що у 2018 році близько 4 млн українців були залучені до трудової міграції. Це становило близько 16% всього працездатного населення.

Грошові перекази таких мігрантів у 2019 році становили \$11 млрд, або 8,5% ВВП України. Це більше, ніж Україна отримала від прямих іноземних інвестицій минулого року.

Як правило міграція робочої сили закордоном має для України негативні наслідки, а саме:

1. Більш повільні темпи розвитку науково-технічного прогресу у зв'язку з численною інтелектуальною еміграцією українських вчених за кордоном;
2. Поширені випадки зловживання та шахрайства з боку громадян приватними агентствами зайнятості;
3. Зростання політичних та економічних звинувачень проти нашої держави у зв'язку зі зростанням нелегальної міграції українських робітників;
4. Працевлаштування на низькооплачуваній, напруженій роботі з шкідливими умовами праці, наявністю дискримінації та експлуатації місцевими роботодавцями.

Міграція може мати і позитивні наслідки на різні сфери господарювання:

1. Поліпшення кваліфікації, розвиток нових технологій, професій, системи організації виробництва трудових мігрантів.
2. Надходження до держави іноземної валюти та інвестування в економіку шляхом створення спільних підприємств з іноземними засновниками.
3. На ринку праці знижується рівень безробіття.

Завдяки певному поліпшенню економічної ситуації в 2018–2019 роках та адаптації суспільства до кризових умов, обсяги зовнішньої міграції українців стабілізувалися, проте залишаються значними. Водночас привабливість країни для іммігрантів є невисокою.

На даний момент на економіку країни дуже впливає пандемія.

Одним із важливих наслідків карантинних заходів є неможливість виїхати на сезонні заробітки та повернення в Україну трудових мігрантів. Це може призвести до посилення напруженості на національному ринку праці та збільшення навантаження на систему соціального захисту і вимагає зваженої та системної реакції держави. Заходи, спрямовані на мінімізацію ризиків від повернення заробітчан та використання позитивного потенціалу поповнення робочої сили для національної економіки, мають бути як невідкладного, так і стратегічного характеру, здійснюватися і на внутрішньополітичному, і на міжнародному рівні.

Основною моделлю міграційної поведінки українців є циркулярна міграція, тобто систематичні, проте нетривалі, виїзди на роботу за кордон, що чергуються з періодами перебування вдома. Наразі у першу чергу в Україну повернулися громадяни, дозволений строк перебування яких за кордоном завершувався. Враховуючи, що посилення карантинних заходів співпадає з періодом початку сезонних робіт, ще більше заробітчан не змогли виїхати на роботу за кордон. Втрата можливостей закордонних заробітків, як і раптове повернення, можуть поставити частину з них у вкрай складні життєві обставини, змусити терміново шукати роботу. Ситуація, однак, пом'якшується тим, що громадяни, які практикують циркулярні поїздки на заробітки за кордон, здебільшого планують їх поновити, як тільки з'явиться така можливість. Тому наразі в Україні вони можуть задовольнитися тимчасовими роботами, на які є попит, наприклад в перевезеннях, в доставці тощо. Враховуючи урядові плани щодо «великого будівництва», зокрема доріг, заробітчанам може бути запропонована тимчасова робота в цій галузі, а також в сільському господарстві, де сезонна потреба в працівниках завжди існує. У зв'язку з цим службам зайнятості

доцільно створити базу даних мігрантів- «поверненців», які потребують роботи, а також робочих місць сезонного чи тимчасового характеру.

В інтересах держави – також реалізація заходів щодо заохочення переказів мігрантів з-за кордону та їх інвестиційного використання. Адже повернення/невиїзд заробітчани призведе, за прогнозом НБУ, до зменшення обсягів приватних переказів в країну принаймні на 1 млрд доларів США.

Висновок:

Отже, в результаті аналізу впливу міграційних процесів на розвиток людського капіталу в Україні з урахуванням загальносвітових тенденцій можна зробити висновок щодо загострення наслідків, пов'язаних зі складною ситуацією у сфері міграції. Міграція в Україні є циркулярною. Не можна сказати, що ці люди лишають нашу країну назавжди. Вони часто їдуть працювати, повертаються назад, через деякий час знову їдуть. Також на даний момент дуже зменшився міграційний процес у зв'язку з пандемією.

Використані джерела:

1. <https://ces.org.ua/emigrate-influence/>
2. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/trudova-migratsiya.pdf>
3. <https://naub.ua.edu.ua/2018>
4. https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf
5. http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/4_2019/34.pdf

НАПРЯМ 4

Інноваційні технології виробництва та переробки с.-г. продукції.

DIRECTION 4

Innovative technologies of agricultural production and processing products.

Буравська Надія Вікторівна, студентка

Брюхачова Інна Дмитрівна, к.с-г.н.,

Старший викладач кафедри менеджменту

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

ІНОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

Ще кілька років тому ми навіть і не уявляли як це механізована робота чи роботи, але в нас час ми не можемо уявити життя без механізації праці. В наш час дуже багато механізованої роботи. Як годувати так і вирощувати тварин стало легше за рахунок машин. Сільське господарство як виробнича сфера поєднує дві галузі це рослинництво і тваринництво. Велика особливість сільського господарства це велика зосередженість об'єктів виробництва, технологічних процесів і операцій на значних площах та відстанях. Воно спричиняє великі витрати на мобільні операції та міжопераційні переміщення машин, об'єктів і продуктів виробництва та самих виконавців. З цим також пов'язані зосередженість засобів, істотності відмінності в умовах та можливостях виробництва: різниця в розмірах і фондооснащеності, у рівнях технічного забезпечення (механізація, автоматизація) і продуктивності праці. Економічної структури галузей сільського господарства свідчить, що тваринництво значно ближче до промисловості, промисловий підхід до виробництва вказують на значні потенційні можливості галузі тваринництва щодо підвищення продуктивності праці. Поряд з тим тваринницькі ферми та комплекси мають і суттєві відмінності від промислових підприємств. В промислових підприємствах більшість праці виконують за рахунок машин, що не можна сказати про комплекси та тваринницькі ферми. Систематичні удосконалення машинних технологій мають на меті зниження витрат ресурсів (трудових, матеріально-технічних економічних) на виробництво одиниці запланованої продукції. Технологія виробництва продукції тваринництва ґрунтується на науках, що визначають форми, способи і засоби виробництва і

мають безпосереднє відношення до цілого комплексу наук: біологічних, технічних, організаційно –економічних. Спеціаліст сучасної галузі тваринництва повинен володіти знанням тваринницької професії, системи машин, на яких ґрунтується моделювання і розрахунок технологічних процесів, а також виробничих підприємств у цілому методами поопераційної технології проектування, оснащення, налагодження і керування машинними способами виробництва тваринницької продукції. Комплексна механізація тваринництва передбачає механізацію всіх технологічних процесів на фермах. Найбільшого економічного ефекту досягають за комплексної механізації виробництва. Механізація окремих виробничих операцій або процесів навіть найсучаснішою технікою не дає вагомих результатів. Комплексна механізація можлива за впровадження раціональної системи машин на основі техніко економічних розрахунків, застосування сучасної технології виробництва, наукової організації праці. Проте, реалізувати переваги комплексної механізації й досягти максимального економічно-го і соціального ефекту можна лише в умовах спеціалізації та концентрації тваринництва при їх достатньому рівні розвитку. Тваринницькі ферми ґрунтуються на використанні раціональної системи машин, що забезпечує механізацію всіх виробничих процесів комплектами машин та обладнання, таких як: мікроклімат; водопостачання ферм і напування тварин; заготівля, транспортування, навантаження, приготування, роздавання кормів та прибирання годівниць; доїння корів, первинна обробка і переробка молока; прибирання місць утримання тварин, видалення гною з приміщення і його утилізації, обладнання для створення комфорту твари.

Отже, принцип спеціалізації тваринництва помітно полегшує і спрощує задачу комплексної механізації галузі, сприяє впровадженню індустріальних методів у виробництво тваринницької продукції, в той же час, принцип

концентрації забезпечує умови високоефективної експлуатації залучених технічних засобів, створює передумови підвищення ефективності виробництва в цілому. Поряд з тим, використання відповідної техніки, комплексна механізація виробничих процесів значно полегшують, а іноді і забезпечують фізичну можливість виконання того величезного обсягу різного виду робіт, що мають місце на сучасних спеціалізованих тваринницьких підприємствах промислового типу.

Список використаної літератури

1. http://elib.tsatu.edu.ua/dep/mtf/tsapk_1/page5.html
2. http://elib.tsatu.edu.ua/dep/mtf/tsapk_1/index.html

Гопка Борис Максимович, к.с.г.н., професор
кафедри аграрної економіки
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
м. Ніжин
Україна

РОЗВИТОК ГАЛУЗІ КОНЯРСТВА В УКРАЇНІ

Про вітчизняну галузь конярства пишуть не так багато. А в українців потроху формується стереотип, що цей сегмент тваринництва неважливий або нішевий і поступово відмиратиме. Навіть деякі чиновники називають конярство безперспективним. Науково-технічний прогрес і механізація сільськогосподарського виробництва значною мірою змінили структуру використання коней. Якщо до початку другої половини ХХ ст. їх інтенсивно використовували на різних сільськогосподарських і транспортних роботах, то за 20-25 років до кінця минулого століття роль їх як живого тягла істотно зменшилася. На перший план помітно виходить соціальна сфера їх використання: верхова та екіпажна їзда, кінний спорт, туризм, іподромний бізнес тощо. Проте, на даний час залишаються сільськогосподарські роботи які не доцільно виконувати механічними засобами. В умовах України є всі можливості для розвитку продуктивного конярства, передусім на базі

природних пасовищ, а також за рахунок раціонального використання ресурсів галузі в районах стаєнного утримання коней, де на м'ясо можна використовувати вибракуване робоче поголів'я та надремонтний молодняк [2]. Вирішенням міжнародних і національних аграрних програм пріоритетним завданням є збереження генетичних ресурсів і розробка шляхів їх ефективного використання. Конярство є не лише однією з традиційних галузей аграрного комплексу України, але й об'єктом збереження біологічного різноманіття, визначеним Міжнародною продовольчою організацією FAO і законодавством України [1]. Аналізуючи стан конярства в цілому по Україні, можна стверджувати що ця галузь тваринництва в останні роки суттєво змінюється за своїм станом, призначення та напрямками розвитку. Якщо ще 15 років тому можна було констатувати, що серед усіх інших галузей тваринництва саме конярство зазнає найменших втрат і негараздів, що коні «вижили» серед сучасних реформ сільського господарства, то на сьогоднішній день це питання вимагає серйозно замислитись.

Більшу частину українських коней досі утримують у присадибному секторі, як гужовий транспорт. Ще конярство нині виконує соціальну функцію — спілкування із цими тваринами корисне для здоров'я та розвитку як дорослих, так і дітей. Тому в Україні діє багато кінно-спортивних і терапевтичних центрів. Цей напрям ще й економічно-вигідний, адже одна тварина може приносити її власнику від 600 до 1000 грн в день. Але потрібно розуміти, що конярство включає декілька напрямків: племінне (рисисте і скакове); продуктивне — молоко, шкіра і м'ясо, кров; робочо-користувальне — куди входять кінні цирки, прокат, іпотерапія, дитячі кінно-спортивні школи, гужовий транспорт, туризм; спортивне — коні беруть участь у кінних видах спорту олімпійської програми (конкур, виїздка, триборство). Раніше на українських кінних заводах були підрозділи, де розводили

орловоростопчинську верхову породу коней. Але під час Другої світової війни німці вивезли практично все поголів'я. Повернули лише 23 продуктивних кобили. І жодного жеребця. Тому було розроблено державну програму із виведення української верхової породи коней, максимально наближеної до вищезгаданої. Цим займалися Дніпропетровський, Лозівський та Деркульський кінні заводи, а також кілька аматорів (кінно-спортивних клубів, шкіл). Успіху коннозаводства, безумовно, сприяють творчо розроблені методи племінної роботи. До їх числа, перш за все треба віднести метод розведення коней за лініями, який значно пізніше знайшов широке застосування і при утриманні інших видів сільськогосподарських тварин. В організації племінної роботи з кіньми слід відзначити сформовану систему заходів по заводському та іподромному тренінгу і випробування працездатності тварин, щодо вдосконалення окремих порід та інші. У нас працюють над розведенням рисистих, верхових, ваговозних, гуцульських порід коней. Загалом, племінним вважається кінь, походження якого підтверджено записом в Державній племінній книзі. Цим напрямком конярства в Україні займаються кінні заводи і племрепродуктори. Найбільш поширені породи: українська верхова порода, чистокровна верхова, орловська рисиста, російська рисиста, новоолександрівська ваговозна, російська ваговозна та гуцульська. Також на території України розводять американського рисака. Пишатися, однозначно, є чим.

У сучасних нестабільних економічних умовах гостро стоїть проблема стабілізації внутрішнього та зовнішнього ринку племінних коней, що має формуватись суб'єктами племінної справи. Більшість кінних заводів і племінних репродукторів у конярстві на сьогодні є збитковими. Продаж коней здійснюється переважно за прямими зв'язками або через посередників за цінами, які переважно не гарантують окупність витрат. Прибуток від

племінного, спортивного і призового конярства сьогодні можливий лише через ринок коней посередньої якості. У таких умовах значно втрачають рейтинг коні вітчизняної селекції. Разом із тим, подальший прогрес заводських порід коней вимагає спрямованої планомірної селекції та створення кращих умов вирощування і тренінгу молодняку, що потребує певних капіталовкладень [1].

Отже, вітчизняне конярство потрапляє до економічного тупику – вирощування конкурентоспроможної племінної та користувальної продукції потребує вкладення коштів, а виручений при її використанні на іподромі, у спортивних змаганнях або продажі прибуток не виправдовує витрат, звідси – недотримання технологічних вимог, погіршення якості, скорочення поголів'я, не вигідний продаж цінного генофонду за кордон тощо.

Проте Україна має всі шанси стати країною-виробником коней для всієї Європи і, тим самим, підняти розвиток вітчизняної економіки.

Список використаних джерел:

1. Гопка Б.М., Хоменко М.П., Павленко П.М. Конярство: Підручник. К.: Вища освіта, 2004. 320 с.
2. Ткачова І.В. Стратегія розвитку галузі конярства в Україні. *Науковий вісник НУБіП України*. 2011. Вип.160. Ч.1. С. 271–277.

Мухиддинов Анвариддин Рієзиддинович, д.б.н., професор
Камолов Насимджон Шарифбоевич, к.б.н.
Худжандский политехнический институт Таджикского
технического университета имени М. Осими

СТРАТЕГИЯ ВНЕДРЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ОТРАСЛЬ ЯКОВОДСТВА В УСЛОВИЯХ СЕВЕРНОГО ТАДЖИКИСТАНА

Яководства – это безотходная отрасль скотоводство. Являясь исключительно пастбищными животными, яки круглый год находятся на естественных пастбищах, не требуют дополнительной заготовки кормов, специальных помещений для содержания и особого ухода.

Яководства для Республики Таджикистан считается одним из основных отраслей животноводства, так как, природно – климатические и пастбищно – кормовые условия высокогорья способствуют дальнейшему развитию данной отрасли.

Дальнейшая развития яководства имеет огромное значение, прежде всего в обеспечении продовольственной безопасности страны. Данная проблема имеет первостепенное значение в целях практического выполнения программы снижения бедности, что является одним из основных задач увеличения производства мяса, молока, яиц и обеспечения населения в белках животного происхождения.

Яки способны обитать в суровых условиях гипоксии, свыше 2200 – 5200 м над уровнем моря. В этой связи специфичность природно – климатических условий и низкая урожайность пастбищ высокогорья для яков считаются специфичностью.

Яки разводят в целях получения мяса, молока, кож мехового сырья и шерсти. Средняя живая масса взрослых яков, которые выращены в естественных условиях пастбищного корма, составляет у быков - производителей 500 – 550 кг, ячых 350 – 400 кг. Взрослые яки дают до 2 – 3 кг шерсти, в том числе содержание пуха составляет 57 – 61%.

Удой молока ячых доходит до 600 – 700 кг. жирность молока ячых по отношению к молоку коровы в два раза больше (6,5 – 7,2%). Развитие яководства создаёт благоприятные условия для производства экологических чистой продукции мясо и молока.

Следует, отметить, что в Горно – Бадахшанской автономной области республики в последние годы почти 80% валового дохода от животноводства, в основном, получают от отрасли яководства. Численность яков в республике

в 60 – е годы прошлого века составило всего 9,3 тыс. голов, 1985 году – 16,3 тыс. голов, 2007 год – 15,7 тыс. голов и в настоящее время - 29617 голов.

Внедрения и расширение ареала разведения памирского экотипа яков в условиях горной зоны Северного Таджикистана, а также целенаправленное использование естественных высокогорных пастбищ и изучение эколого – морфо – биологические особенности привозных яков являются одним из приоритетных вопросов республики.

Отсутствие работ по изучению акклиматизационных свойств и эколого – морфологических особенностей роста привозного памирского экотипа яков в новые условия высокогорные географические зоны, вызывает необходимость проведения научных исследований и производственных испытаний.

Нами было изучено площадь естественных пастбищных массивов в 4 – х горных районах (Горно – Матчинский район – 10%, Айни – 18,1%, Пенджикент – 16,8% и Шахристан – 6,8%) Северного Таджикистана и установлено, что пастбищные площади этих районов занимают почти 51,9% от общей площади пастбищ находящихся в данном регионе. Данные показатели дают возможность эффективного использования этих ресурсов для разведения яков и улучшения экономического развития страны в области обеспечения продовольственной безопасности.

Сведения о площади естественных пастбищных массивов Северного Таджикистана на состояние 01.01. 2021 г. указаны в таблице 1.

Таблица 1.

№п/п	Наименование районов	Виды пастбищных массивов	Площадь пастбища, га	%, от общей площади в области
1	Горно – Матчинский район – всего:	Общая площадь	79310	10,1
2	Айнинский район – всего:	Общая площадь	141459	18,0
	в том числе:	Летнее	136409	31,7
		Весеннее - осеннее	5050	1,8
3	Шахристанский район – всего:	Общая площадь	53541	6,8

	в том числе:	Летнее	33421	7,8
		Весеннее - осеннее	20121	7,2
4	Пенджикентский район – всего:	Общая площадь	132156	16,8
	в том числе:	Зимнее	730	1,04
		Летнее	86558	20,1
		Весеннее - осеннее	44868	16,1
5	Общая площадь естественных пастбищных массивов в районах Северного Таджикистана – всего:	Общая площадь	406466	51,9
	в том числе:	Зимнее	730	1,04
		Летнее	256388	59,7
		Весеннее - осеннее	70039	25,2
6	Общая площадь естественных пастбищных массивов в всех районах Согдийской области Северного Таджикистана – всего:	Общая площадь	783516	
	в том числе:	Зимнее	69947	
		Летнее	429782	
		Весеннее - осеннее	277807	
		Орошаемые	739	

В целом в Северном Таджикистане две трети площади естественных пастбищных массивов составляют высокогорные территории, эффективное использование которых возможно преимущественно яками.

Для характеристики климатических условий территории Северного Таджикистана использовали материалы наблюдений метеостанций, которые определяют расположение каждого района и города Согдийской области, лежащих на высоте от уровня моря.

Климат Ягноба (Горно – Матчинский район) характеризуется непродолжительным умеренным летом и суровой длительной зимой с большим количеством снега и морозами, достигающими до $-20 - 30^{\circ}\text{C}$. Количество осадков (на основании материалов метеостанции Дехауз) в Искандеркуле и Анзобе составляет 300 – 350 мм в год.

Большая амплитуда высот обуславливает резкие вертикальные изменения климата. Растительный покров Ягноба характеризуется

малочисленностью видового состава и малой распространённостью древесных и кустарниковых пород. Это обстоятельство связано, по-видимому, с засушливостью климата и низкими температурами во время вегетационного периода.

Искандеркуль (Айнинский район) отличается тёплым, сухим, коротким летом и продолжительной холодной зимой. В его окрестностях (на высоте 2200 м над уровнем моря) морозы доходят до -31°C .

Таким образом, нами установлено, что высота горные районы северного региона Республики Таджикистан: Горно – Матчинский район - 2564 м, Айни – 3372 м, Пенджикент – 2204 м и Шахристан – 3143 метр над уровнем моря, представляют собой оптимальное сочетание благоприятных природно - климатических и хозяйственно – географических условий, необходимых для роста и развитие памирского экотипа яков новой генерации, обитающих в горных условиях свыше 3000 м над уровнем моря.

Несмотря на изменение климатические и пастбищно - кормовые условия, памирские экотипы яки сохранили эволюционно сформировавшуюся и наследственно закреплённую способность к дальнейшему росту и развития в условиях горной зоне Северного Таджикистана.

Список использованных литературы

1. Агроклиматические ресурсы Таджикской ССР. – Л.: ч. 1 – 2. 1976. – С. 77.
2. Балашова Е.Н., Житомирская О.М., Семенова О.А. Климатическое описание республик Средней Азии. - Л.: - 1960.
3. Мухиддинов А.Р., Камолов Н.Ш., Бобоходжаев Р.И. Возрастные особенности и мофо – физико–химические изменения кожного покрова памирского экотипа яков, разводимых в горной зоне Северного Таджикистана. Монография. – Душанбе, «Ирфон». - 2020. – 186 с.
4. Поздняк Г.В. Атлас мира. Сост. и подгот. к изд. ПКО «Картография» в 2009 г. М. ПКО «Картография»: Оникс, 2010. – С. 116.

5. Природа и природные ресурсы Таджикистана. Издательство «Дониш». – Душанбе. - 1982.

Міщенко Іван Петрович, к.вет.н.,
старший викладач кафедри аграрної економіки
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
м. Ніжин
Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ТВАРИННИЦТВІ

У процесі розвитку сільського господарства дедалі частіше виникає необхідність використання нових підходів, рішень, технологій, які б підвищували рентабельність виробництва продукції тваринництва. Сучасні фермери потребують нових технологій, які дають змогу оптимізувати і покращити системи утримання тварин, захищати навколишнє середовище, підвищити якість продукції.

Нині концепція прийняття інноваційних автоматизованих рішень у тваринництві має назву Smart Farm – розумна ферма, або інтелектуальна ферма, яка спрямована на створення фундаменту майбутнього в тваринництві. По суті, це прагнення прискорити процес переходу від звичних процесів до управління загальною рентабельністю ферми шляхом використання нових інструментів прийняття рішень і технологій автоматизації задля підвищення якості отриманої продукції і прибутку, а також конкурентоспроможності продукції тваринництва [1]. В основу концепції Smart Farm покладено інноваційні технології максимальної автоматизації та роботизації усіх технологічних процесів, які надають господарству необхідні інструменти, а також важелі впливу для прийняття необхідних рішень щодо управління стадом і збільшення продуктивності та рентабельності виробництва, підвищення якості продукції. Концепція передбачає також інтеграцію передових технологій у наявні практики ведення сільського господарства з

метою підвищення ефективності виробництва та якості продукції тваринництва. Додатково вони покращують якість життя сільськогосподарських робітників шляхом скорочення важкої праці та виснажливих завдань [7]. Так, наприклад, впровадження Smart Farm дає змогу фахівцям оптимізувати догляд за тваринами, використовуючи передові технології, такі як бездротові датчики, що виявляють ознаки захворювання у великої рогатої худоби, аналізуючи схеми годування або мікродатчики, які відстежують рух курчат і оцінюють їх здоров'я. Практично кожен процес виробництва продукції тваринництва може отримати користь від технологічного прогресу – від утримання до збереження здоров'я сільськогосподарських тварин та отримання продукції. Більшість сучасних і майбутніх сільськогосподарських технологій поділяються на три категорії, які можуть стати опорами розумної ферми: автономні роботи, безпілотні дрони, інтернет-датчики (IoT) [3].

Новітня концепція Smart Farm є інтегрованим комплексом забезпечення ефективного управління виробництвом, що включає вісім складових елементів взаємопов'язаного технологічного циклу виробництва продукції тваринництва:

- 1) ефективне управління стадом на основі застосування інформаційних систем підтримки і прийняття рішень, які дають змогу відслідковувати в режимі реального часу показники доїння, годівлі, відтворення тварин;
- 2) покращення умов утримання тварин (побудова сучасних тваринницьких приміщень);
- 3) оптимізована годівля тварин, що забезпечується шляхом використання спеціальних програм для визначення і приготування збалансованих раціонів та автоматизованої роздачі кормів;

4) автоматизація і роботизація основних технологічних процесів із метою зменшення виробничих витрат і збільшення прибутковості;

5) підвищення якості продукції шляхом застосування сучасних передових технологій, що забезпечує конкурентну перевагу продукції на ринку та кращу закупівельну ціну (наприклад, швидкого і ефективного його охолодження молока);

6) турбота та збереження здоров'я тварин на основі створення комфортних умов утримання й управління мікрокліматом, а також своєчасний ветеринарний догляд, що позитивно впливає на їх продуктивність та якість продукції;

7) екологічно безпечне виробництво на основі застосування ефективних рішень для видалення і переробки органічних відходів, що сприяє поліпшенню гігієни та умов утримання тварин, а також покращує мікроклімат, сприяє зниженню вмісту аміаку й азотистих газів; 8) система інтеграції виробничих процесів з урахуванням особливостей виробництва, напряду продуктивності тощо [1; 7; 9].

Концепція Smart Farm є перспективною для тваринництва України, оскільки звільняє фермерів від обтяжливої праці, дбає про фізіологію тварин, покращує контроль і управління виробництвом, забезпечує високу якість отриманої продукції. Тому для широкого її впровадження необхідні залучення підтримки держави для створення нових господарств з інноваційними технологіями, будівництво і реконструкція існуючих приміщень, проведення селекційної роботи в напрямі створення високопродуктивних порід, підготовка висококваліфікованих кадрів з обслуговування інноваційних систем, проведення науково-дослідної роботи з напрямів пошуку нових інноваційних рішень [1].

Список використаних джерел:

1. Веселов Є.В., Щербакова І.Л., Левченко І.С. Інноваційні технології у тваринництві та ефективність впровадження концепції SMART FARM. *Таврійський науковий вісник*. 2017. № 109. Частина 2. С. 15-20.
2. Мазуренко О.В. Шляхи підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва. *Економіка АПК*. 2011. № 5. С. 41–46.
3. Руснак П.П., Чередниченко О.О. Активізація інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві. *Економіка АПК*. 2007. № 3 (149). С. 10–15.
4. Sarica M. The Comparios of Deep Litter, Cage and Free Range Systems in Broiler Productions.

Шевяков Юрій Михайлович,

к.с.г.н., доцент кафедри аграрної економіки

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

Україна

РОЛЬ НАУКОВО ОБГРУНТОВАНИХ СІВОЗМІН У ПІДВИЩЕННІ РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ

В умовах інтенсифікації агропромислового виробництва особливе значення також набуває розроблення сівозмін короткої ротації, розміщення культур у сівозмінах відповідно до їх біологічних вимог і раціонального співвідношення, щоб забезпечити максимальний вихід продукції, покращити родючість ґрунтів.

Значення сівозмін важко переоцінити, тому що вони позитивно впливають на такі важливі чинники ефективності землеробства, як регулювання поживного режиму і підвищення родючості ґрунтів; регулювання водного режиму шляхом нагромадження і економного використання продуктивної вологи; запобігання явищам ґрунтовтоми; регулювання фітосанітарного стану посівів, раціональне використання біокліматичного потенціалу кожного регіону. Для оптимізації умов росту, розвитку рослин і формування високого врожаю за розміщення в сівозміні кожна культура має бути забезпечена найсприятливішими попередниками. Завдяки науково обґрунтованому чергуванню культурних рослин

здійснюється вплив на ґрунт, змінюються показники хімічних, фізичних і біологічних властивостей ґрунту. Проведений аналіз результатів багаторічних досліджень науковими установами Степу свідчить про те, що на частку освоєної сівозміни припадає 1,0–1,4 т/га приросту врожайності зерна озимих культур і понад 1,0 т/га кукурудзи. Дослідженнями доведено, що в освоєній науково обґрунтованій сівозміні найефективніше віддзеркалюється система удобрення, застосування основного обробітку ґрунту й захист від шкідників і хвороб.

Основним резервом одержання високих і сталих урожаїв є постійне удосконалення адаптованих технологій до конкретної зони вирощування, шляхом впровадження науково обґрунтованих сівозмін, поліпшення сортового та гібридного складу культур. Актуальним напрямом в умовах сьогодення є впровадження та розширення в структурі посіву сівозміни бобових культур особливо за освоєння біологічного землеробства, адже це сприяє покращенню балансу азоту в ґрунті. Для прикладу, на сучасному етапі господарювання поява нових ультраранніх сортів сої зумовлює доцільність визначення їх перспективності використання в умовах нестійкого і недостатнього зволоження та застосування їх у сівозмінах коротких ротацій.

Основні принципи побудови коротко ротаційної сівозміни передбачають правильно науково обґрунтований добір попередників і оптимальне поєднання високопродуктивних культур із дотриманням допустимої їх періодичності.

Динамічні мобільні короткоротаційні сівозміни вимагають підбору найкращих попередників під культури з урахуванням їх господарського значення та біологічних особливостей, природно екологічних умов і технології вирощування.

Продуктивність польових культур значною мірою залежить від порядку їх розміщення в динамічній сівоzmіні. Максимально високий урожай можна отримати по кращих попередниках (культур, які за будь-яких агротехнічних і кліматичних умов забезпечують найвищу врожайність наступної культури, порівнюючи з іншими її попередниками).

Окрім того, для всіх попередників висувають такі вимоги:

своєчасне звільнення поля;

очищення поля від бур'янів;

покращення фітосанітарного стану ґрунту;

поліпшення поживного режиму ґрунту шляхом удобрення органічною масою кореневої системи й вегетативної частини рослини;

поліпшення структури ґрунту, повітряного і водного режимів;

відсутність алелопатичної дії на сходи наступної культури.

Проектуючи схеми динамічних сівоzmін, не рекомендується розміщувати колосові зернові після колосових, бобові — після бобових. Крім того, особливу увагу слід приділяти дотриманню періодів повернення культур на попереднє місце вирощування. Ідеальних динамічних сівоzmін не буває й бути не може. Польові культури не завжди вдається розміщувати по найкращих попередниках, адже часто виникає потреба у їх розміщенні по хороших, допустимих, умовно допустимих і навіть недопустимих попередниках.

Так, хороший попередник стабільно забезпечує високу врожайність наступної культури, порівнюючи до інших попередників. Допустимий — гарантує стабільні врожаї наступної культури, а за екстремальних умов зумовлює різке зниження її продуктивності. Умовно допустимий — попередник, який характеризується тим, що після нього умови для вирощування наступної культури помітно погіршуються. І на

кінець недопустимий — попередник характеризується тим, що після вирощування його створюються вкрай несприятливі умови водно-фізичного, поживного, фітосанітарного стану ґрунту для наступної культури.

Щодо недопустимих попередників, то, зокрема, останнім часом з огляду на збільшення площ посівів соняшнику в Україні більше як на 5 млн гектарів виникає потреба у вимушеному розміщенні значної частини польових культур після цієї олійної культури. Хоча за законами плодозміни слід усіляко уникати соняшнику як попередника, тому ці поля слід відводити під чисті пари (чорні, ранні, сидеральні, зайняті тощо). Однак із появою високоефективних хімічних засобів (сучасні гербіциди, мінеральні добрива), техніки й сучасних технологій майже всі негативні чинники недопустимих попередників нівелюються й зводяться до мінімуму, що досить часто призводить до отримання високих урожаїв польових культур.

Інтенсивна технологія краще реалізовує потенціальні можливості попередника, ніж звичайна. Іншими словами, інтенсивні технології дещо знижують роль попередників, бо негативні наслідки повторного розміщення культури нейтралізувалися з допомогою хімічних засобів захисту рослин від шкідливих організмів. Проте така інтенсифікація внаслідок монокультурного вирощування є надзвичайно високо затратною. Тому товаровиробникам потрібно намагатися розміщувати найважливіші польові культури по кращих і хороших попередниках із метою не лише підвищення врожайності, а й економії матеріальних ресурсів.

Загалом науковці виділили чотири причини правильного чергування польових культур:

- хімічні, тобто вплив правильного чергування культур на умови живлення;

- фізичні, або вплив правильного чергування культур на структурний стан, фізичні властивості та вологість ґрунту;
- біологічні — вплив правильного чергування на зменшення забур'яненості, чисельності шкідників та ураженості хворобами;
- економічні — організаційно-господарське значення сівозміни.

Список використаних джерел:

1. Цилюрик О. Науково обґрунтовані сівозміни. Агробізнес сьогодні. 2021. №7 (446). URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ahronomiia-sohodni/item/21018-naukovo-obgruntovani-sivozminy.html>
2. Сайко В. Ф., Бойко П. І. Сівозміни у землеробстві України. К. : Аграрна наука, 2002. 147 с.
3. Сучасні системи землеробства і технології вирощування сільськогосподарських культур / За ред. В. Ф. Камінського. К. : ВП «Едельвейс», 2012. 196 с.

Ярош Ю. М., к.с.-г.н.,
викладач вищої категорії, викладач-методист
Кобижчанський ЗЗСО І-ІІІ ступенів

СІРКА – ОДИН З ГОЛОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

УПРАВЛІННЯ ВРОЖАЄМ

Питання внесення сірчаних добрив набуває актуальності, оскільки дедалі частіше в різних регіонах виявляється від'ємний, а то й різко дефіцитний баланс у ґрунті сірки внаслідок недбалого господарювання та зменшення внесення органічних добрив.

Результати агрохімічного обстеження ґрунтів України свідчать про суттєве їх збіднення на сірку. Однобокі підходи до системи удобрення сільськогосподарських культур призвели до порушення рівноваги між біогенними елементами живлення в ґрунтах, і на жаль ця тенденція спостерігається й на далі.

Традиційно вітчизняні товаровиробники упродовж останніх десятирічь використовують в основному комплексні види добрив (нітроамофоску,

амофос, діамфос та ін.), а також азотні – аміачну селітру, карбамід, КАС, акцентуючи більше уваги на азоті, фосфорі та калію, при цьому забуваючи про те, що лише за умови збалансованості між всіма елементами живлення можна досягти максимальних результатів.

Все більше в Україні з'являється прибічників мікродобрів на хелатній основі, які суттєво впливають на рівень рентабельності рослинницької продукції, однак це не вирішує цієї проблеми, адже кожен елемент живлення у життєдіяльності рослин виконую свою роль, і не може бути замінений на будь-який інший.

Ми є свідками того, що внесення сірчаних добрив в системах удобрення польових культур зведені до мінімуму, або практично відсутні. До цього ж зменшення обсягів внесення органічних і вапнякових добрив в ґрунт, використання висококонцентрованих мінеральних добрив, які не містять сірки, а також вирощування с.-г. культур за інтенсивними технологіями ще більше загострює цю проблему.

Не можна не згадати і той факт, що по своїй природі, сірка не здатна зв'язуватися із частинками ґрунту, тому під дією атмосферних опадів тяж вимивається в нижні шари ґрунту, що призводить до значних втрат, які коливаюся в межах 15-80 кг/га щороку. Таким чином, виходячи із цих позицій, роль сірки у формуванні високопродуктивних агрофітоценозів сільськогосподарських культур, на сьогодні, є однією із визначальних. Сірка має велике значення у формуванні врожаю польових культур. Сірка входить до складу білків (амінокислот - метіоніну, цистеїну), вітамінів (тіаміну В1 і біотину Н) бере участь у формуванні більшості ферментів, відіграє важливу роль в окисно-відновних реакціях рослин. Покращує засвоєння сполук азоту культурами, запобігає утворенню небілкових форм азотистих речовин

(нітратів, нітритів та ін.) в товарній продукції, чим і забезпечує її високу екологічність.

Сірка також підвищує стійкість культур до знижених або підвищених температур, посухи, а також до радіації. Сірку за своїм багатогранним значенням неможливо замінити іншими елементами мінерального живлення. За останньою класифікації її віднесли до першоелементів (поряд з Н, С, О, N і Р), що входять до складу білкових молекул ДНК і РНК.

Винос сірки врожайністю культур знаходяться в межах 30-60 кг / га, проте в окремих культур вони можуть досягати близько 100 кг / га.

Брак сірки в мінеральному живленні рослин призводить до зниження фотосинтезу на 40%, до розпаду білків і накопичення розчинних азотистих речовин. Симптоми дефіциту сірки проявляються на молодих листках культур або точках зростання. Вони трохи нагадують симптоми дефіциту азоту, однак дефіцит азоту спочатку проявляється на нижніх старих листках. Це пов'язано з тим, що сірка, на відміну від азоту, майже не рухається з нижніх ярусів до молодих листків і повторно не засвоюється (не реутилізується) рослинами. Варто також зауважити, що за сірчаного голодування відбувається уповільнення надходження азоту в рослини, що часто призводить до застосування підвищених доз азотних добрив, недобору врожайності, погіршення її якості, екологічності та зниження окупності витрат.

Дефіцит сірки трапляється частіше і значно серйозніший у разі високих норм внесення азотних і фосфорних добрив, зокрема на піщаних і суглинистих ґрунтах та на ґрунтах з низьким вмістом органічних речовин, а також за умови випадання дощів.

Таким чином, для підтримання зрівноваженого балансу сірки в ґрунті та забезпечення високої врожайності культур потрібно щорічно вносити сірчані добрива.

